

การศึกษาวิเคราะห์เรื่องอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
AN ANALYTICAL STUDY OF THE AHOSI-KAMMA
IN THERAVADA BADDHISM

นางสุกัญญา โกติกาล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

การศึกษาวิเคราะห์เรื่องอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

นางสุกัญญา โกติกาล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**AN ANALYTICAL STUDY OF THE AHOSI-KAMMA
IN THERAVĀDA BADDHISM**

Ms. Sukunya Kotikal

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

.....

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ. ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย.....ประธานกรรมการ

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

.....กรรมการ

(พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร.)

.....กรรมการ

(พลตรี ดร. วีระ วงศ์สรรค์)

.....กรรมการ

(ดร.หิมาพรณ รักแตงาม)

.....กรรมการ

(อาจารย์รังษี สุทนต์)

คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย

พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร. ประธานกรรมการ

พลตรี ดร. วีระ วงศ์สรรค์ กรรมการ

อาจารย์รังษี สุทนต์ กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์	: การศึกษาวิเคราะห์เรื่องอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
ผู้วิจัย	: นางสุกัญญา โกตติกาล
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	
	: พระมหาทวี มหาปัญญา (ละลง) ป.ธ. ๘., พธ.บ., ศน.ม., M.Phil. (Buddhist), Ph.D. (Buddhist Studies)
	: พลตรี ดร. วีระ วงศ์สรรค์ วท.บ., กศ.บ., (เกียรตินิยม), ศศ.บ., น.บ., (กฎหมาย), ค.ม., ศศ.ม., (การทหาร), กศ.ด., ศศ. ม
	: อาจารย์รังษิ สุทนต์ ป.ธ. ๘., พธ.ม. (พระพุทธศาสนา)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาเรื่องอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษากรณีตัวอย่างอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๓) เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมในสังคมไทย ผลจากการศึกษาพบว่า

อโหสิกรรมตามนัยแห่งพระบาลีปฏิสัมภิทามรรคโดยสรุป คือ (๑) กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมก็ได้มีแล้ว (๒) กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมมิได้มีแล้ว (๓) กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมมีอยู่ (๔) กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมไม่มีอยู่ (๕) กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมจักมี (๖) กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมจักไม่มี

กรณีตัวอย่างอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาททำให้ทราบลักษณะของอโหสิกรรมว่าเป็นการเสวยวิบากแห่งกุศลกรรมและอกุศลกรรมทั้งที่เป็นกรรมในอดีตและปัจจุบัน เมื่อสิ้นสุดการให้ผลของกรรมแล้วเสวยวิบากแห่งกรรมใหม่อีกต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุดทราบเท่าที่ยังมีสังขารและยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ หรือแม้กระทั่งจิตปราศจากกิเลสแล้วแต่ถ้าหากยังมีสังขารนี้อยู่ก็ต้องเสวยวิบากแห่งกรรมที่ตนเองกระทำไว้หากกรรมตามทันหรือมีอำนาจในการส่งผลจนกว่าจะละสังขาร ไม่กลับมาเกิดอีกต่อไป อย่างเช่นบุคคลผู้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ส่วนบุคคลที่ยังเป็นปุถุชนจะต้องเสวยวิบากแห่งกรรมต่อไปเรื่อย ๆ ตราบเท่าที่ยังเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ

ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมในสังคมไทย หมายถึง การขอขมา การให้อภัย หรือการขอให้หยุดการจองเวรซึ่งกันและกัน โดยมีพื้นฐานความเชื่อจากคำสอนในพระพุทธศาสนาที่แสดงให้เห็นถึงบาป คุณ โทษ นรก สวรรค์ การเวียนว่ายตายเกิดและที่สำคัญอโหสิกรรมมีผลก็ต่อเมื่อเจ้ากรรมนายเวรยินยอมแล้วเท่านั้น

The Thesis Title : **The analytical study of the Ahosi – Kamma in Theravâda Baddhism**

Researcher : Mrs. Sukunya Kotikal

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phranaha Tawee Mahapanyo (Laiong) Pali.X,
B.A M.A.Phil., M.Phil. (Buddhist Studies), Asst.
Prof. Ph.D.(Buddhist Studies)

: Maj. Gen. Dr. Weera Wongsan B.S.,B.Ed. (Hons.),
B.A., B.A. (Law), M,Ed., M.A. (Military), Ed,D.

: Mr. Pangsî Suthon Pali TX., M. A.

Date of Graduation : 29 February 2012

Abstract

The objectives of this thesis are 1) to study the Ahosi-kamma in the Theravâda Buddhism 2) to study the examples of Ahosi-kamma in the Theravâda Buddhism 3) to study the belief in Ahosi-kamma in Thai societies.

From this study, it is found that Ahosi-kamma in Theravâda Buddhism is of following meanings :-

Ahosi-kamma according to the views point of Phra Pâli Patisambhidamagga are done (1) The past actions and there were the results of the past actions. (2) The past actions, but there were not the results of the past actions. (3) There were the past actions and the present results of the actions. (4) There were the actions, but there are not the results of the actions. (5) There were the actions, but the result of the actions will be in the future. (6) There were the actions, but there will not be the results of the actions.

From the example of Ahosi-kamma in Buddhism, one can know the characteristics of Ahosi-kamma as the reception of the result of Kusa-lakamma and Akusa-lakamma of the past and the present ones. After the results of Kammās disappear, the people must receive the results of other Kammās as long as they will be reborn in the next world. On the other hand, when a person is free from the defilements, but he still alive; he will receive the result of the done actions. If the actions can come to him or is of influence in giving the result up to his final death, he will not reborn such as Phra Arahantas' deaths, but the ordinary people must receive the results of Kammās continually as long as they are reborn.

The beliefs in Ahoṣikamma in Thai Societies are brought to be used in asking for forgiveness and the request for stopping the revenge to one another. Ahoṣikamma is of the base of beliefs in Buddhist teaching which show the sins, the merits, the virtues, and the disadvantage, the Heaven, the Hell, and the being reborn. The important point is that Ahoṣikamma will give such the result that there is no ill-will to one another, only when the action doer and the action receiver can agree to is other.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ด้วยความช่วยเหลือสนับสนุนจากบุคคลหลายฝ่ายที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางในการค้นคว้าวิจัย และอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยขอแสดงความขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระสุธีธรรมมานุวัตร, ผศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร. ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำ พลตรี.ดร.วิระ วงศ์สรรค์ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่รับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และอาจารย์รังมี สุทนต์ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้แนวคิด กำลังใจและคำแนะนำในการศึกษาค้นคว้าคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ตลอดถึงพระมหาสมบุญ วุฒิจิกโร,ดร. รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยฝ่ายบรรพชิต ประธานสอบและดร. หิมพรรณ รักแตงาม กรรมการสอบที่ให้ความอนุเคราะห์แนะนำแก้ไขปรับปรุงงานวิจัยให้ดียิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณและขอใจเจ้าหน้าที่ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีพระครูใบฎีกาสันต์ ทยรกุโข คุณสังวร อ่อนสนิท คุณอุดม จันทิมา เพื่อนร่วมมหาวิทยาลัยโดยเฉพาะแม่ชีวงเพชร คงจันทร์ตลอดถึงแม่ชีทองคำ เลื่อนสูงเนินและกัลยาณมิตรทุกท่านที่ช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการดำเนินการขั้นตอนต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำวิทยานิพนธ์เป็นเหตุทำให้วิทยานิพนธ์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตาของท่านทั้งหลายที่ได้กล่าวมา

คุณค่าและคุณประโยชน์ที่มีอยู่ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยของน้อมเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา และสังฆบูชา และขอบูชาคุณบิดามารดา คุณครู อาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ญาติพี่น้องทุกท่าน เพื่อน ๆ มจร. รุ่นที่ ๒๐ ทุกท่านที่เป็นกำลังใจต่อการทำงานวิจัยในครั้งนี้ รวมทั้งผู้มีพระคุณต่อผู้วิจัยทุก ๆ ท่าน ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยจงอภิบาลรักษาท่านทั้งหลาย ให้ได้รับความสุข สงบ สันติ และเจริญในธรรมด้วยเทอญ

นางสุกัญญา โกตติกาล

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๕ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒ ศึกษาเรื่องอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๗
๒.๑ กรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๗
๒.๑.๑ หลักนิยาม ๕	๗
๒.๑.๒ ความหมายของกรรม	๘
๒.๑.๓ กรรมตามนัยแห่งพระไตรปิฎก	๑๐
๒.๑.๔ กรรมตามนัยแห่งพระอรรถกถา	๑๔
๒.๑.๕ การให้ผลของกรรม	๒๕
๒.๒ อโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๒๗
๒.๒.๑ ความหมายของคำว่า อโหสิกรรม	๒๗
๒.๒.๒ เกณฑ์พิจารณาอโหสิกรรม	๓๐
๒.๓ กฎแห่งกรรมและอโหสิกรรม	๓๒
๒.๔ สรุป	๓๕

๔.๒ ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมที่มีต่อการเรียนรู้และความเข้าใจ	
ทางพระพุทธศาสนา	๓๓
๔.๒.๑ ความเชื่อเรื่องการขอขมากรรม เจ้ากรรมนายเวร	
และขออโหสิกรรม	๓๔
๔.๒.๒ กรณีตัวอย่างความเชื่อเรื่องเรื่องการขออโหสิกรรมในสังคมไทย	๔๒
๔.๒.๒.๑ กรณีหมออาจินต์พบวิญญาณลูกในอดีตชาติ	๔๒
๔.๒.๒.๒ กรณีสามีภรรยา นักธุรกิจ	๔๔
๔.๒.๒.๓ กรณีจำตวน ชมพูน้อย	๔๕
๔.๒.๒.๔ กรณีล่วงเกินสัมภเวสี	๔๓
๔.๓ ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมที่มีต่อวัฒนธรรมประเพณีไทย	๔๘
๔.๓.๑ ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมที่มีต่อวัฒนธรรมประเพณีการบวช	๔๘
๔.๓.๒ ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมที่มีต่อวัฒนธรรมประเพณี	
เคารพศพ	๕๐
๔.๓.๒.๑ การโปรคน้ำศพ	๕๐
๔.๓.๒.๒ การไปงานตั้งศพบำเพ็ญบุญ	๕๑
๔.๓.๒.๓ การไปงานเผาศพ	๕๒
๔.๓.๓ ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมที่มีต่อวัฒนธรรมประเพณี	
ลอยกระทง	๕๓
๔.๔ สรุป	๕๔
บทที่ ๕ สรุป ข้อเสนอแนะ	๕๖
๕.๑ สรุป	๕๖
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๕๕
บรรณานุกรม	๑๐๐
ประวัติผู้วิจัย	๑๐๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อที่ใช้ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕ สำหรับบรรณกถาใช้อ้างอิงจากฉบับมหามงกุฎราชวิทยาลัย โดยได้เรียบเรียงตามลำดับคัมภีร์ ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวิภังค์ (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค (ภาษาไทย)
 ที.ปา (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)
 ม.มู. (ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปิณณาสก์ (ภาษาไทย)
 ม.ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณณาสก์ (ภาษาไทย)
 ส. ส. (ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค (ภาษาไทย)
 ส.นิ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นีทานวรรค (ภาษาไทย)
 ส. ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค (ภาษาไทย)
 อจ. ติก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ติกนิบาต (ภาษาไทย)
 อจ. ปญจก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ปญจกนิบาต (ภาษาไทย)
 อจ. ฉก. (บาลี) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ฉกนิบาต (ภาษาบาลี)
 อจ. ฉก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ฉกนิบาต (ภาษาไทย)
 อจ. อญฺฐก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย อญฺฐกนิบาต (ภาษาไทย)
 อจ. นวก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นวกนิบาต (ภาษาไทย)
 อจ. ทสก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ทสกนิบาต (ภาษาไทย)
 ขุ. อิติ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)

ปกรณ์วิเสส

วิสุทฺธิ. (ไทย) = วิสุทฺธิมรรคปกรณ์ (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

ที.สี.อ. (บาลี) = ทีฆนิกาย สุมงฺคฺลวิลาสินี สีลภฺขนฺชวคฺคอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
 ที.ม.อ. (บาลี) = ทีฆนิกาย สุมงฺคฺลวิลาสินี มหาวคฺคอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
 ที.ม.อ. (ไทย) = ทีฆนิกาย สุมงฺคฺลวิลาสินี มหาวรรคอฏฺฐกถา (ภาษาไทย)
 ม.ม.อ. (ไทย) = มัชฌิมนิกาย ปปัญจสุทฺถนึ มัชฌิมปิณฑาสกัอรรถกถา (ภาษาไทย)
 ขุ.ธ.อ. (บาลี) = ขุทฺทกนิกาย ธมฺมปทอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
 ขุ.ธ.อ. (ไทย) = ขุทฺทกนิกาย ธรรมบถอรรถกถา (ภาษาไทย)
 ขุ.สุ.อ. (บาลี) = ขุทฺทกนิกาย ปรมตฺถโชติกา สุตฺตนิปาตอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)

การใช้หมายเลขย่อ

๑. การใช้สัญลักษณ์ย่อในพระไตรปิฎกจะแจ้ง เล่ม/ชื่อ/หน้า ดังตัวอย่าง ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๗/๑๕๐ หมายถึง สูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๕ ชื่อที่ ๑๒๗ หน้า ๑๕๐

๒. การใช้สัญลักษณ์ย่อในอรรถกถา จะแจ้งเล่ม ภาค หน้า ตามลำดับ ตัวอย่างเช่น ขุ.เถรี.อ. (ไทย) ๒/๔/๒๑๖-๒๓๐. หมายถึง ขุทฺทกนิกาย ปรมัตถทีปนี เถรีอรรถกถา เล่มที่ ๒ ภาคที่ ๔ หน้า ๒๑๖-๒๓๐.

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กรรม คือ การกระทำ คำนี้เป็นคำกลาง ๆ ถ้าหากเป็นการกระทำดี ก็เรียกว่า กุศลกรรม ถ้าหากเป็นการกระทำชั่ว ก็เรียกว่า อกุศลกรรม คำว่า กรรม ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา^๑ คือ กระทำด้วยความตั้งใจ หรือจงใจทำ ไม่ว่าจะเป็นการทำดีหรือทำชั่วก็ตาม การกระทำที่ดี เรียกว่า กรรมดี การกระทำที่ชั่วเรียกว่า กรรมชั่ว

ในทฤษฎีทางพระพุทธศาสนานั้นความเชื่อเรื่อง กรรม มีความสำคัญมาก ทั้งนี้เพราะศาสนาพุทธนั้นเป็นศาสนาที่เป็น กรรมวาที เป็นศาสนาที่สอนให้เชื่อเรื่องของการกระทำ และผลของการกระทำที่พึงจะได้รับตามกฎแห่งกรรม หรือที่เรียกว่า กฎแห่งธรรมชาติ หรือในฐานะที่เป็นกฎแห่งศีลธรรม ดังข้อความที่ว่าบุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น ทำดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว^๒

ดังนั้น กฎแห่งกรรม หรือ กรรม นี้ กล่าวโดยย่อได้ว่า ผู้ที่ทำดีย่อมได้รับผลดี ผู้ที่ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ไม่เร็วก็ช้า คำว่า 'ไม่เร็วก็ช้า'^๓ นี้ จำต้องใส่เข้ามาด้วยเพราะกรรมบางอย่างให้ผลเร็ว กรรมบางอย่างให้ผลช้า ทั้งนี้เพราะกรรมบางอย่าง เช่น กรณีกรรมของพระองค์กิลิมาล ซึ่งได้ทำกรรมชั่วคือฆ่าคนไว้มาก แต่เมื่อท่านได้บรรลุปะเป็นพระอรหันต์และเข้านิพพานไม่เวียนว่ายตายเกิดแล้ว กรรมที่ท่านสร้างไว้ทั้งหมดไม่อาจตามท่านไปได้ เพราะท่านไม่เกิดอีก กรรมทั้งหมดที่ท่านทำไว้นั้นก็กลายเป็นอโหสิกรรม^๔ หรือกรณีกรรมของพระเทวทัตซึ่งเป็นอนันตริย กรรมตมรรคผลนิพพานในชาติปัจจุบัน อีกทั้งเป็นกรรมที่อำนาจส่งผลให้เห็นในชาติ

^๑ อจ. ญก. (บาลี) ๒๒-๓๓๔/๔๖๔. (ไทย) ๒๒/๓๓๓/๔๒๒, ศีลสารายละเอียดเพิ่มเติมที่ พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), กฎแห่งกรรม, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒, นางนฤกร อาชะวะนุ, "ศึกษาหลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ : เฉพาะกรณีเรื่องเจ้ากรรมนายเวร", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๘.

^๒ ส. ส. (ไทย) ๑๕/๕๐๓/๓๓๓.

^๓ พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), กฎแห่งกรรม, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒.

^๔ คุรยละเอียดใน ม. ม. (ไทย) ๓/๓๔๗-๓๕๑/๔๒๑-๔๓๓, ศีลสารายละเอียดเพิ่มเติมที่ พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), กฎแห่งกรรม, หน้า ๒๓.

ปัจจุบันตลอดทั้งเป็นกรรมที่จะต้องชดใช้เป็นเวลานาน จนกว่ากรรมที่ตนเองได้กระทำขึ้นจะ
 อโหสิกรรม อโหสิกรรม กรรมที่เลิกให้ผล ได้แก่ กรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม เมื่อไม่มีโอกาสที่
 จะให้ผลในเวลาที่จะเกิดผลได้ ครั้นเมื่อผ่านล่วงพ้นเวลานั้นไปแล้วก็จะไม่ให้ผลอีกต่อไป ใน
 วิสุทธิมรรคกล่าวไว้ว่า “อันอโหสิกรรมย่อมเป็นด้วยอำนาจคิระ” (คือไม่มีผลทั้ง ๓ กาล ดังกล่าว
 ในบาลี) นี้ว่า “วิบากของกรรมไม่มีแล้ว วิบากของกรรมจักไม่มี วิบากของกรรมไม่มีอยู่”^๕

เพราะฉะนั้น คำว่า อโหสิกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท จึงมีความหมาย ๓
 อย่าง คือ

๑. กรรมที่ให้ผลเสร็จแล้ว

๒. กรรมที่รอให้ผลอยู่ แต่ไม่มีโอกาส หมดวาระของมันก็เป็นอโหสิกรรม อย่าง
 ทัฏฐัมมเวทนียกรรม คือ กรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน เมื่อมันไม่มีโอกาสให้ผลมันก็หมดพลัง หรือ
 อุปัชฌเวทนียกรรม คือ กรรมที่ให้ผลในชาติต่อไป เมื่อมันไม่มีโอกาสให้ผลมันก็หมดพลัง

๓. กรรมที่เป็นอุปปราปรเวทนียกรรม คือ กรรมในชาติต่อ ๆ ไป ติดตามบุคคลใดไป
 เมื่อบุคคลนั้นเข้าสู่นิพพานแล้วไม่มีโอกาสที่จะติดตามไปอีกได้ เพราะท่านไม่เกิดแล้ว กรรมนี้ก็จะ
 เป็นอโหสิกรรมไป^๖

สำหรับความสัมพันธ์ของอโหสิกรรมที่มีต่อการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์โลกทุกชนิด
 นั้นก็ขึ้นอยู่กับ ไตรวิฏฐิ คำว่า ไตรวิฏฐิ แปลว่า วน ๓ หรือ วงจร ๓ ได้แก่ การวนของ
 สภาวะธรรม ๓ ประการ ๑. กิเลส คือ สิ่งที่ทำให้จิตเศร้าหมอง ๒. กรรม คือ การทำดีและการ
 ทำชั่ว ๓. วิบาก คือ ผลของกรรม ไตรวิฏฐิ จะมีการเวียนรอบก็ต่อเมื่อ มีกิเลส อันได้แก่ โลก
 โกรธ หลง ซึ่งเป็นต้นเหตุให้สัตว์โลกต้องสร้างกรรมดีบ้าง กรรมชั่วบ้าง เมื่อทำกรรมแล้วก็
 เป็นเหตุให้สร้างวิบาก คือ ผลของกรรมเป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง ตามผลของกรรมที่ตนทำไว้ เมื่อ
 ได้รับวิบากแล้วอันเป็นผลของกรรมเป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง ก็เกิดกิเลสอีก เมื่อเกิดกิเลสอีกก็
 เป็นเหตุให้สร้างกรรมดี เมื่อทำกรรมก็เป็นเหตุให้ได้รับวิบากอีก วนเวียนอยู่อย่างนี้ไม่มีที่
 สิ้นสุด ทำให้ลูกโซ่แห่งชีวิตดำเนินไปอย่างไม่ขาดสาย คือ ทำให้การเวียนว่ายตายเกิดยังมีอยู่อีก
 ต่อไป^๗ ดังนั้น การอโหสิกรรมตามพระประสงค์ของพระพุทธศาสนาเมื่อบุคคลประพฤติ
 ปฏิบัติ ย่อมมีอิทธิพลที่ทำให้การเวียนว่ายตายเกิดคือ การจุติและปฏิสนธิ ในภุมิทั้ง ๓ สิ้นลง
 และบรรลุนิพพานในที่สุด

^๕ วิสุทธิ. (ไทย) ๓/๓๐-๓๑.

^๖ พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ชูตวณฺโณ), กฎแห่งกรรม, หน้า ๒๔.

^๗ เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๒๖-๑๒๗.

ในสังคมไทยปัจจุบันความเชื่อเรื่องการอโหสิกรรม มีนัยตรงกันข้ามกับความหมายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรม ตามนัยทางสังคมไทยนั้น มีความเชื่อว่า การอโหสิกรรม เป็นการกล่าวคำว่า ขอโทษ เพื่อที่จะไม่ผูกเวรต่อกัน เช่น เมื่อประพุดติล่วงเกินใครสักคนหนึ่งแล้วพูดว่า ขอให้อโหสิกรรมเสียเถอะ อย่าได้ถือโทษโกรธกันเลย หรือเมื่อทำผิดพลาดต่อมารดาบิดา ต่อครูบาอาจารย์ ขอให้ท่านยกโทษให้โดยที่สังคมส่วนใหญ่เชื่อว่าบุคคลที่ถูกล่วงเกิน ยกโทษ ให้ไม่ถือโทษเป็นการให้อโหสิกรรมต่อกัน^๔ แต่ในทางพระพุทธศาสนา กฎก็คือกฎ ไม่มีการยกเว้นเพราะเป็นกฎของธรรมชาติหรือกฎแห่งกรรม ซึ่งจะรอให้ผลเมื่อถึงเวลาจนกว่ากรรมนั้น ๆ จะอโหสิกรรมให้เอง จากความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในสังคมไทยทำให้เกิดความวุ่นวายเบียดเบียนซึ่งกันและกัน อีกทั้งขาดความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาปอันจะเกิดขึ้นจากผลของการกระทำของตนเอง

เพราะฉะนั้น จากปัญหาความเข้าใจคลาดเคลื่อนเรื่องการอโหสิกรรมในสังคมไทยดังกล่าวมานี้ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเพื่อให้ได้คำตอบว่าเรื่องอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร กรณีตัวอย่างอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมในสังคมไทยเป็นอย่างไร

๑.๒ วัตถุประสงค์ในการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาเรื่องอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษากรณีตัวอย่างอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมในสังคมไทย

๑.๓ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๓.๑ อโหสิกรรม หมายถึง กรรมที่ให้ผลเสร็จแล้ว กรรมที่รอให้ผลอยู่แต่ไม่มีโอกาสหรือกรรมที่ให้ผลในชาติต่อไป^๕

๑.๓.๒ วิบาก หมายถึง ผลแห่งการกระทำทางทวารทั้ง ๓ ที่จะบันดาลให้เป็นไปตามกฎสังสารวัฏหรือกฎแห่งกรรม คือ การเวียนว่ายตายเกิด

๑.๓.๓ ความสัมพันธ์กับการเวียนว่ายตายเกิด หมายถึง การกระทำทางทวารทั้ง ๓ ที่มีความสัมพันธ์กับการจุดและปฏิสนธิในภุมิทั้ง ๓

^๔ เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๔.

^๕ เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๓-๒๔.

๑.๓.๔ ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมในสังคมไทย หมายถึง ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมตามความเข้าใจของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย

๑.๔ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๑ พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ กฎแห่งกรรม ว่า คำว่า อโหสิกรรม ในภาษาไทยกับความหมายของอโหสิกรรมในทางพระพุทธศาสนานั้นไม่ตรงกัน กล่าวคือ อโหสิกรรม ในภาษาไทยนั้นเมื่อบุคคลประพฤติกว้างเกินใครสักคนหนึ่งแล้วพูดว่า ขออโหสิกรรมให้เถิดนะอย่าได้ถือโทษโกรธกันเลยนี้เรียกว่า เป็นการอโหสิกรรมทางโลกซึ่งเป็นความหมายทางภาษาไทย แต่อโหสิกรรมในทางพระพุทธศาสนานั้น กรรมมันไม่ได้มาอโหสิกรรมให้กับเรามันจะต้องเป็นไปตามกฎของมันทั้งนี้เพราะมันเป็นกฎธรรมชาติ นอกจากนี้กฎที่มนุษย์ตั้งขึ้นยังมีข้อบกพร่อง ยังขอผ่อนปรนได้ แต่กฎที่ธรรมชาติวางไว้ไม่มีข้อผ่อนปรน^{๑๑}

๑.๔.๒ พระมหานงค์ อับไพ ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง คำสอนเรื่องกฎแห่งกรรมกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของคุณแม่สิริ กรินชัย ไว้ว่า หลักกรรมมีความเกี่ยวข้องกับการเวียนว่ายตายเกิดหรือที่เรียกว่า “สังสารวัฏ” ไม่มีใครรู้ว่าเราเกิดและตายมาแล้วกี่ภพกี่ชาติ เราไม่อาจรู้ได้ด้วยการคิดเอาเอง เมื่อเกิดมาจึงต้องประสบกับความทุกข์ยากลำบากในการดำเนินชีวิต อันเป็นการเพิ่มความทุกข์ในสังสารวัฏอีก ผู้เห็นภัยในวัฏสงสาร จึงได้พยายามเพื่อพ้นจากความทุกข์คือการไม่เกิดอีก พ้นจากกฎแห่งกรรมไม่เวียนว่ายตายเกิดอีก มนุษย์จึงควรศึกษาเรื่องกรรมและดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา จึงจะสามารถนำตนให้พ้นจากวัฏสงสารได้^{๑๒}

๑.๔.๓ พระมหาสมพงษ์ สุขุมมาโล (สิงห์สุพรรณ) ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท ไว้ว่า อดีตชาติและอนาคตชาติย่อมสัมพันธ์กันอยู่กับวิชาหรือการกระทำ และผลของการกระทำของมนุษย์ด้วย การกระทำที่ดีหรือการกระทำอันมีเจตนาเป็นเป้าหมายสูงสุดของศาสนา ย่อมทำให้มนุษย์พัฒนาตนสู่การหลุดพ้นจากสังสารวัฏได้ในที่สุด ขณะเดียวกันการกระทำอันมีเจตนาสวนทางกับเป้าหมายสูงสุด

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๔.

^{๑๒} พระมหานงค์ อับไพ. “คำสอนเรื่องกฎแห่งกรรมกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของคุณแม่สิริกรินชัย”, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๖, หน้า ๑๔.

ทางศาสนาก็ยอมทำให้มนุษย์ต้องติดข้องอยู่ในสังสารวัฏอีกต่อไปอย่างไม่รู้ที่สิ้นสุด อย่างไรก็ตาม หลักกรรมหรือการเวียนว่ายตายเกิดและการเกิดใหม่จึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง^๒

๑.๔.๔ พระมหาพิเชษฐ ธีรวโส (ดอกรัก) ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาเชิง วิเคราะห์เรื่องกรรมและสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของ พุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน ไว้ว่า พุทธศาสนิกชนในปัจจุบันมีความเชื่อเรื่องกรรมและ สังสารวัฏ เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากพระไตรปิฎกและจากวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ ได้แก่ ไตรภูมิพระร่วง และภูมิวิลาสินี วรรณกรรมเหล่านี้ได้กล่าวถึงเรื่องนรกและสวรรค์อันเป็น สถานที่อยู่อาศัยของสัตว์ทั้งหลายหลังจากที่ตายไปแล้ว โดยแสดงให้เห็นว่านรกเป็นสถานที่ ทรมานสัตว์ที่ทำความชั่ว สวรรค์เป็นสถานที่สุขสบายของสัตว์ที่ทำความดี^๓

๑.๔.๕ วติน อินทสระ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ สวรรค์ นรก บุญ บาป ในทาง พระพุทธศาสนาไว้ว่า เรื่องหลักกรรม “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” จะไม่สมบูรณ์ถ้าไม่มีสังสารวัฏ คือ การเวียนว่ายตายเกิด เพราะชีวิตเพียงชาติเดียวสั้นเกินไปไม่พอพิสูจน์กฎของกรรม ไม่อาจข้าม แดนแห่งความสงสัยในปัญหาชีวิตเสียได้ว่า ทำไมคนดีบางคนจึงได้รับทุกขอย่างที่ไม่ควรจะได้รับ เรื่องสังสารวัฏจะช่วยแก้ปัญหาข้อข้องใจอันนี้ได้ และเรื่องสังสารวัฏก็จะไม่สมบูรณ์และนำ หวาดเสียวนเกินไปถ้าไม่มีนิพพาน อันเป็นที่สิ้นสุดแห่งสังสารวัฏ สำหรับการเกิดใหม่จัดเป็น กระบวนการธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต ทั้งนี้เพราะเพื่อพัฒนาตนให้ขึ้นถึงขีดสมบูรณ์ เหมือนนักเรียน ที่ต้องมาเรียนวันแล้ววันเล่า เรียนบทเรียนซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพื่อให้ได้รับความรู้สมบูรณ์ และเลื่อนชั้น การศึกษาขึ้นไปตามลำดับ^๔

๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ การวิจัย เอกสารซึ่งขอบเขตเนื้อหาศึกษาเฉพาะแนวคิดเรื่องอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาและกรณีตัวอย่าง

^๒ พระมหาสมพงษ์ สุขุมโล (สิงห์สุพรรณ), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังสารวัฏใน พระพุทธศาสนาเถรวาท”, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๓๕, หน้า ๗๗-๗๘.

^๓ พระพิเชษฐ ธีรวโส (ดอกรัก), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกรรมและสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๖๓๔, หน้า ๑๑๗.

^๔ วติน อินทสระ, สวรรค์ นรก บุญ บาป ในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ : ธรรมเมธี : สหพัฒนาการ พิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐-๖๑.

อโหสิกรรมในสังคมไทยตลอดถึงความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมในสังคมไทย ส่วนที่ ๒ เป็นการวิจัยภาคสนามซึ่งผู้วิจัยจะเน้นใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างละเอียด โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการอโหสิกรรม เช่น พระภิกษุ และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

๑.๖.๑ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary sources) คือ พระไตรปิฎก

๑.๖.๒ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary sources) มีอรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสสอื่น ๆ ตลอดทั้งหนังสือตำรางานวิจัยเอกสารต่าง ๆ รวมทั้งนิตยสาร หนังสือพิมพ์และสื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๓ สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการของอโหสิกรรมจำนวน ๓ คน พระภิกษุ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

๑.๖.๔ นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารและบทสัมภาษณ์มาประมวล จัดระบบวิเคราะห์ แปลความหมาย และนำเสนอ

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบเรื่องอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๗.๒ ทำให้ทราบกรณีตัวอย่างอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนา

๑.๗.๓ ทำให้ทราบความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมในสังคมไทย

บทที่ ๒

เรื่องอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

สำหรับในบทที่ ๒ นี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาถึงเรื่องอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งมีประเด็นที่จะทำการศึกษา คือ (๑) กรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) อโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๓) กฎแห่งกรรมและอโหสิกรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑ กรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

กรรมในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทถือได้ว่าเป็นคำสอนที่สำคัญที่ชาวพุทธทุกคนควรที่จะศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น คำว่า “กรรม” ในที่นี้จึงหมายถึง กรรมนิยามหรือกฎแห่งกรรมซึ่งเป็นกฎที่มีความเชื่อมโยงเป็นเหตุเป็นผลอย่างลงตัวจัดได้ว่าเป็นกฎธรรมชาติที่เป็นเรื่องของผู้กระทำที่จะต้องได้รับผลของการกระทำเองตามเหตุตามปัจจัยที่ตนเองได้สร้างกรรมนั้น ๆ ไว้การได้รับผลของกรรมนั้นไม่มีความบังเอิญ หรือเทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งบันดาลหรือลิขิตแต่อย่างใด สำหรับรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ หลักนิยาม ๕^๑

ตามหลักพระพุทธศาสนา พระอรุณกถาจารย์ได้แสดงกฎธรรมชาติหรือนิยามไว้ ๕ ประการซึ่งกฎแห่งกรรมหรือกรรมนิยามก็เป็นนิยามหนึ่งในนิยาม ๕ โดยคำว่า “นิยาม”^๒ นี้หมายถึง ความแน่นอน เป็นความแน่นอนของสิ่งต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นและเป็นไปอย่างนั้นอย่างแน่นอนไม่เปลี่ยนแปลงและไม่มีสิ่งใดมากำหนดบังคับให้เป็นไป มันเป็นไปของมันเอง คือ

๑) กรรมนิยาม กฎแห่งกรรม ได้แก่กฎเกณฑ์แห่งเหตุและผลที่เกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ เป็นกฎหรือกระบวนการที่ว่าด้วยการกระทำและผลของการกระทำของมนุษย์ที่สัมพันธ์สอดคล้องกัน เช่น ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว

๒) จิตตนิยาม กฎเกณฑ์เกี่ยวกับจิต ได้แก่ การทำงานของจิต เช่น จิตดวงนี้เกิดขึ้นแล้วจะมีเจตสิกอะไรประกอบได้บ้าง ถ้าเจตสิกอันนี้เกิดขึ้น จะมีเจตสิกไหนเกิดร่วมได้ อันไหนร่วมไม่ได้ เมื่อจิตจะขึ้นสู่วิถีออกบรรพชา มันจะดำเนินไปอย่างไร ก่อนออกจากภวังค์ก็มีภวังค์คจลนะ (ภวังค์ไหว) แล้วจึงภวังค์ปุจเจท (ตัดภวังค์) จากนั้นมีอะไรต่อไปอีกจนถึงชวนจิตแล้วกลับตกภวังค์เดิมอีก

^๑ ที.ม.อ. (บาลี) ๒/๓๔.

^๒ อภิ.สง.อ. (บาลี) ๕๐๘/๓๓๐.

๓) พิษนิยาม กฎเกี่ยวกับพืชพันธ์ เช่น ปลูกมะม่วง ก็เกิดเป็นมะม่วง ปลูกมะนาวก็เกิดเป็นต้นมะนาว ปลูกเมล็ดพืชอะไรก็ออกผลออกต้นเป็นพืชชนิดนั้น จึงนับได้ว่าเป็นกฎแห่งการสืบพันธุ์หรือกฎแห่งพันธุกรรม

๔) อุตุนิยาม กฎเกณฑ์เกี่ยวกับอุตุ อุตุนี้คือเรื่องอุณหภูมิต่างๆตามฤดูกาล ดินฟ้า อากาศ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับดินฟ้าอากาศ เช่น อากาศร้อนขึ้น เราก็กางร่ม อากาศเย็นลง เย็นมาก ๆ เข้า น้ำก็กลายเป็นน้ำแข็ง และถ้าร้อนมากขึ้น น้ำก็กลายเป็นไอ

๕) ธรรมนิยาม กฎแห่งธรรมะ ความเป็นเหตุเป็นผลกันของสิ่งทั้งหลาย ความเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย^๓ เช่น คนเกิดมาแล้วก็ต้องแก่ เจ็บ ตาย สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่แล้วก็ดับไปเป็นธรรมดา ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม ย่อมเป็นธรรมดาของสิ่งทั้งหลายที่เป็นสภาพไม่เที่ยง ถูกปัจจัยบีบคั้น และไม่ใช่อัตตา ดังนี้ เป็นต้น^๔

จากหลักนิยามทั้ง ๕ นี้ได้มีผู้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า เป็นหลักที่ขยายความมาจากธรรมนิยามอีกต่อหนึ่ง ซึ่งธรรมนิยามหลักสากลที่ดำรงอยู่ในทุกสมัย พระพุทธเจ้าจะตรัสสอนหรือไม่ก็ตาม หลักนี้ก็ดำรงอยู่และกรรมนิยามก็เป็นหนึ่งในหลักทั้ง ๕ นี้ ฉะนั้น กรรมนิยามจึงเป็นหลักหรือเป็นกฎธรรมชาติที่ดำรงอยู่เสมอ และเป็นกฎที่เสมอกันไม่มีการยกเว้น โดยเฉพาะการให้ผลของกรรมจำเป็นต้องพิจารณาถึงเรื่องอื่นประกอบด้วย อันได้แก่เรื่องวิบัติ ๔ และสมบัติ ๔^๕ อันเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นชัดเจนถึงกระบวนการทำงานของกรรมว่าจะต้องมีความสัมพันธ์และมีความเป็นเหตุปัจจัยซึ่งกันและกัน ดังคำอธิบายที่ว่า กรรมนิยามต้องพิจารณาสัมพันธ์กับปัจจัยทั้งหลายที่เป็นไปตามนิยามอื่น ๆ ด้วย เพราะนิยามหรือกฎธรรมชาตินั้นมีหลายอย่าง มิใช่มีแต่กรรมนิยามอย่างเดียว^๖

เนื่องจากว่าหลักนิยาม ๕ นี้เป็นหลักที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ดังตัวอย่างที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า ในกรณีการเกิดของมนุษย์ สามารถอธิบายได้โดยการเชื่อมโยงกันของนิยามทั้ง ๕ นี้ เพราะในการเกิดเป็นมนุษย์นั้นมีความเกี่ยวข้องกับกรรมนิยามและจิตนิยาม ตามหลักพระพุทธศาสนาผู้ที่มีกิเลสและยังต้องเกิดอยู่ คือ ผู้ที่ยังไม่หมดสิ้นกรรม กรรมนี้ยังต้องอาศัยจิต (ภวังคจิต) เป็นที่เก็บกรรม เมื่อมีทั้งกรรมนิยามและจิตนิยามก็โยงไปถึงอุตุ (อุณหภูมิต่างๆ) ในสถานที่

^๓ ที.ม.อ.(บาลี) ๒/๓๔.

^๔ ที.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๑๐๐.

^๕ มนตรี สืบดวง, “กรรมนิยามและปัญหาจริยศาสตร์สมัยใหม่”, สารนิพนธ์คุณภูมิบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕, หน้า ๔.

^๖ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๑.

จะเกิด (กรรม) ต้องเหมาะสมไม่ร้อนเกินไปหรือเย็นเกินไป รวมทั้งเชื่อมโยงไปถึงพินิจนิยามด้วยการที่บิดามารดาต้องมีเพศสัมพันธ์กัน มารดาอยู่ในช่วงวัยที่สามารถตั้งครรภ์ได้และมีไข่สุก พร้อมทั้งสเปิร์มของบิดาต้องแข็งแรงพอ นี่แสดงให้เห็นพินิจนิยามและความเป็นไปเชื่อมโยงของนิยามทั้งหลาย พร้อมทั้งความเป็นธรรมชาติของธรรมชาติและชีวิตที่ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่ยั่งยืน นั้นเป็นกรรมนิยาม^๓ ซึ่ง แสดงให้เห็นว่า การที่จะวิเคราะห์หรือพิจารณาสิ่งทั้งหลาย หรือบางสิ่งบางอย่างที่มีใจครองหรือไม่มีใจครองก็สามารถอธิบายตามหลักนิยาม ๕ ได้

๒.๑.๒ ความหมายของกรรม

คำว่า กรรม เป็นคำกลาง ๆ หมายถึง การกระทำ ถ้าหากเป็นการกระทำความดีก็เรียกว่า กุศลกรรม แต่ถ้าหากเป็นการกระทำความชั่วก็เรียกว่า อกุศลกรรม และกรรมนี้มีบ่อเกิดอยู่ ๓ ทวารด้วยกัน คือ กายทวาร วาจาทวารและมโนทวาร เพราะฉะนั้น คำว่า กรรม ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาจึงหมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา^๔ กล่าวคือ กระทำด้วยความตั้งใจหรือตั้งใจกระทำ ดังพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “เจตนาหิ ภิกขเว กम्मิ วทามิ” แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม^๕ จากพุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นว่า การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความตั้งใจใจเท่านั้นจึงจัดว่าเป็นกรรมในพระพุทธศาสนาซึ่งมีจุดเน้นอยู่ที่เจตนาเป็นสำคัญ และโดยนัยนี้จะเห็นอีกว่าคำว่า เจตนา คำนี้หมายถึง ความคิดของจิตจึงเรียกว่า โนกรรม ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ใจหรือความคิดความรู้สึกของจิตเป็นเรื่องสำคัญที่ก่อให้เกิดกรรม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วแต่ใจบุคคลกล่าวอยู่ที่ดี กระทำอยู่ที่ดีด้วยใจที่ประทุษร้ายแล้ว ความทุกข์ย่อมติดตามบุคคลนั้นไป เปรียบดังล้อรถตามรอยเท้าโคตัวที่เข็นภาระไปฉะนั้น”^๖

จากคาถาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ใจหรือมโนกรรมนั้นมีความสำคัญที่ก่อให้เกิดการกระทำทางกายและทางวาจา ไม่ว่ากรรมนั้นจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม โดยเฉพาะมโนกรรมที่ประกอบด้วยราคะ โทสะและโมหะ ซึ่งแน่นอนว่ากรรมที่กระทำลงไปนั้นจะต้องเป็นอกุศลกรรมและจะติดตามบุคคลผู้นั้นไปเหมือนดังล้อรถตามรอยเท้าโค รอยเท้าโคไปถึงไหนล้อรถก็จะไปถึงนั้นเหมือนเงาของตนเองหรือเงากรรม ดังได้มีคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า กรรม คือ การกระทำที่จะถือว่าสำเร็จสมบูรณ์เป็นแล้วว่า ต้องประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

^๓ มนตรี สืบค้น, “กรรมนิยามและปัญหาจริยศาสตร์สมัยใหม่”, หน้า ๔.

^๔ อ.จ. ฤกษ์. (ไทย) ๒๒/๓๓๔/๔๒๒.

^๕ อ.จ. ฤกษ์. (ไทย) ๒๒/๓๓๔/๔๒๒.

^๖ พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑/๒๑.

๑. กิเลส คือ แรงกระตุ้นใจชนิดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพราะสิ่งเร้า
๒. เจตนา คือ ความตั้งใจ ความจงใจ มีเจตจำนง มีความมุ่งหมาย
๓. การเคลื่อนไหว กาย วาจา ใจ เพื่อกระทำตามความตั้งใจ
๔. เกิดผลสำเร็จ ตามความตั้งใจ เช่น โกรธ ค่า ตี^{๑๑}

แต่ถ้าเป็นการกระทำหรือการเคลื่อนไหวทางทวารทั้ง ๓ ที่ไม่มีเจตนาเข้ามาประกอบ ตามหลักทางพระพุทธศาสนาที่ไม่จัดว่าเป็นกรรมแต่จะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กิริยา ดังข้อความที่ว่า

ขุดหลุมพรางดักคนหรือสัตว์ให้ตกลงไปตายเป็นกรรม แต่ขุดบ่อน้ำไว้กินใช้สัตว์ตกลงไปตายเองไม่เป็นกรรม แต่ถ้ารู้ยู่ว่ายบ่อน้ำที่ตนขุดไว้อยู่ในที่ซึ่งคนจะพลัดตกได้ง่ายแล้วปล่อยปละละเลยมีคนตกลงไปตาย ก็ไม่พินเป็นกรรม แต่ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่เจตนา เช่น เผลอเดินไปเหยียบเอาสัตว์เล็ก ๆ ที่อยู่ใต้ดินบาดเจ็บหรือตาย โดยมิได้มีเจตนาที่จะฆ่าสัตว์นั้น ก็ไม่จัดว่าเป็นกรรม

สำหรับพระอรหันต์ผู้หมดกิเลส การกระทำของท่านไม่ว่าทางกาย ทางวาจาหรือทางใจ เมื่อกระทำลงไปไม่จัดว่าเป็นกรรมแต่จะเรียกว่าเป็นกิริยาเท่านั้น และผลที่เกิดขึ้นก็เป็นเพียงปฏิกิริยา ส่วนการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา นั้น ผลที่เกิดขึ้นเรียกว่า ผลของกรรมหรือวิบากกรรม รวมความว่ากิริยาให้ผลเป็นปฏิกิริยาส่วนกรรมที่ประกอบด้วยเจตนาให้ผลเป็นวิบากที่มีผลเชื่อมโยงไปถึงสังสารวัฏต่อไป สำหรับกรณีตัวอย่างที่เห็นเด่นชัดของกรรมที่เป็นเพียงกิริยาเท่านั้นก็คือ กรณีตัวอย่างของพระจักษุบาล ซึ่งเป็นสาวกองค์หนึ่งของพระพุทธองค์ที่สำเร็จเป็นพระอรหันต์พร้อมกับการดับมีดของดวงตาทั้งสองจึงเป็นเหตุให้ท่านขณะเดินจงกรมไปเหยียบแมลงเม่าโดยไม่มีเจตนา โดยพระพุทธองค์ทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย ขึ้นชื่อว่าเจตนาเป็นเหตุให้ตายของพระชินาสพทั้งหลาย ย่อมไม่อาจมีได้

ความหมายของกรรมตามอีกนัยหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๒ ลักษณะ คือ (๑) กรรมเปิดเผยหรือกรรมที่สามารถมองเห็นได้เป็นรูปธรรมได้เลยเมื่อกล่าวถึงหรือพาดพิงถึง หมายถึงกรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแล้ว บุคคลทั่วไปสามารถเข้าใจความหมายได้ทันที สำหรับในที่นี้หมายถึง “การงานที่บุคคลกระทำ” ดังที่ทรงแสดงไว้ว่า “บุคคลเป็นชวานาก็เพราะกรรม เป็นโจรก็เพราะกรรม เป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม เป็นกษัตริย์ก็เพราะกรรม”^{๑๒} หมายความว่า นายคนนี้เขาคำน่า หว่านข้าวในนา ไถนา เขาก็เป็นชวานา การงานที่เขาทำนั่นเอง ทำให้เขาเป็นชวานา คือ

^{๑๑} แสง จันทร์งาม, **ประทีปธรรม**, (กรุงเทพฯ : บรรณาการ, ๒๕๒๕), หน้า ๑๖๒-๑๖๓.

^{๑๒} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๖๐/๕๘๒.

เป็นไปตามการกระทำหรืออาชีพการงานของเขาเป็นขั้นที่มองดูหยาบ^{๑๑} เมื่อดูความหมายตามนัยนี้แล้วจะเห็นได้ว่า กรรมนัยนี้หมายถึงอาชีพของแต่ละบุคคล (๒) กรรมปกปิดหรือกรรมที่ไม่แสดงตัวออกมาอย่างเปิดเผย หมายถึง กรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของแต่ละคนซึ่งในที่นี้หมายถึง ตัวเจตนาซึ่งได้กล่าวไว้ข้างต้น

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า กรรมตามความหมายทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นมีทั้งกรรมดีและกรรมชั่วที่บุคคลกระทำไว้ในอดีต ปัจจุบัน และที่จะเกิดขึ้นในอนาคต กล่าวคือ ถ้าพูดถึงการกระทำเมื่อไรจะเป็นอดีต ปัจจุบันหรืออนาคตก็ตาม การกระทำนั้นจัดเป็นกรรมทั้งสิ้นและจะต้องประกอบด้วยเจตนาเท่านั้น ถ้าไม่มีเจตนาเข้าไปประกอบไม่ว่าทางกายกรรม วิกรรมหรือทางมนกรรมแล้วไม่จัดว่าเป็นกรรมเป็นเพียงกิริยา โดยผลของกรรมเรียกว่า วิบากกรรม ส่วนผลของกิริยาเรียกว่า ปฏิกิริยา ซึ่งจัดเป็นกรรมที่เกิดขึ้นจากภายในจิตใจอันมีจุดเริ่มต้นที่ตัวเจตนา

๒.๑.๓ กรรมตามนัยแห่งพระไตรปิฎก

สำหรับประเภทของกรรมตามนัยแห่งพระไตรปิฎกสามารถจำแนกหรือจัดแบ่งกรรมเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ถึง ๓ ประเภท คือ (๑) กรรม ๒ (๒) กรรม ๓ และ (๓) กรรม ๔ โดยกรรมตามนัยดังกล่าวมานี้มีรายละเอียดดังนี้

ก. กรรม ๒

กรรม ๒ ได้แก่ (๑) กุศลกรรม (๒) อกุศลกรรม จัดเป็นการแบ่งตามลักษณะที่กระทำ คือ กรรมดีหรือกรรมชั่ว ในทางพระพุทธศาสนาใช้คำว่า กุศลกรรมคือ กรรมดีและอกุศลกรรมคือ กรรมชั่ว ซึ่งในการกระทำที่เป็นกุศลหรืออกุศลนั้น มีที่มาจากกุศลมูลหรืออกุศลมูล ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอกุศลมูลสูตรว่า

ภิกษุทั้งหลาย อกุศลมูล (รากเหง้าของอกุศล) ๓ ประการนี้ อกุศลมูล ๓ ประการอะไรบ้าง คือ ๑. อกุศลมูลคือโลภะ (ความอยากได้) ๒. อกุศลมูล คือ โทสะ (ความคิดประทุษร้าย) ๓. อกุศลมูลคือโมหะ (ความหลง)

โลภะจัดเป็นอกุศลมูล กรรมที่บุคคลผู้มีโลภะกระทำทางกาย วาจาและใจ จัดเป็นอกุศลกรรม แม้กรรมของบุคคลผู้มีโลภะถูกโลภะครอบงำ มีจิตถูกโลภะกั้มรุมก่อกุศลให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นด้วยเรื่องที่ไม่จริง ด้วยการเบียดเบียน จองจำ ทำให้เสียทรัพย์ ดิเคียนหรือขบไล่ โดยอวดอ้างว่า เรามีกำลัง ทรงพลัง ก็จัดเป็นอกุศลกรรม บาปอกุศลกรรมจำนวนมากเหล่านี้ที่เกิดจากโลภะมีโลภะเป็นเหตุ มีโลภะเป็นแดนเกิด มีโลภะเป็นปัจจัย

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ประยุทธ์ ปยุตฺโต), กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป), หน้า ๔๖.

ย่อมเกิดมีแก่บุคคลผู้มีโลภะนั้น ด้วยประการฉะนี้... โทสะจัดเป็นอกุศลมูล... โมหะจัดเป็นอกุศลมูล.

ภิกษุทั้งหลาย กุศลมูล (รากเหง้าแห่งกุศล) ๓ ประการนี้ กุศลมูล ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ ๑. กุศลมูลคืออโลภะ (ความไม่ย่อภาคได้) ๒. กุศลมูลคืออโทสะ (ความไม่คิดประทุษร้าย) ๓. กุศลมูลคืออโมหะ

อโลภะจัดเป็นกุศล กรรมที่บุคคลผู้ไม่มีโลภะกระทำทางกาย วาจาและใจ จัดเป็นกุศลกรรม แม้กรรมของบุคคลผู้ไม่มีโลภะ ไม่ถูกโลภะครอบงำ มีจิตไม่ถูกโลภะกั้มรุม ไม่ก่อทุกข์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่นด้วยเรื่องที่ไม่เป็นจริง ด้วยการเบียดเบียน จองจำ ทำให้เสียทรัพย์ ติเตียน หรือขบไล่โดยอวดอ้างว่า เรามีกำลัง ทรงพลัง ก็จัดเป็นกุศลกรรม กุศลกรรมจำนวนมากเหล่านี้ที่เกิดจากอโลภะมีอโลภะเป็นเหตุ มีอโลภะเป็นแดนเกิด มีอโลภะเป็นปัจจัยย่อมเกิดมีแก่บุคคลผู้มีโลภะนั้น ด้วยประการฉะนี้... อโทสะจัดเป็นอกุศลมูล... อโมหะจัดเป็นอกุศลมูล...^{๑๔}

จากพุทธพจน์ดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นถึงมูลเหตุของการกระทำความผิดหรือรากเหง้าของการสร้างกรรมดีที่เรียกว่า กุศลมูลมีอโลภะ อโทสะ และอโมหะ และรากเหง้าของการสร้างกรรมชั่ว ที่เรียกว่า อกุศลมูลมีโลภะ โทสะและโมหะซึ่งเป็นการจัดกรรมจำแนกตามคุณภาพ หรือตามธรรมชาติเป็นมูลเหตุ

ข. กรรม ๓

กรรม ๓ นี้ แบ่งตามช่องทางในการกระทำความผิดของมนุษย์มี ๓ อย่างคือ

๑. กายกรรม กรรมที่กระทำด้วยกาย หรือทางกาย

๒. วาจากรรม กรรมที่กระทำด้วยวาจา หรือทางวาจา

๓. มโนกรรม กรรมที่กระทำด้วยใจ หรือทางใจ^{๑๕}

กรรม ๓ นี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งคือ อุปกรณ์หรือเครื่องมือในการสร้างกรรมของมนุษย์ มีกายวาร วาจากรรมและมโนกรรม จัดเป็นกรรมจำแนกตามทวารซึ่งเป็นทางแสดงออกของกรรม คือ การกระทำไม่ว่าจะเป็นกรรมฝ่ายดีคือ กุศลกรรม หรือเป็นกรรมฝ่ายชั่วคือ อกุศลกรรม ซึ่งเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการสร้างกรรมที่มีความสำคัญมากที่สุดตามหลักพระพุทธศาสนาก็คือ มโนกรรม หรือมโนกรรม ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในเรื่องความหมายของกรรมที่มีเจตนาเป็นแดนเกิด

^{๑๔} อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๔๕/๑๓๑.๕๕๑.

^{๑๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๖๔/๕๖.

ค. กรรม ๔

สำหรับการแบ่งกรรม ๔ นี้พระพุทธเจ้าทรงยังได้ตรัสแยกเป็น ๔ อย่าง เพื่อให้เป็นไปตามลักษณะที่มนุษย์กระทำและได้รับผลของการกระทำนั้น คือ

๑. กรรมดำ (อกุศลกรรม) มีวิบากดำ ได้แก่ กายสังขาร^{๑๖} วีสังขาร^{๑๗} และมโนสังขาร^{๑๘} ที่มีการเบียดเบียน เช่น ปาณาติบาต อทินนาทาน กามสุมิฉฉาจาร มุสาวาท และดื่มสุราเมรัย

๒. กรรมขาว (กุศลกรรม) มีวิบากขาว ได้แก่ กายสังขาร วีสังขาร และมโนสังขารที่ไม่มีการเบียดเบียน ได้แก่ การประพฤติกุศลกรรมบถ ๑๐

๓. กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งดำทั้งขาว ได้แก่ กายสังขาร วีสังขาร และมโนสังขารที่มีการเบียดเบียนบ้าง ไม่มีการเบียดเบียนบ้าง เช่น การกระทำของมนุษย์ทั่วไป

๔. กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม^{๑๙} ได้แก่ เจตนาเพื่อละกรรมทั้งสามข้างต้น โดยองค์ธรรม ได้แก่ โพชฌงค์ ๗^{๒๐} หรือมรรคมีองค์ ๘

กรรมดำ คือ กรรมฝักฝ่ายของกรรมชั่วที่มนุษย์กระทำทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจ และเมื่อกรรมจะส่งผลก็ย่อมส่งผลเป็นกรรมชั่วเท่านั้น ส่วนกรรมขาว ก็คือ กรรมที่เป็นฝักฝ่ายของกรรมดีที่มนุษย์กระทำทั้งทางกาย ทางวาจาและทางใจและเมื่อกรรมจะส่งผลก็จะส่งผลเป็นกรรมดีเท่านั้นเช่นเดียวกันโดยไม่มีกรรมชั่วใด ๆ ร่วมอยู่ด้วย เช่น กุศลกรรมบถ ๑๐ มีการประพฤติกิจทางกาย ทางวาจาและทางใจ

^{๑๖} กายสังขาร หมายความว่า (๑) ปังจัยปรุงแต่งกาย ได้แก่ ลมหายใจเข้า หายใจออก (๒) สภาพที่ปรุงแต่งการกระทำทางกาย ได้แก่ กายสัญญาเจตนา หรือความจงใจทางกายซึ่งทำให้เกิดกายกรรม อังใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔.

^{๑๗} วีสังขาร หมายความว่า (๑) ปังจัยปรุงแต่งวาจาได้แก่ วิตก (ตริก) และวจิร (ครอง) ถ้าไม่มีตริกครองก่อนแล้ว พูดข่อมไม่รู้เรื่อง อังใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๒๖๔.

^{๑๘} มโนสังขาร หรือ จิตตสังขาร หมายความว่า สภาพที่ปรุงแต่งการกระทำทางใจ คือ มโนสัญญาเจตนาที่ประกอบด้วยความจงใจอันเป็นปัจจัยให้เกิดกรรม คือ ทำให้พูดให้คิด ให้ทำการต่าง ๆ **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๒๑๐, ๓๐๕.

^{๑๙} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๘๑/๗๕.

^{๒๐} โพชฌงค์ ๗ คือธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ มี ๗ คือ สติ ธรรมวิจยะ วิริยะ ปิณีต ipsisatti สมาธิ อุเบกขา ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ ที.ปา (ไทย) ๑๑/๑๒๒/๒๖๔.

กรรมทั้งดำทั้งขาว หรือทั้งกรรมดีและกรรมชั่วที่มนุษย์กระทำทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ และเมื่อส่งผลย่อมส่งผลแห่งการกระทำนั้นให้ติบ้างชั่วบ้าง ตามเหตุและปัจจัยที่กระทำ ส่วนกรรมไม่ดำไม่ขาว ก็คือ กรรมที่ส่งตรงต่อพระนิพพานอย่างเดียวอยู่เหนือทั้งกรรมดำและกรรมขาว

๒.๑.๔ กรรมตามนัยแห่งอรรถกถา

กรรมตามนัยแห่งอรรถกถาในที่นี้ หมายถึง คัมภีร์ที่พระเถระที่เป็นพหูสูตแต่งขึ้นในภายหลัง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายความในพระไตรปิฎก อรรถกถาที่แสดงเรื่องกรรม และเป็นที่ยอมรับมากที่สุดก็คือ คัมภีร์วิสุทธิมรรค ซึ่งแต่งโดยพระพุทธโฆสาจารย์ สำหรับการจัดแบ่งกรรมตามนัยแห่งอรรถกถานั้น พระอรรถกถาจารย์ได้จัดแบ่งกรรมออกเป็นหมวดหมู่เพื่อเป็นการอธิบายเพิ่มเติมในพระไตรปิฎก เช่น การอธิบายเรื่องกรรม ๔ ที่แบ่งตามกาลที่ให้ผล ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า วิบากแห่งกรรมเป็นไฉน คือ เราย่อมกล่าววิบากแห่งกรรมว่ามี ๓ ประการ คือ ๑. กรรมที่ให้ผลในปัจจุบันชาตินี้ ๒. กรรมที่ให้ผลในชาติต่อไป ๓. กรรมที่ให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป นี้เรียกว่าวิบากแห่งกรรม^{๒๐}จากการที่พระพุทธองค์ทรงอธิบายผลของกรรมนี้เอง พระอรรถกถาจารย์จึงได้ใช้เป็นแนวทางในการอธิบายกรรมตามเวลาในการให้ผลออกเป็น ๔ ประเภท รวม ๓ ประการ แล้วได้เพิ่ม อโหสิกรรมเข้าเป็น ๔ ฉะนั้น กรรมตามนัยแห่งอรรถกถา ท่านจึงแบ่งออกเป็นกรรม ๑๒ จัดเป็น ๓ กลุ่ม ตามเวลาที่ให้ผล ตามน้ำหนักของความหนักหรือเบาของกรรมและตามหน้าที่ของกรรม ดังนี้

ก. กรรม ๔ แบ่งตามระยะเวลาที่ให้ผล^{๒๑}

สำหรับกรรมที่ให้ผลตามกาลนั้น สามารถจำแนกได้ ๔ อย่าง คือ

๑. ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม กรรมที่ให้ผลในชาติปัจจุบัน
๒. อุปัชชเวทนียกรรม กรรมที่ให้ผลในชาติหน้าคือชาติถัดไป
๓. อปรายเวทนียกรรม กรรมที่ให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป
๔. อโหสิกรรม กรรมที่ให้ผลเสร็จแล้ว หรือกรรมไม่มีผล

๑. **ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม** เป็นกรรมที่ให้ผลในชาติปัจจุบัน สำหรับกรรมที่จะให้ผลในชาติปัจจุบันนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ฝ่าย คือ ทิฏฐธรรมเวทนียกรรมที่เป็นฝ่ายกุศล และทิฏฐธรรมเวทนียกรรมที่เป็นฝ่ายอกุศล ซึ่งกรรมทั้ง ๒ ฝ่ายนี้ต่างก็เป็นกรรมที่มีอำนาจในการให้ผลแก่บุคคลผู้กระทำในชาติปัจจุบันเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการให้ผลในภพชาติต่อ ๆ ไป

^{๒๐} อจ. ฎกก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

^{๒๑} วิสุทธิ. (ไทย) ๓-๒๒๓.

ดังคำอธิบายที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า ทิฏฐธรรมเวทนิยกรมนั้นเป็นกรรมที่ไม่สามารถจัดแจงให้บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรม ไปเกิดในสุคติภูมิเป็นมนุษย์เทวดา หรือไปเกิดในทุคติภูมิเป็นอบายสัตว์ต่าง ๆ อันเป็นปฏิสนธิได้ ทั้งนี้เพราะว่า กุศลเจตนาและอกุศลเจตนา ซึ่งประกอบอยู่ในขณะ^{๒๓}ดวงที่ ๑ มีกำลังน้อย ไม่มีกำลังมากเหมือนขณะดวงที่ ๒-๓-๔-๕-๖-๗ เพราะเป็นขณะที่เกิดขึ้นครั้งแรก ไม่ได้ความช่วยเหลือจากอาสนะปัจฉิม^{๒๔}คือ ชวนะด้วยกัน ฉะนั้น จึงไม่สามารถที่จะให้ผลแก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมในชาติหน้าได้ ซึ่งสอดคล้องกับประเด็นปัญหาที่ได้มีผู้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า^{๒๕}

แต่ถ้าสังเกตคร่าว ๆ ก็พอจะรู้ กรรมที่เราทำไว้เป็นกรรมที่ให้ผลในปัจจุบันนั้นมีมากมายนิดด้วย แม้กรรมบางอย่างที่ทำไม่ให้ผลทันทีแต่ในที่สุดไม่กี่ปีก็ให้ผลชัดขึ้น แต่ถ้าตามลักษณะของจิตที่เป็นตัวกรรมแล้ว กรรมที่ให้ผลในปัจจุบันจนถึงกรรมที่ให้ผลในชาติหน้าหรือในชาติต่อไป ทั้ง ๓ ข้อนี้ ท่านกล่าวไว้อย่างละเอียดในคัมภีร์พระอภิธรรมว่า ในบรรดาชวนจิต ๗ ดวง ที่เกิดขึ้นในขณะที่มนุษย์ทำกรรม คือในเวลาเราทำกรรมดีกรรมชั่ว ในขณะที่จิตของเราวิ่งได้ ๑๗ ขณะจิต ใน ๑๗ ขณะจิตนั้นมีชวนจิตอยู่ ๗ ดวง ในชวนจิต ๗ ดวงนั้น ความสำรวมหรือความไม่สำรวม บุญ-บาป จะเกิดขึ้นในช่วงนี้ ช่วงอื่นไม่เกิด แต่จะเกิดช่วงที่ชวนจิตวิ่ง ๗ ขณะ มันไวมาก ไวกว่ากระแสไฟฟ้า ไวกว่าอะไรทั้งหมด แต่ถึงจะไวอย่างไรจิตมันจะเก็บพฤติกรรมไว้ทั้งหมดด้วยตัวของมันเอง เป็นเสมือนเครื่องคอมพิวเตอร์ ที่บันทึกข้อมูลไว้อย่างละเอียด ท่านกล่าวว่า ผู้ใดทำกรรมด้วยชวนจิตดวงที่ ๑ กรรมนั้นเป็นกรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน ผู้ใดทำกรรมด้วยชวนจิตดวงที่ ๗ คือดวงสุดท้าย กรรมนั้นจะให้ผลในชาติถัดไป ผู้ใดทำกรรม ด้วยชวนจิต ๕ ดวง ในท่ามกลาง คือดวงที่ ๒ ถึงดวงที่ ๖ กรรมนั้นจะให้ผลในชาติต่อไป^{๒๖}

^{๒๓} ชวนะ คือ การเสพอารมณ์ - ผู้วิจัย.

^{๒๔} การเสพอารมณ์บ่อยๆ เป็นปัจฉิม ได้แก่ นาม คือ ชวนจิตที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจฉิมแก่นาม คือ ชวนจิตที่เกิดทีหลัง ๆ อาสนะปัจฉิมย่อมเป็นปัจฉิมกันในชวนจิตเท่านั้น เช่น ชวนจิตดวงที่ ๑ เป็นอาสนะปัจฉิม ชวนจิตดวงที่ ๗ เป็นปัจจุบันปัจฉิมอย่างเดียว ชวนจิตดวงที่ ๒-๖ เป็นได้ทั้งสองอย่าง และธรรมที่เป็นอาสนะปัจฉิมได้มี ๓ อย่าง คือ กุศล อกุศล กิริยา ที่ต่างก็เกิดขึ้นในขณะประเภทเดียวกัน อังใน ปราโมช น้อยวัฒน์, คู่มือการศึกษา คัมภีร์มหาปิฎกฐาน, (กรุงเทพฯ : หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๓.

^{๒๕} พระศรีวิสุทธิโสภณ (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๕), กรรมที่ปีน ภาค ๑ ตอน ๒, (กรุงเทพฯ : เลียงเชียงจงเจริญ, ๒๕๑๔), หน้า ๔๐๑.

^{๒๖} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตานุก โณ), กฏแห่งกรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘. (กรุงเทพฯ : มหา มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘-๑๙.

จากข้อสังเกตข้างต้น จะเห็นได้ว่ากรรมที่ให้ผลตามกาลตามทัศนะของพระพุทธศาสนานั้นให้ผลได้ทั้งปัจจุบันชาติและในภพชาติต่อ ๆ ไป แต่สำหรับทฤษฎีกรรมเวทนิย กรรมนี้ยังแบ่งออกได้อีก ๒ อย่างคือ

(๑) ปฏิปักษ์ทฤษฎีกรรมเวทนิยกรรม ได้แก่ กรรมที่บันดาลให้ได้ผลทันตาเห็นในชาตินี้ซึ่งถึงความแก่กล้าแล้ว กรรมชนิดนี้สามารถที่จะบันดาลให้บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมได้รับผลภายใน ๗ วันอย่างแน่นอน^{๒๓} เช่น บุคคลผู้กระทำบุญกับพระอนาคามีบุคคลหรือพระอรหันต์ที่ออกจากนิโรธสมาบัติ โดยอำนาจผลบุญที่กระทำต่อผู้ออกจากนิโรธดังกล่าวจะส่งผลให้ภายใน ๗ วันเท่านั้น

(๒) อปฏิปักษ์ทฤษฎีกรรมเวทนิยกรรม ได้แก่ กรรมที่บันดาลให้ได้รับผลในชาตินี้ ซึ่งยังไม่ถึงความแก่กล้า กรรมชนิดนี้ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายกุศลหรือฝ่ายอกุศลก็ตามย่อมสามารถส่งผลให้ปรากฏแก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรม หลังจากที่เขากะทำ ๗ วันล่วงไปแล้ว^{๒๔} แต่ภายในปัจจุบันคือในชาตินี้ไม่ข้ามภพข้ามชาติไป โดยมีกำหนดการให้ผล คือ

อปฏิปักษ์ทฤษฎีกรรมเวทนิยกรรมทั้งฝ่ายอกุศลและฝ่ายกุศล ที่บุคคลกระทำแล้วในปฐมวัย บางชนิดก็อาจบันดาลให้บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมนั้นได้รับผลในปฐมวัย บางชนิดก็ให้ได้รับผลในมัชฌิมวัย บางชนิดก็ให้ได้รับผลในปัจฉิมวัย

อปฏิปักษ์ทฤษฎีกรรมเวทนิยกรรมทั้งฝ่ายอกุศลและฝ่ายกุศล ที่บุคคลกระทำแล้วในมัชฌิมวัย บางชนิดก็อาจบันดาลให้บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมนั้น ได้รับผลในตอนมัชฌิมวัย บางชนิดก็ให้ได้รับผลในตอนปัจฉิมวัย

อปฏิปักษ์ทฤษฎีกรรมเวทนิยกรรมทั้งฝ่ายอกุศลและฝ่ายกุศล ที่บุคคลกระทำแล้วในปัจฉิมวัย บางชนิดย่อมสามารถคลบลันดาลให้บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมได้รับผลในปัจฉิมวัย^{๒๕}

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีกรรมเวทนิยกรรมนี้มีอำนาจในการส่งผลนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ เวลา คือ ปฏิปักษ์ทฤษฎีกรรมเวทนิยกรรมคือกรรมที่ถึงความแก่กล้าและสามารถส่งผลภายใน ๗ วันเท่านั้น ส่วนอปฏิปักษ์ทฤษฎีกรรมเวทนิยกรรม คือ กรรมที่ยังไม่เข้าถึงความแก่กล้าเต็มที่แต่สามารถส่งผลกรรมแก่ผู้กระทำหลังจากล่วง ๗ วันไปแล้วและที่สำคัญจะต้องในชาติปัจจุบันนี้หรือภพนี้เท่านั้น และกรรมที่เป็นทฤษฎีกรรมเวทนิยกรรมนี้หากว่าในภพชาติปัจจุบันไม่มี

^{๒๓} พระศรีวิสุทธิโสภณ (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. ๘), กรรมที่ปีน ภาค ๑ ตอน ๒, หน้า ๔๐๓.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐๔.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐๕-๔๐๖.

โอกาสส่งผล ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรมนี้ก็จะกลายเป็นอโหสิกรรมไปปริยายเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุเป็นกรรมที่มีกำลังอ่อนทั้งนี้เพราะไม่ได้รับอุปการะจากอาเสวนะปัจฉิมอันเอง

๒. อุปัชฌายเวทนิยกรรม กรรมที่ให้ผลในชาติหน้าคือชาติที่ถัดไป จัดเป็นกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเวียนว่ายตายเกิด เพราะกรรมบางอย่างไม่ได้ให้ผลชาตินี้แต่รอให้ผลชาติหน้า^{๑๑}แก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมอย่างแน่นอน เมื่อจะแบ่งออกเป็นฝ่ายใหญ่ ๆ สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ฝ่าย ด้วยกันคือ อุปัชฌายเวทนิยกรรมที่เป็นฝ่ายอุกศล ได้แก่ อนันตริยกรรม ๕^{๑๑} และนิยตมิฉาทิฏฐิและอุปัชฌายเวทนิยกรรมที่เป็นฝ่ายกุศล ได้แก่ ฌาน ๔^{๑๒} เป็นต้น สำหรับการให้ผลของกรรมที่เป็นอุปัชฌายเวทนิยกรรมทั้ง ๒ ฝ่ายดังกล่าวข้างต้นนี้ย่อมมีการให้ผลตามลำดับความหนักเบา กล่าวคือ เมื่อบุคคลผู้ใจบาปสร้างกรรมอันให้สำเร็จเป็นอุปัชฌายเวทนิยกรรม ครั้นขาดใจตายจากมนุษย์โลกแล้วอุกศลอุปัชฌายเวทนิยกรรมชนิดหนักที่สุดย่อมนำจิตไปปฏิสนธิในนรกทันทีและเมื่อกรรมที่หนักที่สุดให้ผลแล้ว กรรมที่หนักรองลงมาก็จะกลายเป็นอโหสิกรรมไป

กล่าวโดยสรุปอุปัชฌายเวทนิยกรรม จัดเป็นกรรมที่ให้ผลในภพชาติต่อไปแน่นอน หลังจากขาดใจตายจากโลกมนุษย์ก็ต้องไปปฏิสนธิทันทีตามอำนาจของกรรมที่ทำไว้ถ้าเป็นอุปัชฌายเวทนิยกรรมฝ่ายอุกศลก็จะส่งผลให้ปฏิสนธิในนรก และถ้าเป็นอุปัชฌายเวทนิยกรรมฝ่ายกุศลก็จะส่งผลให้ปฏิสนธิในสวรรค์โลกหรือพรหมโลก ทันทีเช่นเดียวกัน ถือได้ว่าเป็นกรรมที่ส่งผลให้ไปปฏิสนธิในภพชาติที่ ๒ หลังจากเสียชีวิตแล้วเท่านั้น

๓. อปรปรเวทนิยกรรม กรรมที่ให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป คือ เป็นกรรมที่จะส่งผลให้แก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมตั้งแต่ภพที่ ๓ เป็นต้นไป หมายความว่า ชาตินี้ไม่ให้ผล ชาติหน้าก็ไม่ให้ผล แต่สามารถจะให้ผลตั้งแต่หลุดพ้นจากชาติหน้า จัดเป็นกรรมที่ให้ผลเรื่อยไปในอนาคต เมื่อล่วงเลยจากภพหน้าไปแล้ว คือ ได้โอกาสเมื่อใดก็ให้ผลเมื่อนั้นไม่เป็นอโหสิกรรม จนกว่าจะได้ส่งผลให้แล้ว หรือจนกว่าเจ้าของกรรมนั้นจักดับขันธุ์เข้าสู่พระปรินิพพาน

^{๑๑} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), กรรมและการเวียนว่ายตายเกิด, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๕๓-๕๔.

^{๑๑} อนันตริยกรรม หมายถึง กรรมหนัก กรรมที่เป็นบาปหนักที่สุด ตัดทางสวรรค์ ตัดทางนิพพาน กรรมที่ให้ผลคือ ความเดือดร้อนไม่เว้นระยะเลย มี ๕ อย่าง คือ (๑) ฆ่ามารดา (๒) ฆ่าบิดา (๓) อรหันตฆาต ฆ่าพระอรหันต์ (๔) โลหิตุปบาท ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงยังพระโลหิตให้ห้อขึ้นไป (๕) สังฆเภท ทำสงฆ์ให้แตกกัน อ้างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๖๖.

^{๑๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๐๒/๗๒.

กล่าวโดยสรุป อปราชยเวทนิยกรรม จัดได้ว่าเป็นกรรมที่ไม่รู้จักคำว่าอโหสิกรรม ถ้ายังไม่บรรลुเป็นพระอรหันตบุคคล ตัดสังสารวัฏยังไม่ขาดตราบใด อปราชยเวทนิยกรรมนี้ก็จะติดตามไปตราบนั้นไม่ว่าบุคคลนั้นจะเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏนานเพียงใด

๔. อโหสิกรรม กรรมที่ให้ผลเสร็จแล้ว หรือกรรมไม่มีผล ก็คือ กรรมดีก็ตามกรรมชั่วก็ตามเมื่อไม่มีโอกาสให้ผลภายในเวลาที่จะออกผลหรือส่งผลได้ เมื่อผ่านล่วงเวลานั้นไปแล้วก็ไม่ให้ผลอีกต่อไป^{๓๓} ดังมีนัยที่กล่าวไว้ว่า

เจตนาที่อยู่ในขณะดวงที่ ๑ ซึ่งมีชื่อว่าทิฏฐธรรมเวทนิยกรรมก็ดี เจตนาที่อยู่ในขณะดวงที่ ๓ ซึ่งมีชื่อว่าอุปปีชชเวทนิยกรรมก็ดี เจตนาที่อยู่ในขณะตรงกลาง ๕ ดวง คือ ตั้งแต่ดวงที่ ๒ ถึงดวงที่ ๖ ซึ่งมีชื่อว่าอปราชยเวทนิยกรรมก็ดี สรรพกรรมซึ่งสำเร็จมาจากเจตนาเหล่านี้ เมื่อล่วงเลยเวลาของตน ๆ ที่กำหนดไว้ โดยไม่มีโอกาสที่จักส่งผลให้แก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมได้แล้ว กรรมทั้งหลายเหล่านั้นก็ย่อมจักได้ชื่อว่า อโหสิกรรม^{๓๔}

ตามนัยที่กล่าวมาข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่าอโหสิกรรมเป็นกรรมที่บุคคลกระทำแล้วหมดโอกาสที่จะให้ผล เพราะมีกรรมอื่นที่หนักกว่าให้ผลอยู่ ส่วนกรรมที่เล็กน้อยก็หมดโอกาสที่จะให้ผลไป

ข. กรรม ๔ แบ่งตามหน้าที่ในการให้ผล^{๓๕}

กรรมที่ให้ผลตามหน้าที่หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นบทบาทของกรรมโดยตรงดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า

กรรมทุกชนิดทำหน้าที่ของมันโดยตรง หน้าที่ใครหน้าที่มัน มันแบ่งหน้าที่คือแบ่งส่วนงานกันว่า งานนี้เป็นหน้าที่ของเอ็งนะ เขาไม่ก้าวก่ายกัน มันแบ่งส่วนกัน เหมือนยีนในร่างกายของเรา เช่น ยีนที่สร้างผม ก็ไปในเรื่องผม ยีนที่สร้างเล็บก็ไปในเรื่องเล็บ ยีนที่สร้างด้านเนื้อหนัง มันก็ไปในด้านเนื้อหนัง กรรมที่ภุชกรรมชาติสร้างไว้ในใจของเรา ก็เช่นกัน มันแบ่งหน้าที่กันทำ^{๓๖}

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพฯ : มหาคุपालงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๑๕.

^{๓๔} พระศรีวิสุทธิโสภณ (วิลาศ ฉวนาวโร ป.ธ. ๘), กรรมที่ปณี ภาค ๑ ตอน ๒, หน้า ๖๖๔-๖๖๕.

^{๓๕} วิสุทธิ.(ไทย) ๓-๒๒๓.

^{๓๖} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตวนฺโณ), กฎแห่งกรรม, หน้า ๑๖.

การแบ่งหน้าที่กันทำดังกล่าวมานี้ เรียกว่า กรรมให้ผลตามกิจหรือให้ผลตามหน้าที่ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๔ อย่างด้วยกัน คือ (๑) ชนกกรรม (๒) อุปัตถัมภกรรม (๓) อุปปีฬกรรม (๔) อุปฆาตกรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(๑) ชนกกรรม หมายถึง กรรมแต่งให้เกิด หรือกรรมทำให้เกิด กรรมที่เป็นกุศลหรืออกุศลก็ตามที่เป็นตัวแต่งสัตว์ให้เกิด คือชักนำให้เกิดปฏิสนธิในภพใหม่ เมื่อสิ้นชีวิตจากภพนี้^{๓๓}กรรมนี้มีหน้าที่อย่างเดียวกับที่นั่นคือ นำมาเกิด เมื่อนำมาเกิดเป็นมนุษย์หรือเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เป็นคนจน คนรวย คนฉลาด เมื่อทำหน้าที่เสร็จแล้วก็ป็นอันสิ้นสุดหน้าที่ของการทำหน้าที่ของกรรมที่เรียกว่า ชนกกรรม ดังได้มีบางท่านได้กล่าวไว้ว่า “ชนกกรรมนี้ เป็นกรรมที่ทำให้กำเนิดดุจดามารดา คือให้ผลในการปฏิสนธิ กรรมข้อนี้มีความสำคัญยิ่ง เพราะจะเป็นผู้วินิจฉัยชีวิตของชาติของตน ทั้งนี้สุดแต่ผู้ใดจะตายจิตจะปรารถนาลิงใด ก็จะเป็นชนกกรรมนำไปปฏิสนธิในภพภูมินั้นๆ”^{๓๔}ซึ่งชนกกรรมนี้เมื่อทำหน้าที่ให้เกิดแล้วก็สิ้นสุดหน้าที่ของมันทันทีเปรียบเสมือนผู้ให้กำเนิดทำหน้าที่ยังปฏิสนธิให้เกิดขึ้น หรือเป็นพนักงานตกแต่งปฏิสนธิเท่านั้นไม่ได้ทำหน้าที่อย่างอื่น ซึ่งสอดคล้องกับคำที่ท่านได้ไว้ว่า

ชนกกรรม กรรมแต่งให้เกิด กรรมนี้มีหน้าที่แต่งให้เกิดอย่างเดียว คือแต่งให้เกิดมา เช่น ให้เกิดมาเป็นมนุษย์ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์เสร็จแล้วก็หมดหน้าที่ กรรมอื่นทำหน้าที่ต่อไป เหมือนหน้าที่ของพ่อแม่ให้เกิด พอเกิดก็เสร็จไปแล้ว หรือกรรมทำให้เกิดในนรกก็เสร็จไป ให้เกิดในสวรรค์ก็เสร็จไป ให้เกิดเป็นคนรวย ให้เกิดเป็นคนมีทุกข์ ให้เกิดเป็นคนดี ให้เกิดเป็นคนไม่ดีก็เสร็จหน้าที่ของมัน กรรมนี้มาทำหน้าที่ให้เกิดแล้วมันก็เสร็จแล้ว เรียกกรรมชนิดนี้ว่า ชนกกรรม เหมือนอย่างพ่อแม่ผู้ให้กำเนิด เราเรียกว่า ชนกชนนี้แปลว่า ผู้ให้กำเนิด^{๓๕}

จากข้อความข้างต้นจะสังเกตได้อย่างชัดเจนว่า ชนกกรรม นั้นหน้าที่โดยตรงก็คือตกแต่งให้เกิดเท่านั้น มีหน้าที่เดียวเท่านั้นเมื่อทำหน้าที่เสร็จแล้วก็สิ้นสุดภารกิจสำคัญของชนกกรรมไป ลำดับต่อไปก็เป็นหน้าที่ของกรรมอื่นที่จะต้องทำหน้าที่ต่อไป

(๒) อุปัตถัมภกรรม หมายถึง กรรมสนับสนุนหรือกรรมที่เลี้ยง ไม่สามารถจะให้วิบากเองแต่จะเข้าช่วยสนับสนุนหรือซ้ำเติมต่อจากชนกกรรม ไม่ว่าจะป็นฝ่ายกุศลหรือฝ่ายอกุศลตอนเมื่อยังไม่มีโอกาสจะทำหน้าที่ของตนก็รอโอกาสอยู่ ครั้นเมื่อชนกกรรมทำหน้าที่เสร็จแล้ว

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๔.

^{๓๔} พุทธมิกา (นามแฝง), กรรมและผลแห่งกรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพฯ : สหกรรมิก, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖.

ย่อมเล็กให้ผลเมื่อนั้น อุปัตถัมภกรรมก็จะเข้ามาทำหน้าที่ให้ผลแทนต่อไป โดยมีหน้าที่ให้การอุปถัมภ์ค้ำชูสัตว์ทั้งหลายที่เกิดในภูมิต่าง ๆ ให้ได้รับความทุกข์และความสุขตามสมควรแก่กรรมของตน อุปัตถัมภกรรมนี้มีอยู่ ๒ ฝ่ายคือ อุปัตถัมภกรรมฝ่ายที่เป็นอกุศลก็ทำหน้าที่อุปถัมภ์ค้ำชูกรรมที่ฝ่ายอกุศลให้เจริญยิ่ง ๆ ไป และอุปัตถัมภกรรมที่เป็นกุศลก็ทำหน้าที่อุปถัมภ์ค้ำชูกรรมที่เป็นฝ่ายกุศลให้เจริญยิ่ง ๆ ไป ตัวอย่างเช่น

บุคคลบางจำพวกกระทำอกุศลกรรมอันเป็นบาปหยาบช้าในโลกนี้ เมื่อถึงคราวดับขันธตายไป ชนกกรรมฝ่ายอกุศลก็ทำหน้าที่ชักนำไปปฏิบัติสนธิเป็นสัตว์เดรัจฉาน เช่น เป็นเสือ ซึ่งมีนิสัยดุร้ายอันเป็นฝ่ายทุกขิตี เสร็จแล้วอุปถัมภกรรมฝ่ายอกุศลก็เข้าทำหน้าที่คลบบันดาลให้เสือร้ายนั้นประกอบอกุศลกรรมทำปาณาติบาตอยู่เนื่อง ๆ อุปถัมภ์ค้ำชูบาปเก่าให้เจริญขึ้นเพื่อจะได้ทนทุกข์เวทนาอยู่ในทุกคติภูมินั้นไปนาน ๆ^{๔๐}

ส่วนชนกกรรมฝ่ายกุศลก็เช่นทำนองเดียวเมื่อชักนำสัตว์ให้ไปปฏิบัติสนธิในสุคติภูมิ เสร็จแล้วอุปถัมภกรรมฝ่ายกุศลก็เข้าทำหน้าที่บันดาลให้ประกอบกรรมที่เป็นกุศลกรรมเพื่อจะได้อยู่ในสุคติภูมินั้นนาน ๆ อุปัตถัมภกรรมนี้เรียกภาษาการเมืองสมัยใหม่ว่า กรรมฝ่ายสนับสนุน กล่าวคือไม่ว่ากรรมนั้นจะเป็นกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมเมื่อชนกกรรมนำมาปฏิบัติสนธิแล้วก็จะถึงคิวของอุปัตถัมภกรรมเข้าสนับสนุนถ้าเป็นกุศลกรรมนำให้มาปฏิบัติสนธิในภพภูมิที่ดีก็จะสนับสนุนให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นถ้าชนกกรรมฝ่ายอกุศลกรรมนำให้มาปฏิบัติสนธิในอบายภูมิมี เปรย อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน และสัตว์นรกก็จะสนับสนุนให้ลำบากยิ่ง ๆ ขึ้นอีก ดังคำที่กล่าวไว้ว่า

อุปัตถัมภกรรม กรรมสนับสนุน คือ หนุนชนกกรรม กรรมนี้เป็นฝักฝ่ายกับกรรมข้อแรก คือ ถ้าชนกกรรมแต่งให้เกิดมาดี อุปัตถัมภกรรมก็หนุนให้ดียิ่งขึ้น เช่น ถ้าเกิดมาเป็นลูกรัฐมนตรีแล้วก็มีหัวดีอีก รูปหล่อ และปัญญาดี มันหนุนให้ดียิ่งขึ้นไป ถ้าเกิดเป็นลูกคนจน มันก็หนุนให้ยิ่งลำบากอีก ยิ่งไม่มีพี่เลี้ยงอีก ยิ่งพ่อแม่ตายไปอีก มันหนุนให้เดือดร้อนเข้าไปอีก เพราะฉะนั้น อุปัตถัมภกรรมนี้ ถ้าชนกกรรมแต่งให้เกิดมาดี มันก็จะหนุนให้ดี ถ้าชนกกรรมแต่งให้เกิดมาไม่ดี มันก็หนุนให้ไม่ดี มันเข้ากัน หนุนกัน เพราะฉะนั้น เราบางทีป่วยไข้อยู่แล้วก็เป็นการเข้าไปอีก หรือรถชนเข้าไปอีก มันเข้ามาอีกทั้ง ๆ ที่คนนั้นแยะอยู่แล้ว แต่บางคนตำแหน่งสูงอยู่แล้วก็ถูกลื้อดเตอร์เข้าไปอีก ยิ่งร้ายเข้าไปอีก ทำไมเป็นอย่างนี้ ก็เพราะนี้มันหนุนอยู่^{๔๑}

^{๔๐} พระศรีวิสุทธิโสภณ (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. ๘), กรรมที่ปณี ภาค ๑ ตอน ๑, หน้า ๕๘-๖๐.

^{๔๑} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตมาโน), กฎแห่งกรรม, หน้า ๒๖-๒๗.

(๓) อุปปีพกรรม^{๔๒} หมายถึง กรรมเบียดเบียนหรือกรรมบีบคั้นจะคอยขัดคอเบียดเบียนหรือบีบคั้น กรรมที่ให้ผลอยู่ก่อนให้เพลาลง หรือเสียหายไปบ้างแต่ไม่นาน เช่น ผู้ที่ชนกรรมนำไปเกิดในครอบครัวที่ร่ำรวย แต่ถ้าเคยฆ่าหรือเบียดเบียนสัตว์ ครั้นเมื่อชนกรรมหมดหน้าที่เลิกให้ผล อกุศลกรรมที่รอโอกาสอยู่ก็จะเข้าเบียดเบียนทันที โดยอาจจะเป็นคนมีสุขภาพไม่ดี โรคร้ายเบียดเบียนอยู่ตลอดเวลา กรรมเบียดเบียนนี้ยังเบียดเบียนทั้งความชั่ว เช่น ผู้ที่เกิดมาสุขภาพไม่ดี มีโรคร้ายเบียดเบียนแต่เคยทำกุศลกรรมไว้ ครั้นเมื่อชนกรรมหมดหน้าที่เลิกให้ผล กรรมเบียดเบียนก็จะเข้ามาทำหน้าที่แทนต่อไปทำให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บได้ ดังคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า

กรรมบีบคั้น คือ บีบชนกรรมและอุปถัมภกกรรมไม่ให้ผลเต็มที่ บีบอย่างไร สมมุติว่าชนกรรมแต่งให้เกิดมาอีก อุปถัมภกกรรมสนับสนุนให้ดียิ่งขึ้น แต่พออุปปีพกรรมตามมาทันมันขัดขวาง คือ กรรมเดิมจะถูกบีบไม่ให้ผลเต็มที่ เช่น ขึ้นตำแหน่งสูงยิ่งกว่านั้นไม่ได้ มันบีบเอาไว้ แต่ถ้าหากว่ากรรมชนกรรมแต่งให้เกิดมาชั่ว สมมุติว่าเป็นลูกคนจน อุปถัมภกกรรมก็ทำให้ไ้การศึกษาเล่าเรียนขึ้นมาอีก แต่พออุปปีพกรรมนี้เข้ามาบีบก็กลับมีคนสนับสนุนขึ้นมา จนหาสถานที่ศึกษาเล่าเรียนได้ มีคนให้ทุนการศึกษาเล่าเรียน ถ้าป่วยไข้หนัก แต่กลับมีคนมาช่วยเหลือ มีคนมาสนับสนุน เช่น คนที่ป่วยหนักไม่มีใครจะมารักษาแล้ว แต่พอพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปทรงพบเข้าก็ทรงให้การอุปถัมภ์ซึ่งเปรียบเสมือนกรรมนี้ คือ มันบีบสิ่งที่เดือดร้อนอยู่มากนั้น ไม่ทำให้เดือดร้อนมากขึ้น มันบีบทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว^{๔๓}

(๔) อุปฆาตกรรม หมายถึง กรรมตัดรอน เป็นกรรมที่ให้ผลรุนแรงจะเข้าตัดรอนขจัด หรือทำลายกรรมอื่นที่ให้ผลอยู่ก่อนแล้วหมดอำนาจลงไปได้ แล้วกรรมตัดรอนนี้จะเข้ามาแทนที่ต่อไป กรรมตัดรอนนี้มีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว เช่น เกิดมาเป็นเศรษฐีมีความสุขสบายอยู่กองเงินกองทองได้ไม่นานก็ถูกฆ่าตายจัดเป็นกรรมตัดรอนฝ่ายชั่ว หรือเกิดมาคอยากยากจน แต่มีลาภใหญ่ได้เป็นมหาเศรษฐีมั่งมีเงินทองขึ้นมา จัดเป็นกรรมตัดรอนฝ่ายดี สำหรับอุปฆาตกรรมนี้จัดเป็นกรรมที่ตรงกันข้ามกับสองข้อแรกแต่จะสนับสนุนข้อที่ ๓ ดังคำที่กล่าวไว้ว่า

อุปฆาตกรรมคือกรรมฆ่า “อุปฆาตกะ” แปลว่า กรรมฆ่า หรือกรรมเพฆฆฆาต คือ ถ้ามีกรรมบีบแล้ว เมื่ออุปฆาตกรรมนี้ตามมาทันมันจะทำลายเลย สมมุติว่าชนกรรมแต่งให้เกิดมาดี เป็นลูกกษัตริย์หรือเป็นกษัตริย์ มีตำแหน่งหน้าที่การงานดี ครองราชย์สมบัติ พอ

^{๔๒} วิสุทธิ. (ไทย) ๓/๒๒๓.

^{๔๓} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), กฏแห่งกรรม, หน้า ๒๑.

อุปมากรรมตามมา ผู้นั้นก็ถูกล้างราชบัลลังก์ เช่น บางคนเคยเป็นรัฐมนตรีถึงกับคิด
คุกก็เคยมี บางคนเป็นเศรษฐีถึงกับหมดเนื้อหมดตัว เช่น ถูกฟ้องล้มละลาย บางคนถึงกับ
ตายเลยก็มี แต่ถ้าอุปมากรรมฝ่ายดีตามมา มันจะฆ่าฝ่ายชั่วเสีย เช่น บางคนเกิดมา
ยากจนข้นแค้น ถ้าปากเตือรื้อน พอกรรมนี้ตามมาทันทีทำให้เขาถูกล้อต่อเร่ร้างวัลที่ ๑
กลับตรงกันข้ามไปเลย หรือคนบ้านนอกคอกนา บางคนก็ได้เป็นรัฐมนตรีเลย เพราะ
กรรมนี้มันตัด ตัดกรรมส่วนไม่ได้ออกเสียเป็นอุปมากรรม^{๔๔}

จะเห็นได้ว่า การแบ่งหน้าที่ของกรรมนั้นดังกล่าวมานี้สามารถจัดแบ่งได้เป็น ๒ ฝ่าย
คือ กรรมฝ่ายสนับสนุน คือ ชนกรรมกับอุปถัมภ์กรรม ซึ่งกรรมที่เรียกว่าชนกรรมนำมาเกิด
หรือมาปฏิสนธิเมื่อทำหน้าที่เสร็จกิจแล้วอุปถัมภ์กรรมก็จะเข้าช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ไม่ว่าจะ
เป็นชนกรรมฝ่ายกุศลกรรมหรืออกุศลกรรม และกรรมฝ่ายค้าน คือ อุปปีพกรรมกับอุป
ฆาตกรรม กรรมทั้งสองประเภทนี้จัดเป็นกรรมที่คัดค้านทั้งกรรมที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม
ให้มีกำลังน้อยลงหรือเพลาลงจนกระทั่งถึงกับตัดรอนคือทำลายทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม ให้
กลับจากหน้ามือเป็นหลังมือ หรือจากหลังมือเป็นหน้ามือก็ตาม

ค. กรรม ๔ แบ่งตามลำดับความแรงในการให้ผล^{๔๕}

(๑) คุรุกรรม กรรมหนัก ได้แก่ กรรมที่มีผลแรงมาก ทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่วย่อมจะ
ให้ผลก่อนและครอบงำกรรมอื่น ๆ เสียทั้งหมด “เปรียบประดุจห้วงน้ำใหญ่ที่ไหลบ่ามาท่วมน้ำน้อย
หรือประดุจคนยืนอยู่บนที่สูง แล้วเอาวัตถุต่าง ๆ ที่ตกลงมา อย่างไหนหนักที่สุด อย่างนั้นย่อมตกลง
พื้นก่อน” กรรมหนักฝ่ายกุศล หรือฝ่ายดี ได้แก่ ผู้ที่ได้ฉานสมาบัติ^{๔๖} ย่อมพ้นจากอบายภูมิ^{๔๗} แม้
จะมีกรรมชั่วใด ๆ ที่เคยกระทำไว้ก่อนก็ตาม ย่อมหมดอำนาจลงและหากฉานไม่เสื่อมและจุดใน
ขณะที่อยู่ในฉานย่อมจะไปเกิดในพรหมโลก อกุศลใด ๆ ก็ไม่มีอำนาจมาขัดขวางได้ กรรมหนัก
ฝ่ายอกุศลหรือฝ่ายชั่ว ได้แก่ อนันตริยกรรม^{๔๘} คือ ฆ่ามารดา บิดา ฆ่าพระอรหันต์ ประทุษร้าย
พระพุทธเจ้าแม่เพียงหื้อพระโลหิต ทำสงฆ์ให้แตกกันที่เรียกว่า สังฆเภท ผู้ใดกระทำแม่เพียง
ประการหนึ่งประการใด แม้จะเป็นผู้มีฉานสมาบัติอยู่ก่อน ก็จะเสื่อมจากฉานสมาบัติทันที ผู้ที่ยัง
ไม่ได้ฉานสมาบัติ ก็ไม่สามารถจะยังฉานสมาบัติและโลกุตตรมรรคผลในชาตินั้นให้เกิดขึ้นได้

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘.

^{๔๕} วิสุทธิ.(ไทย) ๓/๒๒๓.

^{๔๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๐๒/๖๒.

^{๔๗} อ.จ.อ.ฐก. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๕๒.

^{๔๘} อ.จ.ป.ญจก. (ไทย) ๒๒/๑๒๕/๑๖๕.

และเมื่อตายไปแล้วย่อมตกนรกแน่นอนและนรกนั้นก็เป็นนรกที่รุนแรงด้วย คือ อเวจีมหานรก^{๔๘} อีกทั้งยังต้องเป็นคนต้องห้ามบรรพชาอุปสมบทอีกด้วย ผู้ทำกรรมหนักฝ่ายอุกศลนี้เมื่อสิ้นชีวิตลงในภพแรกย่อมจะไปสู่มหานรกทันทีไม่มีกุศลใดจะมาช่วยได้ ครุกรรมจึงเป็นกรรมที่มีอิทธิพลสูงสุดในการสร้างภพสร้างชาติใหม่ ดังอุทาหรณ์กรณีพระเจ้าอชาตศัตรูที่ฆ่าพระราชบิดาของพระองค์เองและกรณีพระเทวทัตที่ทำร้ายพระพุทธเจ้าให้ถึงกับห้อพระโลหิตและยังทำสังฆเภทคือ แยกสงฆ์ให้แตกจากกัน เป็นต้น เพราะบุคคลดังกล่าวทั้งสองนี้เมื่อละสังขารไปแล้วต้องตกนรกทันที อย่างเช่นกรณีพระเจ้าอชาตศัตรูต้องตกอเวจีมหานรกอันร้ายแรงมากคือ โลกภูมิภนรกหรือนรกหม้อทองแดง ส่วนกรณีพระเทวทัตต้องตกธรณีสูบลงสู่นรกเวจีทั้งเป็น ๆ จากอรรถภาพของมนุษย์ ต้องกลับกลายเป็นสัตว์นรกทันที โดยไม่มีกรรมอื่นมาขึ้นระหว่างกลางได้เลยเพราะเป็นกรรมที่หนักมากคือครุกรรมนั่นเอง

(๒) อาสังกกรรม

อาสังกกรรม คือ กรรมที่ทำเมื่อจวนจะตายหรือกรรมที่ระลึกได้เมื่อใกล้จะตาย จัดเป็นกรรมที่มีความสำคัญประการหนึ่งเพราะสามารถสร้างภพสร้างชาติใหม่เป็นอันดับที่ ๒ รองลงมาจากครุกรรม และอาสังกกรรมนี้สามารถสร้างภพสร้างชาติได้ทั้งฝ่ายกรรมดีและฝ่ายกรรมชั่วซึ่งเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย กล่าวคือ ถ้าหากจิตดวงสุดท้ายก่อนตายระลึกถึงกรรมดีก็จะเป็นเหตุปัจจัยให้ไปปฏิสนธิในสุคติภูมิและถ้าหากจิตดวงสุดท้ายก่อนตายระลึกถึงกรรมชั่วก็จะเป็นเหตุปัจจัยให้ไปปฏิสนธิในทุคติภูมิดังพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “จิตเต สังกิลิภูเส ทุคคิ” แปลว่า เมื่อจิตเศร้าหมองแล้วทุกคิก็เป็นอันหวังได้ หมายความว่า ถ้าบุคคลผู้ใดผู้หนึ่งตายขณะที่จิตดวงสุดท้ายเศร้าหมองด้วยอำนาจของโทสะ หรือโมหะอย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยอำนาจของกิเลสที่ประกอบอยู่ในดวงจิตดวงสุดท้ายที่จะนำไปปฏิสนธินั้นก็พาไปสู่อบายภูมิ^{๔๙} “จิตเต อสงกิลิภูเส สุกคิ ปากุถึงขา” แปลว่า เมื่อจิตไม่เศร้าหมองแล้ว สุกคิเป็นอันหวังได้ หมายความว่า ถ้าบุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง ตายขณะที่จิตดวงสุดท้ายไม่เศร้าหมองด้วยอำนาจโลก อโทสะหรือ อโมหะ

^{๔๘} มหานรก (นรกขุมใหญ่) ๘ ขุม ได้แก่ ลัญชีวะ กาฬสวดะ สังฆาญะ ชาลโรรวะ ตาปนะ ปตาปนะ และอเวจี แต่ละขุมมีกำแพง ๔ ด้าน มีหลังคาเหล็ก พื้นเหล็ก มีไฟลุกโพลงคล้ายอยู่ในหีบ ๔ เหลี่ยม กว้างยาว ๑๐,๐๐๐ โยชน์ ที่ฝ่ามีกำแพง ๔ ด้าน มีประตู ๔ ช่อง รอบ ๆ มหานรกแต่ละขุมมีนรกย่อย ๑๖ ขุมเรียกว่า อุตสฺถนรค และอุตสฺถนรคนี้มี ๑๒๘ ขุม ได้แก่ เวตรณินที (นรคน้ำกรด) ขุรชารนรก (นรกมีคโคณ) สุนขนรก (นรกหมา) ลัญชีนรค (นรกไฟ) อังคารนรค (นรกถ่ายไฟ) โลกภูมิภนรก (นรกหม้อทองแดง) เป็นต้น

^{๔๙} อบายภูมิมี ๔ คือ (๑) นิรยะ นรก (๒) ตริจฉาน โยนิ กำเนิดสัตว์เดรัจฉาน (๓) ปิตติวิสัย ภูมิแห่งเปรต (๔) อสุรกายะ อสุรกาย อ้าเงใน อง.อภุฎก.(ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๕๒.

อย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยอำนาจของจิตที่เป็นมหากุศลนี้จะนำพาดวงจิตไปปฏิสนธิยังสุคติภูมิ^{๕๐}ทันที อย่างเช่น กรณีของธัมมิกอุบาสก^{๕๑} ท่านมีอาการป่วยหนักก่อนใกล้จะตายก็สั่งให้ลูก ๆ ให้ไปนิมนต์พระมาสวดสติปัฏฐานสูตร ขณะที่ตั้งใจฟังสวดนั่นเองก็ได้มีภาพเทวดามาปรากฏแก่ตนว่ามีเทวดานำรถจากสวรรค์ ๖ ชั้นมารับไปอยู่ด้วย และในขณะที่อุบาสกกำลังฟังธรรมก็ได้ตายไปขณะนั้นนั่นเองจึงไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิตทันที หรืออย่างเช่นกรณีของพระนางมัลลิกาเทวี^{๕๒} ซึ่งเป็นอัครมเหสีของพระเจ้าปเสนทิโกศล ขณะที่พระนางมีชีวิตอยู่ทรงทำความดีไว้มากแต่เมื่อจวนใกล้ตายกลับทรงนึกถึงความผิดพลาดเพียงเล็กน้อยที่พระนางได้ทรงกระทำสันทะกับสุนัขตัวโปรดด้วยการพูดโกหกพระสวามี ว่าเรื่องที่พระนางโกหกนี้ พระสวามีทรงจับไม่ได้ก็จริง แต่พระพุทธเจ้าทรงทราบหรือพระอรหันต์ก็คงรู้ เราทำไม่ถูกต้องสมควรเลย ด้วยจิตคำรืออย่างนี้อยู่บ่อย ๆ แม้จนกระทั่งจิตดวงสุดท้ายดับลง ด้วยอำนาจของอาสันนกรรมของดวงจิตดวงสุดท้ายเป็นเหตุทำให้พระนางตกนรกเป็นเวลา ๗ วันทันทีเช่นเดียวกัน จากกรณีตัวอย่างดังกล่าวมานี้ชี้ให้เห็นเด่นชัดถึงอำนาจของอาสันนกรรมของดวงจิตดวงสุดท้ายของมนุษย์ว่ามีความสำคัญไม่แพ้กรรมเลย

(๓) อาจิณณกรรม

อาจิณณกรรมจัดเป็นกรรมที่กระทำสะสมไว้เป็นประจำสม่ำเสมอทั้งฝ่ายกุศลและฝ่ายอกุศล โดยได้กระทำสั่งสมไว้จนเป็นความเคยชิน โดยกรรมไหนที่ทำบ่อยทำมากจนเคยชินกว่าก็จะมีกำลังมากกว่าและให้ผลก่อน กรรมนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พหุลกรรม คือ กรรมมากหรือกรรมที่ทำไว้มาก ๆ แม้ทำครั้งเดียวแต่สั่งสมเสมอเป็นนิตย์ก็จัดอยู่ในกรรมนี้เช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น อาจิณณกรรมฝ่ายดี ได้แก่ ทำบุญใส่บาตรทุกวัน รักษาศีลทุกวัน ทำสมาธิทุกวัน เป็นต้น อาจิณณกรรมฝ่ายชั่ว ได้แก่ ด่าคนอื่นทุกวัน โกหกทุกวัน กินเหล้าทุกวัน หรือฆ่าสัตว์ทุกวัน

(๔) กตัตตากรรม

กตัตตากรรม แปลว่า กรรมสักว่าทำ กล่าวคือ เป็นกรรมที่ทำโดยไม่ได้ตั้งใจไว้ก่อนหรือกรรมที่ทำโดยเจตนาเบาบาง ซึ่งเป็นกรรมที่จะส่งผลต่อเมื่อไม่มีกรรมอื่น ตัวอย่างเช่น เขามาเรียไรเรา เราไม่มีศรัทธาเลยแต่ก็ให้ไปให้พิน ๆ ไป สักแต่ว่าทำ มันก็ได้บุญเหมือนกัน แต่บุญมัน

^{๕๐} สุคติภูมิ คือ คติที่ดี ทางดำเนินที่ดี สถานที่ที่ดีที่สัตว์โลกซึ่งทำกรรมดีตายแล้วไปเกิด ได้แก่ สวรรค์ทุกชั้นและรวมหมายถึง โลกมนุษย์ อังใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*, หน้า ๓๔๔.

^{๕๑} พุ. ธ. อ. (บาลี) ๑/๑๒๐-๑๒๓.

^{๕๒} พุ. ธ. อ. (ไทย) ๕/๑๖๗-๑๗๒.

สักแต่ว่าทำเพราะว่ามันสักแต่ว่าทำไป กรรมประเภทนี้เบาบางและน้อยมากมันจะรอคิวให้ผลอยู่ กรรมประเภทนี้จะเป็นอโหสิกรรมได้ง่าย เพราะมันต้องรอคิวกรรมหนัก รอคิวอาสันนกรรม รอคิวอาจินนกรรม มันรอให้กรรมอื่นให้ผลให้เต็มที่ก่อนแล้วตัวเองจึงจะให้ผล รอ ๆ ไปก็หมดกำลัง^{๕๔} กล่าวได้ว่า กตัตตากรรมจัดเป็นกรรมที่เบาที่มีความสำคัญในการให้ผลน้อยที่สุดเมื่อไม่มีกรรมอื่นทั้ง ๓ ข้างต้นแล้วเท่านั้น กรรมนี้จึงจะให้ผล

๒.๑.๕ การให้ผลของกรรม

การให้ผลของกรรมเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วิปากกรรม แปลความหมายตามตัวอักษรก็คือ ผลของกรรม เป็นคำกลาง ๆ โดยผลของกรรมชั่วก็จะเรียกว่า อกุศลวิปากกรรม และถ้าเป็นผลของกรรมดีก็จะเรียกว่า กุศลวิปากกรรม ซึ่งกรรมที่กระทำไปนั้นไม่ว่าจะเป็นผลของกรรมดีหรือผลของกรรมชั่วก็ตาม ตามกฎแห่งเหตุผลของธรรมชาติแล้วย่อมมีเหตุปัจจัยช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ดีขึ้นหรือเลวลง ฉะนั้นในที่นี้ผู้วิจัยจึงขอกว่าถึง (๑) องค์ประกอบที่สนับสนุนการให้ผลของกรรมดี และ(๒) องค์ประกอบที่ขัดขวางการให้ผลของกรรมดี โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก. องค์ประกอบที่สนับสนุนการให้ผลของกรรมดี

การที่กรรมดีจะให้ผลได้ตามที่บุคคลประสงค์หรือไม่นั้น ในทางพระพุทธศาสนากล่าวไว้ว่าขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหรือการสนับสนุนการให้ผลของกรรมของแต่ละคนขึ้นอยู่กับสมบัติ^{๕๕} ซึ่งมีดังต่อไปนี้

๑. คติสมบัติ
๒. อุปธิสมบัติ
๓. กาลสมบัติ
๔. ปโยคสมบัติ

องค์ประกอบทั้ง ๔ ข้อนี้อธิบายได้ว่าเป็นแรงสนับสนุนส่งเสริมการให้ผลของกรรมดีที่สำคัญดังคำอธิบายที่ท่านกล่าวไว้ว่า (๑) คติสมบัติ หมายถึง ถึงพร้อมด้วยคติ คือ เกิดอยู่ในภพภูมิ ถิ่น ประเทศที่เจริญ เหมาะหรือเกื้อกูล ในระยะสั้น คือ ดำเนินชีวิตหรือไปในถิ่นที่อำนวย (๒) อุปธิสมบัติ หมายถึง ถึงพร้อมด้วยร่างกายหรือรูปร่าง เช่น มีรูปร่างสวย รูปร่างสง่างาม หน้าตาทำทางดี น่ารัก น่านิยมเลื่อมใส สุขภาพดีแข็งแรง (๓) กาลสมบัติ หมายถึง ถึงพร้อมด้วยกาล หรือเกิดอยู่ในสมัยที่บ้านเมืองมีความสงบสุข ผู้ปกครองดี ผู้คนมีศีลธรรม ยกย่องคนดี ไม่ส่งเสริมคนชั่ว ตลอดจนในระยะสั้น คือ ทำอะไรถูกกาลเวลา ถูกจังหวะ (๔) ปโยคสมบัติ

^{๕๔} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), กฎแห่งกรรม, หน้า ๓๘.

^{๕๕} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๑๐/๕๒๓.

หมายถึง ถึงพร้อมด้วยการประกอบกิจ เช่น ทำเรื่องตรงกับที่เขาต้องการ ทำกิจตรงกับความถนัด ความสามารถของตน ทำการถึงขนาดถูกหลักการครบถ้วนตามเกณฑ์หรือเต็มอัตรา ไม่ใช่ทำครึ่ง ๆ กลาง ๆ หรือไม่ถูกเรื่องกัน^{๕๖} ซึ่งสมบัติทั้ง ๔ ข้างต้นนี้เมื่อบุคคลกระทำ ได้ถูกตามหลักสมบัติ ดังกล่าวก็ย่อมเป็นอันสมควรปรารถนาสมควรแก่กรรมที่ตนเองได้รับ แต่ถ้าหากว่ามีอุปสรรค เกิดขึ้นอย่างใดอย่างหนึ่งในการให้ผลของกรรมก็แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบทั้ง ๔ ข้อนี้ไม่ครบ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วิบัติ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่คอยขัดขวางในการให้ผลของกรรม ของแต่ละคน

ข. องค์ประกอบที่ขัดขวางการให้ผลของกรรมดี

การที่กรรมดีไม่สามารถส่งผลได้ตามที่บุคคลประสงค์นั้น ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวไว้ว่าขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหรือการขัดขวางการให้ผลของกรรมของแต่ละคนขึ้นอยู่กับวิบัติ ๔^{๕๗} ซึ่งมีดังต่อไปนี้

๑. คติวิบัติ
๒. อุปธิวิบัติ
๓. กาลวิบัติ
๔. ปโยควิบัติ

องค์ประกอบทั้ง ๔ ข้อนี้ถือได้ว่าเป็นแรงขัดขวางการให้ผลของกรรมดีที่สำคัญดัง คำอธิบายที่ท่านกล่าวไว้ว่า (๑) คติวิบัติ วิบัติแห่งคติ หรือคติเสีย คือ เกิดอยู่ในภพ ภูมิ ถิ่น ประเทศ สภาพแวดล้อมที่ไม่เจริญ ไม่เหมาะ ไม่เกื้อกูลแก่การกระทำความดี (๒) อุปธิวิบัติ วิบัติแห่งร่างกาย หรือรูปกายเสีย เช่น ร่างกายพิกลพิการ อ่อนแอ ไม่สวยงาม กิริยาท่าทางน่าเกลียด ไม่ชวนชม ตลอดจนสุขภาพไม่แข็งแรง เจ็บป่วย มีโรครุม (๓) กาลวิบัติ วิบัติแห่งกาล หรือกาลเสีย คือ เกิดอยู่ในยุคสมัยที่บ้านเมืองมีภัยพิบัติไม่สงบเรียบร้อย เกิดศึกสงคราม ผู้ปกครองไม่ดี สังคมเสื่อมจากศีลธรรม มากด้วยการเบียดเบียน ขกย่องคนชั่ว บีบบังคับคนดี ตลอดจนทำอะไรไม่ถูกกาล ไม่ถูกจังหวะ (๔) ปโยควิบัติ วิบัติแห่งการประกอบ หรือกิจการเสีย เช่น ฝักใฝ่ในกิจการหรือเรื่องราวที่ผิด ทำการไม่ตรงความถนัด ไม่ตรงความสามารถ ใช้ความเพียรในเรื่องที่ไม่ถูกต้อง ทำการครึ่ง ๆ กลาง ๆ เป็นต้น^{๕๘} ซึ่งวิบัติทั้ง ๔ ข้างต้นนี้จัดได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่ช่วย สนับสนุนความชั่วให้ปรากฏผลเร็วยิ่งขึ้นหรือเต็มกำลังมากยิ่งขึ้น

^{๕๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*, หน้า ๑๕๑.

^{๕๗} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๑๐/๕๒๓.

^{๕๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*, หน้า ๑๕๑.

๒.๒ อโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

สำหรับอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึง (๑) ความหมายของคำว่าอโหสิกรรม (๒) เกณฑ์พิจารณาอโหสิกรรม (๓) กฎแห่งกรรมและอโหสิกรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ความหมายของคำว่าอโหสิกรรม

สำหรับความหมายของคำว่าอโหสิกรรมนั้น มีการอธิบายความหมายทั้งในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา นักปราชญ์และผู้รู้ทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา โดยได้ให้ความหมายของคำว่าอโหสิกรรมหลายท่านด้วยกัน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) อโหสิกรรม ตามนัยแห่งพระบาลีปฏิสัมภิทามรรค ความหมายของคำว่าอโหสิกรรม คือ อโหสิ แปลว่า ได้มีแล้ว กรรม แปลว่า สิ่งที่สัตว์ทั้งหลายกระทำไว้ ดังนั้น คำว่าอโหสิกรรม จึงหมายถึง การกระทำที่สัตว์ทั้งหลายกระทำไว้ โดยทำผลของตนให้เกิดขึ้นเพื่อรับผลตามกรรมนั้น ๆ เพราะคำว่า กรรม ได้แก่ เจตนาเจตสิก ตามพุทธทศายิตที่ไว้ในอังคุตตรนิกายฉกกนิบาตว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า เจตนาคือตัวกรรมเพราะสัตว์ทั้งหลายที่กระทำกรรมด้วยกาย วาจา ใจก็ดี ย่อมมีการปรุงแต่งคือ คตินี้ก่อนแล้วจึงทำกรรม” กรรมจึงเป็นเครื่องส่องให้เห็นอรรถาธิบายของสัตว์ว่าหายาเลวประณีตต่างกัน ดังข้อความที่กล่าวว่า “หวานพีชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น บุคคลทำกรรมดีย่อมได้ผลดี บุคคลทำกรรมชั่ว ย่อมได้ผลชั่ว จงใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำ เพราะสิ่งที่ทำแล้วย่อมทำคืนไม่ได้” นี้คือกฎแห่งกรรมที่ได้มีแล้วเรียกว่า อโหสิกรรม ท่านพระสารีบุตรได้แสดงอโหสิกรรมไว้ในปฏิสัมภิทามรรคมี ๑๒ อย่าง^{๕๕} ซึ่งให้ผลพ้นจากกรรมก็มี ไม่ให้ผลพ้นจากกรรมก็มี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(๑) กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมก็ได้มีแล้ว เพื่อให้ได้ความชัดเจนยิ่งขึ้นก็เอาธรรมในสัทธัมมปกาสินีมาอธิบายขยายความว่า กรรมที่บุคคลทำแล้วในอดีตภพทั้งหลายให้วิบากแล้วในอดีตภพ เรียกว่า กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมก็ได้มีแล้ว คือ กรรมที่ทำแล้วในอดีต ก็ให้วิบากแล้วในอดีต

(๒) กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมมิได้มีแล้ว หมายความว่า กรรมที่เป็นทิฏฐิธัมมเวทนียกรรม ที่จะให้วิบากในภพเดียวกัน และธรรมที่เป็นอุปปีชฆเวทนียกรรม ที่จะให้วิบากในภพถัดไป แต่เพราะความบกพร่องแห่งปัจจัยที่ไปสนับสนุนธรรมอื่น จึงให้วิบากในภพนั้นหรือใน

^{๕๕} พ.ป.อ. (ไทย) ๗/๒/๔๑๘-๔๒๒.

ภพถัดไปไม่ได้ ก็หมดโอกาสให้ผล แม้กรรมในอดีตที่เป็นทิฏฐิฆมเวทนียกรรม อุปัชฌายเวทนียกรรม และอุปปราปรเวทนียกรรม ก็จะให้วิบากในอดีตภพต่อ ๆ ไป ของพระอรหันต์ผู้ปรินิพพานไปแล้วในอดีตภพเสียก่อนที่จะให้วิบากในอดีตภพก็ให้ไม่ได้ เรียกว่า กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมมิได้มีแล้ว คือ กรรมที่ทำในอดีตก็ไม่ให้วิบากในอดีต

(๓) กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมมีอยู่ หมายความว่า กรรมในอดีตที่ทำแล้วก็ยังไม่ให้วิบาก พอได้ความถึงพร้อมแห่งปัจจัยอื่นที่สนับสนุนในปัจจุบันภพก็ให้วิบากในปัจจุบันภพนั้น เรียกว่า กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมก็มีอยู่ คือ กรรมที่เกิดในปัจจุบันก็ให้ผลในปัจจุบัน

(๔) กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมไม่มีอยู่ หมายความว่า กรรมที่ทำแล้วในอดีตจะให้วิบากในปัจจุบันภพ แต่เพราะปัจจัยอื่นบกพร่อง ก็ล่วงเลยเวลาที่ตนจะให้ผล ก็หมดโอกาสให้ผล คือ กรรมในอดีตที่ยังไม่ให้วิบาก แต่จะให้วิบากในปัจจุบันภพของพระอรหันต์ผู้ปรินิพพานไปเสียก่อนในปัจจุบันภพ เรียกว่า กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมไม่มีอยู่ คือ กรรมที่ทำให้ปัจจุบันภพ ไม่ให้ผลในปัจจุบันภพ

(๕) กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมจักมี หมายความว่า กรรมในอดีตที่ทำแล้วควรจะให้ผลได้แต่ยังไม่ให้ผล เพราะรอความถึงพร้อมแห่งปัจจัยอื่นอยู่แต่พอได้ความถึงพร้อมแห่งปัจจัยในอนาคตเข้าก็ให้วิบาก เรียกว่า กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมจักมี คือ กรรมในอดีตจักให้วิบากในอนาคต

(๖) กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมจักไม่มี หมายความว่า กรรมที่ทำแล้วในอดีตจะให้ผลในอนาคต แต่ล่วงเลยเวลาให้วิบากของตนไปจึงหมดโอกาสให้ผล คือ กรรมในอดีตที่จะพึงให้วิบากในอนาคตอันไกลของพระอรหันต์ผู้จักปรินิพพานไปเสียก่อนในอนาคตอันใกล้ เรียกว่า กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมจักไม่มี คือ กรรมในอดีตมิ แต่ให้วิบากในอนาคตไม่ได้

(๗) กรรมมีอยู่ วิบากของกรรมก็มีอยู่ หมายความว่า ทิฏฐิฆมเวทนียกรรม ที่ทำในปัจจุบันภพ ก็ให้ผลในปัจจุบันภพ เรียกว่า กรรมมีอยู่ วิบากของกรรมก็มีอยู่ คือ กรรมในปัจจุบันก็ให้วิบากในปัจจุบัน

(๘) กรรมมีอยู่ วิบากของกรรมไม่มีอยู่ คือ กรรมที่ทำในปัจจุบันจะให้วิบากในปัจจุบัน แต่เพราะความบกพร่องแห่งปัจจัยที่ไปสนับสนุนธรรมอื่น จึงหมดโอกาสให้วิบากในปัจจุบันภพ คือ กรรมปัจจุบันที่จะให้วิบากในปัจจุบันภพของพระอรหันต์ผู้จะปรินิพพานไปเสียก่อนในปัจจุบันภพอันใกล้ เรียกว่า กรรมมีอยู่ วิบากของกรรมไม่มีอยู่ คือ กรรมในปัจจุบันให้วิบากในปัจจุบันไม่ได้

(๕) กรรมมีอยู่ วิชาของกรรมจักมี คือ กรรมที่เป็นอุปัชชเวทนียกรรม และอุปปราปรเวทนียกรรม ที่กำลังเกิดในปัจจุบัน อันจะให้วิชาในอนาคต เรียกว่า กรรมมีอยู่ วิชาของกรรมจักมี คือ กรรมปัจจุบันจักให้วิชาในอนาคต

(๑๐) กรรมมีอยู่ วิชาของกรรมจักไม่มี คือ กรรมที่เป็นอุปัชชเวทนียกรรม จะให้วิชาในอนาคตตกไป แต่เพราะความบกพร่องแห่งปัจจัยอื่นจึงให้วิชาไม่ได้ แต่กรรมที่เป็นอุปปราปรเวทนียกรรมที่กำลังเกิดในปัจจุบัน จะให้วิชาในอนาคตอันไกลของพระอรหันต์ผู้จะพึงปรินิพพานไปเสียก่อนในอนาคตภพอันใกล้ เรียกว่า กรรมมีอยู่ วิชาของกรรมจักไม่มี คือ กรรมในปัจจุบันจักไม่ให้วิชาในอนาคต

(๑๑) กรรมจักมี วิชาของกรรมก็จักมี คือ กรรมที่จะพึงทำในอนาคตก็จักมี และจักให้วิชาในอนาคตด้วย เรียกว่า กรรมจักมี วิชาของกรรมก็จักมีอยู่ คือ กรรมในอนาคต จักให้วิชาในอนาคต

(๑๒) กรรมจักมี วิชาของกรรมจักไม่มี หมายความว่า กรรมที่จะทำในอนาคตจักมี แต่มีความบกพร่องแห่งปัจจัยอื่นจึงให้วิชาในอนาคตไม่ได้ เพราะกรรมในอนาคตที่จะพึงให้วิชาในอนาคตภพอันไกลของพระอรหันต์ผู้จะปรินิพพานไปเสียก่อนในอนาคตอันใกล้ เรียกว่า กรรมในอนาคตจักมีแต่วิชาของกรรมในอนาคตจักไม่มี

อโหสิกรรมที่กล่าวมานี้ คือ กรรมได้มีแล้ว ซึ่งแสดงตามอภิธรรมนัยตามสภาวะความจริง ดังนั้น ผู้มีอโหสิกรรม ย่อมรับผลตามกรรมก็มี ไม่ต้องรับผลตามกรรมก็มี

๒) อโหสิกรรม ตามพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า กรรมที่เลิกให้ผล ไม่มีผลอีก ได้แก่ กรรมทั้งที่เป็นกุศลและอกุศลที่เลิกให้ผลเหมือนพืชที่หมดยาง เพาะปลูกไม่ขึ้นอีก^{๖๐}

๑) อโหสิกรรม ตามนัยของพระธรรมวิสุทธิกวี ให้ความหมายเป็น ๓ อย่าง คือ (๑) กรรมที่ให้ผลเสร็จแล้ว (๒) กรรมที่รอให้ผลอยู่แต่ไม่มีโอกาสหมดวาระของมันก็เป็นอโหสิกรรมไป เช่น ทิฏฐธัมมเวทนียกรรมหรือกรรมที่ให้ผลในปัจจุบันเมื่อมันไม่มีโอกาสให้ผลมันก็หมดพลังหรืออุปัชชเวทนียกรรม คือ กรรมที่ให้ผลในชาติต่อไป เมื่อมันไม่มีโอกาสให้ผลก็หมดพลัง (๓) กรรมที่เป็นอุปปราปรเวทนียกรรม คือ กรรมในชาติต่อ ๆ ไป ติดตามบุคคลใดไป เมื่อบุคคลนั้นเข้าสู่พระนิพพานแล้ว ไม่มีโอกาสติดตามไปอีกเพราะท่านไม่เกิดแล้ว กรรมนี้ก็เป็นอโหสิกรรมไป^{๖๑}

^{๖๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๕๓.

^{๖๑} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จูตวณฺโณ), กฎแห่งกรรม, หน้า ๒๓-๒๔.

๔) อโหสิกรรม ตามนัยของเสฐียรพงษ์ วรรณปก คือ กรรมที่หมดโอกาสให้ผล เพราะเจ้าของกรรมหมั่นประกอบคุณงามความดี (กรรมใหม่) อยู่ตลอดเวลา กรรมนั้นจึงไม่มีโอกาสให้ผล ในเรื่องอโหสิกรรมนี้มีอุปมาเหมือนหมาไล่เนื้อ หมานั้นขอมวังเต็มกำลังของมัน เนื้อก็วิ่งเต็มกำลังเช่นกัน ทันเมื่อใดขอมข้ำเมื่อนั้น บางทีหมาวิ่งไม่ทัน เนื้อก็รอดไป อโหสิกรรมก็เช่นเดียวกัน เมื่อกรรมรอโอกาสให้ผลอยู่ หากหมดโอกาสให้ผลก็กลายเป็นอโหสิกรรมไป^{๖๒}

๕) อโหสิกรรม ตามนัยของวคิน อินทสระ มีความหมาย ๓ นัย คือ (๑) หมดแรง คือ ให้ผลจนสมควรแก่เหตุแล้ว เหมือนคนได้รับโทษจำคุก ๒ ปี เมื่อถึงกำหนดแล้วเขายอมพ้นจากโทษนั้น (๒) กรรมจะหยุดให้ผลเมื่อกรรมอื่นเข้ามาแทรกแซงเป็นครั้งคราว คือ กรรมดีจะหยุดให้ผลชั่วคราวเมื่อบุคคลทำกรรมชั่วแรง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้กรรมชั่วอันมีกำลังเขี้ยวกรากนั้นให้ผลก่อน ถ้าขณะที่กรรมชั่วกำลังให้ผลอยู่ มันจะหยุดให้ผลชั่วคราวเมื่อบุคคลผู้นั้นทำกรรมดีแรง ๆ (๓) บุคคลผู้ทำกรรมได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ตัดวิญญูคือการเวียนว่ายตายเกิดเสียได้มีชีวิตอยู่เป็นชาติสุดท้ายไม่เกิดในภพใหม่อีก กรรมขอมหมดโอกาสให้ผลอีกต่อไป วิญญูณของผู้นั้นบริสุทธิ์หมดเชื้อ เหมือนเมล็ดพืชสิ้นยางเหนียวแล้ว ปลูกไม่ขึ้นอีกต่อไป เช่น กรรมของพระโมคคัลลานะ กรรมของพระองคุลิมาล เป็นต้น^{๖๓}

กล่าวโดยสรุปคำว่า ลักษณะอโหสิกรรมนั้นมีทั้งอโหสิกรรมกรรมดีและและอโหสิกรรมกรรมชั่วซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๒ นัย คือ (๑) อโหสิกรรมที่ตัวผู้กระทำการยังเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวิภวสงสาร กล่าวคือ เป็นการอโหสิกรรมของกรรมบางประเภทบางชนิดเท่านั้นทั้งที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรมแต่ไม่ได้หมายถึง อโหสิกรรมของกรรมอื่น ๆ ที่รอให้ผลอยู่ เพราะยังมีกรรมอื่นที่รอให้ผลอยู่นั้นเองด้วยเหตุเจ้าของกรรมหรือผู้กระทำการนั้น ๆ ยังมีขันธ ๕ และกิเลสและยังต้องเวียนว่ายตายเกิดใน ๓๑ ภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งและ(๒) อโหสิกรรมที่ตัวผู้กระทำการหมดกิเลสเข้านิพพานและดับขันธได้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในวิภวสงสารคือไม่กลับมาเกิดอีกแล้วเพราะไม่มีขันธ ๕ ที่จะเสวยวิปากของกรรมอีกต่อไปทั้งกรรมที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม

๒.๒.๒ เกณฑ์พิจารณาอโหสิกรรม

อโหสิกรรมจัดได้ว่าเป็นกรรม ๑๒ อยู่ในหมวดที่เรียกว่า กรรมแบ่งตามระยะเวลาในการให้ผล และอโหสิกรรมจัดเป็นเรื่องที่อาจกล่าวได้ว่าก่อให้เกิดความเข้าใจผิดได้ว่า เมื่อทำกรรม

^{๖๒} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกรรม, (กรุงเทพฯ : มปป.), หน้า ๒๕-๒๖.

^{๖๓} วคิน อินทสระ, หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เมธีศตวรรษ, ๒๕๕๑). หน้า ๑๒.

แล้วอาจเป็นอโหสิกรรม ผู้กระทำก็ไม่ต้องรับผลของการกระทำ สำหรับเรื่องอโหสิกรรมนี้ต้องมีทัศนะของนักวิชาการท่านหนึ่งกล่าวว่า

อโหสิกรรม นั้นหมายถึง กรรมที่บุคคลกระทำแล้วหมดโอกาสที่จะให้ผล เพราะกรรมอื่นที่หนักกว่าหรือมากกว่าให้ผลอยู่ ส่วนกรรมที่เล็กน้อยซึ่งเป็นกรรมในลักษณะเดียวกันกับกรรมที่หนักกว่านั้นก็จะหมดโอกาสที่จะให้ผลไปโดยปริยาย แต่ถ้าอธิบายถึงการให้ผลของกรรมในระดับจิตใจนั้น ไม่มีกรรมใดเลยที่จะเป็นไม่ให้ผล เพราะในขณะที่ทำกรรมนั้นแล้วย่อมส่งผลกระทบต่อจิตใจเสมอทั้งดีและชั่ว ดังนั้นจึงได้ถือว่ากรรมนั้น ๆ ได้ให้ผลแล้วในระดับจิตใจ (เป็นอโหสิกรรม กรรมที่ให้ผลแล้ว) ส่วนในระดับสังคมซึ่งเป็นผลที่เป็นรูปธรรมจำเป็นต้องอิงอาศัยสมบัติ ๔ และวิบัติ ๓ เพื่อประกอบในการให้ผลของกรรมระดับนี้ เมื่อเหตุปัจจัยไม่พร้อมและประกอบกับกรรมอื่นที่หนักกว่าให้ผลอยู่ กรรมเล็กน้อยก็กลายเป็นอโหสิกรรม

อโหสิกรรม หมายถึง ผลของกรรมที่ปรากฏแก่พระอรหันต์ซึ่งบุคคลที่ได้บรรลुพระอรหันต์แล้วย่อมสามารถที่จะตัดกรรมได้เด็ดขาด ถ้ายังมีวิบากกรรมหลงเหลืออยู่ วิบากกรรมนั้นก็ไม่สามารถที่จะกระทำให้ท่านเหล่านั้นเดือดร้อนหรือทุกข์ทรมานได้ เพราะความที่ท่านมีสติรู้ตัวทั่วพร้อมอยู่ จึงรู้เท่าทันวิบากกรรมเหล่านั้น ด้วยความมีสตินี้เองจึงสามารถที่จะตัดกระแสต่าง ๆ ได้ รวมทั้งกระแสแห่งวิบากกรรมได้ด้วย ผู้มีสติคือผู้ปฏิบัติเพื่อความสิ้นกรรม อันเป็นกรรมไม่คำหรือไม่ขาว กรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏแก่พระอรหันต์จึงมีค่าเป็นอโหสิกรรม เพราะไม่สามารถที่จะทำให้ท่านเหล่านั้นทุกข์ทรมานได้^{๖๔}

เพราะฉะนั้นเมื่อพิจารณาจากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงเกณฑ์ในการพิจารณาอโหสิกรรมได้ ๓ ลักษณะ ก็คือ

(๑) เมื่อผลของกรรมให้ผลจนสมควรแก่เหตุแล้ว หมายความว่า กรรมดีและกรรมชั่วหมดแรงที่จะส่งผลอีกต่อไป ดังได้มีคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า

เหมือนคนที่ได้รับโทษจำคุก ๒ ปี เมื่อถึงกำหนดแล้วเขาย่อมพ้นจากโทษนั้น นอกจากในระหว่าง ๒ ปี ที่ถูกจองจำอยู่ เขาจะทำความผิดซ้ำเข้าอีก ถ้าในระหว่างถูกจองจำอยู่ เขาทำความดีมาก อาจได้ลดโทษลงเรื่อย ๆ การให้ผลของกรรมก็ทำนองเดียวกัน โดยปกติธรรมดามันจะให้ผลจนหมดแรง นอกจากเวลาที่กำลังให้ผลอยู่นั้น บุคคลผู้นั้นทำชั่วเพิ่มขึ้น มันก็จะให้ผลรุนแรงมากขึ้น ถ้าเขาทำความดีมากขึ้น ผลชั่วก็จะเพลาลงในขณะที่

^{๖๔} มนตรี สืบดวง, “กรรมนิยามและปัญหาจริยศาสตร์สมัยใหม่”, หน้า ๑๐.

กรรมดีกำลังให้ผล ถ้าเขาทำดีเพิ่มขึ้น ผลดีก็จะมีกำลังมากขึ้น ถ้าเขาทำกรรมชั่วในขณะนั้น ผลของกรรมก็จะเพลาลง^{๖๕}

(๒) เมื่อกรรมอื่นเข้ามาแทรกแซงเป็นครั้งคราว อุปมาเปรียบเทียบกับการวิ่งแข่งม้า ม้าตัวใดมีกำลังมากกว่า ม้าตัวนั้นย่อมถึงที่หมายก่อน ม้าตัวที่กำลังอ่อนกว่าก็ย่อมหมดกำลังไป ในการส่งผลของกรรมก็เช่นเดียวกัน กรรมใดหนักกว่ากรรมนั้นก็ส่งผลก่อน เช่น ครุกรรม ๕ ประการหรือผู้ที่ปฏิบัติได้มานิสมาบัติ ดังได้กล่าวมาข้างต้น ดังคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า

กรรมดีจะหยุดให้ผลชั่วคราวเมื่อบุคคลทำกรรมชั่วแรง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้กรรมชั่วอันมีกำลังเขี้ยวกรากนั้นให้ผลก่อน ถ้าขณะที่กรรมชั่วกำลังให้ผลอยู่ มันจะหยุดให้ผลชั่วคราวเมื่อบุคคลผู้นั้นทำกรรมดีแรง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้กรรมดีให้ผลก่อน นี่หมายความว่าจำเป็นและเร่งด่วนเท่านั้น โดยปกติเมื่อกรรมอย่างหนึ่งให้ผลอยู่ กรรมอื่น ๆ ก็จะรอคอยเปรียบเหมือนพระราชามีพระราชภารกิจบางอย่างอยู่ หากมีราชกิจอย่างใดอย่างหนึ่งอันไม่รีบด่วนนัก ราชบุรุษหรืออำมาตย์มนตรีย่อมพักราชกิจนั้นไว้ จักนำความกราบทูลต่อเมื่อราชกิจที่ทรงอยู่ (เช่น ทรงต้อนรับแขกเมืองอยู่) เสร็จไปแล้ว ถ้าหากเป็นราชกิจรีบด่วนจริง ๆ เป็นเรื่องสำคัญที่สุดก็สามารถนำความกราบบังคมทูลได้ทันที การรับสั่งด้วยแขกเมืองก็ต้องหยุดไว้ก่อน^{๖๖}

(๓) เมื่อบุคคลผู้ทำกรรมได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ มีความหมาย ๒ ลักษณะคือ (๑) บุคคลผู้นั้นได้ทำลายกิเลสตัดวัฏฏคือ การเวียนว่ายตายเกิดในสังสารเสียดได้มีชีวิตอยู่เพียงชาติเดียวไม่เกิดในภพใหม่อีก กรรมบางอย่างที่มีกำลังไม่พอ ไม่มีโอกาสให้ผลอีกต่อไปด้วยอำนาจแห่งกุศลวิปากคือมรรคผลนิพพาน จิตของผู้นั้นบริสุทธิ์หมดเชื้อเหมือนเมล็ดพืชที่หมดยางเหนียวปลูกไม่ขึ้นอีกต่อไป กรรมจะมีโอกาสให้ผลอยู่บ้างก็เฉพาะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น เช่น กรรมพระมหาโมคคัลลานะและกรรมของพระองค์สิมมา เป็นต้น (๒) บุคคลผู้นั้นหมดกิเลสในชั้นธัมมคานและไม่มีขันธที่จะเสวยวิปากกรรมทั้งฝ่ายกุศลกรรมและฝ่ายอกุศลกรรมและได้ละสังขารไปจากโลกนี้แล้วและไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

๒.๓ กฎแห่งกรรมและอโหสิกรรม

กฎแห่งกรรมและอโหสิกรรมนั้นถือได้ว่ามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องเชื่อมโยงซึ่งกันและกันเป็นอย่างมาก เพราะกฎแห่งกรรมเป็นกฎที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นเหตุเป็นผล กล่าวคือ ทำเหตุดีผลก็คือความดี ทำเหตุชั่วผลก็คือความชั่ว ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงวิปากของกรรมอย่างลง

^{๖๕} วสิน อินทสระ, หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด, หน้า ๑๑.

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑ - ๑๒.

ตัว และเมื่อวิปากของกรรมทั้งที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรมส่งผลต่อผู้กระทำความกรรมแล้ว ก็เป็นอันยุติบทบาทหน้าที่ของกรรมนั้น ๆ ไป หรือที่เรียกว่า อโหสิกรรม แต่เมื่อกรรมนั้น ๆ ได้ อโหสิกรรมไปแล้วก็มีไว้ว่า กรรมอื่น ๆ จะไม่มีโอกาสส่งผลให้อีกต่อไปเพราะตราบไคที่ยังต้อง เวียนว่ายตายเกิดอยู่เจ้าของกรรมหรือผู้กระทำความกรรมนั้น ๆ ก็ยังต้องรับวิปากกรรมต่อไปอีกตราบเท่าที่ยังสร้างกรรมอยู่ ด้วยเหตุนี้กฎแห่งกรรมและอโหสิกรรมจึงเป็น (๑) ปัจจัยของการสร้างกรรมดี (๒) เป็นปัจจัยของการสิ้นกรรม โดยรายละเอียดเพื่อแสดงให้เห็นถึงปัจจัยทั้งสองให้เห็นเด่นชัดขึ้นมีดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ เป็นปัจจัยของการสร้างกรรมดี

กฎแห่งกรรมและอโหสิกรรมเป็นปัจจัยของการสร้างกรรมดี คือเป็นเหตุให้เกิดผลความดี หมายความว่า ความตระหนักรู้และเข้าใจถึงกฎแห่งความเป็นจริงของธรรมชาติ หรือที่เรียกว่ากฎแห่งกรรม ซึ่งถือว่าเป็นกฎที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบและเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงว่า ชีวิตทุกชีวิตถูกควบคุมด้วยกฎแห่งกรรม และเมื่อกล่าวตามหลักพระพุทธศาสนาชีวิตทุกชีวิตไม่ว่าจะเสื่อมเจริญ สุข ทุกข์ ก้าวหน้า ถอยหลัง อายุสั้น อายุยืน เป็นต้น ล้วนขึ้นอยู่กับกรรมทั้งสิ้นคือการกระทำของมนุษย์เอง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับอำนาจของดวงดาว พระเจ้า หรือแม่การเกิดเป็นมนุษย์ก็เกิดเพราะกฎแห่งกรรม ดังนั้น คำว่า อโหสิกรรมดังที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นนั้น ถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้คนประพฤติแต่กรรมดี ดังกฎแห่งกรรมที่ว่า ผู้ที่ทำดีย่อมได้รับผลดี ผู้ที่ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ไม่เร็วก็ช้า คำว่า ไม่เร็วก็ช้า ก็คือ กรรมบางอย่างให้ผลเร็วกรรมบางอย่างให้ผลช้า กาลเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ผลของกรรม สำหรับเรื่องกฎแห่งกรรมนี้ได้มีผู้กล่าวไว้ว่า

เป็นกฎที่ตรงกับกฎของนิวตัน คือกฎกิริยา และปฏิกิริยา แต่กฎนี้เป็นกฎทางด้านวัตถุ มีกฎอยู่ว่า ลูกฟุตบอลที่ขว้างลงไป ถ้าขว้างลงไปแรงมันก็กระดอนมาแรง ถ้าขว้างลงเบา มันก็กระดอนมาเบา กรรมที่เราทำก็เหมือนกัน ถ้าทำกรรมดีลง สิ่งตอบสนองก็เป็นกรรมดี ถ้าทำกรรมไม่ดีลงไป สิ่งที่ตอบสนองมาก็คือกรรมไม่ดี นี่เป็นกฎทางด้านจิตใจ^{๖๗}

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า กฎทางด้านวัตถุนี้มีลักษณะที่คล้ายกับกฎทางด้านจิตใจเมื่อตระหนักรู้และเข้าใจถึงกฎแห่งกรรมและอโหสิกรรมลักษณะนี้แล้วก็จะเป็ปัจจัยสำคัญให้กระทำแต่กรรมดี ดังหลักการที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์หรือหัวใจแห่งคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ว่า “ไม่กระทำความปทุจริตทั้งปวง ทำกุศลสุจริตให้ถึงพร้อมชำระจิตใจของตนให้ผ่องแผ้ว นี่คืคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาทั้งหลาย”^{๖๘} ซึ่งเมื่อก้าวโดย

^{๖๗} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), กฎแห่งกรรม, หน้า ๓.

^{๖๘} ส. ที. (ไทย) ๑๐/๕๐/๕๑-๕๒.

ภาพรวมแล้วก็คือ กฎแห่งกรรม คือกฎธรรมชาติข้อหนึ่งที่ว่าด้วยการกระทำและผลแห่งการกระทำ ซึ่งการกระทำและผลแห่งการกระทำนั้นย่อมสมเหตุ สมผลกัน เช่น ทำดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว เป็นต้น

๒.๓.๒ เป็นปัจจัยของการสิ้นกรรม

กฎแห่งกรรมและอโหสิกรรมเป็นปัจจัยของการสิ้นกรรม ในที่นี้หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักการประพฤติปฏิบัติหรือวิถีทางแห่งการปฏิบัติเพื่อความสิ้นกรรม เช่น การประพฤติปฏิบัติของพระอรหันต์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทาสายกลาง ไม่เข้าไปใกล้ที่สุดสองอย่างยิ่งนั้น ตถาคตได้ตรัสรู้แล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ทำดวงตาให้เกิด ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบเพื่อความรู้อย่างเพื่อความตรัสรู้เพื่อนิพพาน...ปฏิปทาสายกลางนั้นได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แหละคือ ปัญญาอันเห็นชอบ ๑ ความดำริชอบ ๑ เจรจาชอบ ๑ การงานชอบ ๑ เลี้ยงชีวิตชอบ ๑ พยายามชอบ ๑ ระลึกชอบ ๑ ตั้งจิตชอบ ๑

ภิกษุทั้งหลาย นี้แลคือปฏิปทาสายกลางนั้นที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ทำดวงตาให้เกิด ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้อันยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน”^{๖๕}

อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ เป็นปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม”^{๖๖}

จากพุทธพจน์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า การประพฤติปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ นั้น เป็นการละเว้นกรรมที่เรียกว่า อกุศลกรรมบถ ๑๐^{๖๗} ด้วยการประพฤติกายสุจริต วชิสุจริต และมโนสุจริต ซึ่งเป็นการประพฤติปฏิบัติเพื่อข้ามพ้นจากกฎแห่งกรรมและอโหสิกรรม ด้วยการปฏิบัติทางสายกลางคือ การไม่ดำเนินไปทางสุดโต่งสองสาย คือ กามสุขัลลิกานุโยคและอัตตคิลมถานุโยค

^{๖๕}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๑๕.

^{๖๖}อ.จ. ฤก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๔๕๑.

^{๖๗}อกุศลกรรมบถ หมายถึง การกระทำความชั่วทางกายกรรม วชิกรรมและมโนกรรมมี ๑๐ อย่างคือ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤตินอกใจ การพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ การพูดเพื่อเจ้า การเพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น การคิดร้ายต่อคนอื่น การเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม อัง.น. ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๕/๒๘๔.

๒.๔ สรุป

กรรมในพระพุทธศาสนา หมายถึง การกระทำเป็นคำกลาง ๆ ถ้าหากเป็นการกระทำ ความดีก็เรียกว่า กุศลกรรม ถ้าหากเป็นการกระทำความชั่วก็เรียกว่า อกุศลกรรม และกรรมนี้มีบ่อ เกิดอยู่ ๓ ทวารด้วยกัน คือ กายทวาร วาจาทวารและมโนทวาร โดยพระพุทธศาสนาจะให้ความสำคัญของมโนกรรมหรือมโนทวารมากที่สุดเพราะการกระทำที่แสดงออกมาทางกายและ วาจาส่วนนั้นล้วนเกิดขึ้นจากใจหรือจิตเป็นตัวบ่งการหรือมีเจตนาเป็นตัวกำหนดให้กระทำ ให้พูด ซึ่ง กรรมหรือกฎแห่งกรรมนี้ยังจัดได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของหลักนิยาม ๕ คือ กรรมนิยาม จิตตนิยาม พีช นิยาม อุตุนิยาม และธรรมนิยาม นอกจากนี้กรรมยังจัดแบ่งออกเป็นกรรม ๒ นัย คือ (๑) กรรมตามนัยแห่งพระไตรปิฎก คือ กรรม ๒ ได้แก่ กุศลกรรมและอกุศลกรรม กรรม ๓ ได้แก่ กายกรรม วาจากรรมและมโนกรรม และกรรม ๔ ได้แก่ กรรมดำ กรรมขาว กรรมไม่ดำไม่ขาว และกรรมทั้งดำและขาว และ (๒) ตามนัยแห่งพระอรธกถาจารย์ ได้แก่ (๑) แบ่งตามระยะเวลา ที่ให้ผล มี ๔ อย่าง คือ ทิฏฐุธรรมเวทนียกรรม กรรมที่ให้ผลในชาติปัจจุบัน อุปัชชเวทนีย กรรม กรรมที่ให้ผลในชาติหน้าคือชาติที่ถัดไป อปรปรเวทนียกรรม กรรมที่ให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป และอโหสิกรรม กรรมที่ให้ผลเสร็จแล้ว หรือกรรมไม่มีผล (๒) กรรมแบ่งตามหน้าที่ในการ ให้ผล คือ ชนกกรรม อุปัตถัมภกกรรม อุปปีพกกรรมและอุปฆาตกรรม (๓) กรรมแบ่ง ตามลำดับความแรงในการให้ผล คือ ครุกรรม อาสันนกรรม อาจิณณกรรมและกัตตตตกรรม โดย กรรมดังกล่าวมานี้ เมื่อเวลาให้ผลหรือวิปាកกรรมจะส่งผลเป็นวิปាកกรรมชั่วหรือดีนั้นขึ้นอยู่กับ องค์ประกอบ ๔ ประการ คือ คติสมบัติ อุปธิสมบัติ กาลสมบัติ ปโยคสมบัติ หรือคติวิบัติ อุปธิวิบัติ กาลวิบัติและปโยควิบัติ

สำหรับอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนานี้มีความหมายอยู่ ๒ ความหมาย คือ (๑) อโหสิกรรมของบุคคลที่ยังเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร หมายถึง อโหสิกรรมของกรรมอื่น ๆ ที่รอให้ผลอยู่ เพราะบุคคลผู้กระทำกรรมยังมีกิเลสและยังต้องเวียนว่ายตายเกิด และ (๒) อโหสิกรรม ของผู้หมดกิเลสเข้านิพพานและดับขันธได้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร โดยมี เกณฑ์ในการพิจารณาอโหสิกรรม คือ (๑) ตัวเจตนาของผู้กระทำกรรมเองซึ่งเจตนาตัวเองเป็น จุดเริ่มต้นของกรรมกล่าวคือ มีเจตนาอ่อนหรือแก่กล้า เป็นต้น หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ากำลังของ กรรมของผู้กระทำกรรมนั้น ๆ เป็นประมาณ และ (๒) องค์ประกอบที่ช่วยสนับสนุนหรือขัดขวาง เพื่อให้กรรมดีและกรรมชั่วส่งผลได้เร็วขึ้นเมื่อส่งผลแล้วจึงกลายเป็นอโหสิกรรมไป ในที่นี้ หมายถึง สมบัติ ๔ และวิบัติ ๔ โดยกฎแห่งกรรมและอโหสิกรรมนี้ต่างก็มีความสัมพันธ์หรือเป็น เหตุปัจจัยซึ่งกันและกัน คือ (๑) เป็นปัจจัยในการสร้างกรรมดีต่อไปเพื่อให้กรรมดีมีกำลังมากขึ้น และ (๒) เป็นปัจจัยแห่งการสิ้นกรรม

บทที่ ๓

กรณีตัวอย่างอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

สำหรับในบทนี้จะกล่าวถึงกรณีตัวอย่างอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งในแต่ละกรณีตัวอย่างนั้นจะเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึงอโหสิกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาว่ามีลักษณะผลเป็นอย่างไรตามหลักกฎแห่งกรรม ซึ่งมีประเด็นที่จะทำการศึกษาอยู่ ๒ ประเด็น คือ (๑) กรณีตัวอย่างอโหสิกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) ผลของอโหสิกรรมจากกรณีตัวอย่าง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑ กรณีตัวอย่างอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ต่อไปนี้จะเป็นการแสดงให้เห็นกรณีตัวอย่างอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นชัดเจนขึ้นเรื่องของอโหสิกรรมว่า มีลักษณะของการอโหสิกรรมเป็นอย่างไรบ้าง และในแต่ละกรณีนั้นมีส่วนสัมพันธ์กับหลักกฎแห่งกรรมได้อย่างไร ซึ่งมีประเด็นที่จะยกตัวอย่างอโหสิกรรม ได้แก่ (๑) กรรมได้มีแล้ว ผลของกรรมได้มีแล้ว (๒) กรรมได้มีแล้ว ผลของกรรมมิได้มีแล้ว (๓) กรรมได้มีแล้ว ผลของกรรมมีอยู่ (๔) กรรมได้มีแล้ว ผลของกรรมไม่มีอยู่ (๕) กรรมได้มีแล้ว ผลของกรรมจักมี และ (๖) กรรมได้มีแล้ว ผลของกรรมจักไม่มี^๑ โดยกรณีตัวอย่างของอโหสิกรรมดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ กรรมได้มีแล้ว วิกขาของกรรมได้มีแล้ว

กรรมได้มีแล้ว โดยลักษณะของกรรมก็คือกรรมที่ได้กระทำแล้วผลของกรรมได้มีแล้ว หมายความว่า กรรมในสังสารวัฏที่ได้ทำแล้วก็ทำให้ผลไปแล้ว แต่ในสังสารวัฏที่ยาวนานกรรมที่ได้ทำแล้วจริงและผลของกรรมก็ได้มีแล้วด้วย หมาดไปแล้วกรรมนั้นอย่างหนึ่ง คือ เป็นอโหสิกรรมเพราะเหตุว่า กรรมได้มีแล้ว และผลของกรรมได้มีแล้ว

๓.๑.๑.๑ กรณีเด็กเลี้ยงโค^๒

ในอดีตกาลนานมาแล้วได้มีทารกเลี้ยงโค ๗ คนเป็นเพื่อนกันและได้ต้อนโคไปกินหญ้าแห่งละ ๗ วัน วันหนึ่งพวกเขาต้อนโคไปกินหญ้าในที่แห่งหนึ่งเป็นเวลานานถึง ๖ วันแล้ว ในวันที่ ๗ ก็ได้พบเหยื่อเมื่อเห็นดังนั้นพวกเขาจึงพากันไล่จับต้อนหน้าตักหลัง เหยื่อใหญ่เห็นภัยจึงวิ่งหนีสุดชีวิตในที่สุดวิ่งหนีเข้าไปในจอมปลวก เด็กเลี้ยงโคจึงปรึกษากันว่า วันนี้ก็เย็นมากแล้วทางที่

^๑ จุ.ป.อ. (ไทย) ๗/๒/๔๑๘-๔๒๒.

^๒ จุ.ป.อ. (ไทย) ๕/๕๖, ๕/๕๕-๖๐.

ดีควรจะไปไหว้มาอุครูขงเจ้าหื้อใหญ่ไว้ในจอมปลวกก่อนดีกว่าพรงนี้ค่อยมาจับมันใหม่ เมื่อคิดคังนั้นจึงช่วยกันอุครูหื้อขงไว้ข้างใน แต่พอวันรุ่งขึ้นพวกเขาที่ดอนฝุงโคเป็นเลี้ยงที่อื่นลิมเสียนสิทถึงหื้อที่ขงไว้ เวลาได้ผ่านไป ๗ วันถึงวันที่ ๘ จึงดอนฝุงโคไปกินที่เดิมจึงนึกขึ้นได้ว่า ได้ขงหื้อไว้ เมื่อนึกขึ้นได้คังนั้นก็ได้ช่วยเปิดคังไม้ที่อุครูหื้อไว้และช่วยกันทำการพยายามไปตามประสาเด็กลูกหลังแล้วก็ปล่อยไปตามยถากรรม ทารกทั้ง ๗ คนได้ร่วมกันประกอบกรรมในครั้งนี้ เมื่อถึงแก่กรรมก็ได้ไปบังเกิดในนรก เมื่อหมดอายุในนรกทั้ง ๗ คนก็ได้มาบังเกิดเป็นมนุษย์และได้มีโอกาสได้สดับพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าต่อมาจึงพร้อมใจกันบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ต่อมาได้พักอาศัยอยู่ที่วัดแห่งหนึ่งใกล้บรรพตจึงเข้าไปหาพระภิกษุเจ้าถิ่นเพื่อขอพักคืนหนึ่งแต่ที่พักไม่พอเพราะวัดตั้งอยู่กลางป่า ด้วยเหตุนี้ภิกษุทั้ง ๗ รูปจึงต้องพักอาศัยอยู่ในถ้ำซึ่งเป็นสถานที่ที่จัดไว้สำหรับเป็นที่รับรองอาคันตุกะ ภิกษุทั้ง ๗ ครั้นได้ที่พักแล้วก็พากันพักผ่อนตามอัธยาศัย แต่ในขณะที่ท่านทั้ง ๗ กำลังพักผ่อนอยู่นั้นศิลาแผ่นใหญ่ซึ่งตั้งอยู่ใกล้ ๆ ปากถ้ำค่อยๆ กลิ้งมาแล้วปิดประตูถ้ำไว้อย่างแน่นหนาและไม่มีใครสามารถที่จะขยับเขยื้อนก้อนหินนี้ได้เลยจนกระทั่งล่วง เป็นเวลาได้ ๗ วัน ก้อนหินก็ค่อยๆ เคลื่อนออกแล้วกลิ้งไปตั้งอยู่ที่เดิมโดยไม่มีใครมาจุดกระชากลากไปแม้แต่คนเดียว

จากกรณีนี้ทำให้มองได้ว่ากรรมที่ได้มีแล้วและผลของกรรมได้มีแล้ว ก็คือ กรรมที่เป็นเหตุปัจจัยให้บุคคลทั้ง ๗ คน เมื่อละสังขารไปแล้วต้องไปปฏิสนธิในนรกทันทีซึ่งเรียกกรรมชนิดนี้ว่า เป็นอุปัชชเวทนิยกรรม คือ กรรมที่ประกอบด้วยเจตนาชวนะจิตดวงที่ ๒ ให้ผลในอัตภาพที่ ๒ และชนกกรรมที่เป็นฝ่ายอกุศล คือ กรรมที่ทำหน้าที่เหมือนแม่คือผู้ให้กำเนิดนำไปปฏิสนธินั้นเป็นอกุศลเจตนา คือ เจตนาที่ขงหื้อ ซึ่งเป็นกรรมที่ได้กระทำไปแล้วในอดีต ส่วนผลของกรรมก็คือ เมื่อหมดอายุจากภพภูมิมนุษย์ต้องไปปฏิสนธิในนรกทันทีนี้เรียกว่า ผลของกรรมได้มีแล้ว คือ ได้ส่งผลของการกระทำอกุศลกรรมคือ การขงหื้อ ด้วยการต้องไปปฏิสนธิในนรกภูมิก็ได้ส่วยวิบากกรรมนั้นไปแล้ว แต่เนื่องจากยังมีเศษกรรมเหลืออยู่ กรรมจึงตามมาให้ผลในชาติปัจจุบันอีก

๓.๑.๑.๒ กรณีลาชเวธิตา^๖

ลาชเวธิตาจัดเป็นสตรีผู้หนึ่งที่มีจิตใจโสมนัสในพระมหากัสสปผู้ออกจากนิโรธสมบัติธรรมคาผู้ออกจากนิโรธสมบัติยอมตรวจดูบุคคลผู้มีอุปนิสัยสมบัติที่จะถวายทานครั้งนี้ ขณะที่พระมหากัสสปตรวจดูนั่นเองพิจารณาเห็นลาชเวธิตาใคร่ครวญอยู่ว่า หญิงนี้มีศรัทธาหรือ อาจที่จะทำการสงเคราะห์หรือไม่ ทราบว่ามีศรัทธาและสามารถที่จะทำการสงเคราะห์ท่านได้ พระเถระจึงได้ไปยืนอยู่ที่ใกล้หน้าข้าวสาลี ทันทีที่ลาชเวธิตาเห็นพระมหากัสสปก็เกิดความเลื่อมใสได้เกลี่ย

^๖ บุ.ธ.อ. (ไทย) ๕/๘-๑๑.

ข้าวตอกลงในบาตรของพระเถระพร้อมตั้งความปรารถนาว่า ขอนางเป็นผู้มีส่วนแห่งธรรมที่ท่านเห็นแล้วด้วยเถิด พระเถระก็ให้พรตามที่นางปรารถนา ขณะที่นางเดินบนคันนาพลางระลึกถึงทานที่ทำในวันนี้ด้วยความปีติยินดีในทานยิ่งนัก งูเลื้อยออกจากรูได้ขบกัดนางสิ้นชีวิต ณ ที่นั่นเอง นางพอสิ้นชีวิตก็ไปบังเกิดบนสวรรค์เป็นนางเทพอัปสรแวดล้อมด้วยนางอัปสรบริวาร ๑,๐๐๐ ทันที่เหมือนหลับแล้วตื่นขึ้นมา

จากกรณีตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึงการกระทำความดี คือการสร้างกุศลกรรมของนางลาชเทวีธิดาที่มีต่อพระมหากัสสปะนั้นจัดเป็นกรรมที่ได้มีแล้วเพราะเป็นกรรมที่ได้กระทำไว้แล้วในอดีต ผลของกรรมคือ การกระทำความดีของนางลาชเทวีธิดาก็ได้มีแล้วเพราะหลังจากถวายบิณฑบาตรแก่พระเถระแล้วนางก็ละสังขารพร้อมกับด้วยจิตที่ประกอบด้วยปีติในทานและความเลื่อมใสที่มีต่อพระเถระ นางก็ได้รับผลของกรรมที่ได้สร้างไว้ในอดีตคือ การถวายทานแก่พระเถระที่เพิ่งออกจากนิโรธสมบัติ ในอรรถภาพที่ ๒ ทันที่ภายใน ๗ วัน

๓.๑.๑.๓ กรณีนายปุลณะ^๔

นายปุลณะเป็นลูกจ้างของสุมนเศรษฐีในกรุงราชคฤห์อาศัยอยู่ในเรือนเศรษฐีนี้พร้อมทั้งบุตรและภรรยา สำหรับปุลณะนี้จัดได้ว่าเป็นผู้นำครอบครัวท่านหนึ่งที่มีความขยันในการทำมาหากินไม่เกียจคร้านทำการงานเพราะถึงแม้ว่าจะมีงานประจำในเมืองนี้นายปุลณะก็ไม่ไปเที่ยวเพราะการไปที่วนั้นเป็นเรื่องของคนมีเงิน วันหนึ่งเศรษฐีมอบวัวคู่หนึ่งพร้อมไถหนึ่งคันเพื่อไถนาให้กับเศรษฐีขณะเดียวกันก็ได้สั่งให้ภรรยาทำอาหารให้เป็นพิเศษสำหรับวันนี้ด้วยการเพิ่มผักอีก ๑ เท่าตัว แต่ขณะเดียวกันนั่นเองวันนั้นเป็นวันที่ ๗ ที่พระสารีบุตรกำหนดออกจากนิโรธสมบัติ ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาของพระอริยะเจ้าที่ออกจากนิโรธสมบัติจะต้องตรวจดูผู้ที่สมควรไปโปรดในวันนั้นโดยใครก็ตามถ้าได้ถวายอาหารแก่ผู้ที่เพิ่งออกจากนิโรธสมบัติจะได้รับผลทันตาเห็นภายใน ๗ วัน ปรากฏว่านายปุลณะก็ได้เข้าไปอยู่ในข่ายญาณของท่าน ครั้นตรวจดูเรียบร้อยแล้วพระสารีบุตรก็ได้ไปยังที่นาที่เขากำลังไถอยู่ ปุลณะเห็นพระสารีบุตรก็ได้เข้ามาไหว้กราบเบญจางคประดิษฐ์แล้วก็ได้ถวายไม้สีฟัน และน้ำดื่ม ส่วนภรรยาของนายปุลณะขณะที่กำลังนำอาหารมาให้กับสามีนั้น เห็นพระสารีบุตรก็ถูกคิดได้ว่า เมื่อก่อน เวลาที่ไทยธรรมมีเราก็ไม่ได้พบพระผู้เป็นเจ้า ถึงคราวที่พบพระผู้เป็นเจ้า ไทยธรรมเราก็ไม่มี แต่วันนี้พระผู้เป็นเจ้าก็ได้พบทั้งไทยธรรมของเราก็มี เมื่อคิดได้ดังนี้แล้วก็กล่าวว่า ขอพระคุณเจ้าอย่าได้คิดเลยว่า ข้าพของดิฉันเลวหรือประณีต ขอพระคุณเจ้าได้โปรดสงเคราะห์ทำสของทานด้วยเถิด และขณะที่นางกำลังวางก้อนข้าวในบาตรนั่นเอง พระสารีบุตรก็เอามือปิดปากบาตรแต่นางก็ได้แสดงถึงความตั้งใจจริงที่จะถวายอาหารนี้

^๔ บุ.ธ.อ. (ไทย) ๖/๒๕๘-๒๖๑.

เป็นเหตุทำให้พระสารีบุตรต้องฉลองศรัทธา พร้อมกันนั้นเองนางก็ได้ตั้งความปรารถนาว่า ขอ
 ดิฉันพึงได้มีส่วนแห่งธรรมที่ท่านเห็นแล้วด้วยเถิด ฝ่ายภรรยาของนายปुณณะจึงต้องกลับไปหุงต้ม
 อาหารให้สามีของตนเองใหม่จึงเป็นเหตุทำให้ส่งอาหารให้สามีล่าช้าในวันนั้น ด้วยความหิวนาย
 ปุณณะจึงปลดไถปล้อยให้วัวหากินแล้วตนเองก็หลับพักผ่อนได้ร่มไม้พลาถมองดูทางภรรยา ภรรยา
 เมื่อนำอาหารมาในระหว่างทางมองเห็นสามีจึงเข้าใจความรู้สึกของสามีทันทีว่า คงจะหิว จึงทำ
 นางคิดต่อไปว่า หากสามีคุณค่าที่ล่าช้าแล้วทุกทีเราไซ้ กุศลกรรมที่ทำในวันนี้คงไม่เกิดประโยชน์
 อะไร ทางที่ศิโรตถจะบอกเรื่องนี้แก่เขาเสีย เมื่อนางบอกเล่าความจริงที่ตนเองมาล่าช้านายปุณณะ
 ก็มีได้โกรธภรรยาแต่ตรงกันข้ามกับแสดงความยินดีพร้อมกับเล่าเหตุการณ์ที่ตนเองก็ได้ถวายน้ำ
 และไม้สีฟันให้กับพระสารีบุตร ทำให้ทั้งสองต่างมีความยินดีในการทำความคิดครั้งนี้ และเมื่อสามี
 รับประทานอาหารอิ่มก็ถือโอกาสพักผ่อนนอนหลับพักผ่อน แต่ครั้นนายปุณณะตื่นขึ้นมาปรากฏว่า
 ดินในทุ่งนาที่นายปุณณะไถไปนั้นกลายเป็นทอง สองสามีภรรยาจึงได้นำทองนั้นไปถวายพระราชา
 ในเหตุการณ์วันนั้นได้มีความมหัศจรรย์เกิดขึ้นก็คือ ถ้าหากใครกล่าวว่าเป็นทองของ
 พระราชาเท่านั้น ทองนั้นก็กลายเป็นดิน แต่ถ้ากล่าวว่าเป็นทองของนายปุณณะทองนั้นก็จะเป็น
 ทองดังเดิม ตั้งแต่นั้นมานายปุณณะจึงได้รับตำแหน่งเศรษฐีได้เสวยสุขกับครอบครัวตลอดชาติ
 ปัจจุบัน

จากกรณีตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึงโอสถกรรมที่เรียกว่า กรรมได้มีแล้ว วิชาของ
 กรรมได้มีแล้ว กล่าวคือ กุศลกรรมที่นายปุณณะและภรรยาได้สร้างคือ การถวายอาหารให้กับพระ
 สารีบุตรซึ่งเพิ่งออกจากนิโรธสมบัติ เป็นกรรมที่ได้มีแล้วคือได้สร้างแล้ว ผลของกรรมที่ได้รับก็
 คือ การเสวยความสุขอันเกิดจากกุศลกรรมที่ได้มีการถวายอาหารให้กับพระสารีบุตรภายใน ๗ วัน
 พร้อมกับตำแหน่งเศรษฐีในเมืองนี้อีก ซึ่งเป็นวิชากรรมที่นายปุณณะได้รับในครั้งนี้เป็นผลมา
 จากกุศลปฏิบัติกตัญญูธรรมเวทนีกรรมอันเกิดจากเจตนาชวณะจิตดวงที่ ๑ มีกำลังแรงกล้าส่งผลให้
 นายปุณณะกลายเป็นเศรษฐีภายใน ๗ วันเท่านั้นเมื่อกุศลปฏิบัติกตัญญูธรรมเวทนีกรรมส่งผลให้
 แล้วนั้นก็คือ วิชาของกรรมได้มีแล้วคือ เสวยบุญคือความสุขความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและ
 ตำแหน่งหน้าที่การงาน

๓.๑.๑.๔ กรณีพระเจ้าอชาตศัตรู^๕

พระเจ้าอชาตศัตรูเป็นพระโอรสของพระเจ้าพิมพิสารด้วยความโลภอยากได้ราชบัลลังก์
 เป็นพระราชบิดาแต่ยังเป็นหนุ่มจึงได้มีรับสั่งให้ทหารนำพระบิดาไปขังไว้ในคุกมัดด้วยการให้งด
 อาหารทีละน้อยบ้าง งดการเยี่ยม งดการส่งเสบียงและเมื่อทราบข่าวพระบิดายังไม่สิ้นพระชนม์ก็ยัง

^๕วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๓๕/๑๘๕-๑๘๖.

ไม่หยุดเพียงเท่านั้น ยังดำเนินการขั้นตอนต่อไปคือลงมือปฏิบัติการขั้นสุดท้าย ด้วยการสั่งให้ทหาร
 ภิครอยพระบาทพระบิดาของพระองค์เองแล้วโรยด้วยเกลือซึ่งเป็นการกระทำอย่างเหี้ยมโหดทารุณ
 ทรมาณเป็นผลให้พระเจ้าพิมพิสารต้องสิ้นพระชนม์ในเวลาต่อมา แต่หลังจากพระเจ้าอชาตศัตรู
 ปลงพระชนม์พระบิดาของพระองค์ความสุขน้อยหนึ่งมิได้เกิดขึ้นกับพระเจ้าอชาตศัตรู ถึงแม้ว่า
 พระเจ้าอชาตศัตรูจะได้ราชสมบัติสมความปรารถนาแล้วก็ตาม กรรมที่เป็นกรรมซึ่งเป็นกรรมที่
 เรียกว่า ปิตุฆาตกรรม ที่พระเจ้าอชาตศัตรูได้กระทำต่อบุพการีของพระองค์นั้น ได้ส่งผลทำให้
 พระองค์ไม่เป็นอันพระบรรทมหลับแม้แต่สักงีบเดียว และต่อมาก็ได้มีโอกาสได้ฟังธรรมจาก
 พระพุทธเจ้าก็ไม่สามารถเข้าใจหลักธรรมให้ทะลุปรุโปร่งได้ และด้วยผลกรรมหรือผลของการ
 กระทำนี้เองทำให้พระองค์หลังจากสิ้นพระชนม์ต้องตกนรกเสวยวิบากแห่งกรรมที่ทำไว้ในนรกชื่อ
 ว่า “โลหกุมภี” ซึ่งผลกรรมพระเจ้าพิมพิสารนี้แสดงให้เห็นถึงกฎแห่งกรรมอย่างลงตัวทีเดียว
 กล่าวคือ วงจรของกฎแห่งกรรมเริ่มตั้งแต่ กรรมที่เป็นทิฏฐิฆัมมเวทนียกรรมคือ กรรมที่ส่งผลเป็น
 วิบากในภพชาติปัจจุบันนั้นพระเจ้าอชาตศัตรูทรงประสบและประจักษ์ด้วยตัวของพระองค์เพราะ
 พระองค์ถึงแม้ว่า ได้มีโอกาสฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าก็ไม่สามารถเข้าใจเนื้อความแห่งธรรมนั้นได้
 เลย ซึ่งก็ได้แต่เพียงเข้าถึงพระรัตนตรัยเท่านั้น ส่วนอุปัชฌเวทนียกรรมคือกรรมที่ส่งผลในภพชาติ
 ที่ ๒ หลังจากสิ้นพระชนม์ไปแล้วก็มีคตินั่นคือ นรกชื่อ โลหกุมภีซึ่งเป็นทูลคติภูมิ และส่งผล
 ต่อไปอีกในภพชาติที่ ๓ ที่เรียกว่าอปราปรเวทนียกรรม ซึ่งกรรมนี้จะส่งผลไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเข้า
 นิพพานราบใดที่กรรมยังเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารก็ยังคงเสวยอีกต่อไปถ้าหากกรรมนั้น ๆ
 ตามทัน ส่วนชนกกรรมคือ กรรมที่นำไปเกิดก็สามารถเห็นได้ชัดว่า จะต้องเป็นสัตว์นรกแน่นอน
 แม้แต่พระพุทธเจ้าก็ไม่สามารถที่จะช่วยมาได้

จากกรณีตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นลักษณะของอโหสิกรรมที่เรียกว่า กรรมได้มีแล้ว
 วิบากของกรรมได้มีแล้วอย่างชัดเจนมาก กล่าวคือ กรรมที่เป็นทิฏฐิฆัมมเวทนียกรรมซึ่งเป็นกรรม
 ที่พระเจ้าอชาตศัตรูกระทำไว้ในปัจจุบันด้วยการปลงพระชนม์พระบิดาของพระองค์ซึ่งเป็นกรรมได้
 มีแล้ว ได้แก่ ได้กระทำไว้แล้ว และผลของวิบากกรรมได้มีแล้วก็คือ ผลจากการปลงพระชนม์พระ
 บิดา พระเจ้าอชาตศัตรูก็ได้รับเสวยวิบากทันทีที่ยังมีพระชนม์ชีพอยู่อีกทั้งไม่ได้รับความสุขจาก
 การเสวยราชบัลลังก์ และเมื่อมีโอกาสฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าพระเจ้าอชาตศัตรูไม่สามารถเข้าถึง
 ธรรมนั้นได้ ถึงแม้ว่าพระองค์จะมีอุปนิสัยที่จะได้เป็นพระอริยบุคคลขั้นใดขั้นหนึ่งใน
 พระพุทธศาสนาก็กลับพลาดโอกาสนี้และผลของกรรมนี้ยังติดตามเป็นอุปัชฌเวทนียกรรมส่งผล
 ให้พระเจ้าอชาตศัตรูต้องเสวยวิบากในนรกภูมิอีกก็ได้ผลแห่งวิบากนั้นแล้ว ส่วนกรรมที่พระเจ้า
 อชาตศัตรูเลื่อมใสในพระพุทธศาสนานั้นเป็นกรรมที่ได้มีแล้ว คือ พระองค์ได้กระทำแล้ว ส่วน
 วิบากกรรมจักให้ผลในอนาคตในคราวที่พระองค์จักได้ตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าในกาลต่อไป

๓.๑.๒ กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมมิได้มีแล้ว

สำหรับกรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมมิได้มีแล้วนี้ โดยลักษณะก็คือ ลักษณะของกรรมคือ มรรคผล นิพพาน หรืออุกศลกรรมที่เรียกว่าอนัตตริยกรรมเข้ามาตัดรอนมิให้ส่งผล หมายความว่า อุกศลกรรมคืออนัตตริยกรรม ได้เข้าไปตัดรอนกรรมดีที่จะส่งผลกลับไม่ให้ส่งผล หรือถูกกำลังของกุศลกรรมคือ มรรคผล นิพพาน เข้าไปตัดรอนอกุศลกรรมที่จะส่งผลไม่ให้ส่งผล ดังกรณีตัวอย่างต่อไปนี้

๓.๑.๒.๑ กรณีองคุลิมาล^๖

องคุลิมาลเดิมชื่ออหิงสกเป็นบุตรของนางมันตานีพราหมณีภรรยาของปุโรหิตของพระเจ้าปเสนทิโกศลในช่วงวัยเยาว์ได้รับการดูแลอย่างดีจากมารดาบิดาครั้งถึงช่วงวัยแห่งการศึกษาเล่าเรียนมารดาบิดาทั้งสองก็ได้ส่งให้อหิงสกไปศึกษากับอาจารย์ทิศาปาโมทย์ในเมืองตักกสิลา อหิงสกเป็นผู้ที่มีสติปัญญาดีพร้อมทั้งอุปนิสัยจนเป็นที่โปรดปรานของอาจารย์จนกระทั่งเป็นเหตุให้เพื่อนร่วมรุ่นอิจลา เพื่อนร่วมรุ่นดังกล่าวจึงได้วางแผนยุยงให้อาจารย์เกิดความไม่ไว้วางใจจากแผนการนี้ เป็นเหตุให้อาจารย์ออกอุบายให้อหิงสกฆ่ามนุษย์จำนวน ๑,๐๐๐ คนเพื่อแลกกับวิชาจนกระทั่งเหลือเพียงอีกหนึ่งคนเท่านั้นก็จะครบ ๑,๐๐๐ คนพอดี ในวันที่อหิงสกจะได้ฆ่าคนอีก ๑ คนเท่านั้นซึ่งคนสุดท้ายที่จะได้ฆ่านั้นเป็นมารดาขององคุลิมาล คินนินเองในเวลาใกล้รุ่ง พระพุทธเจ้าได้ทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ จอมโจรองคุลิมาลได้เข้าไปอยู่ในข่ายพระญาณของพระพุทธองค์ทรงเห็นว่าถ้าหากพระองค์ไม่ไปโปรดเขาจะทำความผิดในมารดาคือมาตุฆาตกรรม ซึ่งเป็นกรรมที่ไม่สามารถเยียวยาได้^๗ จากการที่พระพุทธองค์ไปโปรดในครั้งนั้นทำให้โจรองคุลิมาลเข้ามาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาและต่อมาก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

จากกรณีตัวอย่างดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นถึงลักษณะของอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนา กล่าวคือ อุกศลกรรมที่อหิงสกได้กระทำให้มีการฆ่ามนุษย์จำนวน ๘๘๘ คนซึ่งเป็นอกุศลกรรมในปัจจุบันภพ ซึ่งท่านได้รับผลกระทบเล็กน้อย เช่น ถูกขว้างปาด้วยก้อนหิน เป็นต้น บาปกรรมที่ท่านทำไว้นั้นจะต้องได้รับผลกระทบมากกว่านั้นแต่ไม่สามารถเข้ามาเบียดเบียนหรือตัดรอนอกุศลกรรมซึ่งเป็นผลอันเกิดจากการเจริญวิปัสสนากรรมฐานจนกระทั่งสำเร็จเป็นพระอรหันต์ โดยอกุศลกรรมคือ การฆ่ามนุษย์ทั้งหมดนั้นจัดเป็นกรรมได้มีแล้ว ส่วนผลของกรรมมิได้มีแล้วก็คือ ผลของการฆ่ามนุษย์ซึ่งเป็นอกุศลกรรมไม่สามารถตามส่งผลให้กับพระองค์คุลิมาลนั้น ได้เพราะถูกตัดรอนด้วยอำนาจของกุศลกรรมคือ การสำเร็จธรรมขั้นสูงนั่นเอง

^๖ บ.ช.อ. (ไทย) ๘/๒๕๕-๒๕๖.

^๗ ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๒/๑๕๗.

๓.๑.๒.๒ กรณีพระโมคคัลลานะ^๔

มานพหนุ่มคนหนึ่งในเมืองพาราณสีหลงเชื่อคำของภรรยาได้นำมารดาบิดาที่ตาพิการ ทั้งสองข้างของตนไปฆ่าในป่า ในเวลาถึงกลางดงได้ทำเสียงเหมือนเสียงโจรกระทำการทุบตีมารดา บิดา มารดาบิดาของมานพหนุ่มจำเสียงบุตรคนไม่ได้ด้วยความเป็นห่วงชีวิตบุตรที่จะเอาชีวิตมาทิ้ง เสียกลางป่าเช่นนี้ จึงกล่าวด้วยความหวังใจเพื่อให้บุตรหนีไป นางได้กระทำความคร่ำครวญเพื่อ ประโยชน์แก่บุตรของตนฝ่ายเดียว จากการกระทำความผิดคือการประทุษร้ายมารดาบิดาของตนเองใน ครั้งนั้นทำให้อุบัติพระโมคคัลลานะตกนรกเป็นเวลาอันยาวนาน ครั้นจุติจากนรกมาปฏิสนธิใน อัณฑภมณุษย์ได้เข้ามาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา เจริญวิปัสสนากรรมฐานสำเร็จพระ อรหันต์และยังได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าเป็นผู้เลิศทางด้านอิทธิฤทธิ์ สามารถเหาะเหิน เดินอากาศไปนรก สวรรค์ได้ เป็นต้น แต่ด้วยผลกรรมในอดีตครั้งเป็นมานพหนุ่มคือการ ประทุษร้ายมารดาบิดาตนเอง เข้ามาตัดรอน (อุปฆาตกรรม) ในภพชาติปัจจุบันถึงถูกโจร ๕๐๐ ทุบตีจนสิ้นชีวิต

จากกรณีตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึงกรรมได้มีแล้ว คือ การกระทำความชั่วมีการ ประทุษร้ายมารดาบิดาของตนเองในอดีตภพด้วยทุบตีมารดาบิดาให้ถึงแก่ชีวิต ซึ่งเป็นกรรมที่พระ โมคคัลลานะได้กระทำไว้ในอดีตรอโอกาสที่จะให้ผลอยู่ ครั้นเมื่อชาติปัจจุบันได้เกิดมาบวชใน พระพุทธศาสนาสำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้วกรรมคือ การทุบตีมารดาบิดา ตามทันได้มีโอกาส ส่งผลตัดรอนท่านให้ถึงแก่ชีวิตด้วยการถูกโจร ๕๐๐ ทุบตีจนเสียชีวิต ทำให้ท่านต้องละสังขาร ประสานกระดูกกราบทูลลาพระพุทธเจ้าเพื่อปรินิพพาน ซึ่งลักษณะกรรมชั่วที่เข้ามาตัดรอนกรรมดี ที่จะให้มีชีวิตอยู่เพื่อช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำให้ท่านไม่สามารถมีชีวิตอยู่ทำงานได้อีกต่อไป อย่างนี้เรียกว่า ผลของกรรมมิได้มีแล้ว ซึ่งเป็นกรรมในอดีตพระโมคคัลลานะแต่ไม่ให้วิบากใน อดีต แต่ส่งผลในปัจจุบันด้วยการตัดรอนชีวิตไม่สามารถที่จะมีชีวิตอีกต่อไปได้

๓.๑.๓ กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมมีอยู่

สำหรับกรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมมีอยู่ก็คือ กรรมที่สร้างไว้ในอดีตยังไม่ส่งผลใน อดีตแต่ให้ผลในปัจจุบันอันเนื่องด้วยเหตุแห่งความถึงพร้อมแห่งปัจจัยในปัจจุบันกรรม ส่วนวิบาก ของกรรมมีอยู่ก็คือ กรรมที่สร้างในปัจจุบันชาติให้ผลในปัจจุบันชาติ ดังมีกรณีตัวอย่างต่อไปนี้

๓.๑.๓.๑ กรณีนางกัญจมาณวิกา

สำหรับกรณีนางกัญจมาณวิกาจากการศึกษาในคัมภีร์ไม่ปรากฏว่านางได้แต่งงาน แต่ โดยชีวิตส่วนตัวนางเป็นบุคคลที่ไม่มีระเบียบวินัยคบคนชั่วและมีจิตใจที่มุ่งร้ายและทำลายบุคคล

^๔ มงคล. (ไทย) ๒/๒๑๔-๒๑๕.

อื่น^๕ และนับถือลัทธินอกศาสนา กล่าวคือ เป็นสาวิกของลัทธิซีเปลือย (เดิยรติย์) ซึ่งจะปฏิบัติตนตามคำสอนพวกเดิยรติย์ที่ชอบมุ่งร้ายต่อพระพุทธเจ้าเพื่อทำลายพระพุทธศาสนาให้เสื่อม โดย อเจลกะหรือเดิยรติย์เป็นนักบวชประเภทหนึ่งนอกพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลเปลือยกายไม่นุ่งผ้า และเป็นลัทธิที่ไม่มีนักบวชสตรี นางได้อสาทำความเสื่อมให้แก่พระพุทธเจ้า ซึ่งแสดงให้เห็นว่านางมีความเสื่อมใสศรัทธาต่อลัทธิเดิยรติย์อย่างแท้จริง โดยมีอุบายเพื่อทำลายพระพุทธเจ้าและความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา

ด้วยการสร้างเรื่องขึ้นหรือแต่งเรื่องขึ้นมาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศ ซึ่งเป็นอุบายของพวกเดิยรติย์เพื่อทำลายพระพุทธศาสนา โดยใช้นางกัญจมาณวิกาให้นางทำว่ามีความสัมพันธ์กับพระพุทธองค์จนเกิดการตั้งครรภ์ขึ้น โดยให้นางแกล้งแสดงเข้าออกวัดที่พระพุทธองค์ประทับอยู่บ่อย ๆ เพื่อสร้างความกลางแกลงใจให้แก่ผู้พบเห็นจนถึงเวลาอันสมควร ก็ออกอุบายให้นางเปิดเผยความสัมพันธ์ที่แต่งเรื่องขึ้นกับพระพุทธองค์จนเกิดการตั้งครรภ์ต่อหน้าผู้ฟังธรรมและโยมอุปัฏฐาก เช่น อนาคตปิณฑิกเศรษฐีและนางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นต้น เพื่อสร้างความเสื่อมเสียแก่พระพุทธองค์และทำให้เหล่าพุทธศาสนิกชนหมดความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธองค์ในที่สุด แต่พระพุทธองค์กลับทรงวางพระทัยสงบนิ่งไม่ทรงโกรธหรือโต้ตอบใด ๆ เพียงตรัสตอบกลับไปว่า นื่องหญิงเรื่องนี้มีเราเพียงสองคนที่รู้เท่านั้นว่าจริงหรือไม่ ซึ่งเป็นการสร้างความโกรธแค้นเคียดแค้นมากยิ่งขึ้นแก่นางกัญจมาณวิกา นางแสดงอาการเกรี้ยวกราดกระโดดโลดเต้นจนทำให้แผ่นดินไหว รุกปลกมที่ผูกไว้ทำให้ดูเหมือนห้องหลุดออก เหล่าพุทธศาสนิกชนเห็นดังนั้นจึงเข้ารวมตีและลากพานางให้พ้นจากวัด เมื่อนางพ้นจากวัดก็เกิดธรณีสูบนางลงสู่เวจิมหานรก^๖

จากกรณีนี้แสดงให้เห็นถึงกรรมที่เป็นอกุศลปรีปกกทิกุฐฐกรรมเวทนียกรรมที่ส่งผลให้กับนางในชาติปัจจุบันหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กรรมได้มีแล้ว คือได้สร้างไว้แล้วด้วยการสร้างเรื่องและกล่าวต่อว่าตนเองมีท้องกับพระพุทธเจ้า ผลของการกล่าวต่อและสร้างเรื่องขึ้นมาทำให้นางกัญจมาณวิกาต้องรับผลของกรรมทันทีด้วยการถูกทุบตีพร้อมกันนั้นก็ถูกธรณีสูบ นี้เรียกว่า วิบากของกรรมมีอยู่คือ กำลังให้ผลอยู่ในปัจจุบัน

๓.๑.๓.๒ พระเจ้าสุปปพุทธะ

สำหรับกรณีพระเจ้าสุปปพุทธะก็เป็นเช่นเดียวกันกรณีนางกัญจมาณวิกา โดยประวัติความเป็นมาของพระเจ้าสุปปพุทธ พระองค์เป็นกษัตริย์แห่งเมืองเทวहनคร ซึ่งเป็นพระราชบิดา

^๕ พุ. ธ.อ. (ไทย) ๖/๗๖-๗๗. อ้างจาก ยุพดี ดงเรียงราช. “บทบาทสตรีในพระสูตรต้นตอปฏิภน หมวดพุทธนิกาย” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาภาษาไทย (กลุ่มวรรณคดี) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓, หน้า ๒๒๒.

^๖ พุ. ธ.อ. (ไทย) ๖/๗๗-๗๘.

แห่งเจ้าฟ้าชายเทวทัตและเจ้าฟ้าหญิงโยธราผู้มีจิตผูกอาฆาตพยาบาทต่อพระพุทธเจ้า ภายหลังได้เสวยน้ำจันทน์จนมีพระอาการมึนเมา แล้วเข้าปิดกั้นทางโคจรบิณฑบาต แสดงอาการไม่เคารพขับไล่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สำเร็จเป็นปริปักกติกุฎฐัมมเวทนียกรรมแล้วถูกธรณีสูบไปเสวยทุกข์อยู่ในนรกภายใน ๗ วัน^{๑๑} จากกรณีนี้จะเห็นได้ว่า กรรมที่พระเจ้าสุปปพุทธต้องเสวยนั้นในปัจจุบันชาตินั้นเป็นกรรมที่พระองค์สร้างในชาติปัจจุบัน นี้เรียกว่า กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมมีอยู่

๓.๑.๓.๓ กรณีนันทะมานพ

นันทะมานพเป็นคนมากด้วยโมหจริตมีจิตคิดปฏิพัทธ์^{๑๒}รักใคร่ในพระอุบลวรรณาเถรี ซึ่งเป็นพระอรหันต์ วันหนึ่งได้โอกาสเข้าไปปลุกปล้ำองค์พระอรหันต์ สำเร็จเป็นปริปักกติกุฎฐัมมเวทนียกรรม ถูกธรณีสูบไปเสวยทุกข์อยู่ในนรกภายใน ๗ วันนั่นเอง จากกรณีนี้แสดงให้เห็นถึงอกุศลปริปักกติกุฎฐธรรมเวทนียกรรมที่ประกอบด้วยเจตนาชวนะจิตดวงที่ ๑ ส่งผลแห่งกรรมในชาติปัจจุบันเมื่อกรรมที่นันทะมานพได้ส่งผลต้องถูกธรณีสูบซึ่งเป็นการเสวยวิบากในปัจจุบันคือการถูกธรณีสูบ

๓.๑.๓.๔ กรณีพระเทวทัต

สำหรับกรณีพระเทวทัตในอดีตชาติมีอาชีพเป็นพ่อค้าขายของเก่าได้ผูกเวรอาฆาตพยาบาทต่อพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นเพื่อนร่วมอาชีพเดียวกันคือค้าขายของเก่า พระพุทธเจ้าขณะที่เสวยในพระชาตินี้เป็นพ่อค้าขายของเก่าที่มีความซื่อสัตย์ในอาชีพของตนเอง แต่พระเทวทัตมีลักษณะตรงกันข้ามกล่าวคือ เป็นพ่อค้าขายของเก่าใจโกงไม่มีความซื่อสัตย์ต่ออาชีพของตนเอง ดังนั้นเมื่อทราบข่าวของเก่าที่ตนเองหมายตาไว้ว่าจะได้ซื้อในราคาถูกกว่าความจริงจากบ้านหลังหนึ่งซึ่งเป็นเศรษฐีตกยาก กลับไปอยู่ในมือของเพื่อนร่วมอาชีพเดียวกัน ทำให้เกิดความโกรธไม่พอใจเป็นอย่างมากจึงได้ตั้งจิตผูกอาฆาตพยาบาทที่จะตามจองล้างจองผลาญกันทุกภพทุกชาติ ด้วยจิตดวงนี้ส่งผลให้พระเทวทัตเมื่อกลับชาติมาเกิดร่วมชาติกับพระพุทธเจ้าได้กระทำการมมีการเบียดเบียนต่างๆ นานา มีการตามฆ่า เป็นต้น จนกระทั่งในชาติปัจจุบันได้เกิดร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า ได้มีโอกาสเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ก็เกิดความโลภอยากเป็นพระพุทธเจ้าบ้างจึงได้ทำการแยกภิกษุทำสังฆกรรมซึ่งเป็นกรรมหนึ่งที่สุดในบรรดาอันตรัยกรรม ๕ ยิ่งกว่านั้นอีกยังได้สังคนฆมังธนูให้ลอบปลงพระชนม์แต่ไม่ประสบความสำเร็จ เมื่อเห็นว่าไม่สามารถปลงพระชนม์ได้จึงได้กระทำการปลงพระชนม์ด้วยตนเองด้วยการกลิ้งหินลงมาจากภูเขา มีผลทำให้พระพุทธเจ้า

^{๑๑} บ. อ. (ไทย) ๕/๖๒-๖๖.

^{๑๒} ปฏิพัทธ์ หมายถึง เนื่องกัน ผูกพัน รักใคร่กัน ชู้สาว- ผู้วิจัย.

ต้องหื้อพระโลหิตเพราะโดนสะเก็ดหิน สุดท้ายจุดจบของชีวิตของพระเทวทัตก็ต้องถูกธรณีสูบแต่ก่อนที่จะถูกแม่ธรณีสูบลงไปในนั้นได้อธิษฐานถวายกระดูกคางของตนเองถวายพระพุทธเจ้า

จากกรณีนี้แสดงให้เห็นทั้งกรรมในอดีตและปัจจุบันของพระเทวทัต กล่าวคือ กรรมในอดีตที่ได้ทำการผูกอาฆาตพยาบาทแล้วตั้งจิตที่จะตามจองล้างจองผลาญไปทุกภพทุกชาติ ซึ่งผลจากการตั้งจิตไว้ผิดทำให้พระเทวทัตเมื่อเกิดร่วมสมัยกับพระพุทธองค์จึงต้องมีการเบียดเบียนทุกวิถีทาง นี้เรียกว่า กรรมได้มีแล้ว และเมื่อได้มีโอกาสเกิดมาร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้าในพระชาติสุดท้ายก็ได้กระทำกุศลกรรมอีก ผลของกรรมในปัจจุบันจึงทำให้พระเทวทัตต้องรับผลอย่างแสนสาหัสด้วยการถูกธรณีสูบเพราะได้ประทุษร้ายต่อบุคคลผู้ไม่ประทุษร้ายตอบเช่นพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นกรรมหนัก นี้เรียกว่า วิบากของกรรมมีอยู่ สำหรับกรณีพระเทวทัตนี้ยังจัดเข้าในกรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมจักมีในอนาคตด้วย กล่าวคือ พระเทวทัตก่อนมรณภาพนั้นได้ตั้งจิตอธิษฐานบูชาพระพุทธเจ้าด้วยกระดูกคางแล้วจักได้รับผลคือ ตรีสรูเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าในอนาคต

๓.๑.๓.๕ กรณีโฆสกเศรษฐี^{๑๑}

โฆสกเศรษฐีในอดีตชาติก็คือ โกดุหลิก ภรรยาชื่อ กาลี มีบุตรชาย ๑ คน ครั้นเมื่อโรคอหิวาต์ได้เกิดขึ้นในแคว้นอัลลภปะจึงได้หนีตายไปหาถิ่นที่เมืองโกสัมพี แต่ในระหว่างทางโกดุหลิกได้ทิ้งบุตรของตนจนถึงแก่ความตาย ต่อมาโกดุหลิกละสังขารเพราะอาหารไม่ย่อยครั้งตายไป ในขณะที่จิตดวงสุดท้ายก่อนตายระลึกถึงสุนัขของเพื่อนเศรษฐีจึงได้บังเกิดหรือต้องไปปฏิสนธิในท้องของสุนัขตัวโปรดในบ้านของเศรษฐีผู้เป็นเพื่อนรักของตน ตายจากสุนัขก็ไปบังเกิดเป็นเทวดาชื่อ โฆสกเทพบุตร หมกอายุจากเทวโลกก็บังเกิดในท้องของแห่งหญิงงามเมืองด้วยกรรมนิยมของหญิงงามเมืองจะเลี้ยงเฉพาะผู้หญิง ด้วยเหตุนี้จึงได้นำบุตรชายไปทิ้งที่กองขยะ เพราะผลกรรมคือการทิ้งบุตรในอดีตชาตินั้นส่งผลเป็นวิบากที่โฆสกจะต้องได้รับในภพชาติต่อ ๆ ไป ซึ่งปรากฏว่าเมื่อโกดุหลิกได้อัฒภามาเกิดเป็นมนุษย์นั้นก็ได้อุทิศผู้ที่ได้ชื่อว่า มารดาที่ได้ทิ้งเหมือนอดีตชาติที่ตนเองได้ทิ้งบุตรชายหรือแม้กระทั่งว่าผู้ที่ได้ชื่อว่า บิดาเลี้ยงก็ยังได้ตามฆ่าอีก กล่าวกันว่าวันที่โฆสกคลอดมานั้นท่านปุโรหิตได้ตรวจฤกษ์ดูปรากฏว่า ใครที่ได้เกิดมาในวันนี้จะได้เป็นเศรษฐี เมื่อทราบดังนั้นก็ได้นำคนรับใช้ไปคูที่บ้านของตนเองว่า ภรรยาซึ่งตอนนี้นักรรภ์แก่ใกล้คลอดได้คลอดหรือยัง ครั้นพอทราบว่ายังไม่คลอดจึงได้ให้คนรับใช้ตรวจหาว่า ใครได้คลอดบุตรในวันนี้บ้างเมื่อทราบดังนั้น จึงได้ขอซื้อตัวเด็กซึ่งเป็นลูกของโสเภณีโดยคิดว่า ถ้าภรรยาของเราคลอดทารกออกมาเป็นเด็กผู้หญิงเราก็จะให้อยู่ร่วมกับลูกสาวของเราแต่ถ้าหากเป็นผู้ชายเราจะฆ่ามันเสีย เมื่อถึงกำหนดคลอดของภรรยาทราบว่าป็นเด็กผู้ชายหลังจากนั้นได้ประมาณ ๒-๓ วัน

^{๑๑} พ.ร.อ. (ไทย) ๒/๑-๔๓.

จึงได้เริ่มแผนการฆ่าลูกเลี้ยงหรือลูกบุญธรรมของตนเองโดยมีจุดมุ่งหมายว่า ปรารถนาให้ลูกชายของตนเองเป็นเศรษฐีตามคำทำนายไว้นั่นเอง โดยเริ่มลงมือปฏิบัติการถึง ๖ ครั้ง (๑) ให้คนรับใช้นำเด็กที่วางไว้ที่ปากทางออกของโคเพราะเมื่อโคออกมาจะได้เหยียบเด็กให้ตาย (๒) ให้คนรับใช้นำเด็กไปวางไว้ตรงทางเดินเกวียนเพื่อให้เกวียนทับตาย (๓) ให้คนรับใช้นำเด็กไปทิ้งที่ป่าช้าฝึคิบเพื่อให้สัตว์คว่ำจานหรือมนุษย์ฆ่าให้ตาย (๔) ให้คนรับใช้นำเด็กไปทิ้งโยนลงเหวเพื่อให้ตกลงไปที่ก้นเหวตาย (๕) ส่งสาส์นไปที่เพื่อนรักของตนเองซึ่งเป็นนายช่างหม้อ โดยให้โหมสกนี้เป็นผู้นำสาส์นไปด้วยตนเองแต่ปรากฏว่า ขณะที่โหมสกเดินทางไปทำงานตามคำสั่งของพ่อบุญธรรมนั่นเอง ลูกชายของเศรษฐีซึ่งกำลังเล่นอยู่ได้อาสาที่จะไปแทนเป็นเหตุให้แผนการฆ่าครั้งนี้กลายเป็นลูกชายของเศรษฐีเอง ครั้งที่ ๖ ซึ่งเป็นครั้งสุดท้ายพ่อบุญธรรมได้ให้โหมสกถือสาส์นไปที่เพื่อนซึ่งเป็นคนเก็บส่วยโดยเขียนข้อความไปว่า ลูกคนนี้เป็นคนชั่วชาติเมื่อไปถึงจงฆ่ามันให้ตาย โหมสกถือสาส์นไปโดยไม่รู้ว่าเป็นจดหมายฆ่าตนเองเพราะตั้งแต่เกิดมาพ่อบุญธรรมไม่เคยให้โหมสกได้เล่าเรียนศึกษาหาความรู้เหมือนลูกคนอื่น ๆ ในสมัยนั้นนั่นเอง

จากกรณีตัวอย่างข้างต้นทำให้มองเห็นถึงวงจรของกฎแห่งกรรมโดยเฉพาะหลักเรื่องอโหสิกรรมลักษณะ “กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมมีอยู่” กล่าวคือ กรรมของโหมสกในอดีตคือการทอดทิ้งบุตรตนเองให้ถึงแก่ความตายซึ่งเป็นอกุศลกรรมในอดีตแต่ยังไม่ส่งผลในปัจจุบันชาตินั้น แต่ได้ส่งผลเป็นวิบากกรรมที่โหมสกจะต้องเสวยในอรรถภาพของการเกิดมาเป็นมนุษย์ที่จะต้องถูกทอดทิ้งและถูกตามฆ่าโดยพ่อบุญธรรมของตนเองซึ่งเป็นไปในทำนองเดียวกันในอดีตชาติที่ตนเองกระทำเพราะได้ทอดทิ้งบุตรจนกระทั่งบุตรถึงแก่ความตายในที่สุด ทั้งนี้เพราะได้เหตุปัจจัยแห่งความถึงพร้อมที่ช่วยสนับสนุนในปัจจุบันภพที่จะให้ผลเป็นวิบากในปัจจุบันได้ นี้เรียกว่า กรรมได้มีแล้ว ก็คือ กรรมในอดีตที่ทำไปแล้วยังไม่ให้วิบาก พอได้ความถึงพร้อมแห่งปัจจัยสนับสนุนก็ให้วิบากในอนาคต

๓.๑.๓.๖ กรณีนางยักษิณี

นางกาลิยักษิณีในอดีตชาตินั้นเป็นภรรยาหลวงของครอบครัว ๆ หนึ่ง แต่เป็นหมั้นไม่สามารถมีบุตร ด้วยความหึงหวงสามีของตนเพราะได้ยินคำพูดของแม่สามีว่า จะนำภรรยาใหม่มาเพื่อจะได้มีบุตรไว้สืบสกุล ด้วยความหึงหวงและเกรงว่าแม่ของสามีจะนำสตรีที่ตนไม่พอใจมาร่วมสามีเดียวกันกับตนจึงจัดแจงไปขอสตรีจากตระกูลที่ตนพอใจโดยอ้างว่าตนไม่สามารถมีบุตรเพราะเป็นหมั้นและถ้าบุตรของท่านสามารถให้กำเนิดบุตรแก่สามีของนางได้ก็จักได้เป็นเจ้าของทรัพย์สมบัติของสามี แต่เมื่อนำภรรยาใหม่มาร่วมชายคาเดียวกันแล้วจิตของนางก็เกิดความรู้สึกอิจฉาด้วยความหวังทรัพย์ขึ้นมา ดังนั้นเมื่อภรรยาใหม่หรือภรรยาผู้น้อยได้ตั้งครรภ์จึงออกอุบายให้ภรรยาผู้น้อยบอกความที่นางได้ตั้งครรภ์แก่ตนแต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น หลังจากนั้นเมียหลวงจึงได้ประกอบยา

ทำลายครรภ์เพื่อให้ภรรยาน้อยดื่มเป็นเหตุให้แท้งลูกถึง ๒ ครั้ง จนกระทั่งภรรยาน้อยตั้งครรภ์อีก เป็นครั้งที่ ๓ ในครั้งนี้เองภรรยาน้อยไม่บอกความที่ตนได้ตั้งครรภ์อีกแต่เมื่อครรภ์โตขึ้นเรื่อย ๆ เมียหลวงก็ทราบได้ทันทีว่าเมียน้อยได้ปกปิดนาง ตั้งแต่นั้นมาภรรยาหลวงจึงพยายามหาโอกาสที่จะให้ยาทำลายครรภ์ของภรรยาน้อยอีกเป็นครั้งที่ ๓ เป็นเหตุทำให้ภรรยาน้อยเสียชีวิต แต่ก่อนจะเสียชีวิตนั้นภรรยาน้อยได้ตั้งจิตปรารถนาไว้ว่า เราถูกมันให้ฉิบหายแล้ว มันเองนำเรามา ทำทารกให้ฉิบหายถึง ๓ คนแล้ว บัดนี้ เรายเองก็จะฉิบหาย บัดนี้เราจูดิจจากอัทธภาพนี้ ฟังเกิดเป็นนางยักษิณี อาจเคี้ยวกินทารกของมันเถิด ดังนี้แล้วตายไปเกิดเป็นแม่แมวในเรือนนั่นเอง^{๑๔} ส่วนภรรยาหลวง ต่อมาก็ถูกสามีซ้อมจนเสียชีวิตเช่นกันและตายไปก็บังเกิดเป็นแม่ไก่ในเรือนเดียวกัน

เหตุการณ์ครั้งนี้จัดได้ว่าเป็นการผูกกรรมซึ่งกันและกันไม่ให้ภัยกันของฝ่ายที่ถูกกระทำเพราะจิตที่ตั้งไว้คิดนั่นเองซึ่งเป็นครั้งที่ ๑ จึงเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่นำมาซึ่งการเวียนว่ายตายเกิดจากภพชาติมนุษย์ต้องมาบังเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน^{๑๕} กันทั้งคู่ซึ่งเป็นภพชาติที่ขวางต่อการสร้างกรรมดีเป็นเพราะอำนาจของความโกรธหรือกิเลสตัวโทสะของภรรยาน้อยและด้วยอำนาจของโลภะของภรรยาหลวงเกรงว่าทรัพย์สมบัติของสามีทั้งหมดจะต้องตกเป็นของภรรยาน้อย เพราะเมื่อทั้งคู่ต่างก็เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ภรรยาน้อยเป็นแม่แมวส่วนภรรยาหลวงเกิดเป็นแม่ไก่ เมื่อแม่ไก่ตกฟองแม่แมวก็กินฟองไก่ถึง ๓ ครั้งเช่นเดียวกัน แม่ไก่เกิดความเสียใจแค้นใจจึงได้ตั้งความปรารถนาว่า มันกินฟองของเราถึง ๓ ครั้งแล้ว เดียวนี้มันก็อยากกินตัวเราด้วย เดียวนี้ เราจูดิจจากอัทธภาพนี้แล้ว ฟังได้กินมันกับลูกของมัน^{๑๖} หลังจากเสียชีวิตแล้วจึงได้มาเกิดเป็นแม่เสือเหลือง ส่วนแม่แมวได้เกิดเป็นแม่เนื้อ จะสังเกตได้ว่า ภพชาตินี้จัดเป็นการเวียนว่ายตายเกิดอีกเป็นภพชาติที่ ๒ เพราะการไม่ให้ภัย^{๑๗} ซึ่งกันและกัน หรือด้วยกำลังจิตที่ผูกเวรอาฆาตพยาบาทที่มีต่อกันต่างฝ่ายต่างก็พึงพอใจที่จะสร้างกรรมต่อกันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพราะหลังจากที่ได้เกิดเป็นแม่เสือเหลืองกับแม่เนื้อ แม่เสือเหลืองก็กินลูกแม่เนื้ออีกถึง ๓ ครั้ง แม่เนื้อด้วยความโกรธจึงได้ตั้งความปรารถนาขึ้นอีกเป็นครั้งที่ ๓ ว่า พวกลูกของเรา แม่เสือเหลืองตัวนี้กินเสียถึง ๓ ครั้งแล้ว เดียวนี้มันจักกินตัวเราด้วย เดียวนี้เราจูดิจจากอัทธภาพนี้แล้ว ฟังได้กินมันกับลูกของมันเถิด^{๑๘}

^{๑๔} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๖๖.

^{๑๕} คำว่า เดรัจฉาน มีความหมายว่า สัตว์อื่นจากมนุษย์ สัตว์ผู้มีร่างกายเจริญขวางออกไป คือ ไม่เจริญตั้งขึ้นไปเหมือนคนหรือต้นไม้ อ่างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๖๖.

^{๑๖} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๖๗.

^{๑๗} การไม่ให้ภัยในที่นี้หมายถึง การไม่ให้ความมีเวรมีภัยซึ่งกันและกัน — ผู้วิจัย.

^{๑๘} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๖๗.

หลังจากตั้งความปรารถนาที่จะเบียดเบียนกันอีกในครั้งที่ ๑ แม่เนื้อได้เกิดเป็นนาง ยักษิณี ส่วนแม่เนื้อเหลืองได้เกิดเป็นกุลธิดาในเมืองสาวัตถีเมื่อถึงเวลาพอสมควรนางจึงมีสามีครั้ง หนึ่งเมื่อนางตั้งครรภ์ นางยักษิณีก็แปลงกายเป็นเพื่อนสนิทของนางถือโอกาสกินบุตรของนางถึง ๒ ครั้งด้วยกัน จนกระทั่งให้กำเนิดบุตรในครั้งที่ ๑ นี้เอง นางอุ้มบุตรวิ่งหนีนางยักษิณีบ่าหน้าไปสู่ พระวิหารซึ่งขณะนั้นพระพุทธเจ้ากำลังแสดงพระธรรมเทศนา ถวายบุตรของนางให้กับพระพุทธ องค์เพื่อประทานชีวิตให้กับบุตรของนาง จากเหตุการณ์ในครั้งนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับนางยักษิณี กับนางกุลธิดาและเป็นเหตุให้สิ้นสุดการเวียนว่ายตายเกิดด้วยการอำนาจกรรมชั่วหรือการผูกเวร เพราะความสำนึกได้เพราะพุทธดำรัสที่พระพุทธองค์ตรัสว่า

“เหตุไร เจ้าถึงทำอย่างนั้น ก็ถ้าพวกเจ้า ไม่มาสู่เฉพาะหน้าพระพุทธเจ้า ผู้เช่นเราแล้ว เวนของพวกเจ้า จักได้เป็นกรรมตั้งอยู่ชั่วกัลป์ เหมือนเวรของงูกับพังพอน ของหมึกกับไม้ สะคร้อ และของกากับนกเค้า เหตุไฉน พวกเจ้าจึงทำเวรและเวรตอบแก่กัน เพราะเวร ย่อมระงับได้ด้วยความไม่มีเวร หาระงับได้ด้วยเวรไม่”^{๑๘}

จากกรณีดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่า การเวียนว่ายตายเกิดของทั้งคู่นั้นเป็นเพราะเป็นการผูก เวรหรือผูกกรรมซึ่งกันและกันด้วยความไม่รู้ไม่เข้าใจถึงโทษของสังสารวัฏ ซึ่งจัดเป็นกรรมที่ได้มี แล้วคือ ได้สร้างไว้แล้วในอดีตด้วยการผูกเวรอาฆาตมาดร้ายซึ่งกันและกัน และกรรมดังกล่าวนี้ ส่งผลต้องเสวยวิบากในชาติปัจจุบันเมื่อมีความถึงพร้อมแห่งเหตุปัจจัยซึ่งกันและกัน จนกระทั่ง นำไปสู่การสร้างกรรมในปัจจุบันอีก และต้องเสวยวิบากในปัจจุบันด้วยการหลบหลีกหนีภัยดำเนิน ชีวิตอยู่อย่างไม่สงบสุข นี้เรียกว่า วิบากของกรรมมีอยู่

๓.๑.๔ กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมไม่มีอยู่

กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมไม่มีอยู่ โดยลักษณะก็คือ กรรม คือ การกระทำไม่ว่า จะเป็นกุศลกรรมหรืออกุศลกรรม เมื่อให้ผลจนหมดแล้วก็ไม่เหลือที่จะผลักดันหรือมีกำลังในการ ส่งผลอีกต่อไป หรือที่เรียกว่า จัดเป็นกรรมให้ผลหมดแล้วไม่เหลืออยู่เลย ดังกรณีตัวอย่างต่อไปนี้

๓.๑.๔.๑ กรณีนางมัลลิกาเทวี^{๒๐}

สำหรับกรณีนางมัลลิกาเทวีเดิมทีนางเป็นสตรีสามัญชนธรรมดา แต่มีศรัทธาได้ถวาย ขนมหั่วก้อนหนึ่งแด่องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า สำเร็จเป็นกุศลทิฐฐัมมเวทนียก็ได้อัคร มเหสีของพระเจ้าโกศลราชาธิบดี ในวันที่นางได้ถวายทานแก่พระพุทธเจ้า เรื่องราวมีอยู่ว่า นาง มัลลิกาซึ่งเป็นอัครมเหสีของพระเจ้าปเสนทิโกศลในสมัยพุทธกาล พระนางทรงทำความดีไว้มาก

^{๑๘} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๖๕.

^{๒๐} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๕/๑๖๗-๑๗๒.

แต่เวลาจนจะสิ้นพระชนม์ไม่ทรงคิดถึงความดี กลับไปทรงคิดถึงแต่ความชั่วนิดเดียวที่ทรงทำไว้ แต่คิดบ่อย ๆ ความดีที่ทรงทำไว้มากกลับไม่ทรงคิด กลับไปคิดแต่ความชั่วที่พระนางทรงโกหก พระสวามี เมื่อจวนจะสิ้นพระชนม์ จิตเศร้าหมองคิดแต่เรื่องอกุศลที่พระองค์ทำไว้อย่างเดียวเท่านั้น พอนางสิ้นพระชนม์ก็ไปตกนรกทันที เมื่อพระนางสิ้นพระชนม์แล้วพระเจ้าปเสนทิโกศลก็เสด็จจะเข้าไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ขณะนี้พระนางมัลลิกาไปเกิดที่ไหน พระพุทธเจ้าทรงทราบ ว่า พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นทรงรักพระมเหสีมาก ถ้าพระองค์ตรัสตอบโดยตรงว่า ขณะนี้พระนางอยู่ในนรก พระเจ้าปเสนทิโกศลจะทรงเลิกนับถือพระพุทธศาสนาและจะทรงล้างพระพุทธศาสนาหมดจากแคว้นของพระองค์ ดังนั้นพอพระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จไปประทับนั่งที่พระคันธกุฎีในวัดพระเชตุวัน พระองค์ทรงใช้อำนาจจิตคลบ้นดาลให้ทรงสนทนาเรื่องอื่นเสีย จนพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงลืมไป คิดว่าจะทูลถามเรื่องพระมเหสีก็มักคุยเรื่องอื่นไปเสีย แล้วเสด็จกลับวังโดยมิได้ทูลถาม พอเวลาล่วงเลยได้ ๗ วัน กรรมที่พระนางมัลลิกาทำไว้ก็หมดวาระในการให้ผล พระนางก็จุติจากนรกไปบังเกิดในสวรรค์ เพราะอกุศลกรรมทำไว้ไม่มาก ครั้นพระนางไปบังเกิดในสวรรค์แล้ว พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงนึกถึงพระมเหสีได้จึงได้เสด็จมาทูลถามพระพุทธเจ้าว่าพระนางไปบังเกิดที่ไหน ตอนนี้พระพุทธเจ้าไม่ทรงคลบ้นดาลพระทัยแล้ว ตรัสตอบโดยตรงว่า ขณะนี้พระนางทรงอุบัติบนสวรรค์แล้ว

จากกรณีนี้แสดงให้เห็นถึงทฤษฎีกรรมเวทนิยที่เป็นฝ่ายกุศลของพระนางมัลลิกาเทวี เพราะสถานภาพเดิมของนางเป็นอดีตสามัญชนแต่ด้วยอำนาจของกุศลทฤษฎีกรรมเวทนิยกรรมที่กระทำไว้กับพระพุทธเจ้าผู้ทรงคุณอันเลิศบันดาลให้นางได้เป็นอัครมเหสีของพระเจ้าปเสนทิโกศล ในชาติปัจจุบัน แต่ในระหว่างที่พระนางใช้ชีวิตร่วมกันกับพระสวามีได้พูดโกหกไว้เป็นเหตุให้พระนางเมื่อจวนจะสิ้นพระชนม์ระลึกถึงแต่กรรมดังกล่าวจึงกลายเป็นอาสันนกรรมก่อนใกล้สิ้นพระชนม์ ชักนำให้เป็นชนกกรรมที่นำไปปฏิสนธิในนรกภูมิเป็นเวลา ๗ วันและเมื่อชนกกรรมที่เป็นฝ่ายอกุศลหมดวาระการให้ผลจึงเป็นเหตุให้ชนกกรรมที่เป็นกุศลบันดาลให้ไปปฏิสนธิในสวรรค์ภูมิซึ่งเป็นสุคติภูมิต่ออีก ดังนั้นทำให้มองได้ว่ากรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมไม่มีอยู่ของพระนางมัลลิกาเทวีก็คือ กรรมได้มีแล้ว คือ การพุดมุสากับพระสวามีซึ่งเป็นประพฤตินิสัยข้อที่ ๔ เป็นเหตุพระนางเสวยวิบากในนรกเป็นเวลา ๗ วันเมื่อให้ผลแห่งกรรมหมด ก็คือ วิบากของกรรมไม่มีอยู่ หมายความว่า หมดกำลังอำนาจที่จะส่งผลของกรรมอีกต่อไปเพราะให้ผลหมดแล้วภายใน ๗ วันนั่นเอง จึงทำให้พระนางจุติจากนรกไปปฏิสนธิบนสวรรค์ทันทีเพราะเสวยวิบากกรรมคือการพุดมุสาวาทต่อพระสวามีซึ่งเป็นวิจตุจริตกรรมจนหมดไม่มีเหลือ

๓.๑.๔.๒ กรณีข้ามพุกาชีวิต^{๒๑}

ข้ามพุกาชีวิตในวัยเยาว์ตั้งแต่เดินได้ ไม่ปรารถนาอนบนที่นอน ไม่ปรารถนาเพื่อจะบริโภคอาหาร เคี้ยวกินแต่อุจจาระของตนเท่านั้น แม้เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็ไม่ปรารถนาที่จะนุ่งผ้า ขอบเปลือยกายอนบนแผ่นดิน ซึ่งในวัยเยาว์มารดาบิดาเห็นว่ายังเป็นเด็กแต่เมื่อเป็นผู้ใหญ่ยังประพฤติปฏิบัติอยู่เช่นเดิมจึงได้ให้ไปอาศัยอยู่กับอาชีวิต แต่เมื่ออาศัยอยู่กับอาชีวิตก็ยังประพฤติอยู่ดังเดิม เหล่าอาชีวิตเมื่อทราบดังนั้นจึงขับไล่ออกจากสำนัก ข้ามพุกาชีวิตจึงได้อาศัยอยู่ ณ สถานที่หนึ่งมีหินคาค้อนหนึ่ง เขาลาดไว้เพื่อเป็นที่ถ่ายอุจจาระ กินคูณในเวลากลางคืน เหนียวก้อนหินข้างหนึ่งด้วยมือข้างหนึ่ง ยกเท้าขึ้นข้างหนึ่งตั้งไว้บนเข่า ยืนเงยหน้าอ้าปากอยู่เพื่อให้หมาชนเข้าใจว่า ตนมีตะบะมีลมเป็นภักษา ปฏิบัติอยู่เช่นนี้เป็นเวลา ๕๕ ปี ที่เป็นเช่นนี้เพราะกรรมในอดีตคือการดำพระอรหันต์ด้วยอาการ ๔ อย่าง คือ ท่านเคี้ยวกินคูณยังประเสริฐกว่าการบริโภคภัตในเรือนของกุฎุมพี ท่านถอนผลด้วยแปรงตาลประเสริฐกว่าการปลงผมด้วยช่างกัลบกที่กุฎุมพีนามา ท่านนอนเหนือแผ่นดิน ประเสริฐกว่าการนอนบนเตียงที่กุฎุมพีถวาย ท่านเปลือยกายเที่ยวไปประเสริฐกว่าการนุ่งผ้าสาฎกที่กุฎุมพีถวาย แต่เมื่อได้พบกับพระพุทธเจ้าและทราบถึงเหตุที่ตนต้องประสบชะตากรรมเช่นนี้ทำให้ข้ามพุกาชีวิตเกิดความสลดใจ และหิริโศตตปปะ ต่อมาได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์เป็นเหตุให้กรรมในอดีตที่ข้ามพุกาชีวิตต้องเสวยเป็นเวลมาถึง ๕๕ ในภพชาติปัจจุบันสิ้นสุดลง

จากกรณีตัวอย่างนี้จัดเป็นลักษณะของกรรมได้มีแล้วก็คือ เป็นกรรมที่ข้ามพุกาชีวิตได้กระทำไว้ในอดีต และก็ได้เสวยวิบากกรรมจนกระทั่งหมดไม่มีเหลืออยู่เลยตลอด ๕๕ ปี เรียกว่าวิบากของกรรมจักไม่มีอยู่ กล่าวคือ เสวยวิบากกรรมที่กล่าวล่วงเกินพระอรหันต์จนกระทั่งหมดไม่มีเหลืออยู่เพื่อให้ต้องเสวยวิบากกรรมอีกต่อไป

๓.๑.๕ กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมจักมี

กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมจักมี ก็คือ กรรมจะให้ผลในภพภูมิต่อไปแต่ยังไม่ให้ผล เช่น กรณีตัวอย่างพระนางมัลลิกาเทวี พระเจ้าสุปปพุทธะ นันทะมานพ พระเจ้าชาตศัตรู เป็นต้นเพราะบุคคลเหล่านี้ยังเป็นปุถุชนอยู่ หรือพระอริยเจ้าตั้งแต่โศคานัน^{๒๒}

^{๒๑} พ.ร.บ. (ไทย) ๓/๒๑๕-๒๓๓.

^{๒๒} โศคานัน คือ ผู้บรรลุโศคาปัตติผลแล้ว ผู้แรกถึงกระแสอันนำไปสู่พระนิพพาน อ้างใน อภ. ดิก. (ไทย) ๒๐/๕๒๘/๓๐๒, อภ. นวก. (ไทย) ๒๓/๒๑๖/๓๕๔, อภ. ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๔/๑๒๕.

สกทาคามี^{๒๑} ซึ่งบุคคลดังกล่าวมานี้ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏสงสารอยู่เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ เพราะกรรมที่ให้ผลแล้วก็เป็นอันให้ผลแล้ว แต่ยังมีกรรมบางอย่างรอการให้ผลอยู่ เรียกว่า กรรม ได้มีแล้ว วิกาของกรรมจักมี คือ กรรมในอดีตจักให้ผลในอนาคตข้างหน้าอีกตราบเท่าที่ยังเวียนว่ายในสังสารวัฏ

๓.๑.๖ กรรมได้มีแล้ว วิกาของกรรมจักไม่มี

กรรมได้มีแล้ว วิกาของกรรมจักไม่มี ก็คือ กรรมที่ไม่ให้ผลในการเกิดอีกต่อไป เช่น กรณีตัวอย่างบุคคลผู้สำเร็จเป็นพระอรหันต์และดับขันธคือสังขารไปแล้ว หรือที่เรียกว่า อนุปาทิ

^{๒๑} พระสกทาคามี คือ ท่านผู้บรรลุสกทาคามีผลแล้ว ผู้กลับมาอีกครั้งเดียว พระสกทาคามีนี้ในบาลี มิได้แยกประเภทไว้ แต่ในคัมภีร์รุ่นหลังแยกประเภทไว้หลายอย่าง เช่น ในคัมภีร์ปรมัตถโชติกาแยกไว้เป็น ๓ ประเภท คือ ผู้ได้บรรลุผลนั้น ในกามภพ ๑ ในรูปภพ ๑ ในอรุภพ ๑ ส่วนในคัมภีร์ปรมัตถมัณฑุสา จำแนกไว้ ๕ ประเภท คือ ผู้บรรลุในโลกนี้แล้ว ปรีนิพพานในโลกนี้เอง ๑ ผู้บรรลุในโลกนี้แล้ว ปรีนิพพานในเทวโลก ๑ ผู้บรรลุในเทวโลกแล้ว ปรีนิพพานในเทวโลกนั้นเอง ๑ ผู้บรรลุในเทวโลกแล้วเกิดในโลกนี้จึงปรีนิพพาน ๑ ผู้บรรลุในโลกนี้แล้วไปเกิดในเทวโลกหมคอายุแล้วกลับมาเกิดในโลกนี้จึงปรีนิพพาน ๑ และอธิบายต่อท้ายว่า พระสกทาคามีที่กล่าวถึงในบาลีหมายเอาประเภทที่ ๕ อย่างเดียว ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ ขุททก. อ. (ไทย) ๑๕๕, วิสุทฺธิ. ฎีกา. ๓/๖๕๕.

เสสนิพพาน^{๒๔} ได้แก่ กรณีพระมหาโมคคัลลานะ พระสารีบุตร เป็นต้นที่ดับขันธนิพพานไปแล้ว เพราะอรหันต์นั้นไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดเพื่อเสวยผลบุญผลบาปอีกต่อไป สิ้นสุดการเกิดการตายอย่างสิ้นเชิง หลุดพ้นจากของทิพย์ทั้งของมนุษย์และเทวดา

๓.๒ ผลของอโหสิกรรมจากกรณีตัวอย่าง

ผลของอโหสิกรรมจากกรณีตัวอย่างในที่นี้จะกล่าวถึง ๕ ประเด็นคือ (๑) ทำให้เข้าใจความสลับซับซ้อนของกรรม (๒) ทำให้เข้าใจลักษณะความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันตามหลักกฎแห่งกรรม (๓) ทำให้เข้าใจผลของกรรม (๔) ทำให้เข้าใจสาเหตุการเวียนว่ายตายเกิด (๕) ทำให้มีอิทธิพลต่อบุคคลที่มีความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด โดยประเด็นดังกล่าวมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

^{๒๔} นิพพานมี ๒ ประเภท คือ (๑) สอุปาทิเสสนิพพาน จัดเป็นนิพพานที่ยังมีอุปาทิเหลืออยู่ ดับกิเลสแต่ยังมีเบญจขันธ์หรือขันธ์ ๕ เหลืออยู่ คือ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์และวิญญาณขันธ์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า กิเลสนิพพาน จัดเป็นนิพพานของพระอรหันต์ผู้ยังเสวยอารมณ์ที่น่าชอบใจและไม่น่าชอบใจทางอินทรีย์ ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ รับรู้สุขทุกข์ของขันธ์ดังกล่าว ดังเช่นกรณีของพระองค์คูสิมาล เป็นต้น ท่านจัดเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งที่ยังเข้าไปพระอรหันต์ประเภทสอุปาทิเสสนิพพาน เพราะถึงแม้ว่าท่านจะบรรลุปะระอรหันต์แล้วแต่ในระหว่างที่ท่านยังมีชีวิตอยู่นั้นสังขารคือขันธ์ ๕ ของท่านยังต้องเสวยผลของกรรมที่ทำมาในอดีต เช่น ถูกปาด้วยท่อนไม้ ท่อนหิน ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจของผู้กระทำ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นอีกเหตุผลหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่า พระอรหันต์ถึงแม้จะเข้าถึงสภาวะของพระนิพพานแล้วแต่ตราบใดที่เบญจขันธ์ยังเข้าไปอยู่ก็ย่อมต้องเสวยวิบากกรรมที่ตนได้กระทำไว้ในอดีตซึ่งแสดงให้เห็นว่า การดับกิเลสของพระอรหันต์ในขณะที่ท่านยังมีชีวิต สามารถเสวยอารมณ์ที่น่าชอบใจและไม่น่าชอบใจทางอินทรีย์ ๖ รับรู้สุขทุกข์ได้ (๒) อนุอุปาทิเสสนิพพาน คือ นิพพานไม่มีอุปาทิเหลือ จัดเป็นการดับกิเลสพร้อมกับไม่มีเบญจขันธ์เหลือหรือที่เรียกว่า ขันธปรินิพพาน กล่าวคือ นิพพานของพระอรหันต์ซึ่งนิพพานผู้ประพาศพิภพจรจบสิ้นแล้ว ไม่มีกิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความเป็นผู้ยังไปกว่านี้อีกเป็นผู้หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง และเบญจขันธ์เป็นเครื่องเสวยอารมณ์ของท่านดับสนิทแล้ว เมื่อกล่าวโดยอาการที่เข้าถึงนิพพาน เรียกชื่อตามการเห็นไตรลักษณ์ เห็นข้อไหนก่อนก็เรียกชื่อนั้น แบ่งเป็น ๓ อย่างคือ (๑) ผู้เจริญวิปัสสนากาวาจนเห็นอนิจจัง ความไม่เที่ยงอันปราศจากนิमितเครื่องหมาย แล้วเพ่งอนิจจังต่อไปจนบรรลุมรรคผล มีนิพพานเป็นอารมณ์ เรียกว่า อนิมิตตนิพพาน (๒) ผู้เจริญวิปัสสนากาวาจนเห็นทุกข์ว่าตนอยู่ไม่ได้ต้องเปลี่ยนแปลงแล้วเพ่งทุกข์ต่อไปจนบรรลุมรรคผลมีนิพพานเป็นอารมณ์ เรียกว่า อัปปนิหิตนิพพาน (๓) ผู้เจริญวิปัสสนากาวาจนเห็นอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตนบังคับไม่ได้เป็นความว่างเปล่า แล้วเพ่งอนัตตาต่อไป จนบรรลุมรรคผลมีนิพพานเป็นอารมณ์เรียกว่า สุตญญตนิพพาน, อังใน พุ. อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๒๒/๒๕๘.

๓.๒.๑ **ทำให้เข้าใจความสลับซับซ้อนของกรรม** ความจริงของสัตว์โลกที่ยังต้องเวียนว่ายตาย^{๒๕} เกิดนั้น เกิดแล้วก็ตาย ตายแล้วก็เกิด เพราะเหตุใดทำให้ชีวิตต้องมืวงจรเช่นนี้ สำหรับสังสารวัฏดังกล่าวมานี้มันมีความสลับซับซ้อนเพียงใด ดังได้มีคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า

สังสารวัฏนี้เป็นเรื่องลึกลับมองไม่เห็นสัมผัสไม่ได้ มีปัญหาหลายอย่างที่น่าสงสัย เช่น ทำไม คนดีบางคนจึงมีความเป็นอยู่อย่างด้อยต่ำลำบาก สุขภาพอนามัยไม่สมบูรณ์ ร่างกายอ่อนแอ ส่วนคนที่ใคร ๆ เห็นว่าชั่ว บางคนกลับมีความเป็นอยู่อย่างสำราญมีร่างกายแข็งแรง เราไม่อาจคลายความสงสัยได้ ถ้าพิจารณาชีวิตกันเพียงชาติเดียว หลักกรรม การเกิดใหม่และเรื่องอดีตชาติจะบอกเราว่า คนที่เราเห็นว่าชั่วนั้นเขาย่อมต้องเคยทำกรรมดีมาบ้างในอดีต และคนที่เราเห็นว่าดีอยู่ในเวลานี้ย่อมต้องเคยทำกรรมชั่วมาบ้างเหมือนกัน เพราะแต่ละชาติของแต่ละคนได้ทำกรรมต่าง ๆ ไว้ การให้ผลของกรรมจึงสลับซับซ้อนยิ่งนัก เพราะฉะนั้น คนดีจึงอาจได้รับผลของกรรมชั่วในอดีตชาติก็ได้ และเมื่อชาตินี้ยังไม่ได้รับผลของกรรมดี ชาติต่อไปเขาก็จะได้รับผลของกรรมดีแน่นอน ในทำนองเดียวกันคนชั่วที่เสวยสุขสบายก็เพราะดียังให้ผล แต่เมื่อผลกรรมดีหมด กรรมชั่วก็จะให้ผลไม่ชาตินี้ก็ชาติหน้า กรรมดีย่อมให้ผลดี กรรมชั่วย่อมให้ผลชั่วตามอิทธิพลของมัน เพียงตรงที่สุด ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง^{๒๖}

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ถึง กรรมและการให้ผลของกรรมโดยที่กรรมบางอย่างนั้นเราไม่สามารถที่จะหาคำตอบได้ว่า เป็นเพราะกรรมใดในภพชาติใดที่ทำให้ชีวิตของคนบางคนซึ่งมองว่า บุคคลนั้นน่าที่จะได้รับผลแห่งกรรมดีทั้ง ๆ ที่เขาก็เป็นคนดีและทำความดีมาตลอด ด้วยเหตุนี้เองทำให้สามารถมองเห็นถึงสังสารวัฏหรือการเวียนว่ายตายเกิดได้อย่างชัดเจนถึงกรรมที่กระทำไว้นั้นไม่ได้สูญหายไปไหน トラบเท่าที่ยังมีการเวียนว่ายตายอยู่นี้ อยู่ ดังข้อความในมิลินทปัญหา ซึ่งพระเจ้ามิลินท์ได้ตรัสถามพระนาคเสนเถระเกี่ยวกับความหมายของคำว่าสังสารวัฏ หรือการเวียนว่ายตายเกิด พระนาคเสนเถระถวายวิสัชนาว่า

^{๒๕} การเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏนี้ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยเฉพาะในพุทธปรัชญาเถรวาทซึ่งมีเรื่องบรรลุลอยู่ ๔ เรื่อง คือ อริยสัจ ๔ หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด ไตรลักษณ์และปฏิจสมุปบาท เพราะตามหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนานั้นมีความเชื่อว่าตราบใดที่มนุษย์ยังมีกิเลสอยู่ก็ยิ่งจะต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารนี้ตราบนั่นจนกว่าจิตจะดับเข้าสู่นิพพาน – ผู้วิจัย.

^{๒๖} วคิน อินทสระ, หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๖๓.

บุคคลเกิดในโลกนี้แล้วก็ตายในโลกนี้ ตายในโลกนี้แล้วก็เกิดขึ้นในโลกอื่น เกิดขึ้นในโลกนั้นแล้วก็ตายในโลกนั้นนั่นแหละ ตายในโลกนั้นแล้วก็เกิดขึ้นในโลกอื่น อุปมาว่า บุรุษผู้เกี่ยวกินผลมะม่วงสุกแล้วเพาะเมล็ดไว้ เมื่อต้นมะม่วงโตก็พืงให้ผล บุรุษนั้นก็ย่อมได้กินมะม่วงผลจากต้นที่ ๒ แล้วก็เพาะเมล็ดไว้ ก็ย่อมได้กินมะม่วงจากต้นที่ ๑ ต้นแรก ๆ ก็ตายไป ไม่ปรากฏ กิเลสและกรรมที่สัตว์สั่งสมไว้ในชาติก่อน ๆ เปรียบเหมือนเมล็ดมะม่วงจากต้นมะม่วงต้นก่อน ๆ สัตว์หรือบุคคลที่เกิดขึ้นในชาติปัจจุบันเพราะกิเลสและกรรมที่สั่งสมไว้ในชาติก่อน ๆ เปรียบเหมือนต้นมะม่วงต้นใหม่ที่เกิดขึ้นเพราะเมล็ดมะม่วงจากมะม่วงต้นก่อน ๆ ที่บุรุษนั้นเพาะไว้ สุขและทุกข์ที่สัตว์พืงเสวยในชาติปัจจุบันเปรียบเหมือนผลมะม่วงสุกที่บุรุษพืงกิน กิเลสและกรรมที่สัตว์สั่งสมไว้ในชาติปัจจุบันเปรียบเหมือนเมล็ดมะม่วงที่บุรุษเพาะขึ้นมาใหม่ สัตว์หรือบุคคลที่จักเกิดอีกในชาติต่อไป เพราะกิเลสและกรรมที่สั่งสมไว้ในชาติปัจจุบัน เปรียบเหมือนต้นมะม่วงที่จะงอกขึ้นมาอีกเพราะเมล็ดที่เพาะไว้นั้น^{๒๖}

จากข้อความข้างต้นนี้จะมองเห็นได้ถึง หลักความจริงหรือความเข้าใจเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิดได้เป็นอย่างดีทีเดียว เพราะเป็นการแสดงให้เห็นถึงหลักความจริงของกรรมและผลของกรรมที่มีกิเลสเป็นตัวกำหนดหรือเป็นขางเหนียวยึดไว้ในภพภูมิทั้ง ๓๑ ภพภูมิภูมิใดภูมิหนึ่ง โดยการเวียนว่ายเกิดของสัตว์โลกนั้นเป็นผลมาจากการสร้างกรรมในอดีตที่กรรมฝ่ายที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรมเป็นแรงกระตุ้นหรือผลักดันให้มาเกิดในภพภูมิต่อไป และรวมทั้งผลของการสร้างกรรมในปัจจุบัน มาหลอมรวมเพื่อเป็นเหตุปัจจัยให้เวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่อไป อีกในข้างหน้าอย่างไม่มีที่สิ้นสุดซึ่งอุปมาเปรียบเทียบกับต้นมะม่วงที่จะงอกขึ้นมาอีกเพราะเมล็ดที่เพาะไว้นั้น อย่างเช่นกรณีตัวอย่างพระมหาโมคคัลลานะ เป็นต้นซึ่งเป็นความสลับซับซ้อนของกรรมโดยมาให้ผลในชาติปัจจุบันเพราะท่านได้ทูปติมารดาบิดา จึงทำให้ท่านแม้ว่าได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้วก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงผลของกรรมหนักนี้ได้ต้องถูกโจรทูปติตายด้วยเหตุอันเดียวกัน หรืออย่างเช่นกรณีโฆสกเศรษฐี เป็นต้นที่ท่านเองเดียวกันเพราะโฆสกเกิดมาก็ถูกทอดทิ้งและถูกตามฆ่าโดยที่เขายังเป็นเด็กทารกอยู่ นี้ก็เป็นไปด้วยความสลับซับซ้อนของกรรม ซึ่งทำให้คนบางคนไม่เข้าใจว่า เพราะเหตุใดคนใดบางคนจึงต้องถูกทำร้าย ถูกทอดทิ้งหรือจะต้องเสียชีวิตด้วยเหตุอันไม่สมควร

^{๒๖} มุนิธิปราชณี สำเร็จราชย์, มลินทปัญญา ภาค ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ : ขวณพิมพ์, ๒๕๔๕),

๓.๒.๒ ทำให้เข้าใจลักษณะความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันตามหลักกฎแห่งกรรม

ชีวิตของมนุษย์เมื่อมีการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏเมื่อกล่าวในแง่ของความผูกพันตามหลักกฎแห่งกรรมถือได้ว่า แต่ละคนนั้นต่างมีความผูกพันเกี่ยวข้องกันไม่ฐานะใดก็ฐานะหนึ่ง เพราะการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏของแต่ละชีวิตนั้นยาวนานมาก บางทีเคยเกิดมาเป็นพี่เป็นน้อง เป็นพ่อแม่ เป็นปู่ย่าตายาย เป็นสามีภรรยา เป็นศัตรูกัน เป็นต้น ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในมาตุสูตร ว่า “ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ผู้ไม่เคยเป็นมารดา ไม่เคยเป็นบิดา ไม่เคยเป็นพี่น้องชาย ไม่เคยเป็นพี่น้องหญิง ไม่เคยเป็นบุตร ไม่เคยเป็นธิดา ตลอดกาลอันยาวนานนี้ มิใช่จะหาได้ง่ายเลย เนื่องจากสังสารวัฏนี้เบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้”^{๒๘} หรือแม้แต่ในเรื่องของอาชีพของแต่ละบุคคลที่ประกอบกันอยู่นั้นส่วนหนึ่งก็เป็นผลมาจากความผูกพันกับอาชีพด้วยเช่นกัน ดังคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า

จะเห็นว่าผู้ที่ตายไปแล้วหากได้กลับมาเกิดเป็นคนอีก มักจะมีความผูกพันอยู่กับสิ่งเก่า ๆ ที่ตนชื่นชอบในอดีตชาติไม่ว่าจะเป็นอาชีพ การงาน สถานที่ บุคคลรอบข้าง หรือนิสัยใจคอ ด้วยเหตุนี้ผู้ที่ประสบความสำเร็จในสาขาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นนักการเมือง การทหาร นักธุรกิจ ศิลปิน นักร้อง นักแสดง นักดนตรี นักกีฬา นักบวช ฯลฯ ส่วนใหญ่จะกลับมาทำงานที่ตนรัก สนใจและผูกพัน จากอดีตชาติของตน^{๒๙}

โดยความผูกพันนี้ไม่ใช่เฉพาะความผูกพันในส่วนตัวบุคคลเท่านั้นแต่ยังหมายถึง ความผูกพันเกี่ยวกับอาชีพ หรือความสามารถด้านใดด้านหนึ่งเป็นพิเศษ เช่น เคยเป็นศิลปิน นักร้อง นักแสดง เป็นต้น เมื่อกลับมาเกิดอีกทำให้มีผูกพันกับสิ่งเดิมที่ตนเองเคยเสพคุ้นแต่ในอดีตชาติ แต่ในที่นี้ผู้วิจัยขอกล่าวถึงความผูกพันด้วยกัน ๒ ลักษณะโดยทั้งสองลักษณะนี้จะมีกิเลสตัวโมหะเป็นสมุฏฐาน นั่นก็คือ (๑) ความผูกพันด้วยราคะ และ (๒) ความผูกพันด้วยอำนาจโทสะหรือความโกรธ ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับความผูกพันดังกล่าวมานี้มีความสำคัญต่อการทำให้สัตว์โลกต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ ดังนี้

๓.๒.๒.๑ ความผูกพันด้วยอำนาจราคะ จัดเป็นความผูกพันที่มีโมหะเป็นสมุฏฐานสำคัญ เป็นความรักที่เจือด้วยความเสนาหาซึ่งเป็นไวพจน์หนึ่งของตัณหา คือ ความรักที่เกิดจากตัณหาหรือความรักที่เจือตัณหานั่นเอง^{๓๐} ความรักชนิดนี้ถือได้ว่าเป็นตัวสำคัญที่ทำให้มนุษย์ต้อง

^{๒๘} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๓๗/๒๒๗.

^{๒๙} พระชาลยชัย อธิปญโญ, กรรมและการเวียนว่ายตายเกิด, (กรุงเทพฯ : บริษัท ออฟเซ็ท เพรส จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๔.

^{๓๐} พระพรหมคุณาภรณ์, พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๕๐๗.

เวียนว่ายตายเกิดขึ้นในวัฏสงสาร จัดเป็นความรักที่ตัดได้ยากยิ่งมีแต่พระอนาคามีและพระอรหันต์^{๓๑} เท่านั้นที่ละได้อย่างเด็ดขาดด้วยอนาคามีมรรคและอนาคามีผล หรืออรหัตตมรรคและอรหัตตผลและบุคคลทั้งสองท่านนี้เท่านั้นที่ไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารนี้อีก ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้เกี่ยวกับความรักที่เจือด้วยตัณหาว่า “ความรักนั้น ย่อมเกิดด้วยเหตุ ๒ ประการอย่างนี้ คือ ด้วยความอยู่ร่วมกันในกาลก่อน ๑ ด้วยการเกื้อกูลกัน ในกาลปัจจุบัน ๑ เหมือนอุบล (อาศัยเปือกตมและน้ำ) เกิดในน้ำจะนั้น”^{๓๒}

จากพุทธพจน์ดังกล่าวมานี้แสดงให้เห็นถึง ความรักความผูกพันที่เจือด้วยตัณหาราคะทำให้เกิดความผูกพันแบบข้ามภพข้ามชาติอันเกิดจากกิเลสตัณหาราคะ โดยมีโมหะเป็นสมุฏฐานสำคัญ เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น ดังกรณีตัวอย่างของโฆสกเศรษฐี^{๓๓} เป็นต้น ซึ่งเดิมทีโฆสกเศรษฐีกับภรรยา ในอดีตชาติก็คือ โกดุหลิกส่วนภรรยาของเศรษฐีโฆสกก็คือ กาลิมินุตรด้วยกัน ๑ คน ทั้งสองต่างก็เป็นเศรษฐีตกยากเคยร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมาในฐานะสามีภรรยา เดินทางหนีตายจากเมืองหนึ่งไปอีกเมืองหนึ่งในระหว่างการเดินทางอยู่นั้น โกดุหลิกได้ทิ้งบุตรของตน และต่อมา โกดุหลิกต้องละสังขารเพราะอาหารไม่ย่อยครั้งตายไป ในขณะที่จิตดวงสุดท้ายก่อนตายระลึกถึงสุนัขของเพื่อนเศรษฐีซึ่งเป็นไปตามหลักกรรมเกี่ยวกับอาสันนกรรมของบุคคลใกล้ตาย โดยจิตดวงสุดท้ายนี้เองได้นำพาไปเกิดเป็นชนกกรรมให้กับโกดุหลิก ดังนั้น โกดุหลิกจึงได้บังเกิดหรือต้องไปปฏิสนธิในท้องของสุนัขตัวโปรดในบ้านของเศรษฐีผู้เป็นเพื่อนรักของตน ตายจากสุนัขก็ไปบังเกิดเป็นเทวดาชื่อ โฆสกเทพบุตร หมุดอายุจากเทวโลกก็บังเกิดในท้องของแห่งหญิงงามเมือง ด้วยกรรมนิยมของหญิงงามเมืองจะเลี้ยงเฉพาะผู้หญิง ด้วยเหตุนี้จึงได้นำบุตรชายไปทิ้งที่กองขยะ จากลูกของหญิงงามเมืองได้มาเป็นบุตรบุญธรรมของเศรษฐี และต่อมาได้มาพบกับภรรยาในอดีตชาติของตน ทันทีที่ภรรยาในอดีตชาติได้ยินชื่อของโฆสกเท่านั้น ความรักจับไปถึงหัวใจของนางซึ่งเป็นความรักความผูกพันที่มีต่อกันในอดีตชาตินั้นเอง ซึ่งเป็นกรณีหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า ความรักความผูกพันด้วยอำนาจของราคะเป็นเหตุนำมาซึ่งการเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่ที่สิ้นสุด

๓.๒.๒.๒ ความผูกพันด้วยอำนาจโทสะหรือความโกรธ ความโกรธหรือตัวโทสะนี้จัดเป็นกิเลสตัวสำคัญอีกตัวหนึ่ง ที่สามารถเหนี่ยวรั้งบุคคลผู้ตั้งจิตไว้ผิดใจให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารให้ยึดยาวออกไปอีกอย่างหาที่สิ้นสุดไม่ได้อีกเช่นกัน และสามารถยังบุคคลที่บรรลู่แก่โทสะนั้นให้ต้องประสบกับความวิบัติในชีวิตได้ทั้งโลกนี้และโลกหน้า ดังพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

^{๓๑} พระอนาคามี คือ ผู้ที่ไม่เวียนกลับมาเกิดอีก ส่วนพระอรหันต์คือ ผู้หักกำลังสงสารได้แล้ว คู
รายละเอียดเพิ่มเติมที่ ที. ซี. (ไทย) ๘/๒๕๐-๒๕๓/๑๘๕-๒๐๐.

^{๓๒} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๘.

^{๓๓} พุ. ธ. อ. (ไทย) ๒/๑-๔๓.

“ผู้ประทุษร้าย ในท่านผู้ไม่ประทุษร้าย หาอาชญามิได้ ด้วยอาชญา ย่อมพลันถึงฐาน ๑๐ อย่างใดอย่างหนึ่งทีเดียว คือ ฟังถึงเวทนาอันหยาบ ความเลื่อม ความแตกแห่งสรีระ ความเจ็บไข้อย่างหนัก ความฟุ้งซ่านแห่งจิต ความขัดข้องแต่พระราชา ความกล่าวต่ออย่างทารุณ ความเลื่อมแห่งหมู่ญาติ ความย่อยยับแห่งโภคะ อีกประการหนึ่ง ไฟป่าย่อมไหม้เรือนของผู้นั้น เพราะความแตกแห่งกาย เขาผู้มีปัญญาทราวม ย่อมเข้าถึงนรก”^{๓๔}

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าผู้ที่มีจิตมุ่งร้ายทำร้ายบุคคลอื่นโดยเฉพาะผู้ที่ไม่มีความคิดที่จะทำร้ายตอบเลยนั้นมีโทษถึง ๑๐ ประการซึ่งรวมไปถึงการเวียนว่ายตายเกิดต่อจากชีวิตหลังความตายด้วยว่าจะต้องบังเกิดในนรก เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นเด่นชัดถึงการผูกโกรธผู้อื่นด้วยอำนาจโทษะนั้นมีโทษมากเพียงใด ดังกรณีตัวอย่างของพระเทวทัตกับพระพุทธเจ้า เป็นต้นซึ่งได้ประทุษร้ายพระพุทธเจ้าผู้ซึ่งไม่ประทุษร้ายตอบ จนกระทั่งนำไปสู่การกระทำด้วยการยิงพระโลหิตของพระพุทธเจ้าให้ห้อเลือด จุดจบของชีวิตคือการถูกธรณีสูบ หลังจากละสังขารแล้วนั้นได้ไปบังเกิดในอเวจีมหานรกซึ่งเป็นขุมนรกของผู้ที่สร้างบาปหนักมาก ที่เรียกว่า อนันตริยกรรม^{๓๕} นั้นเป็นเพราะจิตที่ตั้งไว้คิดด้วยการผูกโกรธอาฆาตพยาบาทในอดีตชาติของท่านซึ่งเป็นชาติที่พระเทวทัตและพระพุทธเจ้าต่างก็เป็นเพื่อนรักและต่างก็มีอาชีพเดียวกัน คือ พ่อค้าของเก่า ด้วยจิตที่ผูกโกรธเพื่อนที่ขัดผลประโยชน์เพราะตัดหน้าซื้อของเก่าไปทั้งที่ความผิดพลาดครั้งนี้เกิดขึ้นเพราะความเจ้าเล่ห์ของตนแต่กลับไปโทษถึงความผิดของเพื่อนที่มีแต่ความเชื่อตรงต่ออาชีพ ด้วยจิตที่มุ่งปรารถนาจะตามล้างตามผลาญทุกภพทุกชาติในชาตินี้เองเป็นเหตุให้ทุกชาติที่เกิดมาพบเจอกันต้องตามเบียดเบียนทุกชาติ จะเห็นได้ว่าการผูกโกรธกันอันมีโมหะเป็นสมุฏฐานเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สัตว์ต้องเวียนว่ายตายเกิดอย่างหาที่สิ้นสุดไม่ได้อีกเช่นเดียวกัน หรือกรณีพระเจ้าสุปปพุทธะก็ทำนองเดียวกัน เป็นต้น

^{๓๔} จุ.ธ. อ. (ไทย) ๒/๒๕.

^{๓๕} อนันตริยกรรม คือ กรรมหนักที่สุดฝ่ายอกุศล ซึ่งให้ผลรุนแรงต่อเนื่องไป โดยไม่มีกรรมอื่นจะมากั้นหรือกั้นได้ มี ๕ อย่าง คือ (๑) มาตุฆาต นำมารดา (๒) ปิตุฆาต นำบิดา (๓) อรหันตฆาต นำพระอรหันต์ (๔) โลหิตุปบาท ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงพระโลหิตห้อยขึ้นไป และ (๕) สังฆเภท ยังสงฆ์ให้แตกกันทำลายสงฆ์ อ่างใน อญ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๒๕/๑๖๕; อภิ. วิ. (ไทย) ๓๕/๕๘๔/๕๑๐.

๓.๒.๓ ทำให้เข้าใจผลของกรรม

ทำให้เข้าใจผลของกรรมนี้หรือเรียกอีกอย่างว่า วิปากกรรม ซึ่งจัดเป็นหนึ่งใน ๔ เรื่องของอินไตย^{๓๖} ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ไม่ควรไปคิดเพราะถ้าคิดแล้วมีส่วนแห่งความเป็นบ้า” ทั้งนี้ด้วยเหตุที่การเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์นั้นยาวนานมากหาเบื้องต้นและเบื้องปลายหรือที่สุดได้ยากนั่นเอง เพราะกรรมบางอย่างที่ส่งผลในชาติปัจจุบันอาจจะเป็นกรรมที่ตนเองเคยสร้างมาแล้วนับจากนี้ไปประมาณ ๕๐๐ ชาติเป็นต้น ซึ่งปกติวิสัยของมนุษย์ธรรมดาจะย่อมหยั่งรู้ได้ยากและเรื่องของผลของกรรมนี้ยังเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเวียนว่ายตายเกิด ดังนั้น การเข้าใจเรื่องผลของกรรม และอโหสิกรรมอย่างถูกต้อง ก็จะนำไปสู่ความเข้าใจเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดว่ามีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลซึ่งกันและกันอย่างไร ตลอดทั้งยังทำให้เข้าใจถึงความเป็นไปได้และไม่ดีในชีวิตของตนเองและผู้อื่นได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งจะประกอบเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมากเพราะจะเป็นเหตุทำให้เลือกกระทำในสิ่งที่เป็นคุณต่อตนเองและผู้อื่น ขณะเดียวกันก็หลีกเลี่ยงที่จะไม่กระทำการอันเป็นการเบียดเบียนตนและผู้อื่น มีผลทำให้ชีวิตของแต่ละบุคคลดำเนินไปตามครรลองคลองธรรม อีกทั้งทำให้ภพชาติของตนเองสั้นลงและยังมีผลเชื่อมโยงถึงกรรมที่จะต้องอโหสิกรรมให้กับบุคคลนั้นอีกด้วย อย่างเช่นกรณีตัวอย่างนางยักษิณี เป็นต้น

๓.๒.๔ ทำให้ทราบถึงสาเหตุของการเวียนว่ายตายเกิด

ในการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏนั้นพระอรธกถาจารย์ได้กล่าวไว้ว่า เป็นเรื่องที่น่าเข้าใจได้ยาก^{๓๗} เพราะเป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจได้ว่าการเกิดใหม่มีต้นเหตุและกรรมเป็นปัจจัย โดยไม่ได้มีการโยกย้ายรูปนามเดิมมาจากชาติก่อนแต่ประการใด ที่จริงแล้วการเกิดใหม่ก็คือ การปรากฏของรูปนามในภพใหม่ด้วยกำลังของต้นเหตุและกรรม แต่คนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่าตายแล้วสูญ หรือเข้าใจว่าตายแล้วไปอยู่กับพระเจ้าตลอดกาล หรือมิฉะนั้นก็ตกนรกตลอดกาล^{๓๘}

^{๓๖} อินไตยมี ๔ คือ (๑) พุทธวิสัย วิสัยความสามารถของพระพุทธเจ้า (๒) ฌานวิสัย วิสัยของผู้ได้ฌาน (๓) กัมมวิบาก ผลของกรรม เรื่องของกรรมที่สลับซับซ้อน (๔) โลกจินดา ความคิดเรื่องโลก, อ้างใน อภ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗๗/๑๒๒.

^{๓๗} พระอรธกถาจารย์ได้กล่าวถึงกรรม ๔ ประการที่เข้าใจยาก คือ (๑) อริยสัง ๔ (๒) วิสัยของโลก (๓) การเวียนว่ายตายเกิด (๔) หลักปฏิจจสมุปบาท อ้างใน พระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ), ปฏิจจสมุปบาท เหตุผลแห่งวิภูษสงสาร, (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประชาราษฎร์ไทย การพิมพ์), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๓๘} พระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ), ปฏิจจสมุปบาท เหตุผลแห่งวิภูษสงสาร, หน้า ๑๔.

จากการศึกษาพบว่า สาเหตุของการเวียนว่ายตายเกิดสิ่งที่เป็นสาเหตุสำคัญที่สุด ก็คือ อวิชชา^{๙๙} ซึ่งแปลว่า ความไม่รู้จริง ความหลงอันเป็นเหตุไม่รู้จริง มี ๔^{๑๐} คือ ความไม่รู้อริยสัจ ๔^{๑๐} แต่ละอย่าง ไม่รู้อดีต ไม่รู้อนาคต ไม่รู้ทั้งอดีตทั้งอนาคต ไม่รู้ปัจจุสมุปบาท^{๑๑}ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงความไม่รู้ในหลักปัจจุสมุปบาทเพราะหลักธรรมนี้ทำให้สัตว์ต้องเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่มิตี่สิ้นสุด โดยเป็นสาเหตุที่สำคัญต่อการเวียนว่ายตายเกิดอย่างไรนั้นดังนี้

ปัจจุสมุปบาทนั้นเป็นกระบวนการตามธรรมชาติ แสดงให้เห็นถึงชีวิตที่จะต้องเป็นไปตามกระแสแห่งการเกิดและการดับอย่างสัมพันธ์กันเป็นระบบระเบียบ ปัจจุสมุปบาทประกอบด้วยคำ ๒ คำ คือ ปฏิจจ + สมุปปาโท คำว่า ปฏิจจ แปลว่า อาศัย ส่วนคำว่า สมุปปาโท แปลว่า เกิดขึ้นร่วมกัน หรือเกิดขึ้นพร้อมกัน เมื่อรวมคำสองคำเข้าด้วยกัน แปลว่า อาศัยกันเกิดขึ้นร่วมกัน หรืออาศัยกันเกิดขึ้นพร้อม หมายความว่า ปัจจุสมุปบาทมีองค์ธรรม ๑๒ อย่าง คือ อวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา ภพชาติ ชรา มรณะ อาศัยกันเกิดขึ้น ไม่ใช่ต่างฝ่ายต่างเกิดขึ้นอย่างมีอิสระ ไม่ใช่เกิดขึ้นมาลอย ๆ

^{๙๙} อวิชชาสำคัญที่สุด อวิชชาเป็นเหตุแห่งทุกข์ เป็นเหตุแห่งสังสารวัฏ เพราะมีอวิชชาข้อเดียวก็เป็นเหตุให้มีข้ออื่น ๆ ตามมาเป็นขบวน และก็เพราะมีอวิชชาเป็นต้นเหตุ จึงทำให้สัตว์ต้องเวียนว่ายตายเกิด เมื่อผู้ใดละอวิชชาได้แล้ว วิชชาที่เกิดขึ้นเหตุแห่งสุขเป็นเหตุแห่งวิมุต ความหลุดพ้นจากสังสารวัฏ ย่อมล้ารออวิชชาเสีย ย่อมไม่ถือนั่นในอุปาทานทั้ง ๔ ไม่สะอึกกลัวก็ย่อมปรินิพพานท่านผู้นั้นย่อมรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้วกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่มี — ผู้วิจัย.

^{๑๐} ความไม่รู้จริง คือ อริยสัจ ๔ คือ (๑) ทุกข์ ความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาพที่บีบคั้น ชัดแจ้ง บกพร่อง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ ไม่ให้ความพึงพอใจที่แท้จริง ได้แก่ ชาติ ชรา มรณะ การประจวบกับสิ่งไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากกับสิ่งที่เป็นที่รัก ความปรารถนาไม่สมหวัง โดยย่อว่า อุปาทานชั้น ๕ เป็นทุกข์ (๒) ทุกขสมุทัย เหตุเกิดแห่งทุกข์ สาเหตุให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา ๓ คือ กามตัณหา วิภวตัณหา อวิภวตัณหา (๓) ทุกขนิโรธ ความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป ภาวะที่เข้าถึงเมื่อกำจัดอวิชชา สำรอกตัณหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกข้อม ไม่ติดข้อง หลุดพ้น สงบ ปลอดภัย เป็นอิสระ คือ นิพพาน (๔) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยอัฐมรรค หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง อังใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๒๐๔.

^{๑๐}วินย. (ไทย) ๔/๑๔/๑๘, ตี. ม. (ไทย) ๑๕/๑๖๖๕/๕๒๘, อภิ. วิ. (ไทย) ๓๕/๑๔๕/๑๒๗.

^{๑๑}วินย. (ไทย) ๔/๑/๑, ตี. นิ. (ไทย) ๑๖/๑/๑, อภิ. วิ. (ไทย) ๓๕/๒๗๔/๑๘๕.

แต่ต่างฝ่ายต่างเป็นปัจจัยให้กันและกันเกิดขึ้น^{๔๓} ดังจะเห็นได้จากพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ปฏิจจสมุปบาท คืออะไร คือ การที่อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ วิญญาณเป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป นามรูปเป็นปัจจัยให้เกิดสพายตนะ สพายตนะเป็นปัจจัยให้เกิดผัสสะ ผัสสะเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา เวทนาเป็นปัจจัยให้เกิดตัณหา ตัณหาเป็นปัจจัยให้เกิดอุปาทาน อุปาทานเป็นปัจจัยให้เกิดภพ ภพเป็นปัจจัยให้เกิดชาติ ชาติเป็นปัจจัยให้เกิดชรา มรณะ^{๔๔} จากนั้นพระพุทธองค์ก็ได้ตรัสถึงผลที่เกิดจากการที่ธรรมทั้งหลายได้อาศัยกันเกิดขึ้นว่า โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายา^{๔๕} ก็เกิดรวมด้วย กองทุกข์ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นอย่างพร้อมมูลด้วยอาการดังที่วามานี้^{๔๖}

จากข้อความข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่า ต้นเหตุของการทำให้เกิดภพชาติหรือเหตุที่ทำให้สัตว์ต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารนั้น ก็คือ วัฏฏะ ๓ หรือไตรวัฏฏ์ คือ วน วงเวียน องค์ประกอบที่หมุนเวียนต่อเนื่องกันของภวัฏหรือสังสารจักรนี้เอง กล่าวคือ (๑) กิเลสวัฏ คือ วงจรกิเลส ประกอบด้วยอวิชชาและอุปาทาน (๒) กรรมวัฏ คือ วงจรกรรม ประกอบด้วยสังขารและกรรมภพ (๓) วิปากวัฏ คือ วงจรวิปาก ประกอบด้วย วิญญาณ นามรูป สพายตนะ ผัสสะ เวทนา ซึ่งแสดงออกในรูปปรากฏที่เรียกว่า อุปปตติภพ ชาติ ชรา มรณะ เป็นต้น หรือกล่าวให้สั้น ๆ ได้ว่า การเกิดขึ้นของปฏิจจสมุปบาท คือการเกิดขึ้นของอวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สพายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ ชาติ ชรา มรณะ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การเกิดขึ้นของกิเลส กรรมและวิปาก อันเป็นปัจจัยสำคัญให้มีการเกิดขึ้นของชีวิตสืบต่อไปอย่างไม่มีการสิ้นสุด จนกระทั่งหาเบื้องต้นและเบื้องปลายของชีวิตไม่ได้ ดังปรากฏในติงสมัตตสูตร มีเนื้อความ

^{๔๓} การเรียงหัวข้อปฏิจจสมุปบาทเริ่มจากอวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สพายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ ชาติ ชรา มรณะ โสกะปริเทวะทุกข์โทมนัสสุปายาทนั้นเป็นเพียงแม่แบบเท่านั้น แต่โดยทางปฏิบัติพระพุทธร่องค์ทรงเริ่มตัวหัวข้อไหนก่อน แล้วจะสาวขึ้นไปหาต้นหรือจะสาวมาหาปลายก็ได้ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมเฉพาะกรณี อย่างเช่น ในจูฬสีหนาทสูตร ทรงแสดงปฏิจจสมุปบาทโดยเริ่มที่อุปาทานแล้วสาวขึ้นไปหาต้นจนถึงอวิชชา พระพุทธเจ้าทรงแสดงมหาตัมहाสังขยสูตร โดยทรงสาวไปหาปลาย เริ่มที่มีเวทนาไปจนถึงเกิดชรา มรณะ โสกะปริเทวะทุกข์โทมนัสสุปายาส แสดงให้เห็นว่าปฏิจจสมุปบาทแต่ละข้อมีความสัมพันธ์กันหมด ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ ม. ม. (ไทย) ๑๒/๑๔๕/๑๓๕-๑๔๑.

^{๔๔} ส. น. (ไทย) ๑๖/๑/๑-๒.

^{๔๕} ภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่อาศัยกันเกิดขึ้นร่วมกัน คืออะไรบ้าง คือ ชรา มรณะ ชาติ ภพ อุปาทาน ตัณหา เวทนา ผัสสะ สพายตนะ นามรูป วิญญาณ สังขาร อวิชชา ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ ส. น. (ไทย) ๑๖/๒๐/๒๕-๒๖.

^{๔๖} ส. น. (ไทย) ๑๖/๑/๑-๒.

เกี่ยวกับชาติอดีตว่า “ภิกษุทั้งหลาย สังสารวัฏมิเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้น ที่สุดเบื้องปลายไม่ปรากฏแก่สัตว์ทั้งหลายผู้มีวิขาเป็นเครื่องกั้น มีคณาเป็นเครื่องผูก ผู้แล่นไปท่องเที่ยวไปอยู่ ย่อมไม่ปรากฏที่สุดเบื้องต้น”^{๔๗} ด้วยเหตุนี้เองทำให้เข้าใจการเวียนว่ายตายเกิดอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ เช่น กรณีตัวอย่างพระมหาโมคคัลลานะ โฆสกเศรษฐี ลาซเทวธิดา เด็กเลี้ยงโค เป็นต้น เพราะอโหสิกรรมมีความสัมพันธ์กับการเวียนว่ายตายเกิดซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกฎแห่งกรรมที่สามารถกำหนดหรือลิขิตชะตาชีวิตให้เวียนว่ายเกิดให้ยืดยาวต่อไปหรือไม่ หรือจะระงับการสร้างกรรมซึ่งกันและกันต่อไป หรือเพื่อแสดงให้เห็นเด่นชัดมากยิ่งขึ้นอย่างเช่น กรณีนางยักษิณี เป็นตัวอย่างว่าการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏนั้นมีความสัมพันธ์กับกรรมที่เรียกว่า อโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเพียงใด

๓.๒.๕ ทำให้มีอิทธิพลต่อบุคคลที่มีความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด

สำหรับบุคคลที่เชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดก็คือ เมื่อเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดก็ย่อมเชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมรวมทั้งอโหสิกรรม “ย่อมเป็นเหตุทำให้ผู้นั้นถอนตนจากการทำความชั่ว แต่จะมีความบากบั่นอย่างมั่นคงในการทำความดี”^{๔๘} ทั้งทางกายและจิตใจหรือมโนธรรมสามัญสำนึกรับผิดชอบชั่วดี เกิดสัมมาทิฐิอย่างมั่นคงในการทำความดี ดังกรณีของนางยักษิณี เป็นต้น ทั้งนี้เป็นเพราะผลของอโหสิกรรมฝ่ายอกุศลกรรมให้ผลจนหมดกำลังที่จะให้ผลอีกต่อไป ด้วยบุพเพศบุญญา^{๔๙} ของบุคคลทั้งสองเป็นเหตุให้พบเจอกับพระพุทธเจ้าทำให้มีโอกาสได้ฟังพระคำรัสของพระองค์ว่า “เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร หาระงับด้วยการจองเวรไม่” เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งเกิดสำนึกผิดอย่างแท้จริง หุดล้างผลาญเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ลักษณะข้ามภพข้ามชาติชนิดเวียนว่ายตายเกิดทุกชาติก็ตามเบียดเบียนกันทุกชาติอีกต่อไป หันมาประพฤติความดีละเว้นความชั่วอย่างจริงจัง เป็นเหตุให้เป็นบุคคลตั้งตนไว้ชอบ ด้วยการตั้งอยู่ในความไม่ประมาทชั่วมาในชีวิต “มองชีวิตในระยะยาว ไม่มองในระยะสั้นเพียงเพื่อความสุขความสมปรารถนาเฉพาะปัจจุบันโดยไม่คำนึงถึงทุกข์โทษอันจะมีมาในชีวิตภพหน้า”^{๕๐}

^{๔๗} ส.น. (ไทย) ๑๖/๑๓๖/๒๒๖-๒๒๗.

^{๔๘} วคิน อินทสระ, หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด, หน้า คำนำ.

^{๔๙} บุพเพศบุญญา หมายความว่า ความเป็นผู้ทำความดีไว้แต่ชาติปางก่อน ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อนแล้ว อ้างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๗.

^{๕๐} วคิน อินทสระ, หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด, หน้า (๗).

๓.๓ สรุป

ตัวอย่างอโหสิกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาทำให้ทราบถึงลักษณะของอโหสิกรรมนั้นเป็นการเสวยวิบากแห่งกุศลกรรมและอกุศลกรรมทั้งที่เป็นกรรมในอดีตและปัจจุบัน เมื่อสิ้นสุดการให้ผลของกรรมแล้วเสวยวิบากแห่งกรรมใหม่อีกต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุดทราบเท่าที่ยังมีสังขาร และยังคงเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ หรือแม้กระทั่งหมดกิเลสแล้วแต่ถ้าหากยังมีชั้น ๕ อยู่ก็ต้องเสวยวิบากกรรมที่ตนเองกระทำไว้อยู่แน่นอน หากกรรมในภพชาติใดภพชาติหนึ่งที่ตนเองกระทำไว้นั้นมีอำนาจในการส่งผลทัน จนกระทั่งเข้าสู่นิพพานก็ดับชั้น ๕ (ละสังขาร) ไม่กลับมาเกิดใน ๓๑ ภพภูมิอีก แต่กระนั้นก็ตามก็ยังเรียกว่า เป็นอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนา เหมือนกันที่เรียกว่า กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมจักไม่มี เพราะไม่ให้ผลในการเกิดอีกต่อไป เช่น กรณีตัวอย่างของพระมหาโมคคัลลานะ เป็นต้น โดยผลของอโหสิกรรมจากกรณีตัวอย่าง (๑) ทำให้เข้าใจความสลับซับซ้อนของกรรม (๒) ทำให้เข้าใจลักษณะความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันตามหลักกฎแห่งกรรม (๓) ทำให้เข้าใจผลของกรรมซึ่งเป็นอินทรีย์ (๔) ทำให้เข้าใจสาเหตุการเวียนว่ายตายเกิดนั้นมีสาเหตุมาจากตัววิชา อวิชาซึ่งแปลว่า ความไม่รู้จริง (๕) ทำให้มีอิทธิพลต่อบุคคลที่มีความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด เพราะบุคคลที่เชื่อเรื่องกรรมและอโหสิกรรมย่อมเป็นเหตุทำให้ผู้นั้นถอนตนจากการทำความชั่ว

บทที่ ๔ ความเชื่อเรื่องอโศกกรรมในสังคมไทย

ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงความเชื่อเรื่องอโศกกรรมในสังคมไทย จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อเรื่องอโศกกรรมในสังคมไทยปัจจุบันนี้มีอิทธิพลเป็นอย่างมาก โดยตั้งข้อสังเกตได้จาก (๑) พื้นฐานความเชื่อเรื่องกรรมในสังคมไทย (๒) ความเชื่อเรื่องอโศกกรรมที่มีต่อการเรียนรู้และความเข้าใจทางพระพุทธศาสนา และ (๓) ความเชื่อเรื่องอโศกกรรมที่มีต่อวัฒนธรรมประเพณีไทย ซึ่งความเชื่อดังกล่าวมานี้มีรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ พื้นฐานความเชื่อเรื่องกรรมในสังคมไทย

สังคมไทยนับตั้งแต่มีประวัติศาสตร์ชัดเจนก็พบว่าได้นับถือพระพุทธศาสนาและนำหลักธรรมมาปรับใช้ในวิถีดำเนินชีวิต โดยเฉพาะเรื่องกฎแห่งกรรมถือได้ว่าเป็นเรื่องหนึ่งที่สังคมไทยในอดีตโดยพระมหากษัตริย์ไทยทรงให้ความสำคัญต่อราชฎของพระองค์ กล่าวคือ สมัยพระมหากษัตริย์นามว่า พระยาสิทธิ ได้ทรงเห็นความสำคัญเรื่องนี้จึงได้ทรงนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วงขึ้นมาเพื่อประโยชน์แก่ราชฎหรือในการปกครองบ้านเมืองสมัยนั้น โดยทรงได้ปลูกฝังพื้นฐานความเชื่อ ทศนคติ บาปบุญคุณโทษ เป็นต้นผ่านวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนั้นในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึง ๒ หัวข้อเพื่อแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อเรื่องอโศกกรรมมีต่อวรรณกรรมไทยอดีตและปัจจุบันได้อย่างไร โดยแยกเป็น ๒ ประเด็น คือ (๑) ความเชื่อเรื่องกรรมที่มีต่อวรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วง และ (๒) ความเชื่อเรื่องอโศกกรรมที่มีต่อวรรณกรรมเรื่องเจ้ากรรมนายเวร โดยรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ ความเชื่อเรื่องกรรมที่มีต่อวรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วง

สำหรับวรรณกรรมเรื่อง “ไตรภูมิพระร่วง” หรือ “เตภูมิกถา” นับได้ว่า “เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญมากในฐานะเป็นรากฐานทางความคิดความเชื่อกระแสหลักของสังคมไทยมายาวนานตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเพราะเป็นวรรณกรรมที่มีอิทธิพลทั้งทางด้านศาสนาและการเมืองการปกครอง”^๑ หรือแม้กระทั่งในสังคมไทยปัจจุบันนี้ก็ยังมีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนตามสถาบันศึกษาต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพราะเป็นการศึกษานอกจากให้

^๑ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ พระมหาสมบุญ พรธนา. “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของสัมมาทิฐิในการพัฒนาชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพระสูตรต้นปิฎก”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔, หน้า ๑๕.

ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์แต่ยังเป็นวิธีการอย่างหนึ่งเพื่อซึมซับสิ่งที่เป็นหลักคำสอนทางศาสนา อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความเชื่อเรื่องของบาป บุญ คุณ โทษ นรก สวรรค์ และการเวียนว่ายตายเกิด เป็นต้น เป็นวรรณกรรมที่ได้นิพนธ์ขึ้นในสมัยกรุงสุโขทัยโดย “พระเจ้าลิไท”^๒ ดังนั้น ในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึง ๒ หัวข้อด้วยกัน ก็คือ (๑) วรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วง (๒) วิเคราะห์อิทธิพลความเชื่อเรื่องกรรมจากวรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ วรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วง

เนื้อหาโครงสร้างโดยภาพรวมของวรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วงจะมีลักษณะของการบรรยายโครงสร้างของจักรวาลและสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์ทั้งหลายในภพภูมิต่าง ๆ ในเบื้องต้นเริ่มจากการบรรยายภูมิที่ต่ำสุดไปหาภูมิที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับจนถึงภูมิสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีทั้งหมด ๑๑ กัณฑ์ โดยสรุปได้เป็น ๓ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ กัณฑ์ที่ ๑-๘ กล่าวถึงโลกและชีวิตของสัตว์ที่อยู่ในภูมิทั้ง ๓ ที่ยังมีกิเลส และยังคงเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร สำหรับในกัณฑ์นี้ถ้าเทียบกับชื่อเรื่องก็มีความสอดคล้องกันชื่อเรื่องของผู้แต่งเป็นอย่างมากเพราะเป็นกัณฑ์ที่กล่าวถึงไตรภูมิได้ครบถ้วนสมบูรณ์

ส่วนที่ ๒ กัณฑ์ที่ ๙-๑๐ กล่าวถึงโลกและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้แก่ แม่น้ำภูเขา พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว ชมพูทวีป ป่าหิมพานต์ การอุบัติเกิดขึ้น ตั้งอยู่และการสูญสลายไปของโลก ซึ่งเป็นกัณฑ์โยงโลกและชีวิตในไตรภูมิทั้งหมดไปหาหลักความเป็นจริงตามกฎของธรรมชาติ คือ หลักกรรมเรื่องพระไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขังและอนัตตา

จะเห็นได้ว่า ตั้งแต่กัณฑ์ที่ ๑-๑๐ ดังกล่าวข้างต้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงในส่วนของ การเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ที่ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารใน ๓๑ ภูมิ ซึ่งส่วนขึ้นอยู่กับกรรมและวิบากกรรมของสัตว์ รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงหลักความจริงของชีวิตว่า สรรพสิ่งทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมทั้งหมดทั้งสิ้นรวมทั้งโลกใบนี้ด้วยสุดท้ายแล้วก็ต้องตกอยู่ภายใต้กฎพระ

^๒ พระเจ้าลิไท นิพนธ์ประมาณปี พ. ศ. ๑๘๕๐-๑๘๖๗ กล่าวกันว่า พระองค์นิพนธ์ขึ้นจากการรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์ต่าง ๆ ประมาณ ๓๐ คัมภีร์ โดยมากเป็นคัมภีร์ชั้นรองจากพระไตรปิฎก ในทัศนะของเสถียรโกเศศ ไตรภูมิพระร่วงเป็นลักษณะร่วมของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา ที่พยายามจะค้นหาคำตอบเกี่ยวกับกำเนิดของโลกและจักรวาล รวมทั้งกำเนิดของสัตว์ทุกจำพวกว่า มีกำเนิดมาอย่างไร ตายแล้วจะไปไหน เป็นต้น และที่สำคัญ คือ ไตรภูมิพระร่วงเป็นแหล่งสำหรับสอนศาสนาทางอ้อมแก่สามัญชนทั่วไป โดยยกเอาเรื่องนรกสวรรค์มาเป็นแรงจูงใจ ซึ่งมักจะได้ผลดีกว่าการสอนหลักธรรมแบบตรง ๆ ออกจาก เสถียร โกเศศ, เล่าเรื่องไตรภูมิพระร่วง, (พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๑๕), หน้า ๑๗-๑๘.

ไตรลักษณ์มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปในที่สุดอันเป็นการยืนยันถึงจุดยืนอย่างแท้จริงของหลักคำสอนที่แท้จริงที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ

ส่วนที่ ๓ กัณฑ์ที่ ๑๑ สำหรับกัณฑ์นี้จัดได้ว่าเป็นกัณฑ์พิเศษซึ่งมีอยู่เพียงในพระพุทธศาสนาเท่านั้นก็คือ เป็นกัณฑ์ที่กล่าวถึงอุดมคติทางพระพุทธศาสนาขั้นสูงสุดคือโลกุตตรภูมิ โดยเบื้องต้นเริ่มด้วยการกล่าวถึงพระนิพพานและวิधिปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงพระนิพพานและจบลงด้วยการกล่าวถึงอานิสงส์ของการฟังเรื่องไตรภูมิพระร่วงว่าจะทำให้ได้ทิพยสมบัติ มนุษย์สมบัติ นิพพานสมบัติและที่สำคัญจะทำให้พบพระศรีอาริย์

จะเห็นได้ว่า วรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วงทั้ง ๑๑ กัณฑ์แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึง กรรมและการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารใน ๓๑ ภูมิ ส่วนเรื่องอโหสิกรรมนั้นเมื่อมีเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดก็แสดงให้เห็นถึงมีเรื่องอโหสิกรรมสอดแทรกอยู่ในวรรณกรรมนี้ด้วยโดยปริยาย เพราะเมื่อกล่าวถึงกัณฑ์ที่ ๑๑ ซึ่งเป็นกัณฑ์สุดท้ายก็ยังได้กล่าวถึงเรื่องของการเข้าถึงพระนิพพานอันเป็นเครื่องชี้ชัดถึงวงจรของกรรมที่เป็นทฤษฎีฆัมเวทนิยกรรม อุปัชเวทนิยกรรม อปรายเวทนิยกรรมและอโหสิกรรม เป็นต้นซึ่งสอดคล้องกับการตั้งข้อสังเกตของพระมหาสมบูรณ วรรณนา ที่ว่า

เนื้อหาในกัณฑ์ที่ ๑๑ นี้เป็นลักษณะของการกล่าวสืบเนื่องมาจากกัณฑ์ที่ ๘-๑๐ กล่าวคือ หลังจากได้ชี้ให้เห็นส่วนดี (อัสสาทะ) และส่วนเสีย (อาทีนวะ) ของชีวิตที่อยู่ในไตรภูมิแล้ว ก็ได้ชี้ทางออกของชีวิตไว้ด้วย (นิสสรณะ) จุดที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่งคือ ทั้งที่ภูมิตามหลักพุทธศาสนามี ๔ ภูมิ แต่ทำไมผู้แต่งจึงใช้ชื่อเรื่องว่า “ไตรภูมิ” แทนที่จะใช้ว่า “จตุภูมิ” การตั้งชื่อเรื่องอย่างนี้น่าจะสะท้อนให้เห็นจุดเน้นและเจตนารมณ์ของผู้แต่งที่ต้องการให้หนังสือเล่มนี้เป็นเรื่องหล่อหลอมความเชื่อของประชาชนในระดับศีลธรรม เช่น ความเชื่อเรื่องบาป-บุญ คุณ-โทษ และเรื่องนรก-สวรรค์ เป็นต้น น่าจะไม่ใช่หนังสือที่เสนอแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ที่ต้องการหลุดพ้นโดยตรง^๑

จากการตั้งข้อสังเกตนี้เองมีความน่าจะเป็นไปได้ว่า อิทธิพลของวรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วงมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากต่อวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมไทย เพราะความเชื่อเรื่องบาป – บุญ คุณ – โทษ นั้นเป็นเครื่องส่อให้เห็นถึงการให้ทุกคนที่ร่วมกันรู้จักทำความดีให้อภัยกันเมื่อมีการล่วงเกินซึ่งกันและกันโดยที่ตั้งใจหรือมิได้ตั้งใจ ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งให้รู้จักการให้อโหสิกรรมคือ การให้อภัย เพราะการให้อภัยก็จัดเป็นบุญในพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกันซึ่ง

^๑พระมหาสมบูรณ วรรณนา. “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของสัมมาทิฐิในการพัฒนาชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพระสูตรต้นปิฎก”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา. หน้า ๔๐.

ตรงกับหลักธรรมเรื่องทิวชุกรม การทำความเห็นให้ตรงหรือบุญสำเร็จด้วยการทำความคิดเห็นให้ถูกต้องดีงาม

๔.๑.๒ วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องกรรมจากวรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วง

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วงพบว่า ไม่มีการกล่าวถึงเรื่อง การขอขมา หรือการขอภัย หรือขอโอสถกรรมต่อเจ้ากรรมนายเวรอย่างเด่นชัดเสียทีเดียวเหมือนวรรณกรรมเรื่องเจ้ากรรมนายเวรที่จะกล่าวถึงในหัวข้อ ๔.๑.๒ แต่สามารถอนุมานได้จากอิทธิพลของไตรภูมิพระร่วงที่มีต่อความคิดความเชื่อในเรื่องบาป-บุญ คุณ-โทษ นรก-สวรรค์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่มีผลทำให้ประชาชนให้อภัยและอโอสถกรรมซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะการสอนเรื่องหลักกฎแห่งกรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

หลักกรรมในไตรภูมิพระร่วง

สำหรับเรื่องหลักกรรมในไตรภูมิพระร่วงท่านไม่ได้สอนไว้เฉพาะส่วนหนึ่งต่างหาก แต่สอนรวมอยู่ในเรื่องเกี่ยวกับกรรมที่คนทุกคนไม่ว่าชั้นใด เมื่อทำแล้วก็จะต้องได้รับผลเสมอเหมือนกัน คำสอนอย่างนี้กระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ ในรูปของกรรมที่จะทำให้เกิดในภูมินั้น ๆ โดยในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเฉพาะนรกกับสวรรค์เท่านั้น ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) **ตอนว่าด้วยนรกใหญ่** สำหรับตอนว่าด้วยนรกใหญ่นี้จะกล่าวถึง กรรมชั่วที่เป็นเหตุให้ไปเกิดในภูมินั้นว่า

คนผู้ใดเกิดมาแลบรู้อักบาปจักบุญ แลบรู้อักคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แลบมิได้ให้ทาน ตระหนี่ทรัพย์ แลเมื่อท่านจะอวยทานได้สักห้ามปรามท่าน อันหนึ่ง มันบมิรู้จักพิร็กรน้อง บักรู้เอ็นดูกรุณา เทียรยอมฆ่าสิ่งสัตว์อันรู้ดีง แลลักเอาสินท่านอันท่านเจ้าสินบมิให้แก่ มักทำชู้ด้วยเมียท่าน แลลอกลักกรักเมียท่านผู้อื่น แลเจรจาหละหละรุษร้าย มักกล่าวความร้ายส่อเสียดเบียดเบียนท่าน กล่าวความสระประมาทท่าน และกล่าวความหยาบซำกล้าแข็ง ให้ท่านขาดเนื้อผัดใจ ให้ท่านได้ความเจ็บอาย แลกล่าวความมุสาวาท หละหละล่อยล่ายอันบมิเป็นประโยชน์เป็นศิริจนาณกลา แลมักกินเหล้าเมามาย แลบมิยำผู้เฒ่าผู้แก่สมณพราหมณาจารย์ อันว่าคนผู้กระทำร้ายฉันนี้เสีย ครั้นว่าตายไป ก็ได้ไปเกิดในนรกอันใหญ่ ๘ อันนั้นแล อันว่าความอันเขาเจ็บปวด ทนทุกข์เวทนาแห่งเขานั้น จักกล่าวว่ามีได้เสีย^๔

^๔ อังใน พระราชวรมณี, ไตรภูมิพระร่วงอิทธิพลต่อสังคมไทย, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๖.

และปฏิบัติแก่พระรัตนตรัย แลเลี้ยงดูพ่อแม่ แย่งผู้เฒ่าผู้แก่ รักพี่รักน้อง แลรักท่านผู้อื่น แลศิ
 ค้นอาจารย์แลครูบาชยาย แลให้ผ้ากฐิน แลก่อพระเจดีย์ กระทำกุหา ปลูกกุฎีวิหาร...ดังนี้เป็นต้น”
 ก็จะไปบังเกิดบนสวรรค์ แต่ถ้าสร้างกรรมชั่ว เช่น “ແບຽູຈັກຄຸນພຸທ ພຣະຮຣມ ພຣະສງຸມ
 ແລບມີໄດ້ໃຫ້ທານ ທຣະໜີ້ທຣັຍ໌ ແລເມື່ອທ່ານຈະອວຍທານໄດ້ມັກຫ້າມປຣາມທ່ານ ອັນໜຶ່ງ ມັນບໍ່ມີຮູ້ຈັກ
 ພີ່ຣັກນ້ອງ ປຣັກຮູ້ເອີ້ນຄຸກຣຸນາ ທີຍຣຍ່ອມຂ້າສິງສັຕວ່ອັນຮູ້ດິງ” ก็จะไปบังเกิดเป็นสัตว์นรก ส่วนอุป
 ปรเวณียกรรม คือ กรรมที่จะให้ผลเร็วไปจนกว่าจะดับขันธุ์เข้าสู่ปรินิพพานนั้นในไตรภูมิพระ
 ร่วงก็มีการกล่าวถึง และประการสุดท้ายที่แสดงให้เห็นชัดเจนก็คือ เรื่องอโหสิกรรมในไตรภูมิพระ
 ร่วง ก็คือ กรรมที่เป็นทิฐฐัมมเวณียกรรมเมื่อให้ผลในปัจจุบันแล้วก็เป็นอโหสิกรรม
 อุปัชฌเวณียกรรม ก็คือ กรรมที่ให้ผลในภพชาติที่ ๒ ในที่นี้คือการเสวยวิบากกรรมชั่วที่ต้องตก
 นรก และเสวยวิบากกรรมดีด้วยการไปปฏิสนธิเป็นเทวดาบนสวรรค์ ซึ่งการได้ไปเสวยวิบากทั้ง
 กรรมดีและกรรมชั่วนั้นเท่านั้นว่า อโหสิกรรมทั้งกรรมดีและกรรมชั่วได้ให้อโหสิกรรมให้แล้ว
 กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า อโหสิกรรมในไตรภูมิพระร่วงไม่ได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนเหมือนมี
 ตัวตนจริงอย่างเช่นเรื่องเจ้ากรรมนายเวร แต่เป็นการอโหสิกรรมตามหลักทฤษฎีเพื่อชี้ให้เห็นถึง
 กรรมและผลของกรรมตลอดถึงการเวียนว่ายตายเกิดเพื่อให้เป็นไปตามหลักการนั้นเอง

๔.๑.๒ ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมที่มีต่อวรรณกรรมเรื่องเจ้ากรรมนายเวร

สำหรับวรรณกรรมเรื่องเจ้ากรรมนายเวร เป็นวรรณกรรมที่มีอิทธิพลเป็นอย่างสูงต่อ
 ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมในสังคมไทยโดยการนำเสนอในรูปแบบของบทละครทีวี ซึ่งบริษัท
 บางกอกการละครเป็นผู้ผลิตละครโทรทัศน์นี้ขึ้นเป็นเรื่องแรก และบริษัทนี้จัดเป็นหน่วยงานหนึ่ง
 ของบริษัท บีอีซี-เทโร เอ็นเทอร์เทนเมนท์ จำกัด เป็นสาขาของบริษัท บีอีซี เวิร์ล พับลิค คัม
 ปะนี จำกัด ความยาวของบทละคร ๒๘ ตอน ๆ ละ ๑ ชั่วโมง ออกเผยแพร่ทางอากาศครั้งแรกเมื่อ
 ปลายเดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๔๑ รวม ๑๔ ครั้ง ๆ ละ ๒ ชั่วโมง ทางสถานีโทรทัศน์
 ทีวีสีช่อง ๓ ขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท) ผู้ประพันธ์บทละครใช้นามปากกาว่า
 ฐา-นวดิ (นางสาวฐา-นวดิ สถิตยุทธการ) โดยเขียนขึ้นเพื่อเป็นบทละครโทรทัศน์
 จากแนวคิดและพล็อตเรื่องของนายสุพล วิเชียรฉาย ซึ่งเป็นผู้อำนวยการสร้างและผู้กำกับการแสดง
 โดยมีนายคำกิ่ง จูตะปิยะศักดิ์ เป็นผู้ช่วยในการหาข้อมูลและช่วยเขียนบทละคร ละครเรื่องเจ้า
 กรรมนายเวรนี้ได้รับรางวัลบทละครยอดเยี่ยมอีกด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอกกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญ
 ๒ ประเด็น คือ (๑) วรรณกรรมเรื่องเจ้ากรรมนายเวร (๒) วิเคราะห์อิทธิพลความเชื่อเรื่อง
 อโหสิกรรมจากเรื่องเจ้ากรรมนายเวร โดยรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

๔.๑.๒.๑ วรรณกรรมเรื่องเจ้ากรรมนายเวร

สำหรับเรื่องเจ้ากรรมนายเวรเป็นเกร็ดประวัติศาสตร์ที่สมมุติขึ้นเพื่อเป็นที่มาของเรื่องราวในละครโทรทัศน์เรื่องเจ้ากรรมนายเวร โดยมีจุดพรและชาตบดินทร์เป็นตัวดำเนินเรื่อง ซึ่งมีเนื้อเรื่องโดยย่อดังต่อไปนี้

เมื่อลพบุรีเมื่อปีพุทธศักราช ๒๒๒๘ ในสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ณ ช่วงเวลานั้น จุดพรได้เกิดเป็นท้าวทรงวาดราชินิกุลผู้สูงศักดิ์ที่ถูกทางเมืองอยุธยาส่งตัวเป็นมาบรรณาการเพื่อให้สยุมพรกับพระยาสุระเดโช ซึ่งก็คืออนชิตบิดาของชาตบดินทร์ในชาติปัจจุบันที่เมืองลพบุรี โดยมีนางสนมคนสนิทติดตามมาด้วยคนหนึ่งชื่อ นางบัวแก้ว ซึ่งกลับชาติมาเกิดอีกครั้งเป็นนพิตินันท์เอง แต่พระยาสุระเดโชกลับไม่สนใจไยดีต่อท้าวทรงวาดแม้แต่น้อย เพราะมัวแต่มุงมั่นที่จะชองสุ่มผู้คนอย่างเจียบ ๆ ก่อนที่จะร่วมมือกับพระเพทราชาและขุนหลวงสรศักดิ์ซึ่งเกลียดชังชาวต่างชาติที่เข้ามาทำมาหากินที่เมืองไทยขณะนั้นเป็นจำนวนมาก เข้าตีกรุงศรีอยุธยาราชธานีเพื่อขึ้นเป็นใหญ่แทนสมเด็จพระนารายณ์ฯ ซึ่งกำลังปลานปลื้มยกย่องคอนสแตนติน ฟอลคอน ชาวกรีกโดยกำเนิดที่เข้ามาค้าขายที่ประเทศไทย และได้เข้าเฝ้าไปรับราชการอยู่ใกล้ชิดกับสมเด็จพระนารายณ์ฯ เป็นอันมากจนข้าราชการเข้าหน้ากันไม่ติด และในเวลาเดียวกันนั่นเองทางกรุงศรีอยุธยาที่ส่งคณะนายช่างชาวฝรั่งเศสสนาโดย “เดอลาแมร์” มาช่วยพระยาสุระเดโชก่อสร้างประตูชัยที่เมืองลพบุรี

พระยาสุระเดโชจึงจัดหาความช่วยเหลือประสานระหว่างนายช่างฝรั่งเศสกับคนงานก่อสร้างคนไทยได้คนหนึ่งชื่อ “ยาน แพน ฟอนสเชแมร์” ซึ่งเป็นลูกครึ่งบิดาเป็นชาววิลันดา ส่วนมารดาเป็นชาวมอญ นามว่า “นางเมย์เจิง” ที่กลับชาติมาเกิดเป็นป้าแจ่มในชาติภพปัจจุบัน ส่วนล้าที่ชื่อนายยาน แพน ฟอนสเชแมร์ผู้นั้นก็คือ ชาตบดินทร์ในชาตินี้ นั่นเอง นายยาน แพน ฟอสเชแมร์แม้จะเป็นลูกครึ่งวิลันดา – มอญ แต่ก็เกลียดชังฝรั่งต่างชาติเป็นที่สุดเพราะบิดาของเขาถูกต่างชาติฆ่าตายเพื่อแย่งที่ทำกิน นายยานจึงตกลงใจเข้าไปพวกรับพระยาสุระเดโช พระเพทราชา และขุนหลวงสรศักดิ์แล้วยังทำหน้าที่ชักชวนช่างฝรั่งเศสเดอลาแมร์และคณะซึ่งแท้จริงแล้วถูกฟอลคอน อับเป้ให้ออกมาจากกรุงศรีอยุธยาเพราะไม่ชอบหน้า ให้ช่วยสนับสนุนในเรื่องอาวุธยุทธโธปกรณ์ที่จะใช้ในการเข้าตีกรุงศรีอยุธยา โดยที่พระยาสุระเดโชแอบทำข้อตกลงกับนายช่างเดอลาแมร์อย่างลับ ๆ ว่าจะยกท้าวทรงวาดซึ่งนายช่างเดอลาแมร์หลงรักตั้งแต่แรกเห็นให้พร้อมกับสัญญาว่า หากพระยาสุระเดโชและพวกได้ขึ้นเป็นใหญ่ในกรุงศรีอยุธยาเมื่อไร จะให้คนไทยเปลี่ยนศาสนาโดยให้เข้ารีตทั้งหมด นางช่างเดอลาแมร์ด้วยความปิตินันท์เป็นอย่างยิ่ง แต่ทว่าคนที่ไม่พอใจในข้อตกลงครั้งนี้ของพระยาสุระเดโชก็คือนายยาน เพราะนายยานหลงรักท้าวทรงวาดเช่นเดียวกับนายช่างเดอลาแมร์ และยังลักลอบได้เสียนท้าวทรงวาดตั้งครรรภ์อีกด้วย โดยเขาได้ให้เหรียญที่ระลึกใน

โอกาสแห่งการก่อสร้างประตูลูกเหล็กที่ท้าวทรงวาดเอาไว้เป็นตัวแทนของเขาในยามที่มีโอกาสพบปะกัน

เมื่อพระยาสุระเดโชรู้เรื่องความสัมพันธ์ชั่วสาวของนายขานกับท้าวทรงวาดก็โกรธเป็นฟืนเป็นไฟเพราะนายช่างเดอลาแมร์โกรธจัดและคิดจะล้มเลิกข้อตกลงต่าง ๆ ที่มีต่อกัน อีกทั้งยังจะนำความเรื่องที่พระยาสุระเดโชกับนายขานจะเข้ายึดอำนาจไปแจ้งกับทางกรุงศรีอยุธยาด้วย พระยาสุระเดโช พระยาสุระเดโชจึงสั่งให้นายขานไปจัดการตัดไฟเสียแต่ต้นลม โดยการสั่งให้นายช่างเดอลาแมร์เสียเพื่อเป็นการปิดปาก แล้วออกกับคนอื่น ๆ ว่านายช่างเดอลาแมร์ถูกทางกรุงศรีอยุธยาเรียกตัวกลับเพื่อไปช่วยปราบกบฏมักกะสันซึ่งลุกฮือขึ้นมาในเวลานั้นพอดี ทำให้ไม่มีกรีนิกสงสัยถึงสาเหตุการหายตัวไปที่แท้จริงของนายช่างเดอลาแมร์แต่อย่างใด แต่ในระหว่างที่นายขานไปสั่งให้นายช่างเดอลาแมร์ตามคำสั่งของพระยาสุระเดโชอยู่นั้น พระยาสุระเดโชก็สั่งให้ทหารนำตัวท้าวทรงวาดไปขังไว้ในคุกใต้ดินโดยห้ามมิให้ผู้ใดรู้เห็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนายขานและที่คุกใต้ดินนั่นเอง ท้าวทรงวาดก็ได้พบกับนายอิน (สหัสชาติ) นายจัน (สมภพ) นายมัน (สนธิ) นางกง (รำลึก) นางอยู่ (นางเกิด) และนางดี (สัดตบงกช) หญิงชายทั้ง ๖ คนที่ถูกจับตัวมาก่อนหน้านั้นแล้วเพื่อรอเวลาจะถูกพาไปลงหลุมตอกเสาให้ตายกลายเป็นผีเฝ้าประตูลูกเหล็กไปด้วยกันหมดทั้ง ๖

นายขานเฝ้าติดตามหาตัวท้าวทรงวาดที่หายไปสักเพียงใดก็ไม่พบ จึงได้แต่ปลงตกหากแผนของพระยาสุระเดโชใช้ว่าจะราบรื่นไปเสียทุกเรื่องไม่ เมื่อทางกรุงศรีอยุธยาได้ส่งคณะทูตและบาทหลวงต่างชาตินำมาร่วมเป็นสักขีพยานในพิธีตอกเสาเข็มทั้ง ๖ ต้นเพื่อจะสร้างประตูลูกเหล็กด้วยพระยาสุระเดโชเกรงว่าทางกรุงศรีอยุธยาจะล่วงรู้เรื่องที่น่าายช่างเดอลาแมร์หายตัวอย่างไร้ร่องรอย จึงสั่งให้นายขานซึ่งเป็นลูกครึ่งปลอมตัวเป็นนายช่างเดอลาแมร์ และทำหน้าที่ตัดเชือกปล่อยเสาขึงผังร่างของอิน จัน มัน กง อยู่ ดี แทนนายช่างเดอลาแมร์ตัวจริง ไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้เพราะเกรงความผิดที่จะมาถึงตัว นายขานจึงจำเป็นต้องปลอมตัวเป็นนายช่างเดอลาแมร์ตามคำสั่งของพระยาสุระเดโชทุกประการ

และแล้ว ณ ลานกลางแจ้งที่ทำพิธีตอกเสาเข็มนั่นเอง นายขานจึงได้เห็นว่า ในหลุมนั้นหาได้มีเพียง อิน จัน มัน กง ดี แค่ ๖ คนไม่ หากกลับมีท้าวทรงวาดปรากฏอยู่ในหลุมเดียวกันกับนางดีอีกด้วย ซึ่งเวลานั้นท้าวทรงวาดท้องแก่จวนเจียนจะคลอดเต็มทีแล้ว และในมือของนางยังกำเหรียญที่ระลึกแห่งการก่อสร้างประตูลูกเหล็กที่นายขานเคยมอบให้ไว้อีกด้วย ตะลึงกับความจริงที่ได้พบ หากนายขานก็มีหาจหลีกเลี่ยงบทบาทที่ถูกกำหนดมาให้เพราะถ้าหากความแตกออกมาว่าเขาไม่ใช่ช่างเดอลาแมร์ หน้าซำยังเป็นผู้ลงมือสั่งหารเดอลาแมร์ตัวจริงอีกเสียด้วย โทษของเขาก็คงไม่พ้นต้องถูกประหารอย่างแน่นอน นายขานจึงจำใจต้องตัดเชือกที่ผูกเสาขึง ปล่อยให้มันทั้ง

น้ำหนักอันแสนจะมากมายลงไปกระแทกร่างของชายหญิงทั้งหก รวมทั้งท้าวทรงวาดและลูกน้อยในครรภ์ของเธอซึ่งเป็นเลือดเนื้อเชื้อไขของเขาเองอย่างเลือดเย็นเป็นที่สุด

หากแล้วเสียงร้องของเด็กทารกที่หลุดออกมาจากครรภ์ของท้าวทรงวาดก็ทำให้พิธีสะกดวิญญาณของหญิงชายทั้ง ๖ คนในหลุมรวมทั้งท้าวทรงวาดต้องพังพินาศกลางคืน วิญญาณของคนทั้งหมดจึงมิได้อุบัติประคองที่คาดการณ์กันเอาไว้ตั้งแต่แรก หากกลับล่องลอยไปผูกไปเกิดกันชาติใหม่ นายอินไปเกิดเป็นจหมื่นทองสุกแห่งค่ายบางระจัน ก่อนที่จะไปเกิดอีกครั้งเป็นสหัชชาติ ดารานักแสดงชื่อดัง นายจันไปเกิดเป็นพระยาบำรุงราษฎร์ ข้าราชการบริพารในรัชสมัยพระพุทธเจ้าหลวงรัชกาลที่ ๕ ก่อนที่จะไปเกิดอีกครั้งเป็นสมภพ นักธุรกิจใหญ่ที่ประสบความสำเร็จในอาชีพการงานตั้งแต่อายุน้อย นายมันไปเกิดเป็นดาบวิในยุคลสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก่อนจะไปเกิดอีกครั้งเป็นจำสนธิ นางกง ไปเกิดเป็นขุนกำราบไพร่ ข้าราชการในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก่อนที่จะไปเกิดอีกครั้งเป็นรำลึก นักศึกษาหนุ่มคณะสัตวแพทยศาสตร์ นางอยู่ไปเกิดเป็นแม่ซิ่นเล็ก ก่อนที่จะถูกสามีเก่ายิงตายแล้วไปเกิดอีกครั้งเป็นนางเกิดแม่ค้าปลาสดผู้มีฝีปากจัดจ้าน ส่วนนางดี ผู้สิ้นชีวิตในหลุมเดียวกันกับท้าวทรงวาดนั้นก็ไปเกิดเป็นปานเทวีบุตรสาวคนโตแห่งสกุลสมุทรเทวา ก่อนจะตายแล้วไปเกิดใหม่อีกครั้งเป็นสัตตบงกชนั่นเอง ชายหญิงทั้งหก และจุดพรเป็นคนที่เจ็ดที่อยู่ในหลุมดอกเสานั้นจึงกลายเป็น “เจ้ากรรมนายเวร” ของชาติบดินทร์ด้วยประการฉะนี้ แต่มีเพียงดวงวิญญาณเดียวที่มีเคยได้ไปผูกไปเกิดที่ไหน นั่นคือวิญญาณของเด็กหญิงลูกครึ่ง ซึ่งเป็นลูกของนายอินกับท้าวทรงวาด ด้วยเหตุที่เด็กนั้นยังมีเคยเกิดเป็นคนเต็มร่างกายก่อนก็ต้องตายพร้อมกับมารดาเสียก่อนตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์ และจะยังไม่สามารถไปผูกไปเกิดได้อีกด้วย หากชาติบดินทร์และจุดพรมิได้ร่วมชีวิตกันอีกเพราะชะตาของเด็กน้อยถูกลิขิตมาให้เกิดเป็นลูกของคนทั้งสองเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ วิญญาณของเด็กหญิงจึงได้พากเพียรตามหาอิน จัน มัน กง อยู่ ดี และท้าวทรงวาดมาทุกชาติ ๆ เพื่อให้ชาติบดินทร์ได้ชดใช้หนี้กรรมเก่าให้กับคนเหล่านี้เสียให้เสร็จสิ้น เขาจึงจะได้ครองรักกับจุดพรอีกและนั่นจึงจะทำให้เด็กน้อยมีโอกาสดับมาเกิดในโลกมนุษย์อีกครั้ง^๕

๔.๑.๒.๒ วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมจากบทละครเรื่องเจ้ากรรมนายเวร

จากการศึกษาบทละครเรื่องนี้พบว่า ได้มีการกล่าวถึงเรื่อง การขอขมาหรือการขอภัย หรือขออโหสิกรรมต่อเจ้ากรรมนายเวร อิทธิพลความเชื่อเรื่องการอโหสิกรรมที่มีต่อวรรณกรรมไทยปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

^๕ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ นภัทร อาชะวะบูล. “ศึกษาหลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ : เฉพาะกรณีเรื่อง เจ้ากรรมนายเวร”, หน้า ๑๑๐-๑๔๗.

(๑) การขอขมาหรือการขออภัย หรือขออโหสิกรรมต่อเจ้ากรรมนายเวรเพื่อให้กรรมที่เคยล่วงเกินนั้นสิ้นสุดต่อกันซึ่งอยู่ด้วยกันหลายฉากหลายตอน เช่น การพยายามช่วยชีวิตของสหัสชาติซึ่งกำลังถูกเจ้ากรรมนายเวรซึ่งไม่สามารถมองเห็นเป็นตัวตนได้นั้น ได้พยายามที่จะเอาชีวิตของสหัสชาติให้ได้ถึงแม้ว่า ชาติบดินทร์จะขออโหสิกรรมเพื่อเป็นการขอชีวิตจากเจ้ากรรมนายเวร เพราะเจ้ากรรมนายเวรของสหัสชาติบางคนนั้น ไม่ยอมให้อโหสิกรรมเนื่องด้วยเธอผูกอาฆาตพยาบาทอย่างรุนแรงในชาติที่สหัสชาติเกิดเป็นจมน้ำแห่งค่ายบางระจัน หรือการพยายามช่วยชีวิตของสมภพซึ่งในอดีตชาติเคยเป็นข้าราชบริพารของพระพุทธเจ้าหลวงในรัชกาลที่ ๕ และในชาตินี้เองได้สร้างกรรมหนักด้วยทรมาณทำร้ายร่างกายของผู้อื่นถึงแก่ความตาย ในชาติปัจจุบันเกิดเป็นสมภพนักธุรกิจใหญ่และต้องตายเนื่องด้วยเจ้ากรรมนายเวรตามผูกอาฆาตพยาบาท

(๒) เจ้ากรรมนายเวร มีการกล่าวถึงหลายฉากหลายบทหลายตอน เช่น บางตอนในค่าน้ำกล่าวว่

“...หากเป็นกรรมดี มันย่อมย้อนตอบสนองกลับมาในทางที่ดี แต่หากเป็นกรรมชั่ว เขาผู้นั้นจำต้องชดใช้กับเจ้ากรรมนายเวรของตนอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง...และ “...เมื่อทุกคนที่กลับมาล้วนระลึกชาติได้ว่า ยังมีเจ้ากรรมนายเวรของตน ที่กำลังรอคอยพวกเขาด้วยความอาฆาตแค้นและต้องการชดใช้ด้วยชีวิต...”

หรือแม้ในบทสรุปซึ่งอยู่ข้างท้ายของบทประพันธ์ตอนหนึ่งว่า “...เด็กน้อยรู้ว่า “แม่กำลังตั้งจิตอธิษฐานว่า...นับแต่ชาตินี้ เธอจะละเว้นความชั่ว กระทำแต่ความดี และจะอุทิศส่วนกุศลให้กับเจ้ากรรมนายเวร ในอดีตชาติของเธอตลอดไป”^๕ และบทสรุปหลังหนังสือตอนหนึ่งว่า “...เพราะหญิงชายทั้งเจ็ด ได้เคยก่อกรรมทำเข็ญไว้กับผู้อื่นในอดีต จึงถูกเจ้ากรรมนายเวรตามมาทวงหนี้กรรมในชาตินี้เช่นกัน...”^๖ จากการผูกเวรอาฆาตพยาบาทแบบลักษณะข้ามภพข้ามชาตินี้มีลักษณะสอดคล้องกับเรื่องการผูกเวรของเจ้าชายเทวทัตครั้นเมื่ออดีตเป็นพ่อค้าขายของเก่าด้วยกันกับพระพุทธเจ้าซึ่งในอดีตก็เป็นเพื่อนรักกัน หรือการผูกเวรของนางกาลิย์กษิณีโดยการเป็นผูกเวรกันระหว่างภรรยา น้อยกับภรรยาหลวงซึ่งต่างก็เป็นเจ้ากรรมนายเวรซึ่งกัน แต่ในส่วนความแตกต่างกันก็จะมีความแตกต่างในส่วนของลักษณะเจ้ากรรมนายเวร เพราะเจ้ากรรมนายเวรในเรื่องเจ้ากรรมนายเวรนั้นมีลักษณะเป็นดวงวิญญาณที่มีอำนาจลึกลับและอิทธิพลที่คอยติดตามทวงหนี้ผู้ที่กระทำความชั่วอยู่อย่างไม่ลดละด้วยความอาฆาตแค้น และเป็นสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเนื้อ ส่วนเจ้ากรรมนายเวรหรือผู้ที่ผูกเวรต่อกันของพระพุทธเจ้าและเรื่องความเกิดขึ้นของนางยักษิณีนั้นเจ้ากรรมนาย

^๕ สุวาดี (นามแฝง), เจ้ากรรมนายเวร, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดับเบิ้ลยู, ๒๕๔๓), หน้า ๔๕๓.

^๖ เรื่องเดียวกัน, ปกหลัง.

เวรมีลักษณะเป็นมีตัวตนสัมผัสได้ด้วยกายสัมผัสและสามารถพูดคุยต่อรองกันได้แต่ทั้งสองกรณีนี้เป็นการอโหสิกรรมเพราะกรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมมีอยู่

(๓) ความเชื่อเรื่องการอโหสิกรรมที่มีต่อวรรณกรรมไทยนั้นจะพบว่า เหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้ประพันธ์เรื่องและเขียนบทละครนี้สนใจที่จะนำเสนอเป็นเพราะได้มองเห็นบริบทสังคมไทยปัจจุบันว่า มีความเชื่อเรื่องของกรรมและผลของกรรม การขออโหสิกรรม การเวียนว่ายตายเกิด โดยสังเกตได้จากคำพูดจากการสัมภาษณ์ของผู้ประพันธ์เรื่องนี้ที่ว่า

ถาม มีแรงจูงใจอะไร ที่ทำให้คิดและเขียนเรื่องเจ้ากรรมนายเวรนี้ขึ้นมา

ตอบ ตอนแรกปรึกษากับคุณจัด (นายสุพล วิเชียรฉาย)ว่าจะทำละครเรื่องแรกให้แก่บริษัทเป็นละครที่อยากให้เห็นคนดูมาก ๆ ...คุณจัดก็ตั้งโจทย์ขึ้นมาว่า มีเรื่องอะไรบ้างที่อยู่ในใจคนไทย หากทำแล้วมันจะโดนใจเขามากที่สุดก็สรุปได้ว่า ควรจะทำเรื่องผี เรื่องระลึกชาติ การกลับชาติมาเกิด หรือเรื่องบาปบุญ คุณโทษอย่างนี้ เพราะดูจากคนไทยทุกคนไม่ว่าจะอายุเท่าไร เมื่อเกิดมาอย่างน้อยก็ต้องได้ยินพ่อแม่พี่น้อง สั่งสอนไว้ว่า “อย่าไปขโมยของเขานะ บาปกรรม เดียวชาติหน้าจะต้องไปใช้เขา” คือคนไทยมักจะถูกกรอกหูแบบนี้ในเรื่องของบาปบุญ เราก็เลยคิดว่าเรื่องนี้ดีที่สุดที่สุด จึงตัดสินใจทำโดยผูกโครงเรื่องขึ้นมาเป็นแนวนี้^{๑๑}

จากแนวความคิดดังกล่าวข้างต้นมีความน่าจะเป็นไปได้ว่า อโหสิกรรมซึ่งมีการสอดแทรกในเรื่องเจ้ากรรมนายเวรนั้นมีอิทธิพลต่อผู้ประพันธ์วรรณกรรมเพราะมองไปถึงบริบททางสังคมไทยปัจจุบันว่า ลักษณะสังคมไทยปัจจุบันควรนำเสนอบทละครแบบใดที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมมากที่สุดแต่ก็ได้ผลเกินคาดดังคำกล่าวที่ว่า “ไม่ได้คาดว่ามันจะดังเปรี้ยงปร้างขนาดนี้ คือ เกินคาด เพราะเราหวังเพียงว่า น่าจะ Rating ดีพอใช้ได้”^{๑๒} ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมของเจ้ากรรมนายเวรในสังคมไทยมีผลต่อการผลิตหรือสร้างวรรณกรรมเป็นอย่างมาก

๔.๒ ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมที่มีต่อการเรียนรู้และความเข้าใจทางพระพุทธศาสนา

สำหรับความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมที่มีต่อการเรียนรู้และความเข้าใจทางพระพุทธศาสนา ในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเฉพาะในสังคมไทยปัจจุบันเท่านั้นว่า ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมมีต่อการเรียนรู้และความเข้าใจทางพระพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง โดยการตั้งข้อสังเกตจากคำกล่าวของบุคคล

^{๑๑} คุรายละเอียดเพิ่มเติมที่ นัฏกร อาชะวะบูล. “ศึกษาหลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ : เฉพาะกรณีเรื่อง เจ้ากรรมนายเวร”, หน้า ๕๖-๕๗.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

ที่ได้ประพาดคล้วงเกินต่อกันแล้วมักจะพูดว่า “ขอให้ขอโหสิกรรมเสียเถอะ อย่าได้ถือโทษโกรธกันเลย หรือเมื่อทำผิดพลาดต่อมารดาบิดา ต่อครูบาอาจารย์ ขอให้ท่านยกโทษให้โดยที่สังคมส่วนใหญ่เชื่อว่าบุคคลที่ถูกล้วงเกิน ยกโทษให้ไม่ถือโทษเป็นการให้อโหสิกรรมต่อกัน”^{๑๓} หรือการทำบุญกุศลให้มาก ๆ อุทิศให้กับเจ้ากรรมนายเวรแล้วเจ้ากรรมนายเวรนั้น ๆ ก็จะทำให้โหสิกรรมเป็นต้น ซึ่งมีประเด็นที่จะกล่าวถึงด้วยกัน ๒ ประเด็น คือ (๑) ความเชื่อเรื่องการขอขมากรรม เจ้ากรรมนายเวร และขอโหสิกรรม (๒) กรณีตัวอย่างความเชื่อเรื่องการขอโหสิกรรมในสังคมไทย โดยรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ ความเชื่อเรื่องการขอขมากรรม เจ้ากรรมนายเวร และขอโหสิกรรมในสังคมไทย

ความเชื่อเรื่องการขอขมา เจ้ากรรมนายเวรและขอโหสิกรรม ดังกล่าวมานี้ในสังคมไทยปัจจุบันมักจะได้ยินกันเสมอ ๆ จนกระทั่งปัจจุบันนี้กลายเป็นเรื่องปกติวิสัยของบุคคลทั่วไปเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ได้กระทำผิดพลาดล่วงเกินโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ เจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม หรือแม้กระทั่งได้มีการขอขมา ขอโหสิกรรมต่อสิ่งที่มองไม่เห็นด้วยความเชื่อมีมาในสังคมอันยาวนานด้วยความเชื่อเรื่องการขอโหสิกรรมต่อเจ้ากรรมนายเวรว่า เป็นสิ่งที่ช่วยบรรเทาหรือลดความเจ็บป่วยอันเกิดจากโรคร้ายไข้เจ็บด้วยความเชื่อว่า มีสิ่งที่เรียกว่า เจ้ากรรมนายเวร ตามเบียดเบียนด้วยความผูกใจเจ็บในอดีตชาติ ดังนี้เป็นต้น ดังนั้นในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจึงขอกกล่าวถึง เรื่องของการขอขมากรรม เจ้ากรรมนายเวรและขอโหสิกรรม ในบริบทสังคมไทยปัจจุบันโดยรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

๔.๒.๑.๑ การขอขมากรรม หรือการขอขมาลาโทษ เป็นภาษาชาวบ้านที่สังคมไทยมักนำมากล่าวกันเสมอ ๆ สำหรับคำว่า “ขมา” นี้เป็นคำคุณศัพท์ที่มีความหมายตามรูปศัพท์ภาษาบาลีว่า อดทน อดกลั้น อดภัยให้ หรือคำว่า “ขมาปน” ซึ่งคำนี้เมื่อจัดเป็นลิงค์ก็จะเรียกว่า นปุงสกลิงค์ แปลว่า การบอกให้ยกโทษให้ การให้ขอขมา^{๑๔} ดังนั้น เมื่อกกล่าวโดยสรุปก็คือ การขอให้ยกโทษที่ได้ล่วงเกินต่อกันทั้งกายกรรม วาจากรรมและมโนกรรม ซึ่งสังคมไทยนั้นถือได้ว่า “การขอขมา” เป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาตนเอง เพื่อความเจริญรุ่งเรืองในอาชีพการงานปัจจุบันชาติ การพัฒนาจิตใจเพิ่มพูนความดีเพื่อเป็นเสบียงยังโลกหน้า และเป็นกิจของผู้ที่ต้องการนิพพาน เพื่อให้หลุดพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวง โดยตั้งข้อสังเกตได้จาก การขอขมาโทษต่อพระรัตนตรัยก่อน

^{๑๓} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จูตพณฺโณ), กฏแห่งกรรม, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๔.

^{๑๔} พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ), พจนานุกรมบาลี - ไทย ฉบับนักศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : ๒๕๓๐), หน้า ๓๓๐.

นั่งเจริญพระกรรมฐานซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาในสังคมเป็นเวลานานแล้ว และการขอขมาบิดามารดาและญาติก่อนการบรรพชา เป็นต้น

อนึ่งโดยปกติบุคคลทั่วไปไม่สามารถที่จะติดตามดูกรรมและผลของกรรมที่เกิดขึ้นได้ เพราะไม่ทราบได้ว่าในอดีตกรรมที่กระทำไปนั้นได้เคยเบียดเบียนและทำความเดือดร้อนให้กับบุคคลและสัตว์ใด ๆ ไว้หรือไม่ อย่างไร ทั้งนี้เพราะวิญญูสงสารหรือการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ กำหนดนับไม่ได้ว่านานเพียงใดและจะสิ้นสุดตรงไหน เนื่องด้วยความเป็นปุถุชนของมนุษย์นั้น ไม่มีใครเลยในระหว่างการเวียนว่ายตายเกิดนั้นได้พลาดพลั้งล่วงเกินผู้ใดผู้หนึ่ง ดังนั้น การขอขมาก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งในการปลดปล่อยทุกข์ทางใจเป็นการแสดงถึงความตั้งใจจริงในการยอมรับความผิดพลาด และผู้ที่มองเห็นความผิดพลาดและสำนึกต่อผลของกรรมย่อมเป็นการยากที่จะหันกลับไปกระทำกรรมซ้ำอีกครั้ง นอกจากนี้ ผู้รับการขอขมาหากมองเห็นความตั้งใจของผู้ขอขมา ก็ย่อมมีจิตใจน้อมไปในการตัดรอนกรรมที่เรียกว่า อุปมาตกรรม หรือความพยายามที่เรามีต่อกัน จัดได้ว่า เป็นการบำเพ็ญคุณธรรมให้เกิดขึ้นภายในจิตใจอีกต่างหาก ได้แก่ ความอ่อนน้อม หิริโอตตัมปะ และการให้อภัย อีกด้วย

อีกอย่างหนึ่ง การขอขมานั้นถือได้ว่า เป็นกิจที่สำคัญของผู้ที่มีบุญบารมีที่จะหลุดพ้นจากสังสารวัฏเพราะแม้สมเด็จพระผู้มีพระภาคซึ่งเป็นศาสดาของมนุษย์และเทวดาทั้งหลายทรงเป็นจอมไตรโลกมียศยิ่งใหญ่กว่าผู้ในโลกสามตลอดทั้งพระอรหันต์ทั้งหลาย พระองค์ก็ยังเอื้อนพระโอรสผู้ขอขมา ดังกรณีตัวอย่างของพระนางพิมพายโสธราซึ่งเป็นพระชายาของเจ้าชายสิทธัตถะคู่รักคู่บารมีของพระโพธิสัตว์ ได้ร่วมสุขร่วมทุกข์ยาวนานกว่าสัตว์อื่นใด แต่เมื่อครั้งพระนางเป็นภิกษุณีกราบทูลลานิพพานต่อพระพุทธองค์ พระนางก็ได้เอื้อนพระโอรสผู้กล่าวขอขมาว่า “ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า เมื่อหม่อมฉันต้องเที่ยวในวิญญูสงสาร หากมีความพลั้งพลาดใดในพระองค์ ขอพระองค์ทรงโปรดประทานโทษแก่หม่อมฉันด้วยเถิด” พระพุทธองค์จึงได้ตรัสอดโทษต่อพระนางและตรัสให้พระนางอดโทษานุโทษต่อพระองค์ด้วยว่า

“...โทษอันใดที่เจ้าเคยมีต่อเราตถาคตแต่ปางก่อน วันนี้เป็นวันที่เราตถาคตอดโทษให้แก่เจ้าจนหมดสิ้น อนึ่งโทษานุโทษอันใด ที่เราตถาคตได้เคยประมาทล่วงเกินเจ้า ด้วยความพลัดพลั้งทั้งลับหลังแต่ต่อหน้าตลอดเวลาที่ยังต้องท่องเที่ยวเวียนว่ายตายเกิดในวิญญูสงสารขอเจ้าจงอดโทษานุโทษนั้นให้แก่เราตถาคตเสียให้สิ้น แล้วจงดับขันธเข้าสู่ปรินิพพานอันเป็นเอกัณตบรมสุขไปก่อนเถิดนะ เจ้าพิมพา”

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า การขอขมาโทษของพระนางพิมพายโสธรานั้นเป็นการกล่าวที่เกิดจากจิต “สำนึกในความผิดพลาดในบาปที่กระทำไป”^{๕๕} ทั้งต่อหน้าและลับหลังทั้งปัจจุบันภพและในภพชาติในอดีตที่ล่วงมาตลอดวัฏสงสารที่พระนางกับพระโพธิสัตว์ได้ร่วมใช้ชีวิตด้วยกันมาก ซึ่งผลจากการขอขมากรรมต่อกันนั้นเป็นเหตุให้พระองค์ตรัสด้วยประโยคที่ว่า “...โทษอันใดที่เจ้าเคยมีต่อเราตถาคตแต่ปางก่อน วันนี้เป็นวันที่เราตถาคตอดโทษให้แก่เจ้าจนหมดสิ้น...เป็นต้น” ซึ่งประโยคดังกล่าวมานี้จัดได้ว่าเป็นการยกโทษให้หรือเลิกแล้วต่อกันไม่อาฆาตพยาบาทต่อกัน ดังนั้นผู้วิจัยมองว่า ด้วยอิทธิพลและคติคำสอนทางพระพุทธศาสนานี้เองเป็นเหตุทำให้มีอิทธิพลความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมที่มีต่อสังคมไทยในการเรียนรู้และเข้าใจในพระพุทธศาสนาและมีผลเชื่อมโยงถึงพิธีอีกพิธีหนึ่งที่มีต่อธรรมชาติ ก็คือ พิธีขอขมาต่อธรรมชาติ เช่น การขอขมาต่อแม่น้ำ หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ขอขมาต่อแม่คงคา การขอขมาต่อพืชพันธุ์ เช่น ต้นข้าว หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การขอขมาต่อพระแม่โพสพ จะสังเกตได้ว่าการขอขมาต่อธรรมชาตินี้จัดได้ว่ามีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และเข้าใจทางพระพุทธศาสนาเหมือนกันเพราะถึงแม้ว่าธรรมชาติจะเป็นสิ่งที่ไม่มีความวิญญานตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ไม่สามารถรับรู้สิ่งใด ๆ หรือรวมถึงพิธีการขอขมาสัตว์ใช้แรงงาน เช่น โค กระบือ เป็นต้น ซึ่งเมื่อพินิจพิจารณาแล้วทำให้เรามองว่า การเรียนรู้และเข้าใจเรื่องอโหสิกรรมนั้นเป็นกุศโลบายของคนโบราณที่พยายามสั่งสอนให้ลูกหลานมีจิตใจอ่อนโยน รู้จักคุณค่าและระมัดระวังในการบริโภคและใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว เพื่อทำให้เกิดการน้อมจิตใจในการขออโหสิกรรมนั่นเอง

๔.๒.๑.๒ เจ้ากรรมนายเวร คำว่า เจ้ากรรมนายเวร ในสังคมไทยปัจจุบันต่างมีความเข้าใจกันหลากหลาย บ้างก็กล่าวว่ามีตัวตนจริง ๆ บ้างก็กล่าวว่าเป็นวิญญาณที่ตามจองเวร เป็นต้น แต่สำหรับความหมายของคำว่า เจ้ากรรมนายเวร ในทัศนะของหลวงพ่อดำสิงห์คำ ซึ่งท่านจัดได้ว่าเป็นพระปฏิบัติดีปฏิบัติชอบท่านหนึ่งในบวรพระพุทธศาสนา โดยท่านได้กล่าวไว้ว่าหลายนัยด้วยกัน ดังนี้

เจ้ากรรมนายเวรนี้ตัวตนมันไม่มีหรอก มันเป็นเรื่องของกรรมที่เป็นอกุศลกรรมที่เราทำไว้ ตัวจริงที่เราเคยทำเขาไม่มาอยู่กับเราหรอก อย่างเราฆ่าปลา ปลาเขาก็ไม่มาอยู่กับเรา แต่ปรากฏของกรรมมันเล่นงานเรา ถ้าปลานิ่งจองเวรคอยลงโทษเราเขาก็ไม่ต้องไปเกิดละ คำว่า เจ้ากรรมนายเวรนี้แหละ ถ้าพูดตามส่วนตัวจะว่าไม่มีก็ไม่ได้ ถ้าหากเราฝึกชั้น

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระมหาวิรัช วิรัชโย, หัวหน้าสำนักงานบุคคลกลาง วัดพระธรรมกาย, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๔.

สุขขวิปัสสโก^{๖๖} เราจะบอกว่าไม่มีตัวเพราะไม่เคยเห็น แต่ว่าตั้งแต่เดวิดโซ^{๖๗}ขึ้นไปเขาเห็น ต้องพูดตามขั้นนะ ถ้าเราว่ากันตามหนังสือก็คิดว่าจะไม่มี^{๖๘}

จากคำกล่าวของหลวงพ่อดังกล่าวข้างต้น ความหมายของเจ้ากรรมนายเวร มีความหมายอยู่ด้วยกัน ๒ ลักษณะ ก็คือ (๑) เป็นคุณลักษณะนามธรรมอันเกิดจากอกุศลกรรมที่ตนเองกระทำไปแล้วและมาปรากฏให้เห็นต่อเจ้าของผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นความเข้าใจตามตัวหนังสือ กล่าวคือ เป็นกรรมนิมิตที่มาปรากฏในเห็นเอง (๒) เป็นความเชื่อส่วนตัวหรือความเข้าใจส่วนตัวท่านกล่าวว่ามีเจ้ากรรมนายเวรจริงโดยเฉพาะผู้ที่เจริญสมถและวิปัสสนากรรมฐานจนกระทั่งได้เดวิดโซขึ้นไปเป็นผู้ที่สามารถสัมผัสและเห็นได้ว่ามีเจ้ากรรมนายเวรจริง ๆ โดยท่านยังให้ความหมายของนายเวรด้วยการยกตัวอย่างอีกว่า

เรื่องมีอยู่ว่าพระถูกหอกตาย เรื่องนี้มีอยู่ในพระสูตร คือว่ามันมีอยู่ว่า พระท่านกำลังเขี่ยจิวรเขี่ย ๆ ไป ไอ้ตัวเรือคมันอยู่ในตะเข็บจิวร ท่านไม่เห็น เข็มก็ไปทิ่มเรือคตาย อย่างนี้ถือว่าเป็นบาปลงนรกไม่ได้เพราะเจตนาไม่มีไม่รู้ว่ายู่ ไช้ไหม แต่ก็เป็นบังเอิญเมื่อต่างคนต่างตาย เจ้าเรือคก็ตายไปก่อน พระก็อยู่นานไม่ได้หอก ไปเกิดชาติหลังเป็นคนด้วยกันทั้งคู่ เจ้าเรือคไปเกิดเป็นนายพรานป่าฆ่าเนื้อ พระก็ไปเกิดเป็นคน แต่ว่าบวชพระ ต่อมาวันหนึ่ง พระเดินสวนทางมาเจอนายพราน เห็นพรานถือหอกเกะกะๆ ท่านก็นึกหวาดเสียว ดีไม่ดีแกบ้า ๆ บวม ๆ จิ้มตาย ไช้ไหม ก็เลยหลบเข้าพุ่มไม้ พรานแกฆ่าสัตว์ก็จริงแต่จิตใจดี ถือว่าพระเป็นพระ แกเดินมาเข้าไปนิก เอ๊ะ... พระนี้น่าจะสวนกับเราตอนนี้ เวลานี้ท่านไปไหน หรือบางทีท่านเห็นเราถือหอกเดินมาท่านจะกลัวเรามั้ย ไอ้หอกจัญไร ฟุ้งไว้ตรงนี้ก่อน เลยพุ่งหอกเข้าไปในพุ่มไม้ แล้วเดินไปมือเปล่าไป ไอ้หอกกระยำคันจิ้มมาที่อกพระ

^{๖๖} ผู้เจริญวิปัสสนาแล้วสำเร็จเป็นพระอรหันต์มิได้มีคุณวิเศษอย่างอื่นเลย เช่น ไม่ได้ฌาน สมาบัติ ไม่ได้อภิญา เป็นต้น อ้างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๔๓.

^{๖๗} หมายถึง พระอรหันต์ผู้ได้วิชา ๓ ได้แก่ (๑) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ญาณเป็นเหตุระลึกขันธ์ที่อาศัยอยู่ในก่อนได้ ระลึกชาติได้ (๒) จุตูปปาตญาณ ได้แก่ ญาณกำหนดรู้จุดและอุบัติแห่งสัตว์ทั้งหลาย อันเป็นไปตามกรรม เห็นการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ทั้งหลาย เรียกอีกอย่างว่า ทิพจักขุญาณ (๓) อาสวักขยญาณ ญาณหยั่งรู้ในธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ ความตรัสรู้ อ้างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๓-๑๐๔.

^{๖๘} เจ้ากรรมนายเวร โดยหลวงพ่อกฤษณิ์สิงห์, อ้างใน <http://www.Siamsouth.com>, (๒๐/๕/๒๕๕๔).

พอดี นี่ไอ้นี้จะถือว่าเป็นกรรมไม่ได้ ต้องถือว่าเป็นเวร ถ้ากรรมก็ตั้งลงอบายภูมิ นี่เป็นเวรมาสนองกัน^{๑๕}

จากคำกล่าวข้างต้นทำให้ทราบว่า นายเวรในที่นี้หมายถึง การกระทำความกรรมล่วงเกินต่อกันโดยไม่ได้เจตนาทั้งสองฝ่ายและนายเวรนี้เอง “จะเป็นเหตุนำไปปฏิบัติต่อเจ้ากรรม”^{๑๖} แต่สำหรับในสังคมไทยปัจจุบัน มีความเข้าใจ เรื่องเจ้ากรรมนายเวรดังนี้

คำว่า “เจ้ากรรม” หมายถึง “กรรมที่เราทำไว้ ย่อมเป็นประจุนนายหรือเป็นเจ้าของเรา เพราะมันจะเป็นเงาติดตามตัวเราไป ให้เราต้องชดใช้ผลแห่งการกระทำนั้น ๆ”^{๑๗}

คำว่า “นายเวร” หมายถึง “การผูกเวร ผูกอาฆาตพยาบาทไม่ยอมให้อภัยกัน”^{๑๘}

อีกอย่างหนึ่ง ยังมีความหมายของเจ้ากรรมนายเวรโดยทั่วไป ก็คือ เกิดจากการกระทำกรรมไม่ดีที่เป็นอกุศลกรรมที่ทำกันโดยมีคู่กรณี มีอยู่ด้วยกัน ๓ ทางด้วยกัน คือ

การกระทำทางกายและการกระทำทางวาจาใจ ไม่ว่าจะการกระทำนั้นจะเป็นการกระทำที่มีเจตนาหรือไม่ก็ตาม ถ้าหากการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น สัตว์อื่นให้เดือดร้อนทุกข์ยากลำบาก ไม่ว่าจะป็นกายหรือทางใจก็ตาม นั้นแหละผลกรรมไม่ดีกรรมชั่ว อกุศลกรรมและเจ้ากรรมนายเวรได้เริ่มเกิดขึ้นแล้ว จะต้องผลัดกันให้ผลต่อกันและกันข้ามภพข้ามชาติต่อไปไม่มีวันจบสิ้น ถ้าหากไม่มีการอธิษฐานกรรมต่อกันหรือตัดกรรม แก่กรรม เจ้ากรรมนายเวรจะส่งผลให้เราเจ็บป่วยตั้งแต่เล็ก ๆ น้อย ๆ ไปจนถึงขั้นเสียชีวิตเลยทีเดียว จะหนักหรือเบาก็อยู่ที่แรงอาฆาต แรงพยาบาท ขนาดของสัตว์ว่าสัตว์ตัวเล็กหรือตัวใหญ่ ตัวใหญ่จะมีแรงอาฆาตมาก ก็จะเจ็บป่วยเป็นโรคที่รักษาให้หายได้ยากอยู่อย่างทรมาณ สุดท้ายก็ต้องเสียชีวิตไป สัตว์เล็กก็จะเบาลง เช่น มด ยุง แมลง แมลงสาบ ฯลฯ แต่สะสมกันมาก ๆ เข้าก็กลายเป็นกรรมหนักได้เช่นกันสังเกตดูเวลาทำสมาธิใกล้ขณะที่จิตจะเข้าภวังค์(นิ่ง) จะคันตามเนื้อตามตัวยุบๆยับๆ พอออกสมาธิก็ไม่เห็นมีอะไร เจ้ากรรมนายเวรที่เกิดจากการกระทำของเราโดยตรงแล้ว ยังมีทางอ้อมอีก

^{๑๕} เจ้ากรรมนายเวร โดยหลวงพ่อกฤษณาลิขิต, อ้างใน <http://www.Siamsouth.com>, (๒๐/๕/๒๕๕๔)

^{๑๖} ความหมายของการให้อภัยโทษกรรม, อ้างใน <http://www.paisalvision.com>, (๕ มกราคม ๒๕๕๔).

^{๑๗} นัฏกร อาชะวะบูล. “ศึกษาหลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ : เฉพาะกรณีเรื่อง เจ้ากรรมนายเวร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หน้า ๕๖.

^{๑๘} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ นัฏกร อาชะวะบูล. “ศึกษาหลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ : เฉพาะกรณีเรื่อง เจ้ากรรมนายเวร”, หน้า ๕๖.

เช่น อาหารที่เรารับประทานเข้าไปในแต่ละวัน ในแต่ละมื้อที่มีส่วนประกอบของเนื้อสัตว์ เป็นมาอย่างไร

จากความหมายของคำว่าเจ้ากรรมนายเวรโดยทั่วไป ในทัศนะผู้วิจัยมองว่า เจ้ากรรมนายเวรสามารถจำแนกออกเป็น ๔ ประเภทด้วยกัน (๑) เจ้ากรรมนายเวรที่เป็นเทพ (๒) เจ้ากรรมนายเวรที่เป็นภูมิเป็นผี (๓) เจ้ากรรมนายเวรที่เป็นสัตว์ (๔) เจ้ากรรมนายเวรที่เกิดมาเป็นมนุษย์ ซึ่งรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

๑) เจ้ากรรมนายเวรที่เป็นเทพ สำหรับเจ้ากรรมนายเวรที่เป็นเทพ ก็คือ พระภูมิเจ้าที่ เทวดา พ่อเกิด-แม่เกิดของเรา ท่านโปรดมากถ้าเรานั่งสมาธิหรือวิปัสสนากรรมฐานแล้วอุทิศส่วนกุศลให้เขา เพราะหากเราหมั่นทำให้เขาบ่อยหรือเป็นประจำพวกเขาจะได้อานิสงส์มาก นอกจากอุทิศกรรมให้เขาแล้ว เขาจะมาเป็นผู้ปกป้องรักษาคุ้มครองนำเราไปในทางที่ดี ที่ชอบ อีกต่างหาก

๒) เจ้ากรรมนายเวรที่เป็นภูตเป็นผี สำหรับเจ้ากรรมนายเวรที่เป็นภูตเป็นผี ก็คือ วิญญาณที่เป็นสัมภเวสี ที่ต้องเสียชีวิตไปก่อนสิ้นอายุขัยจริง หรือวิญญาณของผู้ที่ตายไปแล้วแต่ต้องเสวยวิบากกรรมในภพภูมิที่อยู่ใกล้กับมนุษย์ เช่น เปรย เป็นต้น

๓) เจ้ากรรมนายเวรที่เป็นสัตว์ สำหรับเจ้ากรรมนายเวรที่เป็นสัตว์ ก็คือ เจ้ากรรมนายเวรที่ต้องปฏิสนธิจิตเป็นสัตว์เดรัจฉานในภพชาตินั้น ๆ แต่จิตยังมีความอาฆาตพยาบาทจองเวรต่อกัน

๔) เจ้ากรรมนายเวรที่เกิดมาเป็นมนุษย์ อาจอยู่ในชาติภพปัจจุบันเดียวกับเรานี้ก็มี หรืออาจเป็นเพื่อน เป็นคู่คิด ผู้ร่วมงานของเรา เป็นญาติพี่น้องของเราก็ได้ แต่จิตที่เคยจองเวรกับเรายังคงจองเวรต่อเรา ก็เพราะกรรมทำให้เป็นไป ซึ่งจะรูปแบบต่าง ๆ กัน จนกว่าเราหรือจะขอโอสถกรรมต่อกัน หรืออีกอย่างหนึ่งก็คือ ตัวเราเองหรือเขาเองอาจถือศีลบำเพ็ญบุญกุศลมาแล้วแต่เมตตาว่าจะขอโอสถกรรม ขอถอนความอาฆาตจองเวรกับสรรพคนสรรพสัตว์ทั้งหลาย ขอให้หมดเวรหมดกรรมต่อกัน ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นทั้งเราและเขาก็จะหมดเวรต่อกันและกัน

๔.๒.๑.๓ ขอโอสถกรรม ตามความหมายในสังคัมไทยปัจจุบัน ก็คือ การให้อภัยไม่ถือโทษที่บุคคลได้ล่วงเกินตนเองทั้งทางกาย วาจา และจิตใจแต่ประการใดเลย เป็นกรรมที่เลิกแล้วต่อกัน ไม่เอาโทษกัน การเลิกจองเวร ด้วยการไม่ประพฤติดล่วงเกินผู้อื่นก็ควรขอให้ผู้นั้นยกโทษให้ และในทำนองเดียวกันหากมีผู้มาขอโอสถกรรมจากเรา ก็ควรยกโทษให้ ไม่อาฆาต พยาบาท จองเวรกัน เมื่อปฏิบัติได้เช่นนี้ก็จะก่อให้เกิดความรักใคร่กันและอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่ว่า “อโอสถกรรมคือการยกโทษให้

ความจริงแล้วกรรมที่ทำแล้วไม่ให้เกิดต่อไปคงพูดไม่ได้เลย กรรมที่เขาทำผลที่ได้ต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย^{๒๓} และท่านยังได้กล่าวเสริมต่ออีกว่า

ความเข้าใจเรื่องอโหสิกรรมที่เข้าใจในสังคมไทยกับอโหสิกรรมที่เป็นคำสอนในพุทธศาสนามีลักษณะต่างกันเพราะตามความเข้าใจของสังคมเมื่ออโหสิกรรมก็เป็นอันเลิกแล้วต่อกันไปไม่มีผลอีก แต่ในคำสอนของศาสนาพุทธใครทำกรรมใดไว้ไม่ว่าดีหรือชั่วมีการอโหสิกรรมต่อกันแล้วก็ยังต้องรับผลของกรรมอยู่^{๒๔}

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้อย่างเด่นชัดว่า ความเข้าใจในบริบทสังคมไทยปัจจุบันเข้าใจว่า การให้อโหสิกรรมก็คือการเลิกแล้วต่อกันไม่มีผลอีกต่อไปแต่ในความเป็นจริงกฎแห่งกรรมก็ยังมีกระบวนการในการส่งผลต่อไปเพราะกรรมได้กระทำการล่วงเกินต่อกันไปแล้วเพียงแต่เป็นการหยุดการสร้างกรรมไม่ดีต่อกันอีกต่อไป ดังเช่น การขอขมาหรือขออโหสิกรรมในกรณีที่อยู่รายขออโหสิกรรมต่อญาติผู้ถูกกระทำหรือขอขมาศพผู้ที่ตนฆ่า ซึ่งเป็นพฤติกรรมหนึ่งที่ยังมองเห็นได้ชัดทีเดียวในสังคมเท่าที่ปรากฏตามสื่อ ๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นการขออโหสิกรรมที่ได้กระทำการฆ่า บางบริบทกล่าวว่า เป็นเพียงการยอมรับสารภาพผิดเท่านั้น ซึ่งในกรณีนี้นักวิชาการทางพระพุทธศาสนากล่าวว่า มีอยู่ด้วยกัน ๒ นัย ก็คือ(๑) ถ้าหากผู้กระทำกับผู้ถูกระทำยังไม่ตาย ยกโทษให้ ความบาดหมางส่วนตัวก็หมดไป แต่เขาก็ต้องรับผลของกรรมตามการกระทำของเขาอยู่ดี (๒) ถ้าผู้ถูกระทำตายแล้ว ถ้าเขาได้รับรู้ได้ ความบาดหมางก็จะหมดไปแต่ผู้กระทำต้องรับกรรมอยู่ดี^{๒๕} ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเจตนาของการกระทำกรรมนั้น ๆ ด้วย ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า

เมื่อบุคคลให้อโหสิกรรมผู้ที่ได้รับอโหสิกรรมจะพ้นจากกรรมนั้นหรือไม่ ในที่นี้หมายถึงเอาอโหสิกรรม กรรมที่ไม่มีผล เมื่อให้อโหสิกรรมต่อกันและกัน คือไม่เอาโทษเอาผิดต่อกันให้อภัยแก่กันและกัน เลิกแล้วต่อกันและไม่โกรธกันด้วยก็ไม่ต้องรับผลของกรรม แต่ถ้ากรรมที่ทำให้คนถึงตาย หรือบาดเจ็บสาหัสหรือพิการ ก็ต้องดูที่เจตนาว่าตั้งใจทำหรือไม่ตั้งใจทำ ถึงแม้ให้อโหสิกรรมต่อกันแล้ว ถ้ามีเจตนาทำต้องรับผลตามกรรมถ้าไม่มีเจตนาที่อาจไม่ต้องผลของกรรม^{๒๖}

^{๒๓} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.รท.บรรจบ บรรณรุจิ, นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา อาจารย์ประจำคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

^{๒๔} อ่างแล้ว.

^{๒๕} อ่างแล้ว.

^{๒๖} สัมภาษณ์ อาจารย์ปราโมช น้อยวัฒน์, วิทยาลัยสงฆ์และอาจารย์สอนพระอภิธรรม วัดบูรณะศิริ, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

จากข้อความข้างต้นนี้เมื่อมองในลักษณะการเจริญมรรคมืองค์ ๘ ก็พบว่า สามารถสังเคราะห์เข้าได้กับหลักธรรมเรื่องมรรคข้อแรกที่ว่าด้วยสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ เพราะ “การใ้ห้อยันเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้จิตคลายจากความเห็นผิดเป็นเห็นถูกต้อง”^{๒๓} ทำให้มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมมากยิ่งขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

เรื่องอโหสิกรรมเป็นหนึ่งในความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมและเป็นเรื่องที่แพร่หลายอยู่ในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวไทยมาช้านาน นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของคนไทยซึ่งถือเป็นหัวข้อธรรมที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง มีส่วนสำคัญต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งและวิกฤติในสังคมมาตลอดประวัติศาสตร์ของชาติไทย จากจุดนี้ทำให้การเมืองการปกครองของไทยมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกว่าชาวบ้านเขา คือ เรื่องการแข่งชิงอำนาจก็มีไม่ต่างจากประเทศอื่น ๆ แต่ระดับความรุนแรงถึงขั้นฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของล้างจ้องผลาญกัน ๗ ชั่วโมงแทบจะไม่มีเลยในวังวนการช่วงชิงอำนาจของไทย ซึ่งเหตุสำคัญก็คือ ความตระหนักในเรื่องกฎแห่งกรรม โดยเฉพาะการให้อโหสิกรรมแก่กันและกัน ดังนั้น อโหสิกรรม จึงเป็นหลักคิดที่สำคัญมาก สำหรับทุกคนที่เคยทำผิดพลาดมาในอดีตเป็นกำลังใจ เป็นช่องทางสว่างให้สามารถกลับตัวกลับใจเริ่มต้นใหม่กับการทำความดีได้ในทำนองเดียวกันกับเพื่อนต่างศาสนิกที่มีเรื่อง “ล้างบาป” หลักการขออโหสิกรรม ก็เป็นการล้างบาปอย่างหนึ่งในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่เป็นการล้างบาปที่มีตรรกะเหตุผลรองรับไม่เลื่อนลอย^{๒๔}

จากคำกล่าวข้างต้นนี้ชี้ให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า การขออโหสิกรรมนั้นมีอิทธิพลต่อสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะเรื่องการขออโหสิกรรมนั้นก็คือ การให้อภัยในกรรมที่กระทำต่อกันมีทั้งการขออโหสิกรรมและการให้อโหสิกรรมหรือการให้อภัยไม่ผูกเวรต่อกันจัดเป็นการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นจากความคิดเห็นที่ไม่ถูกต้องเป็นความคิดเห็นที่ถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิอันเป็นการเจริญตามรอยมรรคมืองค์ ๘ ประการ เพราะการขออโหสิกรรมนั้นจะต้องเริ่มต้นที่จิตอันบริสุทธิ์ไม่ผูกโกรธผูกเวร ดังคำกล่าวที่ว่า

การขออโหสิกรรมเป็นเรื่องของผู้กระทำผิดหรือผู้กระทำการล่วงเกินต่อผู้อื่น แล้วสำนึกในความผิดนั้นพร้อมทั้งมีความประสงค์ไม่ยากให้มีการผูกเวรจองกรรมกันต่อไป เป็นการระงับด้วยการไม่ผูกเวร จึงตั้งจิตอันบริสุทธิ์เข้าไปขออโหสิกรรมต่อผู้ที่ตนได้กระทำ

^{๒๓} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.รท.บรรจบ บรรณรุจิ, นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา อาจารย์ประจำคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระมหาวิรัช วีระโช, หัวหน้าสำนักงานบุคคลกลาง วัดพระธรรมกาย, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๔.

ความผิดหรือล่วงเกินเอาไว้ นั่นคือ ต้องเริ่มที่จิตหรือเจตนาก่อนว่าผู้ผิดชอบชั่วดี เห็นผิด เห็นชอบกระจ่าง แล้วมีความสำนึกผิด จากนั้นก็มีจิตที่จะละหรือยุติการจองเวรผูกกรรมต่อกัน จึงพร้อมทั้งสำนึกผิดด้วยการขอโหสิกรรม หรือบางทีก็เรียกว่า ขอขมาลาโทษ นี่เป็นด้านของผู้ทำผิดที่พึงกระทำตามหลักกรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา^{๒๘}

กล่าวโดยสรุป จากการเรียนรู้และทำความเข้าใจเรื่องอโหสิกรรมจะเห็นได้ว่า มีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมเพราะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับคำว่า ขอขมากรรมหรือขอขมาโทษและเจ้ากรรมนายเวร กล่าวคือ กรรมที่ได้กระทำไปนั้นทางกายกรรมก็ดี วาจกรรมก็ดี มโนกรรมก็ดี ไม่ว่าจะเป็กรรรมในภพชาติปัจจุบันหรือในอดีตกรรมสามารถที่จะขอขมาหรือขอโทษขอกภัยต่อเจ้ากรรมนายเวรของตนเองได้ และกรรมที่จะเป็นอโหสิกรรมได้นั้นเจ้ากรรมนายเวรซึ่งอาจจะเป็นมนุษย์ เป็นสัตว์หรือวิญญาณ เป็นต้นจะเป็นผู้ตัดสินเองว่า จะให้อภัยหรืออโหสิกรรมให้หรือไม่ ดังกรณีตัวอย่างการขอขมา ขอให้อโหสิกรรมต่อไปนี้

๔.๒.๒ กรณีตัวอย่างความเชื่อเรื่องการขอโหสิกรรมในสังคมไทย

สำหรับกรณีตัวอย่างการขอโหสิกรรมในสังคมไทยในปัจจุบันในที่นี้ ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างที่เป็นเหตุการณ์จริงตามที่มีการจดบันทึกจากการบอกเล่าโดยตรงของผู้ประสบการณ์จริง และจากผู้ที่สามารถติดต่อพูดคุยกับเจ้ากรรมนายเวรได้เพื่อให้อโหสิกรรม เช่น กรณีหมอลำจินต์ พบวิญญาณลูกในอดีตชาติ กรณีสามีภรรยา นักธุรกิจ กรณีจำต่วน ชมพูน้อย เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๒.๒.๑ กรณีหมอลำจินต์พบวิญญาณลูกในอดีตชาติ

ลำจินต์เป็นนายแพทย์ป่วยด้วยโรคไมเกรนตั้งแต่ออยู่ในวัยรุ่น ประมาณ ๑๗ ปี โดยเมื่อปวดแต่ละครั้งแทบจะขาดใจตาย และเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ขณะที่ได้รับราชการเป็นรองผู้อำนวยการโรงพยาบาลสงฆ์อาการไมเกรนกำเริบจึงเข้ารับรักษาที่โรงพยาบาลศิริราชที่ตึกวิบูลย์รักษ์ และเวลาประมาณ ๓ ทุ่มเศษได้เห็นเงาดำ ๆ คล้ายคนปรากฏขึ้นและเป็นภาพที่ชัดเจนมาก แม้ขณะนั้นงสมาธิหรือว่าลึ้มตาก็ยังเห็น โดยภาพที่เห็นนั้นเป็นเด็กผู้หญิงอ้วนมากแต่งตัวชุดของโรงพยาบาลมา ยืนอยู่ข้างเตียง จากการพูดคุยกันระหว่างหมอลำกับวิญญาณทราบว่า คุณตาชื่อพระยาอัคราทรงศิริ เคยป่วยและตายที่ห้องนี้ด้วยโรคอ้วน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๒ โดยวิญญาณเด็กได้บอกถึงวัตถุประสงค์ในการมาครั้งนี้ว่า เพื่อนของเธอซึ่งเสียชีวิตเมื่อปีที่แล้วบอกว่าเคยเป็นลูกของหมอเมื่อชาติก่อน อยากจะช่วยหมอและจะมาที่นี่แต่จะให้เธอมาแจ้งล่วงหน้าไว้ก่อน ครั้นช่วงเวลาดึกประมาณ ๕

^{๒๘} ทักขินไม่เข้าใจหลักกรรมเรื่องอโหสิกรรม, อ้างใน <http://www.paisalvision.com>,

ห่ม อาการปวดศีรษะก็ได้กำเริบอีกครั้งหนึ่งและขณะเดียวกันก็เห็นเด็กน้อยสองคนคือ เด็กอ้วนคน
 เก่ากับเด็กหน้าตาน่ารักน่าเอ็นดูอีกคนหนึ่งมายืนอยู่ที่เตียง เด็กน้อยน่ารักก็ได้กล่าวกับหมอว่า พ่อ
 ...หนูมาช่วยพ่อ..โดยบอกว่า ชาติก่อนเป็นลูกสาวของหมอ บ้านอยู่แถวท่าเตียนและได้ตกน้ำตาย
 เมื่อราวอายุสิบขวบที่ทำโรงไม้ใกล้บ้านและยังได้บอกอีกว่า ชาติก่อนหมอได้รับราชการในรัชกาล
 ที่ ๓ เป็นผู้คุมนักโทษและราชมัลซึ่งมีอำนาจในการคุมักโทษและได้สวนลงโทษ และที่หมอ
 ป่วยนั้นเป็นเพราะกรรมเก่าที่ได้ทำไว้แต่ชาติปางก่อน โดยครั้งหนึ่งมีชายรูปร่างลำสันสูงใหญ่ผิว
 คล้ำถูกร้องเรียนว่า แม่ชาวบ้านตายเป็นคนมีจิตใจโหดร้าย ทำทารุณกรรมต่าง ๆ แก่ราษฎร แต่
 ความจริงเขาไม่ได้ฆ่าใครแต่ถูกชาวบ้านรวมหัวกันใส่ร้าย พระอัยการจึงควบคุมตัวมาทำการไต่
 สวนแต่เขาไม่ยอมรับเนื่องจากว่าเขาไม่ได้ทำ หมอได้สั่งให้ลงโทษเขาด้วยการจับเข้าขื่อคา ตอก
 เล็บ บีบขมับด้วยเครื่องทรมาน เขาเจ็บปวดทุกข์ทรมานจนสลบแต่เมื่อฟื้นขึ้นมาหมอก็สั่งให้
 ลงโทษอีกหวังให้เขารับสารภาพให้ได้เมื่อถูกทรมานหนัก ๆ เข้าก็ถึงแก่ความตาย ก่อนตายได้ผูกใจ
 พยาบาทไว้ว่า จะจองเวรไปทุกชาติจนกว่าจะหมดเวร และเวรกรรมนี้จะชดใช้ได้หมดต้องใช้เวลา
 อีกประมาณ ๔ ปีและโรคที่เป็นอยู่ตอนนี้จึงจะหายเป็นปกติ และเด็กยังได้บอกว่าหลังจากผ่าตัดในครั้งนี้
 นี้แล้วว่า ...พ่อชดใช้กรรมที่เขาอาฆาตไว้มากแล้วต่อไปนี้จะค่อย ๆ ดีขึ้น แม้ยังไม่หายขาดแต่ก็จะ
 กลับบ้านไปทำงานได้ อีก ๔ ปีจึงจะผ่าตัดอีกแต่ไม่ทารุณเหมือนครั้งนี้ ขอให้พ่อทำบุญอุทิศส่วน
 กุศลไปให้เขาเรื่อย ๆ ขอโอสถกรรมเขาเสีย^{๓๐}

จากกรณีตัวอย่างนี้ชี้ให้เห็นเด่นชัดว่า การเวียนว่ายตายเกิด กฎแห่งกรรม นั้นมีจริง
 ตราบเท่าที่เราจะต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ซึ่งยังมีอิทธิพลต่อความเชื่อของคนในสังคมไทยอยู่ และ
 ประเด็นที่สำคัญที่สุดก็คือ กรรมที่ได้กระทำไปนั้นไม่ว่าจะเป็นกรรมที่เป็นกุศลกรรมหรือ
 อกุศลกรรม ย่อมมีผลต่อผู้กระทำเสมอเหมือนเงาตามตัว โดยเฉพาะจากกรณีนี้ชี้ให้เห็นชัดถึง
 ความเชื่อเรื่องอโอสถกรรม โดยมองว่าเป็นกรรมที่เกิดจากการกระทำของตนเองเป็นผู้สร้างเอง
 และผู้ที่จองเวรหรือผู้ที่ถูกกระทำซึ่งเปรียบเสมือนเจ้ากรรมนายเวรได้ผูกเวรอฆาตพยาบาทก่อน
 สิ้นใจตายว่า “จะจองเวรไปทุกชาติจนกว่าจะหมดเวร” จากประโยคนี้แสดงให้เห็นว่า จะจองเวร
 จนกว่าหมอได้ชดใช้กรรมที่สร้างขึ้นนั้นจนกว่าจะหมดกำลังที่จะให้ผลหรือหมดกำลังที่จะส่งผลอีก
 ต่อไป โดยวิญญูณาณได้ทำการแนะนำว่า “ให้พ่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้เขาเรื่อย ๆ ขอ
 อโอสถกรรมเขาเสีย” จากประโยคดังกล่าวนี้สามารถตีความได้ ๒ นัย คือ

^{๓๐} พระชาลัญชัย อธิปญฺญู, กรรมและการเวียนว่ายตายเกิด, (กรุงเทพฯ : บริษัท ออฟเซ็ท เพรส จำกัด
 , ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๒-๑๔๑.

(๑) การทำบุญกุศลไปเรื่อย ๆ นั้นเพื่อให้กำลังของกรรมดีนั้นมีกำลังมากจนกระทั่งกำลังของกรรมชั่วคืออกุศลกรรมอ่อนกำลังไปตามไม่ทัน กรรมนั้นก็จะกลายเป็นอโหสิกรรม ดังคำให้สัมภาษณ์อธิบายเรื่องนี้ไว้ว่า

อโหสิกรรม มิได้เกิดจากการบนบาน กราบไหว้อ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือไม่มีผู้มีฤทธิ์บันดาลให้เกิดขึ้น แต่เกิดจากการกระทำของตนเอง โดยทรงยกอุปมาว่า การทำความดีเหมือนการเติมน้ำลงในภาชนะที่ขยายขนาดได้ตามปริมาณน้ำ ส่วนการทำความชั่วเหมือนการเติมเกลือลงในภาชนะเดียวกัน หากปริมาณน้ำน้อยแต่มีเกลือมาก รสชาติของน้ำย่อมเค็มเป็นธรรมดา แต่หากเราหยุดเติมเกลือแล้วเร่งเติมน้ำให้มาก ความเค็มก็จะค่อย ๆ ลด ๆ จนถึงระดับที่ไม่มีความเค็มเหลืออยู่เลย ทั้ง ๆ ที่เกลือก็ยังอยู่เท่าเดิมแต่ปริมาณน้ำมากมายมหาศาลจนไม่รู้รสเค็มเลย นั่นคือ หลักการของ “อโหสิกรรม” ที่ว่า บาปในอดีตลบล้างไม่ได้แต่เราทำให้มันไม่ส่งผลเป็นวิบากกรรมได้ โดยการหยุดทำความชั่วแล้วเร่งสร้างความดีอย่างสุดกำลังจนปริมาณความดีมากกว่า^{๑๑}

(๒) การทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้กับนักโทษเพื่อให้เจ้ากรรมนายเวรคือนักโทษคนนั้นได้อโหสิกรรม ด้วยคำพูดที่ว่า “ขออโหสิกรรมเขาเสีย” ซึ่งจากคำพูดนี้แสดงว่า กรรมที่จะเป็นอโหสิกรรมได้นั้นขึ้นอยู่กับตัวบุคคลที่เป็นเจ้ากรรมนายเวรคือจิตที่ผูกเวรเป็นสำคัญ อโหสิกรรมในที่นี้ก็จะหมายถึง การให้อภัยที่จะไม่ถือโทษโกรธผูกเวรอาฆาตพยาบาทกันอีก ด้วยการทำบุญและขอขมาเพื่อให้เขาอโหสิกรรมให้หรือให้อภัยซึ่งกันและกัน

๔.๒.๒.๒ กรณีสามีภรรยานักธุรกิจ

สามีภรรยาคนหนึ่งประกอบธุรกิจทำน้ำพริกที่จังหวัดชลบุรี โดยภรรยาได้ปวดท้องอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลาบางครั้งก็ร้องไห้โหยหวนเกิดอาการหนักมากจนไม่กล้าไปพบปะผู้คน เมื่อไปวัดก็จะเกิดอาการหวาดผวาเกรงกลัว บางครั้งก็สำแดงเดชกรีดร้องจึงได้ไปปรึกษาแพทย์พบว่า เป็นโรคเครียด และได้ทำการรักษาตามหมอสั่งแต่ไม่หายจึงได้เดินทางไปที่วิหารหลวงปู่หมุ่มบ้านสุจิตโต หลวงปู่ได้เปิดนิมิตก็ให้เห็นเหตุการณ์ไม่ค่อยปกติของฝ่ายภรรยา โดยได้พูดคุยกับฝ่ายสามีว่า “มีวิญญาณดวงหนึ่งมาสิงสู่ในตัวภรรยาของท่าน ดวงวิญญาณนั้นถูกบังคับให้มากระทำการทรมาณผู้หญิงคนนี้ เพราะมีผู้อื่นมาจ้างวานให้ผู้มีอำนาจบังคับดวงวิญญาณของผีพรายที่เลี้ยงไว้มากระทำทั้งนี้เพราะมีเวรมีกรรมกันมาก่อน เหตุการณ์ครั้งนี้จะขออโหสิกรรมให้” โดยชี้หน้าให้สองสามีภรรยาไปสร้างกองบุญกับพระอริหารูปหนึ่งในตัวเมืองเชียงใหม่ โดยบอกวิธีการให้ไปถวาย

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระมหาวิรัช วิรัชโย, หัวหน้าสำนักงานบุคคลกลาง วัดพระธรรมกาย, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๔.

สังฆทานพระพุทธรูปเครื่องอัฐบริขารและบริวารต่าง ๆ หลังจากที่สองสามีภรรยาทำบุญและกรวดน้ำขอโหสิกรรม อาการปวดท้องซึ่งเป็นมาเวลาหลายปีแล้วก็หายลุเลาเบาบาง หลังจากนั้นหลวงปู่ก็ได้ทำพิธีปลุกเสกน้ำมันต์ให้ไปตี๋มกินและอาบชำระร่างกายเพื่อเป็นสิริมงคลโดยทำต่อเนื่องกันเป็นเวลา ๗ วันพร้อมทั้งให้อริชญาณสวดมนต์ปฏิบัติอยู่ในศีลห้า ครั้นครบกำหนดอาการที่เคยเป็นอยู่หายเป็นปลิดทิ้ง^{๒๒}

จากกรณีนี้ชี้ให้เห็นถึง เจ้ากรรมนายเวรคือวิญญาณที่เรียกว่า ภูตผี ที่เกิดจากการถูกบีบบังคับจากผู้ที่มีความอาคมให้มาสิงสู่ที่ตัวภรรยาเพราะต่างก็มีเวรมีกรรมกันมาก่อน ซึ่งมีวิธีเดียวที่จะทำให้โรคปวดท้องของภรรยาหายได้ก็คือ การขอโหสิกรรมต่อเจ้ากรรมนายเวร เพื่อให้เจ้ากรรมนายเวรอโหสิกรรมให้อโหสิกรรมด้วยการทำบุญกับพระอริยะเจ้า ถวายสังฆทานพระพุทธรูปเครื่องอัฐบริขารและบริวารต่าง ๆ พร้อมกับสวดมนต์และรักษาศีลห้า สำหรับการอโหสิกรรม ในลักษณะดังกล่าวมานี้จัดได้ว่า เป็นอโหสิกรรมที่ไม่สามารถให้ผลแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “คำว่า อโหสิกรรม แปลว่า กรรมที่ไม่ให้ผลแล้ว หรือกรรมที่หมดฤทธิ์แล้วซึ่งหมายถึงทั้งกรรมดีที่เป็นบุญและกรรมชั่วที่เป็นบาป แต่โดยมากมักใช้พูดถึงกรรมชั่วที่เลิกให้ผลแล้วมากกว่า”^{๒๓}

๔.๒.๒.๓ กรณีจำตวน ชมพูน้อย

จำตวนขณะที่เป็นยศสิบเอกประจำอยู่ที่กองกำลังผาเมืองมีอยู่วันหนึ่งช่วงตอนดึกเวลาประมาณตีสอง จำตวนได้ช่วยเดินคูบริเวณโดยรอบองค์วิหาร ขณะเดินอยู่ก็ต้องหยุดชะงักเพราะเห็นนกฮูกตัวใหญ่มากขนาดเท่าเป็ด บินเฉียดผ่านศีรษะเขาไปในระยะไม่ถึงฟุตมันบินวนเวียนไปมา เขาจึงหยุดนิ่งยืนมองด้วยความไม่เคยพบเห็นเหมือนถูกสะกดด้วยดวงจิต นกตัวนี้เหลียวมองสบตาในขณะที่จะบินจากไปทำให้จำตวนรู้สึกเสียวสันหลังวาบ ขนหัวลุกชู ยืนตรงขาแข็งอยู่ตรงนั้น ในขณะที่นกได้บินห่างออกไปอย่างช้า ๆ พร้อมเสียงร้อง “กุกกุก” จากหายไป พอตั้งสติได้ “จำตวน” รีบเดินกลับเข้าที่พัก หลังจากนั้นก็เกิดอาการปวดท้องอย่างรุนแรงโดยนับปล้นจึงรีบไปพบแพทย์ก็ตรวจหาสาเหตุไม่พบจึงมีอาการเจ็บป่วยเรื้อรังอยู่เรื่อยมา

อยู่มาวันหนึ่งได้ขับรถไปชนประสานงานถนนใหญ่ได้รับบาดเจ็บซ้ำที่บริเวณช่องท้องเจ้าหน้าที่จึงได้พาเข้าห้องไอซียูทำการผ่าตัดโดยด่วนพบว่า ลำไส้ขาดต้องต่อลำไส้อาการโคม่า

^{๒๒} วารินทร์, อิทธิฤทธิ์แห่งบุญ บุญแก้กรรม เพราะกรรมเป็นตัวกำหนด กรรมจะเบาบางลง หากมีการขอโหสิกรรม, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดีเอ็มจี, ๒๕๕๓), หน้า ๖๓-๖๔.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระมหาวิรัช วีระโช, หัวหน้าสำนักงานบุคคลกลาง วัดพระธรรมกาย, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๔.

ตัวนั้นก็คือ ติดต่อกับวิญญานหรือเจ้ากรรมนายเวรด้วยการเอาปัจจัยจากกองทุนมูลนิธิของตนเอง เพื่อนำไปบูชาพระพุทธรูปประจำวันเกิด สังฆทาน ชุดบวช ไปประกอบพิธีสร้างกองบุญอุทิศบุญกุศลให้กับจิตวิญญานเพื่อให้รับผลบุญกุศลกรรมพร้อมขอโหสิกรรม ซึ่งจัดเป็นการขอโหสิกรรมจากเจ้ากรรมนายเวรโดยตรงเพื่อให้เจ้ากรรมนายเวรโหสิกรรมให้หรือให้อภัยนั่นเอง สำหรับการขอโหสิกรรมในกรณีนี้ก็เช่นเดียวกันกับกรณีข้างต้น การขอโหสิกรรมในลักษณะการทำบุญเพิ่มเติมบุญให้มีกำลังมาก ๆ พร้อมกับการแสดงถึงความสำนึกผิดที่ได้ล่วงเกิน

๔.๒.๒.๔ กรณีล่วงเกินสัมภเวสี

เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้มีลูกศิษย์ของอาจารย์วรินทร์ บัววิรัตน์เลิศ คนหนึ่ง ได้ขับรถออกจากบ้านกระทั่งถึงบริเวณทางสามแยกก็เหลียวซ้ายมองขวาเห็นมีรถวิ่งขวักไขว่จึงเกิดอาการวิงเวียนศีรษะเป็นได้สักพักหนึ่งใหญ่ ๆ อาการก็ยังไม่ดีขึ้นแถมยังมีอาการผวาและเกิดความรู้สึกหวาดกลัวอะไรบางอย่างจึงได้รับขับรถมาพบอาจารย์วรินทร์เพื่อให้อาจารย์ช่วย ปากก็พูดว่า “ผีตามหนุมมา” สักพักหนึ่งเธอก็ไม่รู้สึกตัวเพราะทำตาลอยเหมือนกับไม่รู้สึกตัวพร้อมกับเกิดอาการเหมือนคนถูกผีเข้า หลังจากนั้นก็สนทนาโต้ตอบกันระหว่างอาจารย์กับวิญญานที่เข้าสิงพบว่า ลูกศิษย์ของท่านถ่มน้ำลายบ้วนใส่ศีรษะของวิญญานที่อยู่ทางสามแพร่งขณะที่ขับมอเตอร์ไซด์ถึงที่นั่น เพราะอยู่ ๆ ก็มีแมลงบินเข้าปากก็ผลอดตัวบ้วนน้ำลายไปถูกหัวเด็กผู้ชายหรือวิญญานที่นอนอยู่ที่บริเวณทางสามแพร่งเพราะเขาถูกรถชนตายบริเวณนั้นวิญญานยังไม่ได้ไปไหน อาจารย์จึงได้แนะนำให้เธอจัดข้าวปลาอาหารซึ่งมีลาบ มีเห็ด และเอาสิ่งต่าง ๆ ที่เขาต้องการให้ไปหลังจากนั้นก็ไปขอมาลาโทษบริเวณที่บ้วนน้ำลายใส่ศีรษะ^{๓๕}

จากกรณีตัวอย่างเห็นได้ว่า ผลของกรรมจัดเป็นกรรมที่เรียกว่าทิฏฐิฆัมมเวทนีย กรรม เพราะเป็นกรรมที่ให้ผลในชาตินี้ กรรมนี้เป็นอโหสิกรรมได้ง่ายเพราะสามารถพูดคุยต่อรองกับวิญญานซึ่งเป็นเจ้ากรรมนายเวรและเป็นกรรมที่ไม่มีกำลังมากเหมือนครุกรรม ดังนั้นเพียงวิธีการทำบุญขอมาต่อวิญญานที่อยู่บริเวณทางสามแพร่งก็โหสิกรรมให้เลย เมื่อให้ผลเสร็จแล้วก็ป็นอันสิ้นสุดการผูกเวรอาฆาตพยาบาทซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวไว้ว่า “อโหสิกรรมมีความหมายกว้าง ตามแนวคัมภีร์จริง ๆ ตามรูปศัพท์ ก็คือ กรรมที่มีแล้วได้ทำแล้ว กรรมที่ทำแล้วบางอย่างให้ผลแล้ว บางอย่างยังไม่ได้ให้ผล และบางอย่างกำลังให้ผล คนไทยในสังคมไทยปัจจุบันเข้าใจว่าเป็นกรรมที่เลิกให้ผลแล้ว”^{๓๖}จากแนวคิด

^{๓๕} อาจารย์วรินทร์ บัววิรัตน์เลิศ, *ใจรหัสบุญเปลี่ยนรหัสกรรม*, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ดีเอ็มจี, ๒๕๕๒), หน้า ๗๑-๗๓.

^{๓๖} สัมภาษณ์ ผศ.ดร.รท.บรรจบ บรรณรุจิ, นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา อาจารย์ประจำคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

เรื่องการขอโหสิกรรมของนักวิชาการท่านนี้ก็สามารถสังเคราะห์เข้าได้กับหลักที่ว่า กรรมที่มีแล้วได้ทำแล้ว กรรมที่ทำแล้วบางอย่างให้ผลแล้วนั่นเอง

กล่าวโดยสรุปจากกรณีตัวอย่างอิทธิพลความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมนั้นได้มีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อสังคมไทยปัจจุบัน โดยการขออโหสิกรรมนั้นก็มีความหลากหลายด้วยกัน เช่น ขออโหสิกรรมโดยตรงต่อเจ้ากรรมนายเวรด้วยการขอขมา การขออโหสิกรรมด้วยการสร้างบุญกุศลอุทิศให้กับเจ้ากรรมนายเวรซึ่งมีความเชื่อว่า ดวงวิญญาณที่ผูกเวรอาฆาตเมื่อได้รับอนุโตนานบุญกุศลแล้วก็จะให้อโหสิกรรมต่อกัน ซึ่งเป็นการอโหสิกรรมต่อสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ แต่จะมีคนกลางคือ ผู้ที่มีอิทธิฤทธิ์มีบุญญาบารมีตรวจดูหรือเปิดนิมิตให้โดยการขออโหสิกรรมดังกล่าวมานี้ทำให้มีผลเชื่อมโยงถึงความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมที่มีต่อวัฒนธรรมประเพณีไทยเช่นเดียวกันดังจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

๔.๓ ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมที่มีต่อวัฒนธรรมประเพณีไทย

จากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมในสังคมไทยส่วนใหญ่ซึ่งเป็นที่คนไทยประพฤติปฏิบัติแล้วนำมาซึ่งความงมงายทั้งกาย วาจาและจิตใจ สืบทอดมาจากคำสอนในเรื่องการประพฤติปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น กล่าวคือ เป็นสภาพหรือลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญของคนไทยในด้านต่างๆ เช่น วิธีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ การปรับตัว เป็นต้น ทั้งนี้เพราะวิธีการดำเนินชีวิตของคนไทยผูกพันอย่างแนบแน่นกับพระพุทธศาสนาจึงทำให้คำสอนและหลักความเชื่อ ตลอดจนแนวทางในการปฏิบัติตนในพระพุทธศาสนาได้สอดแทรกอยู่ในแนวความคิด ความเชื่อ และกิจกรรมแทบทุกด้านของวิถีชีวิตของคนไทยโดยวัฒนธรรมสามารถจำแนกได้ ๒ ลักษณะ คือ (๑) วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรมและจิตรกรรม (๒) วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ภาษาและวรรณกรรม ประเพณีพิธีกรรม ลักษณะนิสัย เป็นต้น สำหรับในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุซึ่งมีอิทธิพลต่อสังคมไทย โดยเฉพาะเรื่องการขออโหสิกรรม ได้แก่ (๑) ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมที่มีต่อวัฒนธรรมประเพณีการบวช (๒) ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมที่มีต่อวัฒนธรรมประเพณีเคารพศพ และ (๓) ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมที่มีต่อวัฒนธรรมประเพณีลอยกระทง โดยรายละเอียดดังกล่าวมานี้มีต่อไป

๔.๓.๑ ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมที่มีต่อวัฒนธรรมประเพณีการบวช

วัฒนธรรมประเพณีอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนาของกุลบุตรไทย จะให้ความสำคัญต่อการบวชหรือบรรพชา อุปสมบทเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการบวชเป็นสามเณร พระภิกษุ หรือนกขัมมะจารีนี้ก็ตาม ดังนั้นการขออโหสิกรรมจึงถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นตามความเชื่อในเรื่องการบวชว่าจำเป็นต้องมีการขออโหสิกรรม เนื่องด้วยสังคมให้ความสำคัญต่อความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมต่อบุพ

พการีและญาติพี่น้อง^{๓๓}ตลอดถึงเจ้ากรรมนายเวร เพราะการขอโหสิกรรมก่อนบวชจัดเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่มุ่งหมายให้เกิดการให้อภัยอันเป็นการผ่อนกุศลกรรมที่มีต่อกันและกัน พร้อมกับ การเปิดโอกาสให้อนุโมทนาบุญ^{๓๔}ไปพร้อมกันด้วย ซึ่งจะมีวิธีการขอโหสิกรรมร่วมกันโดยต่างฝ่ายต่างเอ่ยให้อีกฝ่ายรับรู้ด้วยกายวาจาและใจ ดังจะเห็นได้อย่างเด่นชัดก็คือ การบรรพชาอุปสมบทของกุลบุตรที่เข้าบวชในบวรพระพุทธศาสนาของชายไทยที่มีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ซึ่งมีวิธีการขอโหสิกรรมตามที่ท่านกล่าวไว้ดังนี้

ลาญาติผู้ใหญ่หรือผู้ที่เคารพนับถือจัดเป็นเรื่องที่จะบวชพึงปฏิบัติ วิธีปฏิบัติก็คือ ให้เตรียมกระทงดอกไม้มีกรวยครอบ พร้อมรูปเทียนแพวางลงบนพาน เมื่อไปถึงผู้ที่รับการลา ก็เข้าไปกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์สามครั้ง เปิดกรวยกระทงดอกไม้แล้วยกขึ้นประคองต่อหน้าผู้รับการลาพร้อมกับกล่าวคำขอขมาว่า “กรรมใดที่ข้าพเจ้าไปเคยล่วงเกินต่อท่าน ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยใจก็ดี ลับหลังก็ดี ทั้งที่รู้และไม่รู้ เพื่อความบริสุทธิ์แห่งเพศพรหมจรรย์ ขอท่านโปรดอโหสิกรรมนั้นแก่ข้าพเจ้าด้วยเทอญ” ญาติผู้ใหญ่เอื้อมมือมาแตะพาน “สาธุ ข้าพเจ้ายินดีอโหสิกรรมให้เธอทุกอย่าง และขอเธอจงอโหสิกรรมให้แก่ข้าพเจ้าด้วย ข้าพเจ้าขออนุโมทนาต่อท่านที่ได้บวชในพระพุทธศาสนา ทดแทนคุณบิดามารดา และจงเป็นศาสนทายาทสืบต่อพระพุทธศาสนาด้วยในเพศพรหมจรรย์เทอญ” จบแล้วนาคจึงเอาพานวางที่พื้น กราบเบญจางคประดิษฐ์อีกสามครั้ง แล้วนั่งพับเพียบ เมื่อสนทนาพอสมควรแล้วเวลาแล้ว บอกลาท่าน ท่านจะมอบพานดอกไม้เทียนแพคืนให้ เพื่อจะได้นำไปใช้ลาท่านผู้อื่นต่อไป^{๓๕}

^{๓๓} คำขอขมาบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่เพื่อลาบวช ที่นิยมใช้กันมากที่สุดคือ กายกรรม ๓ วาจกรรม ๔ มโนกรรม ๓ ที่ข้าพเจ้าได้เคยล่วงเกินท่านต่อหน้าก็ดี ลับหลังก็ดี ทั้งตั้งใจก็ดีมิได้ตั้งใจก็ดี ขอให้ท่านจงอโหสิกรรมแก่ข้าพเจ้านับแต่บัดนี้เป็นต้นไปจนตราบเท่านิพานเทอญ- ผู้วิจัย

^{๓๔} การอนุโมทนาส่วนบุญ หรือบุญสำเร็จด้วยการอนุโมทนา เป็นการพลอยยินดีส่วนบุญหรือความดีที่ผู้อื่นได้สร้างไว้ จัดได้ว่าเป็นบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ในพระพุทธศาสนา คือ (๑) ทานมัย ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ (๒) สีลมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีลหรือประพฤติดี (๓) ภาวนามัย ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา (๔) อปจายนมัย ทำบุญด้วยการประพฤติอ่อนน้อม (๕) เวชยาวิจจมัย ทำบุญด้วยการช่วยขวนขวายรับใช้ (๖) ปัตติทานมัย ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้กับผู้อื่น (๗) ปัตตนาโมทนามัย ทำบุญด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น (๘) ฆัมมัสสวนมัย ทำบุญด้วยการฟังธรรมศึกษาหาความรู้ (๙) ฆัมมเทศนามัย ทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรมให้ความรู้ (๑๐) ทิฏฐชุกัมมัย ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ ที.อ. ๑/๒๔๖.

^{๓๕} ลานธรรมเสนาฯ ทำไม่ต้องมีการขอโหสิกรรมก่อนบวช, <http://lardham.org>. (๒๐/๕/๒๕๕๔)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมประเพณีการบวชในพระพุทธศาสนาความเชื่อเรื่องการขอโหรากรรม ถือได้ว่าได้รับอิทธิพลสายตรงเลยทีเดียวเพราะเป็นเสมือนสืบทอดหลักคำสอนด้วยการปฏิบัติได้ดูเป็นตัวอย่างอย่างเด่นชัด แต่ลักษณะการขอโหรากรรมของนาคก่อนบรรพชา นั้น เป็นการขอภัยที่ได้ล่วงต่อบิดามารดา ญาติมิตรทุกคน และการกล่าวขอโหรากรรมนั้นก็มิใช่จุดประสงค์ให้ผู้ใดได้ล่วงเกินทั้งที่ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจให้อภัย ให้อโหรากรรมอย่างได้ผูกแค้นเคืองโกรธในสิ่งที่นาครได้กระทำที่ผ่านมานในอดีต

๔.๓.๒ ความเชื่อเรื่องโหรากรรมที่มีต่อวัฒนธรรมประเพณีการศพ

การแสดงความเคารพศพจัดเป็นประเพณีทางวัฒนธรรมของคนไทยมาเป็นเวลานานมาก เพราะถือเป็นการเห็นหน้าและการแสดงความเคารพกันครั้งสุดท้าย ดังนั้นเพื่อเป็นการแสดงถึงความมีน้ำใจ ความดีที่มีต่อกันและยังเป็นการแสดงถึงความสำนึกรับผิดชอบทั้งในส่วนที่ได้ล่วงเกินจำเดิมที่ได้รู้จักซึ่งมีบางครั้งอาจจะได้ล่วงเกินทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ฉะนั้น การแสดงความเคารพก็เป็นวิธีการหนึ่งในการขอโหรากรรมที่ได้ล่วงเกิน จะได้ไม่ถือโทษโกรธเคืองต่อกันอีกจิตจะได้ไม่มีการผูกเวรซึ่งกันและกัน ด้วยแนวความคิดในสังคมไทยปัจจุบันเมื่อทราบว่า บุคคลที่ตนเองได้รู้จักเสียชีวิต จึงมักจะไปร่วมงานศพเสมอ โดยมีวิธีการดังนี้

๔.๓.๒.๑ การไปรดน้ำศพ

สำหรับการไปรดน้ำศพนั้นเป็นขั้นตอนแรกที่แสดงถึงความเคารพศพ ซึ่งมีวิธีที่แสดงถึงความเคารพก็คือ (๑) แต่งกายไว้ทุกข์ตามความนิยมของสังคมท้องถิ่นนั้น ๆ (๒) การรดน้ำศพถือสืบกันมาว่า เป็นการ “ไปขอขมา” เพื่อจะได้ไม่มีเวรภัยต่อกัน (๓) นิยมรดน้ำศพเฉพาะท่านผู้มีอายุสูงกว่าหรือรุ่นราวคราวเดียวกันเท่านั้น และ (๔) ผู้มีอายุมากกว่าผู้ตายก็ไปร่วมงานให้กำลังใจเจ้าภาพแต่ไม่นิยมรดน้ำศพ^๑ จากพิธีกรรมขั้นตอนแรกจะเห็นได้ว่า มีการขอขมากรรมหรือขอภัยที่ได้ล่วงเกินต่อศพ โดยมีวิธีปฏิบัติรดน้ำศพ ๒ ประเภท คือ (๑) การรดน้ำศพคลุหัตถ์ (๒) การรดน้ำศพพระสงฆ์ โดยวิธีการปฏิบัติมีดังนี้

๑) การรดน้ำศพคลุหัตถ์

ถ้าอาวุโสกว่าตน ก่อนรดน้ำศพ นิยมนั่งคุกเข่าน้อมตัวลง ยกมือไหว้พร้อมกับนีกขอขมาโทษต่อศพนั้นว่า “หากได้ล่วงเกินท่าน ทั้งทางกาย วาจา ใจ ก็ดี ขอท่านโปรดโหรากรรมให้แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด” หลังจากนั้นยกมือไหว้ขอขมาแล้วถือภาชนะสำหรับรดน้ำด้วยมือทั้งสอง เทน้ำลงที่ฝ่ามือขวาพร้อมกับนีกในใจว่า “ร่างกายที่ตายแล้วนี้ขอยอมเป็นโหรากรรมไม่มีโทษเหมือน

^๑ระเบียบปฏิบัติการไปร่วมงานศพ, อ้างใน <http://www.Kalyanamitra.org>, (๒๐/๕/๒๕๔๕)

น้ำที่รดแล้วจะนั้น” และเมื่อรดน้ำศพเสร็จแล้วนิยมน้อมตัวลงไหว้พร้อมอธิษฐานว่า “ขอจงไปสู่สุคติเถิด”

๒) การรดน้ำศพพระสงฆ์

นั่งคุกเข่ากราบเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง พร้อมกับนิกขอขมาโทษว่า “หากได้ล่วงเกินท่าน ทั้งทางกาย วาจา ใจก็ดี ขอท่านโปรดอโหสิกรรมให้แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด” เมื่อขอขมาโทษเสร็จแล้ว ฟังถือภาชนะด้วยมือทั้งสองเท้าน้ำรดลงที่ฝ่ามือขวาของศพพร้อมกับนิกในใจว่า “ร่างกายที่ตายแล้วนี้ข่อมเป็นอโหสิกรรมไม่มีโทษ เหมือนน้ำที่รดแล้วจะนั้น” เมื่อรดเสร็จแล้วกราบเบญจางคประดิษฐ์อีก ๓ ครั้ง พร้อมกับนิกอธิษฐานว่า “ขอจงไปสู่สุคติเถิด”

จากการแสดงความเคารพศพด้วยวิธีการไปรดน้ำศพนั้นเป็นขั้นตอนแรกที่เป็น การเปิดโอกาสให้ขอขมากรรม และอโหสิกรรมโดยอาศัยน้ำเป็นสื่อกลางด้วยประโยคคำพูดที่ว่า “ร่างกายที่ตายแล้วนี้ข่อมเป็นอโหสิกรรมไม่มีโทษเหมือนน้ำที่รดแล้วจะนั้น” ซึ่งเป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อเรื่องอโหสิกรรมในสังคมไทยเป็นอย่างมากซึ่งสังเกตเห็นได้ชัดในสังคมไทยปัจจุบัน

๔.๓.๒.๒ การไปงานตั้งศพบำเพ็ญกุศล

นิยมนั่งคุกเข่าไว้ทุกข้อมตามความนิยมของสังคมท้องถิ่นนั้นๆ สำหรับสังคมไทยก็นิยมนำ พวงหรีดหรือกระเช้าดอกไม้ แจกันดอกไม้ หรือพวงดอกไม้ อย่างใดอย่างหนึ่งตามควรแก่ฐานะของตนไปแสดงความเคารพด้วย โดยมีวิธีปฏิบัติกรไปงานตั้งศพบำเพ็ญกุศล ๒ ประเภทดังต่อไปนี้

๑) การไปงานบำเพ็ญศพของภคฤหีสถ์

ถ้ามีอาวุโสกว่าตนนิยมนำพวงหรีดไปด้วย เมื่อวางพวงหรีดแล้ว ถ้าแต่งเครื่องราชการนิยมยืนตรงโค้งคำนับ ถ้ามิได้แต่งเครื่องแบบยืนตรงน้อมตัวลงยกมือไหว้ ถ้านำกระเช้าดอกไม้ แจกันดอกไม้ หรือพวงหรีดดอกไม้ไปเคารพศพ เมื่อวางกระเช้าดอกไม้แล้วนิยมนั่งคุกเข่ากราบ ทั้งเพศชายและหญิง จุดธูป ๑ ดอก ประนมมียอกธูปขึ้นจบให้ปลายนิ้วชี้อยู่ระหว่างคิ้วตั้งจิตขอขมาโทษ (เหมือนดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น) เมื่อขอขมาแล้วฟังปักธูป ๓ ที่ปัก นั่งพับเพียบหมอบกราบ กระพุ่มมือด้วยการนั่งพับเพียบตะแคงตัว ข้างขวาหันหน้าไปหาศพ วางมือขวาาลงก่อน แล้ววางมือซ้ายแนบกับมือขวาประนมมือตั้งอยู่กับพื้นพร้อมกับหมอบให้หน้าผากลงจรดพื้นมือพร้อมตั้งจิตอธิษฐานแล้วลุกขึ้น ถ้าเป็นผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องประกอบเกียรติยศนั้นผู้ไปเคารพไม่ต้องจุดธูปบูชาศพ

๒) การไปงานบำเพ็ญศพของพระสงฆ์

นิยมนั่งคุกเข่าตามแบบเช่นเดียวกับศพภคฤหีสถ์ และเมื่อวางเครื่องสักการบูชาแล้วนิยมนั่งคุกเข่าตามเพศ จุดธูป ๑ ดอก ประนมมียอกธูปขึ้นตั้ง ให้ปลายนิ้วหัวแม่มืออยู่ระหว่างคิ้ว

ปลายนิ้วชี้จรดหน้าผากพร้อมกับตั้งใจขอขมาโทษ เมื่อขอขมาโทษแล้วพึงปิดรูป ณ ที่ปิดรูป กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง พร้อมกับนโมอิฐฐาน

๔.๓.๒.๓ การไปงานเผาศพ

นิยมแต่งกายไว้ทุกข์ตามความนิยมของสังคมท้องถิ่นนั้น ๆ โดยมีขั้นตอนหรือวิธีการปฏิบัติขึ้นเมรุเผาศพ ดังต่อไปนี้

๑) ลำดับการขึ้นเมรุเผาศพ

ถ้าเป็นงานพระราชทานเพลิงศพ นิยมขึ้นเมรุตามลำดับทางคุณวุฒิ คือ ผู้มียศถาบรรดาศักดิ์สูงกว่าขึ้นไปเผาก่อน ผู้มีคุณวุฒิน้อยกว่าขึ้นภายหลัง และถ้าเป็นงานฌาปนกิจศพ นิยมขึ้นเมรุเผาศพลำดับทางวัยวุฒิ คือ อายุมากกว่าขึ้นไปเผาก่อนผู้มีอายุน้อยกว่าขึ้นภายหลัง

๒) วิธีปฏิบัติในการเผาศพ

เมื่อขึ้นไปถึงเมรุแล้วนิยมยืนตรง ห่างจากศพประมาณ ๑ ก้าว ถ้าแต่งเครื่องแบบราชการนิยมยืนตรงโค้งคำนับ ถ้าไม่ได้แต่งเครื่องแบบนิยมโน้มตัวลงยกมือไหว้พร้อมทั้งรูปเทียน ดอกไม้จันทน์ในมือ เฉพาะศพที่มีอายุมากกว่าหรือรุ่นราวคราวเดียวกัน แล้วตั้งจิตขอขมาโทษ และเมื่อตั้งจิตขอขมาโทษแล้วโน้มตัวลง วางรูป เทียน ดอกไม้จันทน์ที่เชิงตะกอนพร้อมกับพิจารณาถึงความตายว่า “ร่างกายของเราแม้มีแล ย่อมถึงความตายเป็นธรรมดาอย่างนี้ มีปกติเป็น อย่างนี้ ไม่ล่วงพ้นความตายนี้ไปได้” จากนั้นยืนตรงโค้งคำนับหรือยกมือไหว้อีกครั้ง แล้วนโมอิฐฐานในใจว่า “ขอจงไปสู่สุคติเถิด” การที่ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายขึ้นไปทำพิธีเผาศพพร้อมกัน นั้น เป็นพิธีการแสดงความเคารพต่อศพเท่านั้น ยังไม่ใช่พิธีการเผาศพแต่เมื่อเสร็จขั้นตอนแสดงความเคารพศพแล้ว นิยมให้วงศาคณาญาติ มิตรสหาย ผู้ใกล้ชิดกับผู้ตายขึ้นไปทำการเผาศพจริงอีกครั้งจึงเสร็จพิธีเผาศพบริบูรณ์

จากการกล่าวมาทั้ง ๓ ขั้นตอนจะเห็นได้ว่า ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมนั้นมีอิทธิพลเป็นอย่างยิ่งต่อประเพณีวัฒนธรรมการเคารพศพเพราะทั้ง ๓ ขั้นตอนต่างก็กล่าวถึงการขอขมาและขออโหสิกรรมศพ ทั้งนี้เพื่อเป็นการขอกอภัยและขออโหสิกรรมจะได้ไม่มีการผูกเวรต่อกันและเพื่อให้วิญญาณของผู้ตายเลิกผูกอาฆาตพยาบาทต่อกัน ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งตามความเชื่อของสังคมไทยที่เชื่อว่าเมื่อบุคคลได้ละสังขารจากโลกนี้ไปแล้วถ้าหากดวงวิญญาณของเขายังอยู่ก็จะสามารถรับรู้ถึงการขออโหสิกรรมได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “ถ้าผู้ถูกกระทำตายแล้ว ถ้าเขารับรู้ได้ ความบาดหมางก็จะหมดไปแต่ผู้กระทำต้องรับผลกรรมอยู่ดี”^{๕๐}จากประโยคดังกล่าวนี้

^{๕๐} สัมภาษณ์ ศศ.ดร.รท.บรรจบ บรรณรุจิ, นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา อาจารย์ประจำ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

ซึ่งให้เห็นถึง วิทยุญาณซึ่งสามารถรับรู้ถึงการขอโหสิกรรมนั้นเขาจะให้อโหสิกรรมคือ ให้อภัยต่อกันจะไม่ผูกโกรธ เป็นการตัดกรรมที่มีผลเชื่อมโยงถึงการผูกเวรในภพชาติต่อไปซึ่งกันและกัน

๔.๓.๓ ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมที่มีต่อวัฒนธรรมประเพณีลอยกระทง

สำหรับวัฒนธรรมประเพณีลอยกระทงนับได้ว่าเป็นวัฒนธรรมประเพณีหนึ่งของสังคมไทยที่ยอมรับมาปฏิบัติกัน กล่าวคือ ไม่มีหลักฐานระบุแน่ชัดว่าเริ่มตั้งแต่เมื่อใด แต่เชื่อว่าประเพณีนี้ได้สืบทอดกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง เรียกประเพณีลอยกระทงนี้ว่า “พิธีจองเปรียญ หรือ การลอยพระประทีป” และมีหลักฐานจากศิลาจารึกหลักที่ ๑ กล่าวถึงงานเขียนเล่นไฟว่าเป็นงานรื่นเริงที่ใหญ่ที่สุดของกรุงสุโขทัย “ทำให้เชื่อว่างานดังกล่าวที่น่าจะเป็นงานลอยกระทงแน่นอน”^{๔๒} โดยความเชื่อเรื่องประเพณีลอยกระทงนั้นมีอยู่หลายประการตามแต่ละท้องที่ ดังนี้

- ๑) เพื่อแสดงความสำนึกถึงบุญคุณของแม่น้ำที่ให้เราได้อาศัยน้ำกิน น้ำใช้ตลอดจนเป็นการขอขมาต่อพระแม่คงคา ที่ได้ทิ้งสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ลงไปในน้ำ อันเป็นสาเหตุให้แหล่งน้ำไม่สะอาด
- ๒) เพื่อเป็นการสักการะรอยพระพุทธรบาทนัมมทานทีเมื่อคราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปแสดงธรรมโปรดในนาคพิภพ และได้ทรงประทับรอยพระบาทไว้บนหาดทรายแม่น้ำนัมมทานทีซึ่งเป็นแม่น้ำสายหนึ่งอยู่ในแคว้นทักขินาถของประเทศอินเดียปัจจุบันเรียกว่า แม่น้ำ เนรพุท ๓) เพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์เพราะการลอยกระทงเปรียบเหมือนการลอยความทุกข์ความโศกเศร้า โรคภัยไข้เจ็บและสิ่งไม่ดีต่าง ๆ ให้ลอยตามแม่น้ำไปกับกระทงคล้ายกับพิธีลอยบาปของพราหมณ์
- ๔) เพื่อเป็นการบูชาพระอุปคุตที่ชาวไทยภาคเหนือให้ความเคารพซึ่งบำเพ็ญเพียรบริกรรมคาถาอยู่ในท้องทะเลลึกหรือสะดือทะเลโดยมีตำนานเล่าว่าพระอุปคุตเป็นพระมหาเถระรูปหนึ่งที่มีอิทธิฤทธิ์มากสามารถปราบพญามารได้
- ๕) เพื่อรักษาขนบธรรมเนียมของไทยไว้มิให้สูญหายไปตามกาลเวลาและยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ
- ๖) เพื่อความบันเทิงใจเนื่องจากการลอยกระทงเป็นการนัดพบปะสังสรรค์กันในหมู่ผู้ไปร่วมงาน
- ๗) เพื่อส่งเสริมงานฝีมือและความคิดสร้างสรรค์เพราะเมื่อมีเทศกาลลอยกระทง มักจะมีการประกวดกระทงแข่งกัน ทำให้ผู้เข้าร่วมได้เกิดความคิดแปลกใหม่และยังรักษาภูมิปัญญาพื้นบ้านไว้อีกด้วย^{๔๓}

^{๔๒} ประวัติวันลอยกระทง กระทง ประเพณีลอยกระทง วันลอยกระทง, อ้างใน <http://highlight.kapok.com>, (๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๔).

^{๔๓} ว่างแล้ว.

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้อย่างเด่นชัดทีเดียวว่า ประเพณีลอยกระทงนั้น จัดเป็นประเพณีที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมในสังคมไทยเช่นเดียวกัน จากการตั้งข้อสังเกตพบว่า แม้แต่การจัดลำดับความสำคัญของประเพณีลอยกระทงก็ยังยกเรื่องของการขอขมาต่อพระแม่คงคาไว้เป็นลำดับต้น ๆ ของความสำคัญทั้งหมดแสดงให้เห็นว่า จุดประสงค์แรกของประเพณีลอยกระทงนั้นก็เพื่อเป็นการขอขมา ขออโหสิกรรมต่อพระแม่คงคา ซึ่งสอดคล้องกับหลักความคิดเกี่ยวกับเรื่องแม่ที่ว่า แม่แต่ในร่างกายของมนุษย์เรานั้นทุกคนต่างก็มีแม่ ๔ แม่อยู่ด้วยกันในร่างกายของเรา ดังนี้

(๑) แม่บังเกิดเกล้า หมายถึง แม่ที่อุ้มท้องประคับประคองครรภ์ที่ทุกคนเกิดมาได้ นั่นคือต้องอาศัยท่านในการฟักตัวหรือเจริญเติบโตเป็นมนุษย์ออกมาครบ ๓๒ ประการ (๒) แม่ธรรมชาติ หมายถึง ธาตุดินซึ่งเป็นที่เรียกว่ารูปธรรมสามารถสัมผัสจับต้องได้เป็นรูปเป็นร่างอย่างเห็นเด่นชัด (๓) แม่คงคา หมายถึง ธาตุน้ำ น้ำซึ่งเป็นส่วนสำคัญของร่างกายเป็นอย่างมากจะสังเกตได้ว่า ร่างกายของมนุษย์นั้นถ้าให้รดน้ำเพียงวันเดียวมันก็แสนจะทรमानเป็นที่สุดแสดงให้เห็นว่า น้ำมีความสำคัญต่อชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง และ(๔) แม่โพสพ หมายถึง ข้าวที่มนุษย์ใช้หุงต้มรับประทานเข้าไปทุกวันและเป็นอาหารหลักที่จำเป็นสำหรับชีวิตทุกชีวิต^{๔๔}

จากแนวความคิดข้างต้นนี้เองผู้วิจัยมองว่า มีความเป็นไปได้ว่าประเพณีวัฒนธรรมลอยกระทงมีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมในสังคมไทย และคงถือสืบทอดกันไปอีกจากรุ่นสู่รุ่นจนชั่วลูกชั่วหลาน เพราะเป็นการแสดงการขอขมา ขออโหสิกรรม เพื่อให้ระลึกถึงความสำคัญที่แม่คงคามีคุณต่อมนุษย์

๔.๔ สรุป

พื้นฐานความเชื่อเรื่องกรรมจากวรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วงมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ ทศนคติ บาปบุญคุณโทษ และการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ เพราะได้แสดงให้เห็นถึงภพภูมิต่าง ๆ ที่จะต้องไปบังเกิดด้วยอำนาจของกรรมที่ตนกระทำไว้ในขณะที่เป็นมนุษย์ ดังนั้นวรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วงจึงเป็นพื้นฐานความเชื่อเรื่องกรรมที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยในอดีตจนถึงปัจจุบันนี้ สำหรับวรรณกรรมเรื่องเจ้ากรรมนายเวรก็ได้มีอิทธิพลต่อการผลิตหรือการประพันธ์วรรณกรรมของไทย เพราะผู้ประพันธ์มักจะคำนึงถึงบริบทสังคมไทยเป็นหลักว่า ใน

^{๔๔} เป็นแนวความคิดของคนสมัยก่อนเพื่อให้ระลึกบุญคุณของแม่ว่ามีความสำคัญต่อคนเราทุกคน การขอขมา ขออโหสิกรรมต่อท่านถือได้ว่าเป็นการเตือนสติว่า อย่าได้ประมาทในชีวิตให้รีบเร่งทำความดี – ผู้วิจัย.

สังคมไทยปัจจุบันนั้นเรื่องอะไรบ้างมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ และค่านิยมมากที่สุด ดังนั้นจึงเป็นเหตุทำให้ผู้ประพันธ์เรื่องเจ้ากรรมนายเวรขึ้นมาซึ่งส่วนหนึ่งได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน ส่วนความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมที่มีต่อประเพณีวัฒนธรรมไทย เช่น ประเพณีบรรพชาอุปสมบท ประเพณีการเคารพ ประเพณีการลอยกระทง เป็นต้น ซึ่งประเพณีดังกล่าวมานี้ล้วนสอดแทรกความเชื่อเรื่องอโหสิกรรม การขอขมา การให้อภัย ทั้งนี้เพื่อให้โอกาสต่างฝ่ายต่างขอขมาโทษซึ่งกันและกันและเพื่อการปรับความคิดเห็นให้ดำเนินไปในเส้นทางแห่งคำสอนทางพระพุทธศาสนา คือ มีความคิดเห็นตรงถูกต้องเป็นธรรมอันเป็นหนทางแห่งการดำเนินเข้าสู่บรรพกิจแนวพุทธศาสนา

บทที่ ๕

สรุป และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุป

การศึกษาวิเคราะห์เรื่องอโหสิกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ (๑) ศึกษาเรื่องอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) ศึกษากรณีตัวอย่างอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนา (๓) ศึกษาความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมในสังคมไทย โดยวัตถุประสงค์ดังกล่าวมานี้สรุปได้ดังต่อไปนี้

อโหสิกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ กรรมที่ให้ผลเสร็จแล้ว หรือกรรมไม่มีผล หมายความว่า กรรมดีก็ตามกรรมชั่วก็ตามเมื่อไม่มีโอกาสให้ผลภายในเวลาที่จะออกผลหรือส่งผลได้ เมื่อผ่านล่วงเวลานั้นไปแล้วก็ไม่ให้ผลอีกต่อไป โดยลักษณะของอโหสิกรรมนั้นมีทั้งอโหสิกรรมกรรมดีและอโหสิกรรมกรรมชั่วซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๒ นัย คือ (๑) อโหสิกรรมที่ตัวผู้กระทำความชั่วเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร กล่าวคือ เป็นการอโหสิกรรมทั้งที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม ได้แก่ อโหสิกรรมของกรรมอื่น ๆ ที่รอให้ผลอยู่ เพราะยังมีกรรมอื่นที่รอให้ผลอยู่นั่นเองด้วยเหตุเจ้าของกรรมหรือผู้กระทำความชั่วนั้น ๆ ยังมีขันธ ๕ และกิเลสและยังต้องเวียนว่ายตายเกิดใน ๓๑ ภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งและ(๒) อโหสิกรรมที่ตัวผู้กระทำความผิดกิเลสเข้านิพพานและดับขันธได้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารคือ ไม่กลับมาเกิดอีกแล้ว เพราะไม่มีขันธ ๕ ที่จะเสวยวิบากแห่งกรรมอีกต่อไปทั้งกรรมที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม ซึ่งมีเกณฑ์ในการตัดสินอโหสิกรรมมีอยู่ ๓ นัยด้วยกัน คือ (๑) เมื่อผลของกรรมให้ผลจนสมควรแก่เหตุแล้ว หมายความว่า กรรมดีและกรรมชั่วหมดแรงที่จะส่งผลอีกต่อไป เปรียบเหมือนคนที่ได้รับโทษจำคุก ๒ ปี เมื่อถึงกำหนดแล้วเขาย่อมพ้นจากโทษนั้น (๒) เมื่อกรรมอื่นเข้ามาแทรกแซงเป็นครั้งคราว อุปมาเปรียบเทียบกับการวิ่งแข่งม้า ม้าตัวใดมีกำลังมากกว่า ม้าตัวนั้นย่อมถึงที่หมายก่อน ม้าตัวที่กำลังอ่อนกว่าก็ย่อมหมดกำลังไป ในการส่งผลของกรรมก็เช่นเดียวกัน กรรมใดหนักกว่ากรรมนั้นก็ส่งผลก่อน เช่น ทรูกรรม ๕ ประการหรือผู้ที่ปฏิบัติได้มานสมาบัติ เป็นต้น (๓) เมื่อบุคคลผู้ทำกรรมได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ มีความหมาย ๒ ลักษณะคือ บุคคลผู้นั้นได้ทำลายกิเลสตัดวัฏฏะคือ การเวียนว่ายตายเกิดในสังสารเสียได้มีชีวิตอยู่เพียงชาติเดียว ไม่เกิดในภพใหม่อีก กรรมบางอย่างที่มีกำลังไม่พอไม่มีโอกาสให้ผลอีกต่อไปด้วยอำนาจแห่งกุศลวิปากคือมรรคผลนิพพาน จิตของผู้นั้นบริสุทธิ์หมดเชื้อเหมือนเมล็ดพืชที่หมดยางเหนียวปลูกไม่ขึ้นอีกต่อไป กรรมจะมีโอกาสให้ผลอยู่บ้างก็เฉพาะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น เช่น

กรรมพระมหาโมคคัลลานะและกรรมของพระองค์ผู้มีนามว่าคนชราใน
ชั้นรัตนคณาและไม่มีชั้นที่จะเสวยวิบากกรรมทั้งฝ่ายกุศลกรรมและฝ่ายอกุศลกรรมอีกทั้งได้ละ
สังขารไปจากโลกนี้แล้วและไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

ตัวอย่างอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนามีอยู่ ๒ นัย คือ ๑) ตามนัยแห่งพระบาลี
ปฏิสัมภิทามรรค ซึ่งมีอยู่ ๖ อย่าง คือ กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมได้มีแล้ว กรรมได้มีแล้ว
วิบากของกรรมมิได้มีแล้ว กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมมีอยู่ กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมไม่
มีอยู่ กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมจักมี และกรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมจักไม่มี โดย
ลักษณะของอโหสิกรรมจะเป็นการเสวยกุศลกรรมและอกุศลกรรม ทั้งที่เป็นกรรมในอดีตและ
ปัจจุบัน เมื่อสิ้นสุดการให้ผลของกรรมแล้วเสวยกรรมใหม่อีกต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุดตราบเท่าที่
ยังมีสังขารและยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ หรือแม้กระทั่งหมดกิเลสแล้วแต่ถ้าหากยังมี
ชั้น ๕ อยู่ก็ต้องเสวยวิบากกรรมที่ตนเองกระทำไว้อยู่แน่นอน ถ้าหากกรรมในภพชาติใดภพชาติ
หนึ่งที่ตนเองกระทำไว้นั้นตามทัน จนกระทั่งเข้าสู่นิพพานก็ดับชั้น ๕ (ละสังขาร) ไม่กลับมา
เกิดใน ๓๑ ภูมิอีก แต่กระนั้นก็ตามก็ยังเรียกว่า เป็นอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเหมือนกัน
ที่เรียกว่า กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมจักไม่มี เพราะไม่ให้ผลในการเกิดอีกต่อไป เช่น กรณี
ตัวอย่างของพระมหาโมคคัลลานะ เป็นต้น ๒) อโหสิกรรมตามนัยของนักวิชาการ
พระพุทธศาสนาสมัยใหม่ เช่น พระธรรมวิสุทธิกวี ได้ให้ความหมายของคำว่าอโหสิกรรมไว้ ๓
อย่าง คือ (๑) กรรมที่ให้ผลเสร็จแล้ว (๒) กรรมที่รอให้ผลอยู่แต่ไม่มีโอกาสให้ผลเพราะหมด
วาระเสียก่อน (๓) กรรมที่เป็นอุปสรรคกัณฐกรรม กรรมที่ติดตามบุคคลไปเรื่อย ๆ เมื่อบุคคล
นั้นเข้าสู่พระนิพพานแล้วก็ไม่มีโอกาสติดตามไปอีกเพราะท่านไม่เกิดแล้ว และอโหสิกรรมตามนัย
ของเสถียรพงษ์ วรรณปก คือ กรรมที่หมดโอกาสให้ผลเพราะเจ้าของกรรมหมั่นประกอบคุณงาม
ความดีอยู่ตลอดเวลา กรรมนั้นจึงไม่มีโอกาสให้ผล เป็นต้น โดยมีเกณฑ์ในการตัดสินอโหสิกรรม
อยู่ ๓ ลักษณะ คือ (๑) เมื่อผลของกรรมให้ผลจนสมควรแก่เหตุแล้วเพราะกรรมดีกรรมชั่วหมด
แรงที่จะส่งผลอีกต่อไป (๒) เมื่อกรรมอื่นเข้ามาแทรกแซงเป็นครั้งคราวทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรรมว่า
กรรมใดหนักกว่ากรรมนั้นก็ส่งผลก่อน (๓) เมื่อบุคคลผู้ทำกรรมสำเร็จเป็นพระอรหันต์

โดยผลของอโหสิกรรมจากกรณีตัวอย่าง (๑) ทำให้เข้าใจความสลับซับซ้อนของกรรม
ว่า กรรมและการให้ผลของกรรมโดยที่กรรมบางอย่างนั้นเราไม่สามารถที่จะหาคำตอบได้ว่า เป็น
เพราะกรรมใดในภพชาติใดที่ทำให้ชีวิตของคนบางคนจึงต้องรับผลเช่นนี้ จึงทำให้มองเห็นถึง
สังสารวัฏหรือการเวียนว่ายตายเกิดได้อย่างชัดเจนขึ้นเพราะกรรมที่กระทำไว้นั้น โดยที่สุดแล้วก็
ไม่ได้สูญหายไปไหน (๒) ทำให้เข้าใจลักษณะความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันตามหลักกฎแห่งกรรม
ซึ่งอยู่ด้วยกัน ๒ ลักษณะ คือ ความผูกพันด้วยอำนาจระจัดเป็นความผูกพันด้วยอำนาจความรัก

ความโลภซึ่งมีสมุฏฐานมาจากความหลงและความผูกพันด้วยอำนาจโทสะหรือความโกรธ ซึ่งลักษณะทั้งสองดังกล่าวมานี้เป็นกิเลสที่เหนียวรั้งให้มนุษย์ต้องหมუნอนอยู่ในวัฏฏ ๓ คือ กิเลสกรรม วิบาก (๓) ทำให้เข้าใจผลของกรรมซึ่งเป็นอินโดยทั้งนี้เพราะกรรมบางอย่างที่ส่งผลในชาติปัจจุบันอาจจะเป็นกรรมที่ตนเองเคยสร้างมาแล้วนับจากนี้ไปประมาณ ๕๐๐ ชาติเป็นต้น ซึ่งปกติวิสัยของมนุษย์ธรรมดาที่ย่อมหยั่งรู้ได้ยากและเรื่องของผลของกรรมนี้ยังเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเวียนว่ายตายเกิด (๔) ทำให้เข้าใจสาเหตุการเวียนว่ายตายเกิดนั้นมีสาเหตุมาจากตัววิชา อวิชาซึ่งแปลว่า ความไม่รู้จริง ความหลงอันเป็นเหตุไม่รู้จริง มี ๔ ความไม่รู้หรือริยสัง ๔ ทำให้ชีวิตต้องเข้าวงจรของปฏิจจสมุปบาท (๕) ทำให้มีอิทธิพลต่อบุคคลที่มีความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด เพราะบุคคลที่เชื่อเรื่องกรรมและอโหสิกรรมย่อมเป็นเหตุทำให้ผู้นั้นถอนตนจากการทำความชั่ว แต่จะมีความบากบั่นอย่างมั่นคงในการทำความคิดทั้งทางกายและจิตใจ หันมาประพฤติความดีละเว้นความชั่วอย่างจริงจัง เป็นเหตุให้เป็นบุคคลตั้งตนไว้ชอบ ด้วยการตั้งอยู่ในความไม่ประมาทหมัวมาในชีวิตมองชีวิตในระยะยาว ไม่มองในระยะสั้นเพียงเพื่อความสุขความสมปรารถนา เฉพาะปัจจุบันโดยไม่คำนึงถึงทุกข์โศกอันจะมีมาในชีวิตภพหน้า

ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมที่มีต่อสังคมไทยทำให้มองว่ามีพื้นฐานความเชื่อเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดมาจากวรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วงเพราะเป็นวรรณกรรมที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ ทศนคติ บาปบุญคุณโทษ และการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ อีกทั้งยังเป็นวรรณกรรมที่ได้แสดงให้เห็นถึงภพภูมิต่าง ๆ ที่จะต้องไปบังเกิดด้วยอำนาจของกรรมที่ตนกระทำไว้ในขณะที่เป็นมนุษย์นั้นว่า เป็นเพราะกรรมและการกระทำของตนเองทั้งสิ้น ดังนั้นวรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วงจึงเป็นพื้นฐานความเชื่อเรื่องกรรมที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยในอดีตจนถึงปัจจุบันนี้ และวรรณกรรมเรื่องเจ้ากรรมนายเวรซึ่งเป็นวรรณกรรมร่วมสมัยนอกจากจะมีอิทธิพลต่อการผลิตหรือการประพันธ์วรรณกรรมของไทย เพราะในการประพันธ์บทละครนั้นผู้ประพันธ์มักจะต้องคำนึงถึงบริบทสังคมไทยเป็นหลักว่า ในสังคมไทยปัจจุบันนั้นเรื่องอะไรบ้างมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ และค่านิยมมากที่สุด ดังนั้นจึงเป็นเหตุทำให้ผู้ประพันธ์เรื่องเจ้ากรรมนายเวรขึ้นมาซึ่งส่วนหนึ่งได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมของคนในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี ส่วนความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมที่มีต่อประเพณีวัฒนธรรมไทย เช่น การบรรพชาอุปสมบท การเคารพ ลอยกระทง เป็นต้น ซึ่งประเพณีดังกล่าวมานี้ล้วนสอดแทรกความเชื่อเรื่องอโหสิกรรม การขอขมา การให้อภัย ทั้งนี้เพื่อให้โอกาสต่างฝ่ายต่างขอขมาโทษซึ่งกันและกันและเพื่อการปรับความคิดเห็นให้ดำเนินไปในเส้นทางแห่งคำสอนทางพระพุทธศาสนา คือ มีความคิดเห็นตรงถูกต้องเป็นธรรมอันเป็นหนทางแห่งการดำเนินเข้าสู่รรควิถีแนวพุทธศาสนา

จากการศึกษางานวิจัยเรื่องนี้พบว่า หลักอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาขึ้นอยู่กับ กฎเกณฑ์ทางธรรมชาติหรือกฎแห่งเหตุผลหรือกฎแห่งกรรมที่มีกระบวนการในการให้ผลของกรรม ที่เป็นไปตามเหตุปัจจัยของกรรมของแต่ละคนที่กระทำทั้งที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม แต่หลัก อโหสิกรรมในสังคมไทยขึ้นอยู่กับเจ้ากรรมนายเวรทั้งที่มีตัวตนสามารถสัมผัสได้และที่ไม่มีตัวตน ไม่สามารถสัมผัสด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย โดยอโหสิกรรมส่วนใหญ่มุ่ง หมายถึงการอโหสิกรรมของกรรมที่เป็นอกุศลกรรมทางกาย วาจาและจิตใจ และที่สำคัญ อกุศลกรรมนั้นจะอโหสิกรรมให้ก็ต่อเมื่อเจ้ากรรมนายเวรยินยอมแล้วเท่านั้น

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า ยังมีประเด็นที่น่าสนใจที่ควรนำไปศึกษาค้นคว้าเพื่อ จะได้มีความเข้าใจถึงหลักคำสอนเรื่องกรรมอันลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจหลักในการดำเนินชีวิตและการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

- (๑) ศึกษาเปรียบเทียบหลักการล้างบาปในพระพุทธศาสนากับศาสนาคริสต์
- (๒) ศึกษาเรื่องเจ้ากรรมนายเวรที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. ภูมิภาคภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๓๕- ๒๕๔๕.

_____ . ปกรณ์วิเสสภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาปกรณ์วิเสส. ๓๕๓๕-๓๕๔๓.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๓๕-๒๕๔๓.

_____ . พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาปกรณ์วิเสส. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.

_____ . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . อรรถกถาบาลี ฉบับมหาจุฬาปกรณ์วิเสส. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๓๓-๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือทั่วไป

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. โครงการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกในพระบรมราชูปถัมภ์. กรุงเทพฯ : การศาสนา ม. ป. ป.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระราชพิธีสิบสองเดือน. กรุงเทพฯ : วัฒนา, ๒๕๑๖.

ชะลอ อุตกษานัน. วิจัยพุทธปรัชญาเปรียบเทียบหลักวิทยาศาสตร์. กรุงเทพฯ : แพรววิทยา, ๒๕๑๒.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า. มูลเหตุสร้างวัดประเทศไทย. พระนคร : อัมพพิทยา, ๒๕๐๒.

ธนิต อยู่โพธิ์. สมุดมัลลเทศก์สำหรับผู้เตรียมตัวเดินทางไปสู่ปรโลก. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร, ๒๕๑๔.

ฐา-วดี (นามแฝง). เจ้ากรรมนายเวร. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดับเบิลไดนา, ๒๕๔๓.

ปริญญา โยควิบูลย์, หลวง. คนเราตายแล้วเกิดอีกหรือไม่. กรุงเทพฯ : สัมมาชีวิตปัญญา, ๒๕๒๐.

พระเทพเวที. พุทธธรรม. (ภาวะพระนิพพาน) กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๒๕๒๕.

- _____ . กรรมตามนัยพุทธธรรม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ฟ, ๒๕๓๑.
- _____ . หลักกรรมและการเกิดใหม่. สมาธิ. ๓๕ กุมภาพันธ์- มีนาคม, ๒๕๓๑.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๓๑.
- _____ . ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๓๒.
- _____ . ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, ๒๕๓๒.
- ประยุทธ์ สิริพิพันธ์. ประวัติศาสตร์มหาอาณาจักรไทย. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, ๒๕๒๗.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. พระพุทธศาสนาทัศนะและวิจารณ์. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘.
- แสง จันทร์งาม. ประทีปธรรม. กรุงเทพฯ : บรรณาการ, ๒๕๒๕.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกรรม. กรุงเทพฯ : มปป.
- ฐิตวณฺโณ ภิกขุ. ตายแล้วไปไหน. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.
- พระราชวรมุนี. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๑๘
- พระราชวิสุทธิกวี. กฎแห่งกรรม. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.
- _____ . ตายแล้วไปไหน. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.
- พระศรีวิสุทธิโสภณ (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. ๘). กรรมที่ปณี ภาค ๑ ตอน ๒. กรุงเทพฯ : เลียงเชียงจง เจริญ, ๒๕๑๔.
- พระชาลัญชัย อธิปญฺโญ. กรรมและการเวียนว่ายตายเกิด. กรุงเทพฯ : บริษัท ออฟเซ็ท เพรส จำกัด, ๒๕๔๖.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.
- พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). กฎแห่งกรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ชมมจิตโต). กรรมและการเวียนว่ายตายเกิด. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๓๘.
- พระพรหมคุณาภรณ์. พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐. กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔.
- พระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ). ปฏิจธสมุปบาท เหตุผลแห่งวิภูสงสาร. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ม.ป.ป.

พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ). **พจนานุกรมบาลี — ไทย ฉบับนักศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพฯ : ม.ป.ป, ๒๕๓๐.

พุทธทาส ภิกขุ. **เรียนพระพุทธรศาสนาใน ๑๕ นาที**. สุราษฎร์ธานี : รัตนมีศรี, ๒๕๐๘.

พุทธมิกา (นามแฝง). **กรรมและผลแห่งกรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ : สหกรรมิก, ๒๕๔๔.

_____. **ภาษาคน — ภาษาธรรม**. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, ๒๕๓๑.

_____. **อภัยปัจจัยตา**. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, ๒๕๓๐.

_____. **ปฏิจอสุมุบาทคืออะไร**. กรุงเทพฯ : สำนักธรรมบูชา, ๒๕๑๗.

พระราชวรมณี (ประยูร ปรยุตโต). **พุทธธรรม**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๒๕๒๘.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพฯ : มหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หน้า ๑๖๑.

สุชีพ บุญญาภาพ. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธรศาสนา**. กรุงเทพฯ : เลียงเชียงธรรมประทีป,

๒๕๒๒.

สุเมธ เมธาวิทยานุกูล, ผู้ช่วยศาสตราจารย์. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพฯ : ทิพย์อักษร, ๒๕๒๕.

เสถียร โกเศศ. **เล่าเรื่องไตรภูมิพระร่วง**. พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๑๕.

วศิน อินทสระ. **หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๓. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เมล็ด

ทราย, ๒๕๕๑.

วารินทร์. **อิทธิฤทธิ์แห่งบุญ บุญแห่งกรรม เพราะกรรมเป็นตัวกำหนด กรรมจะเบาบางลง หากมีการ**

ขอโอสถกรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดีเอ็มจี, ๒๕๕๓.

(๒) วิทยานิพนธ์

นัฏกร อาชะวะบูล. “ศึกษาหลักกรรมในพระพุทธรศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ :

เฉพาะกรณีเรื่อง เจ้ากรรมนายเวร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิต**

วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ปรีชา คุณาวุฒิ. “พุทธปรัชญาเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์**

มหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๒.

ปนัดดา แสงเจริญ. “การศึกษาวิเคราะห์หลักกรรมที่ปรากฏในละครคาถาและละครคาถา เพื่อประยุกต์ใช้ใน

การดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะ**

ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

พระมหาประศักดิ์ อุดกปญโญ (ชังแสง). “ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรมของชาว

- พุทธไทยในปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- พระมหาพิเชษฐ์ ธีรวีโส (คอรัก). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกรรมและสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- พระมหาไพฑูริย์ สุทธุวิฑูโร. “การวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องบาปในพระพุทธานุศาสนเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- พระมหาสมบุรณ์ พรรณา. “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของสัมมาทิฐิในการพัฒนาชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพระสูตรต้นปิฎก”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร คณะศิลปศาสตร์** มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
- พระมหาสมพงษ์ สุขุมมาโล (สิงห์สุพรรณ). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังสารวัฏในพระพุทธานุศาสนเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พระมหาสุพัฒน์ กลุยาณฐโม. “พระพุทธเจ้า : บทบาทและหน้าที่ในฐานะพระบรมครู”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- พระอุทัย จิรฐโม. “ทัศนะเรื่องกรรมในพระพุทธานุศาสนเถรวาทและปัญหาเรื่องกรรมในสังคมชาวพุทธในปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- มนตรี สืบด้วง. “กรรมนิยามและปัญหาจริยศาสตร์สมัยใหม่”. **สารนิพนธ์ดุสิตบัณฑิต** บัณฑิตวิทยาลัย พระพุทธานุศาสน มหาบัณฑิตวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- ยุพดี ดงเรียงราช. “บทบาทสตรีในพระสูตรต้นปิฎก หมวด ชุตตนิกาย” **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาภาษาไทย (กลุ่มวรรณคดี) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓.

(๓) บทสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ ผศ.ดร.รท.บรรจบ บรรณรุจิ, นักวิชาการทางพระพุทธานุศาสน อาจารย์ประจำคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

สัมภรณ์ พระมหาวิรัช วิรัชโย, หัวหน้าสำนักงานบุคคลกลาง วัดพระธรรมกาย, ๑๒ กรกฎาคม
๒๕๕๔.

สัมภรณ์ อาจารย์ปราโมช น้อยวัฒน์, วิปัสสนาจารย์และอาจารย์สอนพระอภิธรรม วัดบูรณะศิริ,
๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๔.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ความหมายของการให้โอสิกรรม, อ้างใน <http://www.paisalvision.com>, (๕ มกราคม ๒๕๕๔).

เจ้ากรรมนายเวรโดยหลวงพ่อกุญแจลิ้งคำ, อ้างใน <http://www.Siamsouth.com>, (๒๐/๕/๒๕๕๔)

ทักษิณไม่เข้าใจหลักกรรมเรื่องอโสิกรรม, อ้างใน <http://www.paisalvision.com>, (๕ มกราคม
๒๕๕๔).

ระเบียบปฏิบัติกรไปร่วมงานศพ, อ้างใน <http://www.Kalyanamitra.org>, (๒๐/๕/๒๕๕๕)

ลานธรรมเสวนา ทำไมต้องมีการขอโอสิกรรมก่อนบวช, <http://lardham.org>, (๒๐/๕/๒๕๕๔)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล

: นางสุกัญญา โกติกาล

วัน เดือน ปีเกิด

: ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๘

สถานที่เกิด

: อำเภอป้อมปราบฯ จังหวัดพระนคร

ประวัติการศึกษา

: พ.ศ. ๒๕๑๑ ปริญญาตรี คณะกสิกรรมและสัตวบาล
บัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน
กรุงเทพมหานคร

: พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๑๙ ได้รับทุน Colombo ไปศึกษาและ
ดูงานด้านเกษตรวิศวกรรม ณ ประเทศอังกฤษ
Postgraduate Course จาก National College of
Agricultural Engineering ด้าน Tropical Crop Storage
and Processing provided by the British Government
Technical

: พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้รับทุนจากรัฐบาลอิสราเอลไปศึกษา
Diploma :- The international course in Agricultural
Meteorology for Post Graduate Students ณ ประเทศ
อิสราเอล

ประวัติการทำงาน

: พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๒ พนักงานบริษัทเอกชน

: พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๔๘ ข้าราชการกระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์

- นักวิชาการเกษตร กองเกษตรวิศวกรรม

กรมวิชาการเกษตร

- ผู้อำนวยการส่วนฝนหลวง

สำนักงานปฏิบัติการฝนหลวงและการบินเกษตร

สำนักงานปลัดกระทรวง

- หัวหน้าสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด

จังหวัดสมุทรปราการ สำนักงานปลัดกระทรวง

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

: พ.ศ. ๒๕๔๘ ประถมาภรณ์มงกุฎไทย

: พ.ศ. ๒๕๒๗ เหรียญรัตนาภรณ์

รางวัลเกียรติยศ

ที่อยู่ปัจจุบัน

: พ. ศ. ๒๕๓๖ เหรียญจักรพรรดิมาลา

: พ. ศ. ๒๕๔๘ ได้รับโล่สตรีดีเด่นจังหวัดสมุทรปราการ
ประเภทผู้บำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม

: ๗๖ สุขุมวิท ๘๑ บางจาก พระโขนง
กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๖๐